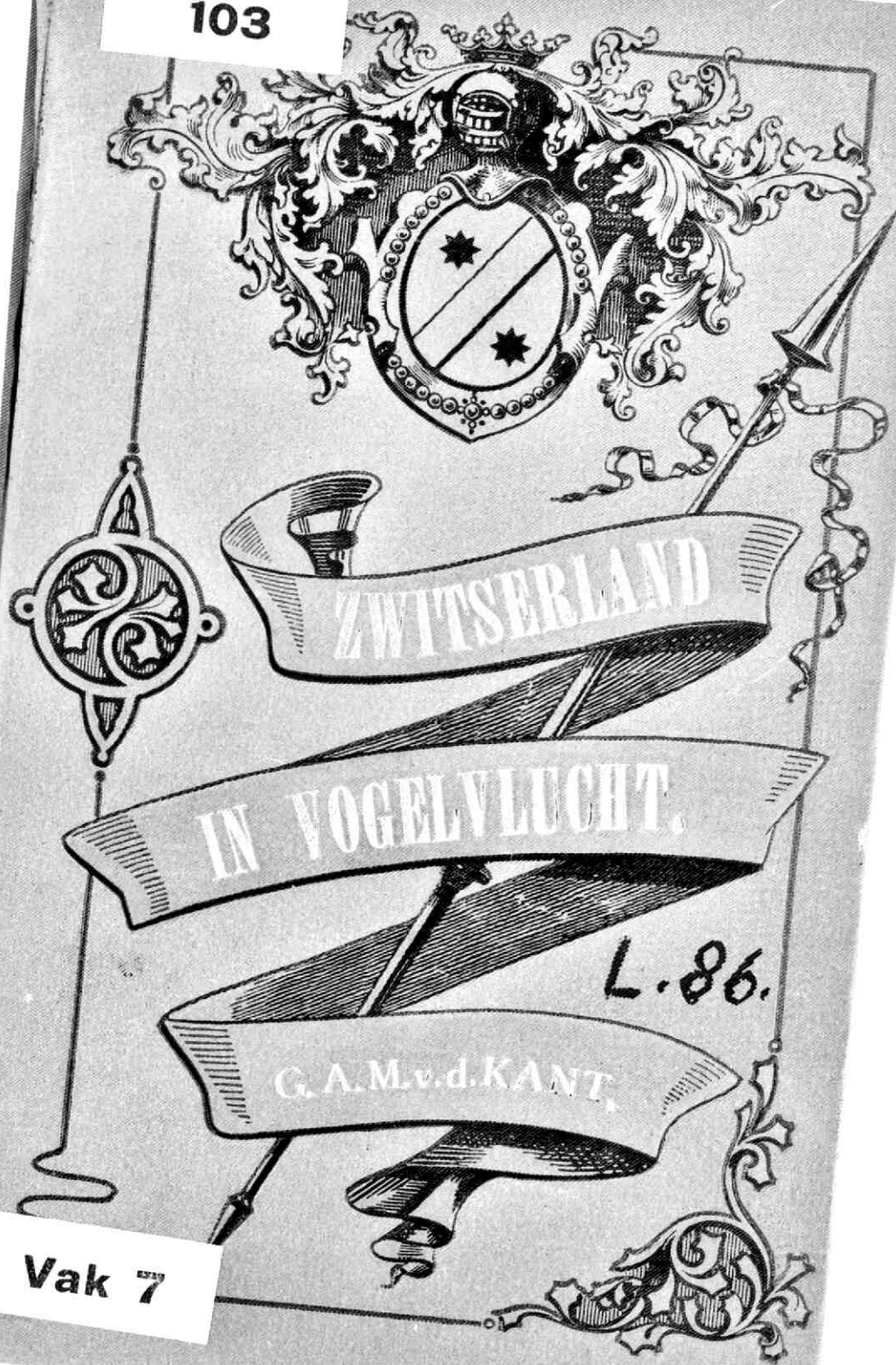
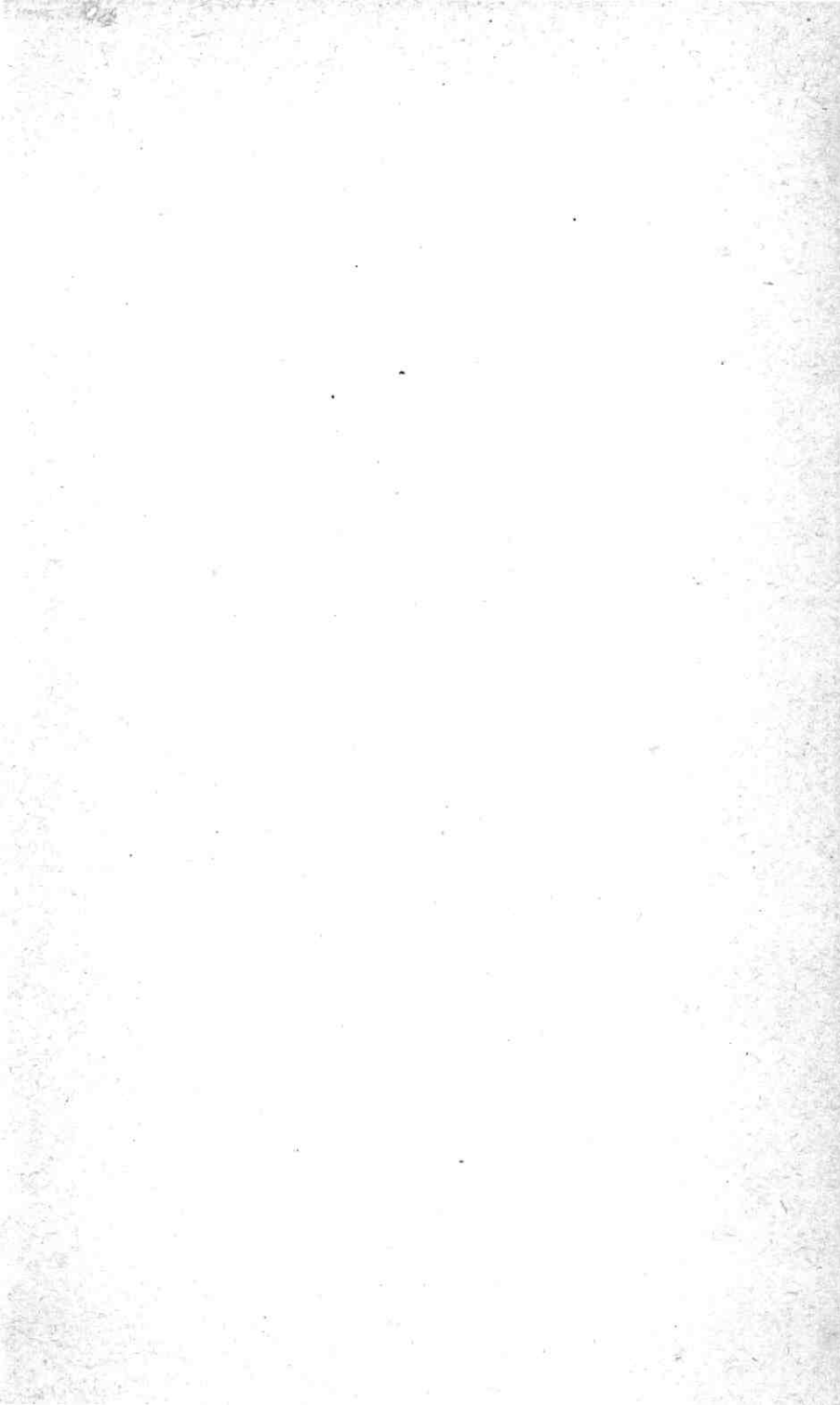

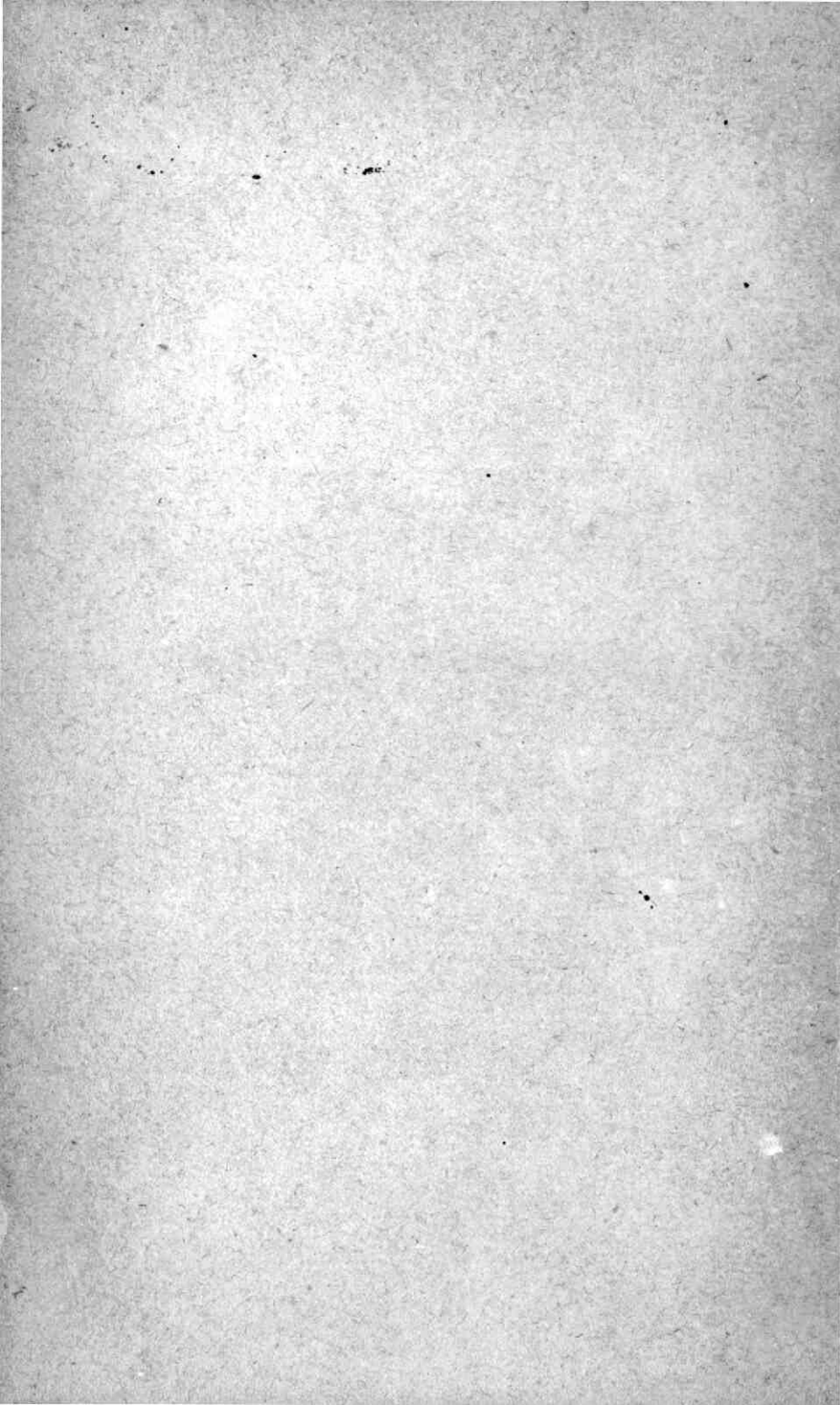
Zwitserland in vogelvlucht : een reisverhaal

<https://hdl.handle.net/1874/236510>

mm 13563

WICHEN (bij NIJMEGEN).

Den Zeereerw. Pater fr. Casimir Waterschot,
Minderbroedersklooster.

ZWITSERLAND IN VOGELVLUCHT. *Vok 7*

103

EEN REISVERHAAL

DOOR

G. A. M. VAN DER KANT, R. K. Pr.,

OVERGEDRUKT UIT

„*De Gelderlander*”.

NIJMEGEN.

1898.

Zwitserland in vogelvlucht.

Een Reisverhaal

DOOR

G. A. M. VAN DER KANT.

Waarom dit opschrift gekozen? U begrijpt, dat het in ons niet is opgekomen Zwitserland te bezoeken als adelaars, die, zwevend boven de toppen der Alpenreuzen, uit de hoogte neerzien op het schoonste land der wereld. Een vogel vliegt hoog boven den grond, dat is waar; maar vergeet gij, dat een vogel ook snel kan vliegen?

Snel als de vlucht der vogelen zou onze tocht zijn; te snel wellicht. Want, wat beteekenen veertien dagen in een land, waar de natuur al haar schoonheden opeen heeft gestapeld? Doch wij zijn gebonden aan tijd.... en reizen kost geld; twee machtige factoren, waarmede wij rekening te houden hebben.

Gij hebt Zwitserland niet gezien? Welnu, misschien mag ik er in slagen u soms in schaduwbeeld de grootsheid van Gods schepping voor oogen te brengen. Soms zeg ik, want niet altijd zal ik het wagen de natuurwonderen der Alpenwereld in teekening te brengen, overtuigd, dat de stift in mijn hand slechts krassen maakt en vormlooze lijnen, en op zijn best schaduwen teekent in plaats van beelden. En als ik u een schetsje bied, denk dan aan het product van een schooljongen, die in zes trekken de beeltenis van den meester op de lei heeft gebracht. Wat ik geven zal is niet beter.

Tijd en omstandigheden zijn u gunstig geweest en gij hebt eens, misschien meermalen de Alpen bezocht. Dan maak ik er geen aanspraak op u de schoonheid der bergen beter te doen kennen, dan het oog ze u kennen deed; maar stel mij tevreden, zoo dit reisverhaal uw herinnering en verbeelding wakker schudt. Gij zult dan genieten als op den dag, toen gij vol bewondering uw blikken sloeg

op de met sneeuw bedekte kruinen, of in de diepe lachende dalen; want het zal u gaan als mij, en teruggekeerd in 't eindeloos vlakke Vaderland, zult gij telkens met voldoening de beelden der majestueuze Alpenwereld voor den geest terugbrengen, zoo vaak de naam van berg of dal, van waterval of meer vernoemd wordt. „Daar ben ik geweest! Ja, dat heb ik gezien!” zult gij uitroepen; en Zwitserland staat voor uw geest in zijn ongeëvenaarde pracht. „En dat? En dat?” zult gij wrevelig vragen, omdat wij plaatsen niet bezocht hebben, die u misschien het meeste boeiden. Ik begrijp uw vraag, maar alles zien in veertien dagen is een onmogelijkheid. En als wij later terugkeeren naar het vrije land der Helvetiërs, — dat plan maakt ieder, bij wien het schoonheidsgevoel nog niet tot den laatsten vonk werd uitgedoofd — zullen wij zien, wat wij nog niet zagen en nog eens genieten, wat wij reeds eenmaal genoten hebben. Gij zult het ons verwijten wellicht, niet geweest te zijn op de plaatsen, die u zoozeer bekoorden, doch uw verwijt is mij reeds belooning genoeg, omdat ik mijn doel bereikt acht, als ik Zwitserland voor uw verbeelding terug kan roepen.

I. NAAR BASEL.

„Tres faciunt collegium”, „men moet met zen drieën zijn,” zeggen de Ouden en die mannen van ondervinding hebben gelijk. De derde man brengt de spraakzaamheid mee; dat weten ook de Hollanders. Doch met vier man op reis is even goed met één man te veel, als met twee man met één man te weinig is. Eén kapitaal verschil is er slechts: met zen tweeën is altoos te weinig voor een groote reis; met zen vieren, dat kan, indien het geheele viertal in denzelfden vorm gekneed is. Deze philosophie deed ons besluiten met zen drieën op reis te gaan, omdat wij met tweeën niet wilden en met vieren niet konden.

Wie wij zijn? Och, dat doet zoo weinig ter zaak; denk maar, dat wij Harry, Jan en Epi gedoopt werden, dan hebt gij de plank niet ver mis. Alleen de wetenschap, dat wij ons te recht tot de jongeren van jaren rekenen, kan u mogelijk van dienst zijn. Zijt gij nieuwsgierig, dan zal ik er nog bijvoegen, dat Harry belast was met de zorg voor de reis, Jan het loopend werk had en Epi als Judas fungeerde.

Geruimen tijd te voren een Baedeker koopen, wie durft dat laten? Hem niet bestudeeren, wie zal zoo eigenwijs zijn? Juist is er een nieuwe uitgave verschenen; wij

hebben dus het laatste nieuws uit de beste hand; dat voorspelt wat goeds! — Zullen wij hotelcoupons nemen?... Daar is alles voor en weinig tegen, want gebruiken wij ze niet, dan zenden wij ze terug. Lissone en Co maakt ons het zaakje smakelijk. De coupons van „Gaze and Sons” vragen wij bij hem, teneinde ook een Amsterdamsche firma een stuivertje te laten verdienen; immers vaderlanders moet men voortrekken?

Men had ons tegen die kaarten gewaarschuwd; zij waren ondoelmatig en men werd met zoo'n papiertje naar de slechtste kamers verwezen en op de laagste plaatsen aan tafel gezet. Dit is bepaald onwaar. Geen onvriendelijk woord, geen onheusche blik is ons om de coupons ten deel gevallen; zelfs hebben wij tot tweemaal toe juist om „Gaze” betere kamers gekregen. Ik durf verzekeren, dat er overdrijving schuilt in de bewering van de haters dezer papiertjes; maar ook de circulaires, die ze u aanprijzen, gaan wel een weinig aan hetzelfde euvel mank. Als gij leest: „Merkelijke besparing van reiskosten,” of „Voordeel! Kent uw voordeel!” plaats dan gerust een vraagteeken achter dien uitroep. Er zijn hotels waar ge uw kamer duurder betaalt, waar het diner u hooger wordt aangerekend; maar regel is het niet. Toch zou ik ze een ieder willen aanraden, tenminste wat de kamer betreft, of het moest zijn, dat men liever marchandeert als een boertje bij de kraam van een marktjood. Kaarten voor diner of lunch zijn over 't algemeen te duur om ze aan te bevelen.

Er behoort een rondreisbiljet te zijn voor zulk een tocht: dat is makkelijk en goedkoop tevens. Neem er twee, zoo ge voor een kleine moeite niet terugschrikt: één te Utrecht en één te Basel; want alle Zwitsersche lijntjes kennen Holland het recht niet toe biljetten af te geven, die ook door hen erkend worden. Die kleine luitjes willen zich voornaam houden. Daarbij de postwagen in zijn natuurlijke afkeer van het stoompaard, weigert hardnekkig die dingetjes aan te nemen, als ze een buitenlandsch tintje dragen. Vier uurtjes voor Basel is niet te veel; en meer tijd wordt er niet gevraagd om een geel boekje samen te stellen, dat u vrijen toegang geeft op alle sporen, alle booten, ja op alle postwagens van het land der postkarren bij uitnemendheid.

Dat wisten wij niet, toen wij op den zonnigen morgen van 24 Aug. 1895 met een Utrechtsche rondreiskaart in den zak den tocht naar Basel over Antwerpen, Brussel, Luxemburg en Straatsburg aanvaardden. Dien dag zouden wij bij een familielid van een onzer te Antwerpen middag-

malen, en vervolgens met den nachttrein Ostende—Bazel naar Zwitserland opstroomen. Recht hartelijk was onze ontvangst te Antwerpen. Wij beschouwden dit als een gunstig voorteecken. Acht ons daarom niet bijgeloovig, want zoo wij dat geweest waren, zouden wij stellig nog denzelfden avond naar huis teruggekeerd zijn, omdat er een zwarte, onheilspellende vogel voor ons opvloog in de nabijheid van den dierentuin. 't Was niet een raaf uit een der kooien losgebroken, 't was „de snel,” die op den nachttrein te Brussel correspondeert, welke voor ons heensnorde. Aan zulke voorteeckens hechten wij geen waarde, maar stellen ons liever de praktische vraag: Wat nn aangevangen? In de stad overnachten? Wij vinden er een gastvrij dak. 't Lukt ons wel aan, maar dan moeten wij morgen reeds voor vijven uit de veeren en dat gaat niet, als men een vermoeienden dag in het vooruitzicht heeft. Naar Brussel dus. Waarom niet liever van avond nog zoover wij kunnen komen? Dat denkbeeld is niet slecht. Het half uurtje, dat ons nog rest vóór het vertrek van den volgenden trein, is meer dan voldoende om ons dit besluit te doen nemen. Geheel in goed humeur verlieten wij de Scheldestad om een nachtkwartier te betrekken op de oevers van den Maasstroom in het lieve, doch socialistisch gezinde Namen. Tot uw geruststelling kan ik u mededeelen, dat wij in het rustig en goed „Hotel Harscamp” niets van de roode tendenzen der bevolking gemerkt hebben.

Goede kamers, goede bedden, goede spijzen! o ja, dat hadden wij hier, dat zouden wij vinden overal. 't Is mijn plan niet u binnen te leiden in elke kamer, u de menu vóór te leggen van elke table d'hôte, want dan zoudt ge spoedig meenen de reis te maken met gemakzuchtigen en gastronomen van 't echte soort. Slechts bij uitzondering zal ik u op onze kamers ontvangen en u aan tafel vragen. Mocht gij echter in den waan verkeeren, dat er geen goede keuken gevonden wordt buiten de grenzen van 't zalige Nederland, dan zal ik u bij voorbaat verzekeren, dat de koks van Zwitserland in de edele kookkunst geen les meer behoeven te nemen bij hun Haagsche vakgenooten, en dat de keukenboeken der Helvetiërs van evenvele en even goede recepten voorzien zijn, als de Hollandsche. Alleen het brood is nergens zoo goed en zoo smakelijk als thuis, en de boter heeft dikwijls van dit hartelijk voedingsmiddel niet meer dan den naam.

Twaalf uren sporens is vermoeiend en de beste voorbereiding voor zulk een tochtje is te vinden in de veeren

van een ledikant, daaraan zal niemand twijfelen. Is het ook vervelend? Dat hangt af van het gezelschap en van de streken die men doorreist. Beide waren ons gunstig. Na een genoeglijk uurtje gesleten te hebben aan de ontbijttafel met twee Hollanders, jong en opgeruimd als wij, bracht de omnibus ons naar het station, waar reeds een menigte vreemdelingen de komst van den trein afwachtte.

Mag ik u een familie voorstellen, die wij later nog een paar malen ontmoeten zullen? 't Is een deftig heer — ik zou hem vijf en dertig jaren geven — en een zwaarlijvige jonge dame met al de allures aan de gemaaktheid eigen. Zeker, zij worden gaarne gezien, maar hierin zouden zij niettegenstaande hun piekfijne kleederen, volgens de laatste modes in „Louvre” of „Printemps” vervaardigd, niet geslaagd zijn, waren zij niet op den voet gevolgd door een Italiaansche min of kindermeid. Dat schepsel trok aller oogen tot zich en indirect tot haar meester en meesteres, achter welke zij zonder een oogenblik van onderbreking aanliep als een gedresseerde poedel. „Drie pas achter” scheen het bevel en zij *ging* drie pas achter, als mijnheer en mevrouw vlug liepen of zacht verkozen te wandelen; en zij *stond* drie pas achter, als een jachthond die wild ruikt, zoo dikwijls hare gebieders goedvonden zich niet te bewegen. 't Leek een harlekijn in vrouwekleeren. Bont en gestreept was het kleed, dat een passenden snit had voor de bewoners van een gekkenhuis. Een mantel van effen zwarte stof was onder de kin vastgemaakt, golfde over schouder en rug en sleepte de draagster na over de steenen.

De kap, die tot beschutting van het hoofd haar dienst presteeren moest, hing als een onge vulde blaasbalg tot laag op den rug en was, om zeker de opmerkzaamheid van het publiek te trekken, met een menigte blinkende strikken omboord. Zwart als haar mantel waren de wenkbrauwen boven de groote donkere oogen; zwart het hoofdhaar; zwart ook het met paarse linten versierde hoofddeksel, dat wel eenig verwantschap verried met de muts eener boerendochter van het platteland der Meierij; zwart ten laatste waren de breede linten, die bestemd schenen het hoofddeksel vast te leggen onder de kin, maar nu vrij nedervielen langs de borst als zware ankerkabels langs den boeg van een driemaster. Geen schoonheid zonder contrasten, scheen mevrouws stelregel en daarom droeg deze zeer lange min een zeer klein kindje; en was het lange dekkleed, over den kleine geslagen, effen van kleur, omdat het kleed der min bont was; en

hagelwit, omdat mantel en muts der Italiaansche koolzwart waren.

„Zeg eens,” vroeg Harry, „zou dat geen goede linnenmeid zijn voor onzen vriend J.?” Deze had juist een dienstmaagd noodig, en wij besloten ze hem bij onze thuiskomst sterk aan te bevelen, omdat zulk soort in Holland niet te krijgen is. Hoe dat schepsel heette weet ik niet, wij kenden ze niet anders dan onder den naam van Linnenmeid.

Natuurlijk waren wij reeds lang gezeten, toen bovengenoemd gezelschap nog plaats moest zoeken.

Hier zijn wij ingekwartierd voor een geheelen dag en nemen daarom den waggon in bezit, alsof wij hem voor weken en maanden gehuurd hadden. De vriendelijke Franschman, die geen bagage bij zich heeft en slechts tot Metz medereist, heeft er niets tegen, en hij is de eenige met wien wij den wagen deelen.

Daar gaat het de Maasbrug over. Wat ligt Namen heerlijk op den hoogen oever van den stroom, door groene heuvelen omgeven! Wat moet het sterk zijn in dien gordel vestingwerken en forten! „Dat zegt men,” zei Harry, „en we zullen 't maar gelooven.” „Anders zou ik 't Belgische volk beklagen dat hier zijne millioenen verspilde,” vulde Jan aan.

De stoom spot met afstanden: daar zijn de Ardennen reeds. Onafzienbare, donkere wouden, slechts hier en daar een groene weide op de zoomen van een snelstroomend beekje, slechts nu en dan een jagershut of de woning eens houthakkers, ziedaar wat de snelle vaart ons van de Ardennen te aanschouwen biedt. 't Is een sombere schoonheid, die weldra plaats maakt voor de bekoorlijkheid der vruchtbare heuvelen van Luxemburg.

't Wekt aangename en tevens droevige herinneringen op in het Hollandsche hart, wanneer een Nederlander de grenzen van het Groothertogdom, zoolang en zoo innig aan Hollands kroon verbonden, binnenstroomt, en hij betreurt het, dat deze parel aan de kroon der Oranjes ontvallen moest, omdat er geen mannelijke telg meer over was uit het roemrijk Huis, welks hoofd de Koningswong der Vrije Nederlanden mocht dragen.

Ziet gij de hoofdstad van het Hertogdom daar liggen tegen den heuvelrug, een lusttuin gelijk? Haast u, want de spoortrein vliegt voorbij en gunt slechts een vluchtigen blik op de landen, die hij doorloopt.

Spoedig daagt het Rijksland op: Elzas en Lotharingen, zoo vruchtbaar en zoo schoon, van Frankrijks koningskleed gescheurd om den Duitschen keizersmantel te sieren.

Wij zijn op de kampplaats, waar voor een groot gedeelte de strijd tusschen de twee machtigste volken beslist werd in het bloedige jaar '70.

Links, in de verte aan gene zijde der Moezel, de velden van 14 Aug: Nouilly, Vantoux, Coincy. Rechts, verborgen achter de heuvelen, Gravelotte, Armanvillers en St. Privat; en een weinig bezuiden deze Resonville, Vionville en Mars-La-Tour, waar op 18 en 16 Aug. de Franschen het aflegden voor de Duitsche dapperheid en Von Moltke's krijgskunde.

Metz! Laat ons bij den aanblik dezer stad de schim van Maréchal Bazaine niet storen in haar rust, al komt het ons onverklaarbaar voor, hoe een maarschalk van Frankrijk wien 170.000 man gehoorzamen, den bevelhebberstaf kan toewerpen aan de Pruisen over de muren van een onneembaar gewaande vesting.

Vergeeten wij voor een oogenblik den oorlog en zijn verschrikkingen voor een vreedzaam diner.

Niettegenstaande mijn belofte, weinig of niet te speken over diners, soupers en verdere modeartikelen der gastronomie, begin ik reeds den eersten dag met een spijskaart te vertoonen en een middagdisch te beschrijven. Neem het mij niet kwalijk, want zóo hebben wij slechts eens ons middagmaal genomen.

Bij de laatste halte voor Metz kwam de conducteur ons vragen of wij in genoemde stad verlangden te dineeren. „Alle drie?” „Ja, alle drie!” en hij schreef met krijt een dikke 3 op de loopplank van het rijtuig.

„Wat of dat beduiden mag?” vroeg Jan.

„Dat weet ik ook niet,” zei ik en verzocht Harry eens even na te zien, hoeveel tijd wij hebben zouden in Metz.

„Wel kerels!” riep Harry, „wij hebben slechts tien minuten.”

Nu is het mij wel een raadsel hoe iemand uren en uren tafelen kan, maar ook een even groot geheim hoe iemand hetzelfde werk binnen de tien minuten klaarspeelt. Een half uur voor het middagmaal in de eetzaal van een station is genoeg, dat weten wij bij ondervinding, doch 10 minuten en dat als men goeden appetijt heeft?...

„Ah ça!” riep Jan, blij dat hij het gevonden had. „Denkt eens aan die mandjes te St. Quentin. Ge weet wel, toen wij verleden jaar naar Lourdes gingen: wij hebben ze daar wel niet gekocht, maar toch gezien.”

„Jan, ge zult gelijk hebben,” zei Harry en Epi, en Jan had gelijk ook; want nauwelijks stond de trein, of er kwam een kind aandragen met drie langwerpiggvierkante

mandjes, behoorlijk genummerd en met een pinnetje gesloten. Wij waren benieuwd naar den inhoud. Behalve mes en vork vonden wij een schaaltje, waarop een goede portie „roastbeef” met doperwtien, peultjes en een aard-appeltje; nog een ander bordje met niets minder dan een halve koude kip, waarbij wat harde sla, waarvan ik den naam niet weet. Nog iets? Wij zullen eens verder zoeken. Naast het halve fleschje wijn ontdekken wij een sappige peer en als wij het papieren vingerdoekje ontplooien, valt daaruit een stukje taart en een koekje.

Wij hadden een smakelijken en vroolijken disch. Naar oud-Romeinsche zeden lagen wij nu eens aan de tafel, die terzelfdertijd ons rustbed was, aan, en geleken een oogenblik later op een schoenpoetser, die op zijn bankje gezeten, den maaltijd gebruikt uit het napje, door zijn knieën vastgehouden. Gelijk het eekhorrentje kastanjes schilt, zoo werd de kip door de hand gedraaid en afgeknaagd tot op het been, en brouwersknechts kunnen niet gezelliger zitten in een bierkelder, dan wij hier zater met het fleschje in de linker- en het glaasje in de rechterhand. Van zoo'n diner zou ik tien instantaneetjes willen nemen.

Vóór wij de Vogezen bereiken is ons dineetje al afgeloopen, de boel netjes ingepakt en aan een der stations afgegeven. Even als van de Ardennen, zagen wij van deze bergketen slechts weinig, maar wat wij er van zagen is wel in staat een gunstigen indruk op ons te maken. Hooger zijn de toppen der Vogezen dan de heuvelen van Belgisch Luxemburg. In plantengroei wedijveren zij met elkander. Maar hier meer afwisseling, meer woeste en wilde partijen; hier steilere, en hoogere bergruggen, diepere dalen en onstuimigere bergstroomen, dan in de Ardennen. Hier meer lieve dorpjes en meer schilderachtige huisjes, die aan deze bergen een leven en vroolijkheid bijzetten, welke bijna geheel gemist wordt in de donkere wouden van België, waar het oog geen levend wezen ontwaart dan den baanwachter of een eenzaam jager.

De spoorlijn kronkelt zich als een slang door het gebergte of wringt zich door de rotsen heen, tot zij wederom een effen baan vindt in de vlakte. Een weinig tijds nog en Straatsburg doemt op in de verte. Wederom komen de droevige dagen van 't jaar '70 ons voor den geest zoodra de slanke spits van den 142 meter hoogen Domtoren zichtbaar wordt. Van de stad zelve zien wij bijna niets: dat is het lot van een voorbijspoedende reiziger.

Wat kunnen wij beter doen op de vlakte, die ons van Colmar scheidt, dan een weinig keuvelen over de jaren 70—71. Wij hebben de Duitschers, die slechts zelden een

fout begingen, den welverdienden lof niet onthouden en de Franschen, wier fouten ontelbaar waren, diep beklaagd. Menig aanvoerder van de legers der „Grande Nation” werd scherp beoordeeld, maar op de schimmen van de twee laatsten der heldenrij, die den naam droeg van „Maréchal de France”, hebben wij geen blaam geworpen. MacMahon zwichtte voor de overmacht te Würth en Canrobert zag zich geslagen te St. Privat, maar de Duitscher heeft gevoeld, dat er een leeuwenhart sloeg in de borst dezer krijgers, en dat in andere omstandigheden de oorlogskans zich misschien ten hunner gunste gekeerd zou hebben. Dit tweetal ten minste onze hulde! De hulde door den keizer van Duitschland, bij den dood aan beiden gebracht spreekt even luid vóór hen als het proces van landverraad getuigt tegen een wapenbroeder, die het zwaard voor ’s vijands voet heeft neergelegd. Doch ook dezen veroordeelen wij niet.

Is er niets merkwaardigs te zien tusschen Straatsburg en Bazel? ’t Is een vruchtbare landstreek, in ’t verre verschieft begrensd door de in nevelen gehulde bergen van Schwarzwald en Vogezen.

Zonder deze zou de vlakke volkomen gelijk zijn aan de lachende streken van Maas en Waal, aan de vruchtbare gouwen van Holland en Friesland.

Colmar en Muhlhausen beletten een gezellig praatje zoomin als de volle trein ezels, die voor ’t station Bolweiler de aankomst van den sneltrein afwacht om noordwaarts te stoomen. Alleen het ondergaan der zon achter de toppen der Vogezen trekt voor eenige oogenblikken onze aandacht. En nauwelijks is ook de purperen gloed, die haar ondergang vergezelde, mede ter ruste gegaan, of torens en huizen van Bazel, het oude *Colonia Augusta Rauracorum*, worden zichtbaar aan den horizon. Weinige minuten nog en wij hebben de grenzen van ’t vrij Helvetië overschreden.

II. BAZEL EN DE JURA-SIMPLONBAAN.

Baedeker verhaalt, hoe deze stad Munacius Plancius als haar stichter eert, hoe zij haar oorspronkelijken naam in dien van Basilea veranderde en later Bazel genoemd is; maar van het weldra ontfaarde Concilie, van 1431 tot 1443 binnen haar vesten gehouden, wordt slechts even met zeer kleine letters melding gemaakt. En toch, door dit feit alleen is Bazel meer beroemd geworden in de geschiedenis van Europa, dan door alle gebeurtenissen te

zamen welke in den loop der eeuwen binnen haar wallen hebben plaats gegrepen.

Wij stappen uit en moeten gevisiteerd worden. De Zwitser is gemoedelijk, tot zelfs op een douanenkantoor: dat is zoo.

„Hoeveel sigaren?” „Tachtig.” „Negentig.” „Vijftig.” Op de grootste getallen valt geen aanmerking op het kleinste wel.

„Een Hollander maar 50 sigaren?” vroeg de beambte. Hoe wist hij, dat wij tot die natie behooren? 't Is mij nog onverklaarbaar. Of ik al volhield: „Ik heber heusch slechts vijftig,” hij geloofde mij niet. „Wil je mijn koffertje nazien?” vroeg ik.

„Mijnheer zal ze wel in den zak hebben.”

„Ook mijn zakken fouilleeren?”

„Niet noodig, mijnheer; 't is toch goed.”

„Is dat nu gemoedelijk?” vraagt gij. Ja, want de geheele scène werd lachend afgespeeld en de man wenschte de drie Hollanders een prettige reis.

„Hotel Victoria” tegenover het station, dat kan niet beter. De kamers, ons aangewezen, hebben wij goed bevonden, en een kellner biedt ons een strookje papier aan om onzen naam te teekenen.

„Zal ik dat werk maar voor u mee verrichten?” vraagt ik Harry en Jan.

„Dat is niet noodig, mijnheer,” zegt de zwartgerokte in zuiver Hollandsch, „één naam is genoeg.”

„Wat nu? Een Hollander?”

„Ja, mijnheer,” was het antwoord op beide vragen.

„Wel, vriend, hoe komt u hier?”

De Haagsche jongen vertelt ons zijn levensloop. Hij moet het vak leeren. Om later als „premier” te kunnen optreden, zal hij dienst nemen in alle streken, waar de zwermen toeristen bij voorkeur neerstrijken. Te Nizza en Monte Carlo heeft hij reeds gediend; nu is Zwitserland aan de beurt: Italië, Oostenrijk en Duitschland zullen volgen. Mij dunkt, ik zie de hoteliers van Holland reeds plukharen om dit jongmensch; want ver zal hij het brengen in zijn moeielijk vak, daar ben ik zeker van.

Wij maken nog heden een wandeling door de merkwaardige stad, want morgen reeds in de vroege gaan wij van hier, omdat wij den verloren tijd moeten ingehaald hebben vóór wij Geneve verlaten. Dat *moet* nu eenmaal en dan blijft er ook niets anders over dan hier en daar ons program een weinig te besnoeien; iets waarmede wij in Bazél reeds beginnen.

Natuurlijk het eerst Vader Rijn onzen groet gebracht. Op de reusachtige en fraaie „Wettsteinbrücke”, hoog over den stroom geslagen, blijven wij een oogenblik luisteren naar het harmonieuze geluid, dat opstijgt uit de ontsuimige golven van den blauwen Rijn. Twee derde van al de wateren, uit de Alpen voortgekomen, worden heengejaagd langs de machtige pijlers, die ons dragen. De oevers van den stroom zijn schaars verlicht, maar juist dat flauwe licht der weinige gaslantarens hult den vloed, die de stad in twee helften verdeelt, in een fantastisch donker en veroorlooft de beter verlichte Oude-Brug zich scherp af te teekenen tegen den duisteren achtergrond.

Onder de dichte boomen van de rechte Rijnkade zullen wij op een der vele banken, juist tegenover den ouden Munster, plaats nemen om het maantje onder te zien gaan achter de huizen en torens van Groot-Bazel. Tien tegen een, dat het u onmogelijk is op te staan zolang de Rijnstroom met het zachte maanlicht speelt: eerst als 't maantje onder is, gaat gij verder.

Langs de oevers zetten wij onze wandeling voort en bestijgen de „Alte Brücke”. Over het marktveld, langs het oude stadhuis, de kerk der „Barrevoeters”, in een museum herschapen, bereiken wij de slanke gothische „St. Elisabethkirche”, en de bron aan dezelfde beminnelijke Heilige van Thuringen gewijd en belanden weldra in ons hotel.

Wij hebben de rust verdiend, want de dag van heden was vermoeiend; wij hebben ze noodig, want morgen is het wederom vroeg dag voor ons.

Wel is het zien van steden geenszins ons doel, maar toch, door de avondwandeling van gisteren verleid, kan ik de bekoring geen weerstand bieden en verlaat geruimen tijd vóór mijn tochtgenooten het bed om de stad bij daglicht te doorkruisen. Ik zal u niet vragen mij zoo vroeg in de straten en op de boorden van de rivier te vergezellen: er is nog geen levend wezen te bespeuren dan de hond, die den nacht onder den blooten hemel doorbracht en de werkman, die zich naar de fabriek te Klein-Bazel begeeft. Kom mij een uurtje later vinden bij den Munster, dan zullen wij te zamen dat belangwekkende gebouw, half in Romaanschen, half in Gothischen stijl opgetrokken, bezichtigen. De twee torens vinden wij schoon, maar met het bonte dak kunnen wij ons niet vereenigen: het lijkt geweven te zijn in een der Hollandsche bontjesfabrieken. Stelt gij veel belang in onzen geleerden, halfslachtigen landgenoot, den Grooten Rotterdammer Erasmus? Hier ligt hij begraven, maar het niet onaardig grafschrift:

Erasmus
Erasmus
Omnia rodere solitus
Nunc roderis a vermibus ¹⁾

staat niet op den zerk gebeiteld. Gaat uw bewondering voor hem zoover, dat gij ook zijn sterfkamer bezoeken wilt, dan zal ik u straks er henen voeren; nu gaan wij een kijkje nemen op het terras achter de kerk.

„Wie is dat?” vraagt gij, wijzend op een standbeeld.

„Laat ons doorgaan: 't Is Luthers leerling en vriend, de Hervormer Oecolampadius, wiens grootste verdienste het is zijn naam vertaald te hebben.”

De oude, overwelfde zuilengangen, tot voor weinige jaren als begraafplaats gebruikt, lokken mij meer aan dan het beeld van een afvallige, en ik vind het gezicht van het kleine terras, op stroom en stad, waarachter de toppen van het Schwarzwald in morgennevelen gehuld, zich vertoonen, vrij wat aantrekkelijker dan de steenen beeltenis van een geloofsverzaker.

Gaarne zou ik uw gids zijn in de belangrijke musea en de groote bibliotheek, maar de tijd gedooft het niet en beide zijn nog gesloten.

Klokke negen verlaten wij Bazel en de Jura-Simplonbaan, die de eer heeft ons te vervoeren, zal ons omtrent het middaguur te Neuchâtel afzetten.

„Aussichtwagens,” waaraan Zwitserland zoo rijk moet zijn, hebben wij niet eens aangetroffen. Mogelijk was het seizoen voor deze luchtige voertuigen reeds verstreken, al had de zomerwarmte het land nog niet verlaten. Wij behelpen ons dus met een gewonen waggon. Doch 't is geen Hollandsch model. 't Zijn rijtuigen met geen of met hoogstens één tusschenschot en hebben veel gelijkenis met onze tramwagens. Als bij deze, bevindt zich de ingang op het kleine balkon vóór en achter het rijtuig: ook de raampjes zijn van hetzelfde model. Alleen de zitplaatsen verschillen. Zij zijn niet aangebracht in de lengte, maar in de breedte. Een gangetje, dat van deur tot deur den waggon doorloopt, verleent den toegang tot de twee aan twee tegenoverelander geplaatste bankjes.

Een prettige zitplaats voor vier en een nog prettiger voor drie personen, die de bagage, waarvoor misschien geen plaats genoeg is in het netwerk, boven hun hoofd door sierlijke ijzeren stangen in de hoogte gehouden, op de bijna zeker open blijvende vierde plaats kunnen neerzetten.

1. Gij waart een muis, Erasmus, gewoon aan alles te knagen. Thans knagen de wormen aan u.

De trein stond reeds op vertrekken, toen de linnenmeid, — haar kennis maakten wij te Namen — voorafgegaan door Monsieur et Madame, in alle haar waardigheid door ons compartiment henen stapte, deftiger dan een haan tusschen de kippen. Dit drietal scheen geen behoorlijke plaats te kunnen vinden, vooraleer de lange trein in geheel zijn lengte doorwandeld was, want het kwam uit den wagen achter ons en ging over in dien voor ons. Zouden zij het beter kunnen aanleggen, om zeker door allen gezien te worden?

Den raad van Baedeker volgend hadden wij rechts plaats genomen. Nauwelijks hebben wij Basel verlaten of reeds wijzen wij elkander op menig heerlijk landschap. Niet grootsch, maar lief en schilderachtig zijn de heuvelen in het groene kleed van struiken en boomen, van weiden en veldgewassen. Wondervol harmonieeren de Zwitsersche huisjes, over den zacht glooienden bergrug verspreid, met de natuur die hen omgeeft; en schenken met de bouwvallen van hechte middeleeuwsche burchten, getuigen van de vroegere macht en grootheid der Bazelsche bisschoppen, aan geheel deze streek een bevallige bekoorlijkheid.

Mönchenstein herinnert ons aan de spoorwegramp van 17 Juli '91; en als wij den blik vestigen op de brug, over den bergstroom geslagen, schudden wij, aan de reuzenbruggen van Holland gewoon, bedenkelijk het hoofd en vragen ons af: „Kan deze een spoortrein dragen?” Nog menigmaal zullen wij die vraag herhalen, als de locomotief ons pülsnel voert over bergstroom en rotskloof. Wij zijn geen ingenieurs en gelooven nog niet er ooit voor te zullen doorgaan, waaruit volgt, dat wij wél zullen doen met aan haar hechtheid niet te twijfelen.

Als ik een opsomming maakte van alle dorpen, die wij voorbij stoomden en van alle dorpjes, die wij van verre zagen, zou mijn verhaal niet ten onrechte den naam verdienen van proeve eener aardrijkskundige les. Alleen wijs ik op het oude stadje Laufen, omdat wij aanstonds in een eng en woudrijk dal den doorgang aan de Birs en den rijweg moeten betwisten, wat ons nooit gelukken zal, zoo wij niet tweemaal een tunnel dóór- en tweemaal de rivier overgaan. Wij blijven de Birs volgen langs Delémont en betreden bij Rennendorf het Münsterdal, door de Franschen Val Moutier genaamd. Hooge en steile rotsen van kalksteen sluiten het dal van beide zijden in.

De ruwe en woeste natuur is schoon in de grilligheid der vormen, die zij gaf aan rotsen en kloven; en noodigt den vreemdeling uit tot een wandeling door de vallei, die

veeleer den naam van bergengte verdient te dragen, om beter dan bij de snelheid van een spoorwagen de schoonheid van deze streken te bewonderen. Hoe gaarne wij ook hare uitnoodiging zouden aannemen; wij mogen niet: wij moeten voort.

Hoe heerlijk ligt ginds vóór ons de brug, die ons aanstonds voor de zooveel en zooveelste maal de Birs gaat overvoeren; hoe stout zijn die menigvuldige tunneltjes, waardoor het stoompaard ons zal voortslepen in zijn vaart! Ach, daar is Münster reeds! 't Moge een lief stadje zijn in 't groene dal gelegen, als witte schelpen tusschen de lage plantjes van een mozaïkperk, bij de woeste natuur van het dal, dat zijn naam draagt, haalt het Münster in schoonheid niet, en wij betreuren het deze bergklove verlaten te hebben. Nauwelijks is Moutier uit het oog verdwenen, of daar gaat het de engten van de „Roches de Court” binnen, die weinig of niet voor de zooeven verlatene in schoonheid behoeft onder te doen. Thans nog eenige tunnels door, nog eenige bebouwde en beplante heuvelen langs vóór wij de „Pierre Pertuis” de *Petra Pertusa* der Romeinen, door het harte varen.

Links van ons ligt een dorpje. Daar ligt een spoorweghalte bij, wij zien het, want wij zijn hoog boven de huizen. Wij dachten niet een kwartier later aan het station te zullen stoppen, en toch het geschiedde zoo. Langs den bergrug keert zich de weg in sterke kromming en voert, na een halven cirkel beschreven te hebben om het kleine dal, tot vóór het station, straks door ons uit de hoogte gezien.

De Birs hebben wij reeds te Tavannes verlaten en krijgen hier, in de Schüss een nieuwe reisgezellin, die ons tot Biel zal begeleiden.

Zullen wij te Sonceboz uitstijgen en over La Chaux-de-Fonds Neuchâtel bereiken? 't Spijt ons, dat de tijd niet toelaat dezen omweg te maken: men zegt, dat het een der schoonste banen van Zwitserland is. Doch ook de route, die wij volgen kan aanspraak maken op een goeden naam en wedijvert met het door ons reeds afgelegde gedeelte. Dezelfde dichte wouden in enge, diepe bergkloven, een zelfde woeste beek, die even dikwijls overbrugd moest worden om den reiziger langs haar oevers opwaarts te voeren. Vestig uw aandacht op den waterval der Schüss met de ruïnen van 't oude kasteel Rondechâtel boven dezen, zie de koene brug hoog over de klove, waarin de bergstroom kookt, geslagen. en gij hebt een paar bergpartijtjes, die gij nimmermeer vergeet.

Ook Biel vergeet gij niet, want én de stad, die tegen

den heuvel rust met den voet in de blauwe wateren der „Bieler See”; en de laaglanden, die het kalme meer omzoomen, moeten, zooals wij ze zien uit de hoogte, indruk maken op hem, die niet alle gevoel voor de lieflijkheid in de natuur heeft afgelegd.

Doch spoedt u voor het raam ter linker zijde, want slechts een oogenblik wordt dit genot gegund: de trein daalt af naar de stad en de oevers van het meer.

Wij hadden „Magglingen,” een hotel op 900 meter hoogte tegen het Juragebergte gelegen, op ons program geschreven, om vandaar uit onzen eersten groet te brengen aan de Alpen, doch het werd om twee redenen geschrapt. Vooreerst wij wilden de vertraging van den eersten dag inhalen en ten andere de lucht was niet helder.

En dat op een zomerschen dag? U is wellicht amateur-fotograaf? want dat zaakje begint bij een goede opvoeding te hooren, gelijk de fiets. Welnu, dan zal u de ondervinding geleerd hebben, dat bij het zomerzonnetje zelden een landschap te maken is, omdat doorgaans de lucht alle doorschijnendheid mist op zulke dagen.

Dat die stelling waarheid bevat, zullen wij spoedig merken. „Schön ist am klaren Tage der Blick über den See auf die Kette der Berner Alpen,” zegt Baedeker. Geen bergtop hebben wij gezien aan gene zijde des meers, wel een bewijs, dat zulke zonnige dagen niet tot de heldere te rekenen zijn. Wij zullen dat later nog beter ondervinden.

Toch bleef, al moesten wij het gezicht op de bergen missen, de weg langs de oevers van het Bieler meer ons lang een aangename afwisseling bieden en de tijd viel ons kort.

Het boschrijke „Petersinsel” vonden wij schilderachtig, al kunnen wij geenszins het gevoelen deelen van hen, die dit eiland als een heiligdom beschouwen, omdat J. J. Rousseau, de Filosoof van Genève, daar vertoefd en sophismen gesmeed heeft.

Neuveville (waarom zouden wij Neuenstadt schrijven? er wordt slechts Fransch gesproken) evenzoo de andere kleine plaatsen langs den weg naar Neuchâtel stoomen wij te spoedig voorbij om er bijzondere aandacht aan te kunnen schenken. Meer dan deze plaatsjes trok ons het kleinere meer van Biel en zijn grootere nabuur van Neuchâtel, die elkander zoo dicht naderen, dat de vlugge trein in één sprong van den eenen naarden anderen oever schijnt over te springen. Als het eene zich ontrekt aan ons oog, doemt het andere reeds op. Dit zullen wij het

half uurtje stoomens, dat ons nog rest, ter linkerzijde houden, terwijl de Juraketen zich ter rechter blijft voortzetten.

„Neuchâtel!” roept men langs den trein. De tram staat klaar, die ons naar de stad opslepen en brengen zal op de Place du Port nabij de aanlegplaats der booten, en wat óók iets zegt, nabij de „Brasserie Cambrinus”, door onzen reisgids aanbevolen.

Dat het niet koud was, had ons het helder zonnetje reeds gezegd, maar de zucht van den trein, die zich voortspoedde door lommerrijke bosschen en kille bergkloven, waarin de eerste zonnestraal dien dag nog niet was doorgedrongen; zoowel als de koele bries, die de meren ons tegenzonden, deed het ons lekker vinden in den ruimen wagen. Nu eerst gevoelen wij hoe warm het is. Als er ooit musschen van de hitte gapen in de dakgoten, dan is het zeker vandaag. Gelukkig is „Cambrinus” maar eenige schreden verwijderd en als wij valiesje en overjas daar geborgen en onze lunch besteld hebben, zullen wij, met zonnenscherm gewapend, onze voorgenomen wandeling langs slot en kerk, langs kaai en stadstuin aanvangen. Doch verder dan de aanlegplaats der booten brengen wij het niet: het voorstel om stilletjes naar het koele lokaal van „Cambrinus” terug te keeren, vindt geen tegenstemmer en wij slenteren langs het Museum en het nieuwe Postkantoor naar de restauratie, waar wij, na goede bewijzen van appetijt gegeven te hebben, den overigen tijd doorbrengen in gezelligen kout, onder het rooken van een sigaartje en het ledigen van een fleschje Neuchâteller, geboren in 't jaar '84. 't Schijnt port met water verdund doch in werkelijkheid is 't een overheerlijk glaasje, dat geen fijnproever versmaden zou.

Tijdig — hoe kan het anders als men zooveel tijd heeft? — hadden wij onze plaats op de boot, die de gemeenschap tusschen de hoofdstad van het oude vorstendom Neuchâtel en Murten onderhoudt, uitgekozen. Tien minuten na onze komst gaf de stoomfluit het teeken tot vertrek. De stad wijkt langzamerhand terug, wordt kleiner en kleiner en is reeds lang in de nevelen schuil gegaan voor wij ankeren bij het lieve plaatsje St. Blaise. Die nevel speelt ons leelijke parten. Het Alpenaussicht moet hier heerlijk zijn, wij merken hun bestaan niet eens en het Juragebergte vertoont zich slechts als dunne wolken aan den horizon. Een zaak wordt ons voor het gemis van dit alles in ruil gegeven; een weldadige koelte, die opstijgt uit de wateren. Na St. Blaise steken wij in oostelijke richting het meer over, teneinde het kanaaltje, dat de meren van Neuchâtel en Murten verbindt, binnen te varen.

Wie kon denken, dat wij hier Philemon en Baucis, die voorbeeldige oudjes uit den tijd der oppermachtige goden, ontmoeten zouden? Man en vrouw, — beiden telden meer dan zeven kruisjes, — maakten met ons den overtocht van St. Blaise naar Murten. De luchtstroom op het meer was sterk en joeg de geweldige hitte weg van de oppervlakte des waters. Dat was juist ons verlangen; maar het oude bloed is meer vatbaar voor tocht en wind, dan het jonge en moet zich beschutten, waar het jonge zich gaarne bloot geeft.

Philemon en Baucis, dien naam geven wij het paartje reeds spoedig en die eere naam was verdiend, want meer bezorgd voor elkander dan deze, kunnen de oudjes uit den voortijd voor elkander niet geweest zijn en in hulpvaardigheid stonden de laatsten zeker bij hen achter. Moeder maakte vaders overjas dicht alsof zij een kind bakerde, zette den fluweelen kraag zoo hoog mogelijk op en knoopte een zijden das om den hals van haar echtvriend. Hiermede niet tevreden, haalde zij een warme wollen muts te voorschijn, drukte deze op het hoofd van manlief tot diep over de ooren. Hij op zijn beurt was moeder behulpzaam, wierp haar den zwarten, dikken doek om het hoofd en sloeg één nog zwaarder en grooteren over de schouders der genoeglijk lachende vrouw. Wij hadden pret in deze gemoedelijke oudjes en geen wonder, want Philemon en Baucis is een vrij zeldzame verschijning in onze dagen.

Al heeft de kapitein ons gezegd, dat wij den trein te Morat zeer zeker zullen halen, toch zijn wij van de waarheid zijner bewering niet overtuigd en staan met ons uurwerk in de hand. 't Zal gaan, nog tien minuten! O, weel daar is geen rijtuig aan de landingsplaats. Te voet dan! Een jongen zal twee onzer drie handkoffertjes dragen, maar een is hem reeds te zwaar: wij zijn genooddaakt ze van hem terug te nemen of de kans is geheel en al verkeken, want de jongen kan onzen vluggen tred niet volgen en blijft spoedig achter. Met een overjas aan en een koffertje in de hand onder de brandende zon een stijgenden weg half loopend afleggen, om, bijna aan den eindpaal gekomen, den trein, als lachte hij ons uit, fluitend vóór ons te zien heensnorren, dat stempelt ons beter tot toerist, dan het koopen van een Alpenstok met zware ijzeren punt. Op dat oogenblik lachten wij geenszins om het geval, want het bezorgde ons twee uur wachters hier en anderhalf te Payerne, waardoor wij om elf in plaats van om zeven uur te Lausanne aankwamen. Zoo het u over-

kwam op een minder warmen dag, zou ik u den raad geven Murten, of, gelijk de Franschen het oude stadje noemen, Morat eens rond te wandelen. De oude muren en torens, door Adriaan van Bubenbergh met een handje volks zoo dapper tegen Karel den Stouten verdedigd, zijn een kijkje overwaard.

Misschien zult gij, door de herinnering aan die woelige tijden gedreven, het slagveld bezoeken, waar de heerschzuchtige Hertog van Borgondië zijn leger verloor en zijn moed. 't Ligt slechts een half uur buiten de stad, en Karel is voor ons Nederlanders geen onbekende, want op de schoolbanken reeds leerden wij van den ouden meester het rijmpje :

Vóór Grandson verloor hij zijn goed,
Vóór Murten zijn moed,
Vóór Nancy zijn bloed.

Als gij de marmeren zuil, welke aan den bloedigen slag van 22 Juni 1476 herinnert, bezichtigd hebt, wordt het tijd om naar de statie weer te keeren, want uw wachttijd is voorbij.

Bij ons vertrek uit Murten gaat de zon reeds in bloedige nevelen achter de verre toppen van het Juragebergte onder en wordt de avond ingeluid door de Alpenklokjes, vroolijk klingelend aan den hals der huiswaarts keerende runderen. Voor het eerst op deze reis treft ons de harmonieuze toon dezer kunsteloze klokjes.

Te Payerne vinden wij het gaslicht reeds hier en daar ontstoken, maar de schemering vergunt ons nog in de verte de laatste letters te lezen van een opschrift, dat wij zoeken. RS. alleen is zichtbaar, dat is genoeg! Wij zijn er zeker van in het „Hotel de l'Ours” aan te landen. De anderhalf uur, die wij hier wachtend moeten doorbrengen, zullen wij besteden met ons diner, of zoo dat woord u tegenstaat — met ons souper te gebruiken.

Ik leid u binnen in de ruime en goed verlichte eetzaal, niet om u getuigen te doen zijn van onzen eetlust, maar om u een dertigtal artillerie-officieren van het Bondsleger voor te stellen, die juist met het dessert beginnen. Volgens rang hebben zij aan tafel plaats genomen. Zij zijn beleefd, naar het schijnt, want allen, die onzen groet bemerkten, hebben hem hoffelijk beantwoord. Wij worden geplaatst aan een klein tafeltje zóó, dat wij de zonen van Mars van top tot teen kunnen opnemen zonder den schijn van plumpe onbeleefdheid op ons te laden. Onder de hoofdofficieren zijn kranige koppen: echte typen van een

krijgsmann. De overste vooral schijnt voor het commando geboren: dat donker oog, die strenge blikken, dat breede voorhoofd teekent den bevelhebber. Twee kapiteins uit zijn naaste omgeving zijn reuzen, wien Frederik een eervolle plaats in zijn garde zou hebben aangeboden of opgedrongen. Ook de jongeren, op een paar uitzonderingen na, zijn uit het Zwitsersche hout gesneden, dat goede soldaten levert. Geheel het corps maakte een uitstekenden indruk op de drie Hollanders, die ze zagen te Payerne bij gelegenheid der najaarsmanoeuvres. Zelfs hun kleeding was schilderachtig en mannelijk: alleen de pet was veel te groot en kon in tijd van nood den ransel vervangen.¹⁾

Madame, een goed, eenvoudig mensch kwam ons vragen of wij tevreden waren over het diner. Wij antwoordden volgaarne: „Ja,” en hadden er alle reden voor. Dat deed madame goed en en zulks toonde zij door ons met alle bereidvaardigheid de inlichtingen te geven, die wij verlangden. Ik beloofde haar het „Hotel de l'Ours” aan de Hollandsche vrienden te zullen aanbevelen. Welnu, als gij ooit in Payerne afstapt zult gij het goed hebben in „Hotel Bären,” wanneer dezelfde madame nog in leven, en het de tijd is der legeroefeningen.

Wij hebben er veel op tegen in den avond gebruik te maken van den spoortrein, want dat is in Zwitserland een beleediging van de natuur. Toch zullen wij haar tot onze innige droefheid een kaakslag moeten geven, willen wij nog heden avond Lausanne bereiken.

III. OM HET MEER VAN GENEVE.

Naar Geneve.

De aanblik van het „Lac Léman” moet overweldigend schoon zijn, als men uit de duisternis van een lange tunnel eensklaps wordt overgeplaatst in het volle daglicht, door den azuren hemel neergezonden op het blauwe meer en de aschgrauwe bergen, die het omgeven. Wel zullen wij later denzelfden weg opstoomend, het meer zien in al zijn schoonheid, maar dan zal ons oog gewend zijn aan het spel der kleurige golfjes, waarin de zonnestraal zich brekend weerkaatst, alsof het water gouden vonken schoot. De bergen, in een nevelachtig kleed gehuld, hebben wij dan reeds van verre aanschouwd en in al hun vormen bespied; de dorpen en steden, tusschen de groene wijn-

(1) Ik schreef dit voor ruim twee jaar. Nu moest ik eigenlijk die woorden doorhalen, want het hoofddeksel onzer landsverdedigers is bijna van hetzelfde model.

bergen verscholen, elkander met den vinger aangewezen. 't Is zóó reeds heerlijk schoon, wat moet het dan zijn, als de tooverroede van een plotselingen overgang ons aanraakt, daar deze godin de macht heeft alle schoonheid honderdvoudig te vergrooten.

Dát hier te moeten missen heeft ons leed gedaan. Mogen wij dan niets van die schoonheid genieten? Wat moeten wij het maantje dankbaar zijn, dat zijn zilveren lantaarn aan de overzijde van het meer hoog boven Meillerie had opgehangen. Al heeft het de kracht niet der zon om alle schoonheid bloot te leggen voor ons oog, toch kunnen wij ons, zij het slechts een flauw denkbeeld vormen van het natuurschoon, dat den vreemdeling bij helderen zom'rdag geboden wordt op het oogenblik dat hij den tunnel van Cully verlaat. Het geheimzinnige, wat het zonlicht mist, kunnen wij bewonderen naar hartelust. Als spookgestalten houden bergen en rotsen de wacht aan het meer en werpen hun lange, door den golfslag gebroken schaduwen ver over den waterspiegel voort! Scherp teekent zich licht en schaduw af op de witte huizen van Cully en Vilette beneden ons, tusschen de wingerdranken en bladerkronen door op de vruchtbare hellingen. De ontstoken lantaarns van Lausanne zijn als dwaallichtjes, zwevend boven een moeras. 't Zou ons niet lang gevallen zijn, indien wij een half uur later eerst de waarschuwende stem des conducteurs vernomen hadden: „Lausanne aussteigen!”

Wij nemen die waarschuwing ter harte en stijgen uit. Tien minuten hadden de zwaargebouwde witte paarden, die wij Walen zouden noemen, werk om den omnibus van het „Hotel Richemont” den steilen weg op te slepen tot vóór de eerste verdieping van dat weelderig vreemdelingenverblijf. Dat wij als het ware per rijtuig in onze slaapkamers gereden werden, — wij hadden ze nabij den ingang — vonden wij heel aardig; en heel vreemd, omdat wij bij avond niet bemerkten hadden, dat wij „au premier” aan land stapten. Dit zouden wij eerst den volgenden morgen bij het openen onzer ramen, die toegang gaven tot een balkon, ontdekken. Wij dachten op een terras te komen en zetten den voet een zestal meters hooger dan wij vermoelden, boven de bloemperken van het hotel. „Richemont” is gelegen op de helling eens heuvels en heeft het front in den tuin, die langs de steile glooiing naar beneden loopt tot nabij het station. Deze glooiing verklaart het, hoe de reiziger aan de achterzijde des hotels waar de omnibus hem afzet, reeds de eerste verdieping vindt, en zegt ons tevens, dat wij de eetzaal beneden en niet bij den ingang moeten zoeken.

Niettegenstaande de vertraging te Murten ondervonden, zou ons plan om met de morgenboot naar Ouchy, de voorstad van Lausanne, naar Geneve te vertrekken, doorgaan. De merkwaardigheden van het oude Lausonium zullen wij bij den terugkeer in deze plaats bezichtigen, hadden wij gezegd.

De boot vertrekt reeds vroeg in den morgen uit Ouchy, dus moesten wij vroeg uit de veeren. Wat maakt dat! wij zijn jong en gewoon de zon te zien opgaan. Rest nog de afrekening en wij vertrekken met het rijtuig, dat een kamerjongen voor ons zal halen, daar de omnibus nog niet wakker is.

Als men iets kwaads van iemand of van iets gehoord heeft, is men zoo licht geneigd iets van dat kwaad te gelooven. Op lien menschenkundigen stelregel maken wij geen uitzondering.

Met hotelcoupons wordt men altijd slecht behandeld, had men ons gezegd. Wij geloofden het niet, maar toch, 't kon waar zijn en daarom van die dingetjes gezwezen tot bij de afrekening. Wel waarschuwde ons de omslag van het couponboekje te zeggen bij de aankomst: „Wij zullen met „Gaze” betalen,” of iets dergelijks; doch juist die waarschuwing deed ons het zaakje mistrouwen en wij besloten te zwijgen tot het oogenblik der afrekening gekomen zou zijn. Te Bazél gelukte, wat wij een kriegslist dachten: 't zal hier ook wel gaan. Ja wel! daar kwam de rekening en de kamers waren zoo hoog mogelijk genoteerd. Ik haalde „Gaze” voor den dag, doch die vlieger ging niet op, de staart was te zwaar.

„Mijnheer”, zei de portier, „u had zulks gisteren avond moeten zeggen.”

— „Wel, mijnheer,” — speel zeker mijnheer tegen een portier in zulk geval — „dat hebben wij nog nooit gedaan.”

„En toch het moet, mijnheer. Hier staat het,” en hij wees op den omslag van het boekje, waar het ook werkelijk stond.

't Is toch feitelijk hetzelfde of het gezegd wordt of niet: men zal er ons niet slechter om behandelen?

Op dit laatste moest de portier het antwoord schuldig blijven.

„'t Was toch zóó”, herhaalde hij en voegde er doodleuk bij: „Enfin, un petit pourboire” en ik zal de zaak regelen.”

Na eenige minuten in het bureau vertoefd te hebben, bood hij ons de kwitantie aan en.... wachtte zijn footje. Juist was de kamerjongen teruggekeerd met de verzekering, dat er nog geen rijtuig te vinden was, waarop de portier ons den goeden raad gaf met den kabeltram naar

de voorstad af te dalen. De jongen zou ons den weg wijzen en de koffertjes dragen. Wij kwamen juist tijds genoeg om den tram in de tunnel te zien verdwijnen: de boot waarop hij correspondeerde, konden wij met geen mogelijkheid meer halen. Wat nu begonnen? Het station van den spoorweg ligt aan de overzijde van het plein, waarop wij ons bevinden. Daar zullen wij onze bagage afgeven en de twee uren die er nog verstrijken moeten vóór het vertrek van een geschikten trein naar Geneve, besteden aan een stadswandeling, dan kunnen wij op onze reis naar Bern Lausanne in 't voorbijgaan groeten.

Kan men de stad in dien tijd zien? Neen, de hoofdstad van het kanton Waadt, met zijn nauwe, morsige en steile straten, met zijn onaanzienlijke, doch merkwaardige huizen is in twee uurtjes niet te doorloopen; zelfs is het onmogelijk de voornaamste punten der stad alle te bezoeken.

Daarom zullen wij, gewoon niet te veel hooi op de vork te nemen, ons tot weinige bepalen, te meer daar het zonnetje reeds warm op onze hoofden schijnt.

Gemakshalve laten wij ons door den kabeltram tot de brug, naar den naam des ontwerpers „Pont Richard” genoemd, optrekken. Denk u hier geen water op den berg-rug, omdat er een brug is: 't is een onbebouwde laagte, die overbrugd wordt door dit gevaarte van graniet.

't Heet opletten hier, willen wij door dien doolhof van straten en steegjes de markt bereiken. Zou dat de houten trap zijn, die ons naar de hooggelegen kathedraal zal opvoeren? wij moeten ze hier vinden. Hij is het. Honderd zestig ongemakkelijke, onzindelijke treden gaan wij bestijgen; en vóór de helft is afgelegd, verwenschen wij de vindingrijkheid desgenen, die dit onding tot stand heeft gebracht. Als stad of kanton een rijken dwaas vindt, die eenige millioenen te vermaken heeft, zal dit marteltuig stellig door iets beters en fraaiers vervangen worden. Een standbeeld voor den milden gever zal er wel op overschieten: er is nog plaats voor op de markt, waar bij uitzondering nog geen standbeeld staat.

— Niet knorren, als ik u bidden mag. Op het terras vóór de kathedraal zult gij de vermoeienis vergeten; want op het oude kerkhof, onder de boomen, wier lommer den trappenklimmer tot rust noodigt, vinden wij een prachtig gezicht op stad en voorstad, op meer en bergen, indien deze laatste zichtbaar zijn, wat heden slechts ten halve gezegd kan worden. Zullen wij hetzelfde misschien wat beter gaan zien op den toren der kerk, of bij het hooger gelegen oud-bisschoppelijke slot? Zullen wij opstijgen naar

„Signal”? Goed! maar ik vergezel u niet bij een tropische hitte, als die van heden, overtuigd dat daarboven het gebergte evengoed in mist en nevelen gehuld blijft voor het oog des bezoekers. Laat ons die moeite sparen en ons hier verlustigen in het overheerlijk schoone panorama, dat zich beneden ons uitstrekt. Als wij voldaan zijn, wenden wij ons om en beschouwen het uitwendige der streng Gothische kathedraal, eenmaal door Gregorius X in tegenwoordigheid van Rudolph van Habsburg gewijd, thans jammerlijk door de Reformatie ontheilgd.

Het kunstgewrocht der geloovige middeleeuwen wordt gerestaureerd.

Of het, evenals ten onzent, ook hier den Protestanten een doorn in het oog is, dat de kathedralen, die meesterstukken van vroegere dagen, in katholieken zin gerestaureerd worden, heb ik den werklieden, die de laatste hand legden aan de goedgeslaagde vernieuwing, niet durven vragen. Hoe het zij, 't is een troost voor de Nederlandsche Hervormden, dat men zich in het land der hervormers bij uitnemendheid genoodzaakt ziet, katholiek te zijn tegen wil en dank, zal de schoonheid dezer reuzenwerken niet geheel te loor gaan.

Keeren wij naar het station terug. Wel is er nog tijd in overvloed, maar wij zullen hem korten door een straatje om te loopen en hier en daar stil te staan voor de gekleurde en ongekleurde platen, afbeeldingen van wat er heerlijk is in Zwitserland, bij duizendtallen in rijke winkels ten toon gesteld. Reeds hier maken wij keuze, welke wij zeker koopen en als herinneringen op onze kamers zullen ophangen in vergulde lijsten.

Zoo komen wij niet te vroeg. Zie, de trein staat reeds voor: willen wij een plaatsje ter linkerzijde veroveren, dan moeten wij ons haasten. 't Geluk is met ons; wij vinden, wat wij zoeken.

Weelderig groene weiden, vruchtbare akkers, tallooze wijnstokken, als onze frambozenstruiken opgebonden, bedekken de vlakte tusschen Lausanne en Rolle. Zwitsersche huisjes wisselen af met kleinere en grootere villa's in bloemen verscholen. 't Schijnt hier het land van Flora bij uitnemendheid, het Haarlem van Zwitserland. Geen huisje, dat niet door bloemperken wordt ingesloten; geen houten balkon, geen trapje, dat tot verdieping of zolder der huizen opvoert, of het wordt omlijst door bloemen en slingerplanten. Zelfs de kleine stations, die wij bij tientallen voorbijsnellen, missen het kleed van bloemen niet. Stijf als een modepop, in hooge boorden gevat, staan in ons vaderland de plompe gebouwen langs den ijzeren weg

en doen den reiziger denken aan een gevangenis. Hier is dat anders. Niet zoo hecht en niet zoo groot zijn deze halten, maar vroolijker, veel vroolijker dan de Hollandsche. Om de ijzeren pilaren en tegen de gele muren slingeren zich de groene of bruinende ranken van tammen en wilden wingerd omhoog en vormen tusschen huis en spoorwegbaan een dak van bladeren, waaronder de wachtende vreemdeling beschutting vindt tegen de zonnestralen. Het geplaveide perron onzer Hollandsche stations is vervangen door eenige goed onderhouden bloemperken, die de tweelingslijn mogen naderen, zoo dicht, als 't mogelijk is zonder de reizigers bij in- en uitstappen te hinderen. Gij zult mij toegeven, dat het prettig spoort door zulke streken, vooral wanneer bij de liefelijkheid van de natuur zich het grootsche komt voegen; wanneer de 'lauwe „See” en 't nevelachtig gebergte, waarboven de Mont Blanc het eerbiedwaardige hoofd verheft, den achtergrond vormt van dit bekoorlijk schilderijtje.

Ik zou dat Engelsch dametje, schuin tegenover ons, het boek uit de hand willen rukken! Dat is onbeleefd, ik weet het wel; maar is het geen belediging van de grofste soort, de natuur aangedaan, als ze haar schoonheid met innig zelfbehagen ten toon spreidt, een boek te lezen dat tot opschrift heeft: „The Woman at Home”? Een rare wereld! Dat leest, liggend op divan of sofa, den geheelen winter romannetjes; besteedt eenige uurtjes om uit Baedeker een reisje door 't Continent samen te stellen. En als dan zoo'n reis is opgemaakt en ondernomen, moet de tijd gekort — want hij valt lang zelfs in Zwitserland — met de studie van „De Vrouw te huis.” Thuis moest men leeren uit de boeken hoe men reizen; op reis hoe men het huisgezin bestieren zal... o neen! — ik vergis mij, want zulks behoort niet meer tot een beschaafde opvoeding — hoe men den naren tijd van kouden winter en gure lente dooden kan op de meest aangename wijze. Wanneer deze jonkvrouw op reis zoo goed zal leeren hoe een vrouw zich in den huiselijken kring te gedragen heeft, als zij thuis geleerd heeft met nut en voordeel te reizen; dan beklaag ik dengene, die haar eenmaal de zorg over linnenkast en provisiekamer met den huissleutel zal overgeven.

„Maar, wat bazel je toch”, zei Harry, „weet je dan niet, dat een en ander langer uit de mode is dan crinoline en korte broeken?”

„Ik weet het wel, al redeneer ik een weinig ouderwets,” antwoordde ik; en Jan verbeterde mij zeggende: „Neen,

heel ouderwets." Ik zweeg, want ik gevoelde, dat hij gelijk had.

Signal de Bougi en Dôle moeten wij er voor deze reis aan geven, wij hebben dus geen reden om te Rolle uit te stappen en sporen verder.

Bergachtiger wordt hier de streek en levendiger tevens. Kleine steden en dorpen zijn er als gezaaid op den bergrug. Geen stad, geen dorp, of 't heeft een kasteel of buiten aan te wijzen, waaraan de naam van een historische of literaire grootheid verbonden is.

Zwitserse treintjes loopen langzaam en dat is niet in ons nadeel. Immers wat maakt het, of wij een uurtje vroeger of later aankomen op de plaats onzer bestemming, zoo wij slechts genieten mogen van de schoonheden des lands. En daar is gelegenheid voor. Vraagt ge mij of ik Nyon of Oligny, Coppet of Versoix, Genthod of Pregny het bekoorlijkste gevonden heb, dan moet ik u in alle eerlijkheid het antwoord schuldig blijven. 't Is zoo moeilijk keuze te maken tusschen juweeltjes als deze.

TE GENEVE.

Daar stoomen wij de stad van Calvijn binnen, en wederom rijst de vraag: waar zullen wij onzen intrek nemen? Een vraag, des te gewichtiger, omdat wij hier langer dan elders vertoeven zullen. Ons couponboekje geeft keus in overvloed, maar het slaafs volgen van „Gaze" heeft zijn keerzijde, gelijk elke medaille. Wij vinden in Baedeker een hotel, dat niet voorkomt op onze lijst. Behalve het bekende sterretje is er bij aangeteekend: „von Deutschen viel besucht." Dat zegt ons meer dan alle sterretjes der wereld; want waar Duitsche trekvogels bij zwermen neerstrijken is het goed azen voor Hollandsche meeuwen. Daarom valt onze keuze op „Hotel de la Poste". Hoe zullen wij er geraken? 't Is ver van het station en den omnibus van 't hotel vinden wij niet.

„Een rijtuig, heeren?" hooren wij ons toeroepen door een deftig gegalonneerde, die gemerkt heeft, dat wij iets zoeken, wat niet te vinden is.

„Uw tarief?" is onze vraag.

„Stijgt slechts in, heeren, aan 't bureau wordt het u gegeven."

Eenige stappen en ons voertuig houdt stil. Een man met een notitieboekje in de hand en een groot potlood achter het oor komt buiten en:

„Waarheen willen de heeren?"

„Naar 't Hotel de la Poste.”

Hij schrijft eenige regels en overhandigt ons daarna het geschrevene met de woorden: „Dat hebt gij den koetsier te betalen.” — „Hotel de la Poste” roept hij den voerman toe en het rijtuig zet zich in beweging. Daar gaat het door de nieuwe en oude straten der stad, de ontsuimige Rhône over en binnen het kwartier stappen wij af aan het hotel onze keuze.

Veeleischend zijn wij niet; indien wij slechts zindelijke kamers hebben en goede bedden — 't mag soms wat hoog zijn — zullen wij niet klagen. Wij waren dan ook spoedig geholpen.

Table d'hôte zou aanstonds beginnen. Tot ons groot genoegen bemerkte ons drietal, dat het hier goed was aangeland. De groote eetzaal was eivol en de taal der gasten zei ons, dat Baedeker gelijk had met te beweren, dat vele bezoekers tot de Germaansche stammen behooren. Toevallig had onder al die Duitschers ons gezelschap rechts van zich een Fransche familie, bestaande uit papa en mama, hun aardig jongske met een zeer goede maag, plus een familielid, dat naar de trekken te oordeelen, de zuster moest zijn van mama. Hun vaderstad Lyon hielden zij in hooge eere. Geheel de familie had pret in het kind; ook wij vonden den dreumes aardig en bewonderden in hem vooral den eetlust, die een verbazende hoogte bereikt had. Papa bediende hem goed van elk gerecht en het opgedischte verdween telkens als sneeuw voor de zon. Wij was slecht voor hem; immers de bezorgde vader nam het halve fleschje voor hem weg, zette het naast zich neer en, — om zeker geen bekoring te wekken in den kleine, — dronk het zelf uit.

De Franschman bemerkte, dat wij aardigheid hadden in zijn lieveling en 't deed hem goed. Een paar kleine attenties, die men zijn buurman aan tafel altoos bewijzen kan, stemden hem allergunstigst ten onzen opzichte en gaarne mengde hij zich in ons gesprek. Hoe hij daarin slaagde? Wij spraken onze moedertaal, waarvan hij, heel logisch voor een Franschman, geen jota verstond, doch het woordje Grand Salève hadden wij een paar malen gebruikt en dat gaf hem den gewenschten aanloop tot zijn voorgenomensprong.

„Hebben de heeren den Grand Salève reeds bestegen?” vroeg hij en raakte daarmee juist het punt onze beraadslaging aan. Hij had het niet gelukkiger kunnen aanleggen: ons gesprek vlotte van het eerste oogenblik. Hij was er geweest en kon een bezoek niet genoeg aanbevelen. Dat was nu ons geschilpunt niet. De vraag was slechts: gaan wij er vandaag nog heen of morgen. „O, heeren, dan zult u wel doen dezen namiddag te gaan.

Op dagen als deze is de tegenavond het meest verkieslijk!" Dat deed ons besluiten: onmiddellijk na tafel zou ik voor de kaarten zorgen, een zorg, die nog al te dragen is daar ze in elk hotel verkrijgbaar zijn.

Hebt gij eenmaal een gesprek aangeknoopt met een Franschman, dan laat hij u, vooral als gij Hollander zijt, niet los, vóór hij op beleefde wijze te weten is gekomen, wat hij van u verlangt te vernemen. Een Hollander is in zijn oog een soort van Zoeloekaffer en het verwondert hem, zoo hij nog nimmer een Nederlander sprak, in deze een mensch te ontmoeten, die beleefd en vriendelijk kan zijn, gelijk hij zelf dat is. Holland verstaat hij niet, Pays-Bas kent hij niet; het eenige wat hij van ons vaderland weet, leerde hij op de schoolbanken en is bevat in het zinnetje, dat hij zich in zijn jeugd in het geheugen pompte: „Amsterdam port de mer important." Wilt gij een Franschman uit het Zuiden duidelijk maken waar uw wieg eens stond, spreek hem dan niet van Holland of Nederland, maar zeg hem in of bij Amsterdam en gij hebt kans van slagen. Deze inwoner van Lyon stond ver boven vele zijner landgenooten, want toen ik op zijn vraag of wij Engelschen waren antwoordde: „Neen, Hollanders", lachte hij. „Ah! ça! fromage de Hollande!" Die had hij wel geproefd en o! zoo lekker bevonden. Veel, heelveel vroeg hij van Holland en zijn kolouïën, waarvan hij meende ooit iets gehoord te hebben. Wederkeerig dacht ik ook hem te mogen vragen, welke de stad zijner inwoning was: tot heden wist ik dat nog niet. „Lyon", verzekerde hij. Wat stal ik zijn hart door aanstonds het gesprek te werpen op de schoone boorden der Saône, op „place Belcour," op l'Île Ste. Barbe, op N. D. de Fourvière bovenal. Mevrouw en mevrouws zuster hadden tot dan geluisterd en gezwezen, maar toen zij hoorden, dat de Hollanders Lyon kenden en, wat meer is, bezocht hadden, mengden ook zij zich in de conversatie, die daardoor niet weinig aan levendigheid won. Wij waren het over alles eens behalve over het stukslaan der spiegelruitjes bij Cassati na den moord van Carnot, wat hij goed — en ik afkeurde, al was het maar alleen, omdat wij in die restauratie eens zoo overheerlijk geluncht hadden. Wij stonden van tafel op als dikke vrienden en waarlijk ik betreur het, dat de familie nog heden naar huis terugkeerde. Ik weet zeker, dat zij, te huis gekomen, hun bekenden menigmaal over de drie Hollanders met lof gesproken hebben. Zijn adres ontging mij; anders zond ik nog een Hollandsch kaasje voor mijnheer naar de stad waar Rhône en Saône samenvloeien.

De kaartjes voor „Treize Arbres”, het eindstation op den Grand Salève, had ik slechts bij den portier van het hotel te halen. Kent gij dit species van hotelbedienden? 't Loont de moeite er kennis mede te maken. Portiers van hotels zijn gewoonlijk uiterst beschaafde, zeer vriendelijke en gediensstige geesten, die om den post hun toe-vertrouwd, een airtje van voornaamheid meenen te moeten aannemen, dat zij bij eenige vertrouwelijkheid van den kant der vreemdelingen spoedig afleggen, en hun niet belet gaarne een footje aan te nemen. Als gij ze aan hun manieren nog niet erkent, zult gij ze spoedig kennen aan 't gala-kostuum, dat zij nooit verlaten en meer nog aan de groote pet, waarop in gouden of zilveren letters hun waardigheid vermeld staat. Wilt gij kaartjes, plannen of inlichtingen, dure sigaren of postzegels voor het buitenland, dan moet gij bij den portier zijn, die dat alles heeft in het kleine kamertje naast den ingang van het hotel, waar hij troont.

In het „Hotel de la Poste” hebben wij te onderhandelen met een langen, zwarten kerel, uiterlijk een barsch, on-verdraaglijk schepsel, maar in werkelijkheid een man, die voor de beleefdheid zelve kan doorgaan. Gaarne niet alleen verkoopt hij kaarten en wat verder tot zijn departement behoort, ook inlichtingen en goede wenken geeft hij met de grootste welwillendheid. Reeds bij ons eerste onderhoud palmde hij mij dermate in, dat ik over vele zaken, die niet op Genève en omstreken betrekking hadden, bij hem op advies ging; en de uitkomst bewees, hoe kostbaar zijn raadgevingen waren.

Tijd verbeuzelen op reis is zonde. Daarom zullen wij langs een omweg naar „Cours de Rive”, vanwaar de tram vertrekt, opwandelen. Een goed uur mogen wij aan die wandeling besteden. Wij gaan langs de Rhône, die Genève in twee bijna gelijke deelen verdeelt, om den onstuimigen vloed met krachtigen golfslag te zien henenspoeden langs de fraaie kaden, die hem insluiten, onder de zes bruggen, die zijn oevers verbinden. Al lokt de brug „des Bergues” en vooral die van den „Mont-Blanc” ons aan om naar de westelijke stadshelft over te steken, wij weerstaan aan die bekoring, vertoeven een oogenblik vóór de rijke winkels, nemen even plaats op een tuinbank bij het Nationaal Monument, vanwaar wij terzelfder tijd het hemelsblauwe meer bezichtigen kunnen en het gedenkteeken, opgericht ter herinnering aan Genève's opname in den zusterbond der Zwitsersche staten. Als wij den kunstig aangelegden Engelschen tuin doorkruist hebben is het uur verstreken

en wordt het tijd „Cours de Rive” te zoeken. Eén satrat slechts scheidt ons van dit plein.

EVEN OVER DE GRENZEN.

De tram staat vertrekkens gereed. Wij nemen plaats in den achtersten wagen met het gelaat stadswaarts gekeerd: zóo zullen wij naar onze berekening het beste uitzicht hebben. In den beginne stijgt de baan slechts weinig en voert langs lieve buitens en bloemrijke tuinen, voorbij het kleine Vilette, over de gele Arve naar Veryier, op Fransch grondgebied, waar het stoompaard op stal gezet en de electriche kracht te hulp geroepen wordt om ons tegen de hoogte op te sleepen. Het stijgen begint. Eerst vertoont zich het meer aan ons oog en weldra ook de stad Genève. 't Is een overheerlijk gezicht, dat tot Monetier-Marie steeds in bevalligheid blijft toenemen, daar de blik zich bij elken slag der kamraderen van onzen wagen verruimt. Hier vereenigt zich onze lijn met die, welke van Genève over Etrembieres naar Treize-Arbres opvoert. Wij zijn de minderen en moeten van trein verwisselen.

Reeds is de Mont-Blancketen zichtbaar geworden en trekt aller oogen tot zich, doch grootscher dan op de helling zullen de Savoyer Alpen vóór ons liggen, wanneer wij, afgestegen aan het eindstation een eindweegs opwandelen naar den hoogsten top van den Salève. De weg daarhenen is niet steil en geen puntige steenen maken het voetpad moeilijk begaanbaar.

Wij staan meer dan tweeduizend meter boven de zee. Aan onzen voet breidt zich het lachend dal der Rhône uit tot op de boorden van het onafzienbare meer. Genève, de groote stad, met de talrijke dorpjes, die haar omgeven, ligt daar ver beneden ons als een uitgestrekt bloemperk in een lustwarande. Ginds stort zich de gele Arve in de blauwe Rhône, maar de reine vloed wil zijn onreinen broeder niet opnemen en weigert alle verbintenis, zoolang de Arve niet rein wordt en helder gelijk hij zelve is. Van hier uit zien wij het niet: morgen, als gij wilt, zullen wij gaan terplaatse waar de prachtige Rhône

de Arve wel aan- maar niet op-neemt,
En niet met, olschoon nevens haar gaat.

Mijlen ver gaan ze onwillig te zamen,
De eene blauw, de andre grauw. gram te meed'.
Tot ze op eenmaal die koelheid zich schamen,
Zich omarmen, en één zijn voor goed.

Slaan wij thans den blik over het vruchtbare dal der Arve, over de lagere bergen, waardoor deze vallei wordt ingesloten, op de met eeuwige sneeuw bedekte kruinen. Van den Dent d'Oche tot den Crête des Aravis vertoonen de Alpen ons hun majestueuze grootheid. In 't verre Noorden de schrikwekkende top van Roche d'Enfer, de scherpe randen van Dent du Midi; dichterbij de statige Aiguille Verte tusschen Aiguille d'Argentiere en du Midi. Tegenover ons de koning der bergen, de Mont-Blanc, de reus onder de reuzen, die zijner majesteit bewust, het fiere hoofd verheft ver boven den Mont Maudit en den Dôme du Gouter, welke hem als wachters omringen.

Het grootsche in al zijn verhevenheid aan de eene, het bevallige in al zijn bekoorlijkheid aan de andere zijde, maakt den Grand Salève tot een der meest bezochte punten der aan schoonheden zoo rijke Alpenwereld.

Daar zaten vele vreemdelingen voor de nette restauratie bij het eindstation en niet minder bij de meer landelijke, eenige minuten van het station verwijderd. Vele ook deden als wij en maakten een wandeling over den bergtop, sommigen, wellicht vermoeid van een langeren tocht, zaten neder onder de struiken en gebruikten in gemakkelijke, maar met de fijne etikette weinig strookende houding de sojzen, die zij hadden meegenomen.

Hoelang wij ronddwaalden over den Salève weet ik niet, want de tijd heeft meer dan vleugelen, alser zooveel heerlijkts te bewonderen gegeven wordt. Ik weet alleen, dat de dorst ons terugdreef naar de restauratie. Bij de eerste de beste namen wij plaats onder een noteboom — of er juist dertien boomen staan, niet meer of niet minder durf ik niet beweren. — En daar wij hier dal en bergen niet meer gelijktijdig zien konden, stelden wij ons tevreden met den vrijen blik op het hooggebergte, waarvan ons oog door niets was af te trekken.

Voor reizigers gelijk wij, die als zwaluwen door Zwitserland trekken, is een verblijf van drie uren op den Grand Salève lang genoeg; geenszins te lang, want een geheele dag zou nog kort schijnen op deze plaats.

Over Veyrier zijn wij gekomen, langs Etrembières zullen wij stadwaarts keeren. Wij gaan vertrekken, want de zon nijgt reeds ten ondergang.

De lieve plaatsjes Haut- en Bas-Mornex verdienen ten volle onze opmerkzaamheid, doch als u gelijk ons, de zeldzame gelegenheid geschonken wordt den Mont-Blanc te zien in Alpengloeien, zult gij op hun schilderachtige

ligging geen acht slaan, daar dit natuurverschijnsel alleen uw aandacht vraagt.

Wat is Alpengloeien? Met die vraag brengt gij mij in verlegenheid, daar ik bekennen moet geen verven op mijn palet te hebben, die eenigszins de wonderbare schoonheid van dit kleurengetoover kunnen weergeven. Men moet gezien hebben hoe de witte sneeuwtoppen, zooeven nog door den gouden gloed der volle zonnestralen overgoten, hooger getint worden naarmate de zon aan den hemel daalt; gezien hebben, hoe het goud verandert in den bloes der rozen en wederom overgaat in de kleur van 't versche bloed; gezien hebben ten laatste hoe een purperen kleed met goud en groen doorweven, wordt uitgespreid over de sneeuwvelden. En dan zult gij mij niet meer vragen: „Wat is Alpengloeien?” overtuigd dat niemand het u zeggen kan.

Geheel de wagen was bij dat schouwspel in opstand, elk verdrong zich voor de raampjes, opdat niet de minste kleurschakeering aan zijn oog ontsnappen zou. Eén slechts bleef gevoelloos koud, als een beeld van steen, en verwaardigde zich niet om te zien naar hetgeen de reizigers betooverde. 't Was de bestuurder van het electrische rijtuig. „Défence de parler au conducteur!” stond er met groote letters op de zwakke afscheiding, die hem van het reizende publiek afsloot. Getrouw aan zijn consigne, bleef hij koud, waar allen warm waren, en zweeg waar een ieder luide zijn bewondering lucht gaf.

Een kromming van de baan plaatst den Petit Salève tusschen ons en de gloeiende bergen. Wij zijn te Etrembières en moeten overstappen op den gewonen stoomtram. 't Is het werk van een oogenblik, want ieder haast zich den Mont-Blanc weer te zien. Daar staat de koning der Alpen wederom vóór ons; nu niet meer in het purperen kleed zijner waardigheid, maar in een lijkwade gehuld. De vale kleur des doods heeft den gloed van 't leven vervangen. Heerlijk en zinrijk slot van 't Alpengloeien, dat den beschouwer stemt tot diepe en zalige gedachten.

De huizen van Annemasse onttrokken weldra de bergen aan onzen blik; wij zouden de bebouwde straat tot Genève niet meer verlaten. 't Was een drukte langs den weg, zooals deze alleen mogelijk is op een koelen avond van een snikheeten dag, of wanneer een „standje” de buurvrouwen op de straatsteenen geroepen heeft. Natuurlijk vormden laatstgenoemden het grootste contingent en het luidruchtigste tevens; de mannen waren minder in getal en stemniger; de jongens evenals ten onzent de straat tot speelplaats kiezend, hadden het meeste pret bij de

openbare fonteinen, zooals onze jeugd zich het best vermaakt bij de publieke pompen. Wee! de vrouwen, die nog water haalden. Dát en ook de eigenaardig gebouwde en nog eigenaardiger ingerichte huizen van Etrembières bezorgden ons afleiding genoeg. En ware deze niet voldoende geweest, dan zou een halfbeschonken werkmán de zorg om ons bezig te houden alleen op zich genomen hebben.

't Is voor een goed begrip noodig, dat ik u even den plattegrond van onzen wagen teeken. Hij is aan de waggons onzer stoomtram gelijk, indien de schotten tusschen voor- en achterbalkon worden weggenomen, het middeldeel een handbreed wordt verhoogd en vier banken gezet worden in de lengte, waar er bij ons slechts twee staan. Onderscheid van klassen bestaat hier niet; het groentevrouwtje van Thônex neemt plaats naast de modepoppen van Parijs en Londen. De zitplaatsen worden aan de dames afgestaan.

Verbeeld u, de wagen zit vol als een harington en de staanplaatsen zijn bijna alle bezet. Daar klimt de halfdronkene met moeite in het rijtuig juist vóór ons en zoekt steun tegen de uiteinden der middelste banken. Hij begint te rooken, heel, heel druk te praten tot groot genoegen der heeren, die lachen met zijn vroolijk gesnap; tot ergernis der dames, die voor hem huiveren, maar vóór noch achterwaarts kunnen. 't Duurt niet lang of de beenen hebben hun laatste kracht verspild in den strijd met de lichte schommeling van den wagen en weigeren verderen dienst. Hij heeft de kracht nog en het verstand zich een weinig te verplaatsen tot tusschen de zitbanken. Daar zet hij zich; neen, laat zich vallen in het midden der twee rijen dames, welke met moeite den tijd vinden hun teenen terug te trekken en te behoeden voor een wisse verplettering. Een electrische schok verwrong het gelaat der dames en angst en ontzetting teekenden zich op haar voorhoofd. Wat zouden zij gaarne vluchten! doch daaraan viel niet te denken: een uitweg was onmogelijk te vinden in den overvollen wagen. *Hij* vond zijn zitplaats op het hoogere middelgedeelte uitstekend en knipoogde lachend tegen de vier juffers, eigenaressen der vier paar knieën en voeten, die zoo spontaan plaats voor hem gemaakt hadden, als om haar te danken voor de gedwongen wellevendheid. De heeren op het achterbalkon van den waggon lachten, de dames waren alle verontwaardigd, alsof het volkenrecht geschonden was.

De gevoelens in ons rijtuig waren verdeeld, juist in dezelfde verhouding als in den wagen voor ons.

Komisch was de handelwijze van den conducteur. Bij de algemeene opschudding bleef hij met onverstoorbaren ernst en kalmte kaartjes uitdeelen en geld in ontvangst nemen, alsof er niets gebeurde: hij verrichtte zijn werk als een automaat zonder een spier van zijn stroef gelaat te vertrekken.

Ons wijnproevertje werd door een zijner vrienden, die hem bij het instijgen behulpzaam geweest was, vóór de stad uit de tram geholpen. 't Was goed ook, want de aardigheid van deze verschijning moest voor de dames, door hem gemolesteerd, nog komen; en voor de heeren was zij reeds lang voorhij, daar hij, halfdronkener gewoonte, spoedig door een zwijmelroes overmeesterd werd, uit welken hij slechts even ontwaakte, zoo dikwijls de tram stilhield en hij, onderworpen aan de alles beheerschende wet der traagheid, achteroversloeg en het hoofd stiet tegen de knieën der verder zittende dames. Dat deze telkens schrokken, begrijpt een ieder.

„Et la morale de cette histoire” was voor ons, dat de werkmán ook hier zijn graantje pikt, en soms wat diep in het glaasje kijkt.

Dat had ons den tijd merkelijk gekort en van de mooie en minder mooie huizen en villa's van Chêne-Bourg en Chêne-Bourgerie hadden wij weinig of niets gemerkt, en konden er ook niet veel van merken, daar de duisternis was ingevallen en de straatverlichting niet van weelde getuigde.

TERUG IN GENÈVE.

't Slaat acht uur op het oogenblik dat wij de stad binnenstroomen. Wij hebben nog een eindweegs te voeteeren, en dat gaat niet vlug al is de straat breed, want heel Genève schijnt op de been en slentert door de straten. Slechts langzaam en met moeite bereiken wij door de aan- en aftrekkende menigte heen het Hotel de la Poste.

Table d'hôte was reeds afgeloopen en wij waren genoodzaakt „à la carte” te bestellen. Men verwees ons naar een klein zaaltje naast de groote eetzaal. In een hoek zat een jonggehuwd paartje, dat het leven in strengen ernst scheen op te nemen. Zij lachten nooit, spraken weinig en deden niet flauw gelijk anderen, die, in dezelfde omstandigheden verkeerend, Zwitserland doorreizen. Het laatste vinden wij zeer verstandig, maar dat zij ons de vroolijkheid misgunden, kan ik juist niet goedkeuren.

Wij en zij waren de eenige vreemdelingen in het lokaal,

reden waarom wij dachten wat luider te mogen spreken. Wachten op spijzen is vervelend, dat wisten wij en haalden daarom eenige guitenstreken op uit onze jeugd, met het natuurlijk gevolg dat wij eens hartelijk lachten. Daar was het ons juist om te doen. De drooglevers, die de geheele lengte der kamer van ons scheidde, konden dat niet verdragen en zagen ons aan als een fikhond de kat van de buurvrouw, wisselden met elkander zeer korte opmerkingen en keken, daardoor aangehitst, nog nijdiger naar ons op. Wij merkten het wel maar stoorden er ons geenszins aan. Als de kat met krommen rug zit is de aanval voor den hond gevaarlijk; dat schenen ook zij te weten en schoon wij slechts door een enkelen blik onze slagvaardigheid toonden, achtten zij het raadzaam ons ongemoeid te laten en af te druipen.

Meen niet, dat ik u des avonds naar theater of balzaal vergezellen zal: daar komen wij niet. Is er concert in de kurzaal of in de tuinen, dan wil ik gaarne van de partij zijn, maar concert is er heden avond niet en daarom besluiten wij, een uurtje op het balcon ons vroolijk gesprek voort te zetten alvorens naar bed te gaan.

Zal ik in korte trekken de geschiedenis dezer veelbewogen stad verhalen? Onnoodig! Gij weet hoe de dweepzieke en heerschzuchtige Calvin op dertigjarigen leeftijd herwaarts kwam en geholpen door de uit Frankrijk verdreven Hugenooten, Genève maakte tot „Den vasten Burch van het Calvinisme.” Gij weet dat Voltaire en J. J. Rousseau hier treurige herinneringen hebben nagelaten, dat Genève nog altijd is, wat Calvin het gemaakt heeft, het toevluchtsoord van het schuim aller natiën. Maar gij weet misschien niet dat de klacht van Jacob van Lennep: „Het laat zich aanzien dat te Genève, vroeger het brandpunt der Hervorming, en dat veelal het Protestantsche „Rome genoemd werd, binnen weinige jaren de Katholieken den boventoon hebben zullen,” bewaarheid gaat worden. Wat zou van Lennep, wien het een doorn in het oog was, dat de Roomschegezinden een prachtige kerk bouwden op het hoogste punt van Genève, gezegd hebben, indien hij in „Holland” vermelden moest, dat in de „Giunta” den raad der stad, de Roomschen de meerderheid hebben. Dat een katholiek afgevaardigde van Genève in den Bondsraad in naam der rechtvaardigheid teruggave eischt van de kerken, door de volgelingen van Herzog den Katholieken wederrechtelijk ontnomen? Het antwoord dat het „door een ijverige propaganda” zoover

gekomen is, zullen wij voor zijne rekening laten: het zegt niets.

Wij vertoeven hier geen acht volle dagen en zullen ons bepalen tot het bezoeken van eenige merkwaardigheden slechts.

Of de bewering van Van Lennep, „dat (te Genève) alle lieden van welke kunne of stand, met parapluies geboren worden,” waar is, weet ik niet. Zijn alle dagen zoo zonnig en warm als deze, dan kunnen zij dat gespannen doek best gebruiken voor zonnenscherm, gelijk wij dat genoodzaakt zijn te doen.

Ons eerste bezoek geldt het Rousseau-eilandje in het midden van de Rhône, waar deze het meer verlaat, gelegen. Over de hoekvormige brug „des Bergues” bereiken wij dit heiligdom van Genève. Veel stelden wij ons voor van het befaamde eilandje doch werden bitter teleurgesteld. Alleen het gezicht op de beide stadshelften, op de brug „du Mont-Blanc”, met het blauwe meer daarachter is overheerlijk. Het eilandje zelf heeft niets aantrekkelijks en hetzelfde panorama genieten wij op de brug, die er henen voerde. Het kleine plekje gronds, door zware muren tegen den stroom beschut, is een regelmatige vijfhoek. Eenige lage boompjes en hooge populieren vergeten daar hun bestemming, schaduw te werpen op deze voor Genève zoo heilige plek, omdat er slechts weinig bladeren geboren werden aan hun takken. Juist in het midden staat het standbeeld van Rousseau, die zijn naam aan dit eilandje gaf. De „Wijsgere van Genève”, in statige Romeinsche toga gehuld, nam plaats in een zetel. De linkerhand omklemt het boek, dat op zijn knieën steunt; de rechter houdt, schrijvens gereed, de stift; het oog is gericht op het blauwe meer, als wilde het vragen aan de golfjes, hoe hij „Emile” moest scheppen en „Le Contrat Social” samenstellen om de wereld gelukkig te maken. Ziedaar het standbeeld van hem, „wiens groote verdienste het is geschreven te hebben tegen een bedelvolk van priesters” (!) Daar staat het op de plaats den inwoners van Genève het meeste heilig.

„Pauvres gens de Genève!” roept de zooeven tot de waarheid teruggekeerde schrijver der „Pèlerinages en Suisse” voor dit standbeeld uit. „Pauvres gens de Genève! c'était bien la peine de briser les saintes images, d'abolir la Messe et le culte des Saints, pour enseigner à votre peuple, à vos femmes, à vos filles, le culte de Jean Jacques Rousseau!”

Laat ons van hier gaan! ik beschouw liever de zwanen

langs de brug in netwerk opgesloten. Haar onschuldige trots heeft niets gemeens met de verwaandheid van een schaamteloos zedenhervormer, die het groote vraagstuk der menschelijke samenleving oplost met de luchthartigheid van een koorddanser.

Zetten wij onze wandeling voort naar den „Quai du Mont-Blanc” waar den toerist een majestueuze blik gegund wordt op den Koning der Bergen. Dit geldt alleen bij doorschijnende lucht, dus heden niet, want ons gezicht is beperkt tot de voorstad Eaux-Vivres, amphitheaterversgewijze op den anderen oever van het meer tegen den heuvel gebouwd.

Ha! daar is het Monument Brunswijk, waarvoor de grafftombe der Scaligers te Verona als model gediend heeft. 't Is een prachtig geheel in den vorm eener kleine kapel, in drie verdiepingen verdeeld. Ten einde het beter te overzien zullen wij de kunstmatige hoogte, half rots half kasteel bestijgen; zij ligt slechts weinige schreden achter het monument. Doch eerst een blik geslagen in het bekken aan haar voet, waarin een exemplaar van elke vischsoort des meers zwemt door het kristalheldere water.

Waaraan heeft Hertog Karel van Brunswijk dit monument te danken? Wel, antwoordt ons Baedeker, omdat hij de stad erfgenaam maakte van zijn fortuintje, dat het bagatelletje beliep van twintig millioen franks.

Als er in Holland soms mensen zijn die hun geluk zoeken in een standbeeld of monument, er zijn Zwitsersche steden, waar geheel de wereld geweest is of komt, die deze eer verkoopen voor ettelijke millioentjes. De duurte van een winkelhuis hangt af van den stand. Genève ontving twintig millioen en plaatste dit gedenkteeken, te Neuchâtel slaagde David de Purry voor vier en een half millioen, misschien komt men op andere plaatsen nog goedkooper klaar. Nog een halve eeuw; en, wanneer wij een standbeeld ontmoeten op de pleinen eener stad, zullen wij gedwongen zijn te vragen: „Hoeveel heeft die vermaakt?” Zwendel in ridderlintjes heeft niets vreemds meer; jammer, dat zwendel in standbeelden nog millioenen verslindt. Doch ook dit kan goedkooper worden. Gelukkig de eersuchtigen, die geld hebben in die dagen!

Stellig hebben wij te lang gerust bij de frissche fontein in het vierkant tuintje tusschen de huizen en hotels van Quai en Rue du Mont-Blanc, want de tram naar villa Ariana en het buiten van Rothschild is bij onze aankomst reeds van „de place des XXII Cantons” vertrokken. Het spijt ons, niet omdat wij een bedevaart naar Ferney in 't zin hadden, want „le vieux et laid Voltaire, sous sa

grande peruque, assis devant un portrait du roi de Prusse et rimant ces platitudes comme un bouquet à mademoiselle Sallé, (Pèl. p 210) wien dezelfde schrijver slechts toekent „ce miserable et déplorable talent de tout parodier, de tout injurier, de tout salir,” achten wij geen bezoek waard. Voor den Patriarch van Ferney gevoelen wij niets dat naar vereering of bewondèring zweemt. Laat ons even de fraaie kerk aan onze rechterzijde binnengaan om God en Maria, wie deze tempel is toegewijd, eenig eerherstel te bieden voor de onteeringen in en om Genève Jesus en zijn Moeder aangedaan. Eerst later wisten wij dat dit heiligdom het bedehuis is der Oud-Katholieken, die wederrechtelijk zich hebben meester gemaakt van dit fraaie gebouw.

Langs de paleizen der millionnaires, langs de schoone boek- en platenwinkels, langs de oogverblindende uitstallingen der talrijke juweliers gaan wij voort en wagen ons in de morsige en enge straten der stad om spoediger de Rhône-oevers te bereiken. Den stroom steken wij over en nemen den kortsten weg naar de „Promenade des Bastions,” langs welke zich links de botanische tuin en rechts het gebouw der Universiteit uitstrekt. Een botanischen tuin vind ik altijd weinig aantrekkelijk voor een leek op het gebied der plantenkunde en van de Hooge School te Genève zijn alleen de bloemperken vóór het gebouw de moeite der bezichtiging waard. „Palais Electoral” en theater, beide in de nabijheid gelegen, getuigen meer van smaak dan het stijve gevaarte, dat voor de hooggeleerde lessen bestemd is.

Ik weet niet of het u gaat als ons: panorama's gaan wij niet gaarne voorbij. Dit stelt het beleg van Belfort voor. Wij zullen er binnengaan. De Pruisen, staande onder den wal op de bevroren gracht, de Fransche soldaten de kazematten verlatend op het sein des hoornblazers zijn niet onverdienstelijk geschilderd.

Doch wij mogen hier niet lang vertoeven, willen wij ons vóór het diner nog een weinig opfrisschen en dat hebben wij noodig na zulke wandeling. Ik zal mijn belofte gestand doen en u geen spijskaart voorleggen, maar ik moet u in 't voorbijgaan zeggen, dat wij in de stad van Calvijn uitstekend „maigre” gedineerd hebben, al waren wij de eenige bezoekers die den Vrijdag onderhielden. Wij zaten afzonderlijk aan een klein tafeltje. Men keek wel eens naar de drie baardelooze vreemdelingen, die visch aten en een zeer groot kruis maakten vóór den maaltijd, doch liet ons volkomen met rust. Och, als men ruitèrlijk voor zijn geloof durft uitkomen, laat men u in

deftige hotels geheel ongemoeid, al is het slechts, omdat men denkt een katje voor zich te hebben, dat niet zonder handschoenen is aan te pakken.

Ons vertrek op den tegenavond bepaald is vervroegd. Wel zouden wij gaarne de „Villa Rothschild”, die heden middag toegankelijk is, bezoeken, maar de hitte is ondraaglijk. Nog even kunt gij naar de oude kathedraal, waarin de leerstoel bewaard wordt van Calvijn, die van dit gestoelte de wereld en zichzelf bedroog. Mogelijk is het zien van dat curiosum u geen 20 centimes waard en blijft gij luisteren naar het orgel, dat zeer geroemd wordt.

Om drie uur reeds verlaten wij de stad. Dat heeft twee zaken voor: de warme uren van drie tot vijf brengen wij door op het frissche water en wij komen te Freiburg aan voor het invallen der duisternis.

OP HET MEER.

De boot ligt reeds onder stoom als wij op de Mont-Blanc-kade, de plaats der afvaart, aankomen. Wij hebben den expres, die alleen Nyon, Thonon en Evian-les-Bains zal aandoen, voor ons te Ouchy weder aan wal te brengen. Langzaam en statig drijft de stoomer voort in den meerboezem, die van beide zijden door de huizen der schoone stad wordt ingesloten. Bij het gezicht van dit heerlijk panorama begrijp ik de liefde van den inwoner van Genève voor zijn geboortestad, op wier ligging hij rechtmatig groot gaat; maar hoe Beets van deze stad kon schrijven:

„k Weet dat er twee Gerèves zijn:
Een van Rousseau, een van Calvijn.
Maar 't zelfde, diepe, blauwe meer
Besproeit ze beiden — God zij de eer!”

is mij nooit duidelijk geworden.

Wat hebben wij goed gedaan met nu reeds te vertrekken, want niet zoodra heeft de boot zich in beweging gezet of de ondraaglijke hitte maakt plaats voor een weldadige koelte. Niets konden wij meer wenschen op dezen tocht dan een meer doorschijnende lucht. Had deze ons gegund bij de vele dorpjes en landhuizen op den rechteroever, ook de linkerboorden van het breede meer en de hoogere toppen der Alpen te zien, wat zouden wij haar dankbaar geweest zijn. Het watervlak zelve was vol afwisseling en leven. Gele stoombooten kliefdn het meer en deden het water in schuim opsplatten van onder hare

breede raderen. Als een vlucht blanke meeuwen scheerden de slanke bootjes met groote, puntige, witte zeilen over den waterspiegel en dansten lustig op den lichten golfslag af en aan.

„Mon lac est le premier!” riep Voltaire in bewondering uit. Maar „le seigneur de Ferney se trompe”, zegt Veuillot. „Son lac n'est pas le premier, ni le second, ni le troisième. Ce qui fait le charme d'un lac c'est le sauvage des escarpements de ses rivages, c'est le calme et le silence virginal de ses eaux qui ne reflètent que les montagnes et les cieux, c'est la solitude de ses bords, chargés de vieux arbres ou formés d'après rochers.” In waarheid, ik begreep nog niet, hoe de Meester aldus kon spreken; eerst op de meren van Thun en Brienz heb ik den diepen zin dier woorden gevat en gevoelde ik waarom hij „le lac de Genève, entouré de villes, sillonné de villages. un grand fleuve marchand” kon heeten.

Al zijn wij thans ook geheel bewondering, daarom weet ik nog niet, waarom „Lemans heilige boorden” den naam mogen dragen van „Meer van Vrijheid en Genie.” Vrijheid heeft men er sinds den tijd der Hervorming niet gekend en het genie van een Voltaire en een Rousseau waait ons gelukkig niet toe met de koele bries, die opstak uit de wateren.

Men kent de toeristen in Zwitserland en daarom is er voor afleiding gezorgd op de boot. Een zestal beeren — tenminste als de kleeren den man maken, waaraan wij in *in casu* gegronde reden hadden te twijfelen — kwam ons vergasten op een strijkorkest. Een bultenaar bespeelde de contrabas, een lange, magere kerel de violoncel en een fielt plus drie anderen de viool.

„Zij spelen fameux goed,” zei Jan, een goed muzikkenner, tot Harry die met grond staande mag houden, dat óók hij wat van muziek weet. En Harry begon mee te neuriën, want dat stuk had hij op zijn speeldoo's, en het volgende nummer had hij er ook op, en het derde had hij er wel niet op, maar hij kende het zeer goed; de wijs niet alleen, ook de woorden. En ik, die nog aan de Alpha ben der muziekkennis, ik zei tot mijn muzikale reisgenooten: „Wat strijken die kerels gek. Ziet, zij houden de viool voor de maag, alsof ze speelden om hem te verzorgen en niet onder de kin, gelijk onze vriend B. dat doet.

„Daar kijk ik reeds lang naar,” antwoordde Jan. Ik vat niet hoe die kerels zoo vlug met de hand werken en zoo accuraat kunnen spelen op deze wijze.”

„Ik snap het ook niet,” zei Harry. „Dan kan ik er zeker geen hoogte van krijgen,” dacht ik.

Zoodra zij hun repertoire hadden afgespeeld, kwam er één rond met een centenbakje en toen hij rond geweest was, bogen allen voor 't geëerd publiek en lieten de planken vrij voor een anderen kunstenaar.

Daar komt vóór ons staan een vrij lange, zeer magere man met grijzen snor en dito sik. Hij ontdekt het hoofd, dat van boven geheel kaal, en waar het niet kaal, geheel grijs van lokken is, buigt voor het gezelschap, gelijk dat hoort; zet het mandje dat hij voor zich uit draagt, aan zijn linkerzijde en neemt den bonten doek weg, die als deksel dienst deed. De man lijkt doofstom, want hij zegt niets en schijnt niets te hooren.

Zeker een marmotje te zien? Neen, heel wat anders. Uit de mand komen te voorschijn drie oude biljartballen, die hij opwerpt en weer opvangt in twee handen, eerst langzaam dan vlugger en vlugger, tot hij niet vlugger meer kan en bijgevolg die aardigheid ophoudt aardig te zijn voor het publiek. Dan worden de drie ballen vervangen door evenzooveel stokjes, waarvan hij er één houdt in iedere hand, om daarmede het derde alle mogelijke en onmogelijke toeren en buitelingen te doen maken om de twee. Als ook deze hun tijd gehad hebben, moeten zij plaats maken voor een mes, een vork en een aardappel, van welke voorwerpen het eerste zoo groot is als het beschuitmes van een bakker, het tweede als een aalscheer, het derde als een suikerbiet. Met deze dingetjes werkt hij lang en aardig en vangt ten laatste den aardappel op vork en mes, alsof hij hem wilde oppeuzelen. 't Zou den mageren stakker goed gedaan hebben. Tot slot komen er — altoos uit dezelfde mand — drie kolossale dolken te voorschijn. Dolk voor dolk wordt opgeworpen en altoos grijpt de hand het gevest hoe snel het gevaarlijke speelgoed door elkander kringelt.

't Was een vertooning, die ons lachen deed, maar het meest lachwekkend bij dat alles was het komisch gezicht des kunstmakers, die met onverstoorbaren ernst op het rimpelig gelaat, hoofd en oogen al de bewegingen van zijn speelgoed deed mede maken.

Hij eindigde zijn kluchtspel gelijk zijn voorgangers. Of hij meer dan zij ophaalde in zijn zakje, weet ik niet.

Mochten muziek en kunstenaarstoeren den vreemdeling nog geen afleiding genoeg bezorgen, dan zullen de aanlegplaatsen Thonon en Evian-les-Bains het ontbrekende aanvullen. Vóór de aankomst zal hij getroffen worden door de heerlijke ligging dezer plaatsen met haar fraaie hotels, haar lieve huizen, slanke torens en torentjes van kerken

en landhuizen. En als de boot gemeerd ligt aan den steiger, is het de zwerm toeristen, die zijn aandacht bezighoudt. Met moeite worden de wachtenden op den wal bedwongen; en het koord, dat den toegang tot de boot afsluit, zou zeker niet sterk genoeg zijn om den geweldigen drang te doorstaan, zoo niet twee politieagenten nu en dan vervaarlijk schreeuwden: „Reculer s. v. p.!”

Eerst moet er afgestapt worden, iets wat altijd langzaam gaat omdat er altijd nog een doos of parasol, een eau-de-colognefleschje of een ruikertje vermist wordt bijna door elke dame. Heeft eindelijk de laatste de boot verlaten, dan valt de afsluiting, die de ongeduldig wachtenden tegenhield en, alsof een regiment Pruisen stormliep op een Fransch bastion, wordt de boot in letterlijken zin bestormd, niet om de vlag te planten op den vijandelijken wal, maar om een goed plaatsje machtig te worden. — „Warempel!” riep ik te Evian-les-Bains, „daar staat onze linnenmeid in haar zelfde kostuum, met haar zelfde vracht, in de eerste rij, nu niet drie pas achter, want, dat ging niet.”

„Wij huren ze vandaag,” zei Jan, maar Harry stelde voor met het aanbieden van den huurpenning tot later te wachten; volgens zijn oordeel zouden wij haar stellig nog meermalen ontmoeten. Zijn oordeel faalde; na Ouchy zagen wij ze, helaas! niet meer.

Van Evian steekt de boot in westelijke richting het meer over naar Ouchy. Dat is slechts een wipje, denkt gij, maar de bergen aan de overzijde bedriegen u en doen de breedte des meers gering schijnen. Dat het niet zoo is zullen wij spoedig bemerken, want veel langer dan wij gedacht hadden duurde het voor Lausanne met zijn voorstad duidelijk zichtbaar werd. Ik durf niet zeggen, dat deze stad met Napels in ligging kan wedijveren, er mede vergeleken worden mag ze zeker, al is haar amphiteater van witte huizen niet zoo breed en zoo hoog als dat aan de azuren golf, die zich breekt op den voet van den Vesuvius. Alles stroomt naar den boeg van den stoomer om dit heerlijk tafereel te bewonderen, en er een beeld van op te nemen in de verbeelding, gelijk de meester der linnenmeid dat doet in zijn kleine handcamera.

De indruk van dit verrukkelijk panorama is voor een oogenblik vergeten, zoodra wij voet aan wal zetten en heeft plaats gemaakt voor de bezorgdheid tram en trein te halen. 't Kan juist, indien alles ons gunstig is. De tram is er nog. Zal de trein er nog wezen? Wij hebben hoop, want de Zwitsersche treintjes nemen het met den

tijd zoo nauw niet. Hij is er nog maar staat reeds op vertrekken. Wij hebben ons dus te haasten, willen wij een plaatsje machtig worden. Bij dien haast had een onzer het ongeluk de teenen te stooten aan een paaltje tusschen de eerste lijnen, die wij moesten oversteken, en viel — gelukkig tusschen de rails in — plat ter aarde op de fijne kiezels. Koffertje en valies buitelden vijf, zesmaal over den kop, maar kregen nog minder letsel dan de eigenaar, wiens broek aan de knie stuk was en wiens rechterhand een gedeelte der huid verloor. De neus had wel in 't stof gebeten, doch bleef ongedeerd. Het ongeval had geen verdere gevolgen, dan dat de broek te Freiburg naar den kleermaker moest, en dat, bij gebrek aan iets anders, gelaat en handen van den tuimelaar met eau-de-cologne werden schoon gemaakt, zoodra wij gezeten waren.

Een half uurtje stoomens nog en wij zeggen de Genfer See vaarwel. Daarom voor 't laatst genoten wij van 't schoone meer en zijn schilderachtige omgeving; aanstonds gaan wij den tunnel in en „Lac Léman” behoort tot de meren, die wij gezien hebben.

IV. NAAR 'T BERNER OBERLAND.

Freiburg.

Op weg naar deze stad niet meer de wilde en woeste natuur, door ons bewonderd op de Jura-Simplonbaan. 't Is een schoonheid van geheel andere soort. Bergachtig is ook hier de streek; maar het zijn geen naakte rotsen, die allen plantengroei onmogelijk maken; geen toppen die niets dragen dan donkere dennenwouden. Naast het weelderigst houtgewas voedt de bergrug den teederen wijnstok en de veeleischende tabaksplant; terwijl malsche weiden en vruchtbare akkers elkander afwisselen in de dalen. De Freiburger-Alpen vormen den achtergrond van dit landschap.

Palézieux, Oran, Vauderens zijn bevallige plaatsjes, maar in het waarlijk schilderachtige worden zij ver overtroffen door Romont, het eeuwenoude stadje op een heuveltop gelegen. De oude, hechte muren en wachttorens, die het in vroegere tijden onneembaar maakten, omgeven nog grootendeels de huizengroepen en hebben slechts weinig geleden van den alles vernielenden tijd. Het oude slot der Bourgondische vorsten, de oude Gothische kerk, de oude ronde toren, dat alles drukt op dit stadje den stempel eener eerbiedwaardige oudheid. Neem daarbij zijn ligging op den hoogen, van alle zijden door laaglanden

omgeven heuvel en Romont is een der meest pitoreske plaatsen, die gij ooit zult aanschouwen. Jammer genoeg dat een kromming der baan vrij spoedig dit stadje aan ons oog onttrok.

't Was omstreeks zeven uren toen wij in Freiburg aankwamen.

Freiburg is een stad, die minder dan zij verdient, door toeristen bezocht wordt. Hadden wij geen bedevaart ten doel, wij zouden het Zwitsersche Rome waarschijnlijk niet hebben aangedaan, in de meening dat het de moeite van een bezoek niet loonde. De dag van morgen zal ons leeren dat het tegendeel waar is.

De bedevaart gold onzen gelukzaligen stadgenoot, den grooten Nijmegenaar, Petrus Canisius. Hier heeft de Apostel van Duitschland vele jaren geleefd en gewerkt, hier is zijn schoone en edele ziel van de aarde heengegaan, hier rust zijn gebeente onder een altaar in de kerk van den H. Michaël, in de kerk van het college dat hij gesticht heeft. Freiburg heeft het grootendeels aan zijn woord en voorbeeld te danken, dat hier het geloof der vaderen behouden bleef en de Hervorming geen vasten voet kon zetten binnen deze wallen.

Nog dienzelfden avond meldden wij ons aan bij de bestuurders van het bloeiend Seminarie, opgericht in het huis door Canisius gebouwd, waaruit de Jezuïeten wederrechtelijk verbannen zijn.

Vriendelijk werden wij ontvangen door een vijftal professoren, die bij den ingang onder gezelligen kout genoten van de avondlucht. Het doel onzer komst werd bloot gelegd en toen zij vernamen, dat drie Hollanders het graf van hun landgenoot kwamen vereeren, steeg de welwillendheid dier heeren ten top. Wij hadden slechts te kiezen op welk uur wij de H. Mis wenschten te lezen; te zeggen waar wij bij voorkeur zouden celebreeën op het altaar van den Gelukzalige of in zijn sterfkamer. Wij besloten ons te verdeelen en zij verzekerden ons, dat wij op het gekozen uur alles in gereedheid zouden vinden, zoo op het graf als in de sterfkamer des Heiligen.

De sterfkamer van Canisius is een ruim en luchtig vertrek, dat geheel zijn oorspronkelijken eenvoud verloren heeft door de rijke betimmering en het fraaie schilderwerk, daarin aangebracht.

Onze dankzegging was verricht en wij zouden ons naar het hotel begeven om het ontbijt te gebruiken. Dit mocht niet. De prefect van het Seminarie wachtte ons op in den breeden kloostergang en noodigde ons allervriendelijkst

uit te ontbijten in het huis. Waarom zouden wij het niet aannemen? Het was een schoone gelegenheid om onze nieuwsgierigheid te voldoen. Veel hadden wij te vragen over de inrichting van het huis, over de studiën, over de studenten, over de zusterkens die dienst deden alleen in de keuken, in een woord wij wenschten te weten hoe een klein-seminarie in Zwitserland is ingericht. Met de meeste bereidwilligheid werd ons op alles geantwoord. Het kolossale huis hebben wij gezien van slaapzaal tot kelder, doch het langste vertoefden wij voor een der bovenramen van het gebouw, waar wij een overheerlijk schoon gezicht hadden op de benedenstad en de schilderachtige omstreken.

— Is de nieuw opgerichte Universiteit te bezichtigen?" vroeg ik onzen vriendelijken geleider.

„Zeker," zeide hij, maar ze is nog in 't kantonaal museum en daar het vacantie is, zult gij het slecht treffen, want alles, zelfs de bibliotheek, wordt op het oogenblik schoon gemaakt.

„Dus u zou ons een bezoek ontraden?"

„Wat hebt gij tusschen een opeenstapeling van schoolbanken?" antwoordde hij met een wedervraag.

Dat in het schooljaar 95-96 de universiteit 324 leerlingen tellen zou, van welke er 153 voor de Theologie, 65 voor de Rechten en 96 voor de Letteren zijn ingeschreven en dat er 5 Hollanders waren onder deze, wist hij ons reeds mede te deelen. Dat in Oct. 1896 de medische faculteit in de natuurwetenschappen zal geopend worden, scheen niet met zekerheid bepaald; en dat tot hoogleeraar in den laatstgenoemden tak van wetenschap Dr. Daniels, onze stadgenoot, een der verdienstelijke professoren van het bloeiende Rolduc, benoemd zou worden, was nog een geheim voor onzen cicerone op den dag van ons bezoek.

Alvorens neer te knielen bij het graf van den roemrijken Geloofsverdediger, door wiens voorspraak wij God den terugkeer der afgedwaalden in ons Vaderland kwamen vragen, bedankten wij den prefect van het huis recht hartelijk voor de ons betoonde welwillendheid.

Baedeker geeft een wandeling aan, die te maken is in zes kwartier. Wij volgden den raad van dien vertrouwbaren reisgids gaarne, maar spendeerden aan dit uitstapje drie volle uren. Schrijft dat toe aan de tropische hitte, niet aan onbeholpenheid of aan iets ergers nog.

„Folgender Rundgang erfordert 1½ st." Daar staat niet eens „lohnend" bij; en toch, de voortreffelijke reisgids plaatst wel eens „sehr lohnend" waar het minder recht heeft dan hier.

Wij volgden den weg, door hem aangegeven. Op de markt vinden wij een oude linde, die den omvang zou hebben van $4\frac{1}{2}$ meter en wier takken onderschraagd worden door granietblokken. Fraai is zij niet, maar voor de vreemdelingen een curiosum, voor de inwoners een heiligdom. De volgende sage verklaart de liefde van den Freiburger voor dezen boom. Toen de zege bij Murten bevochten was, liep een jong strijder, een zoon dezer stad, van het slagveld om de blijde tijding der overwinning te melden aan de achtergeblevenen in zijn vaderstad. Zonder rusten liep hij voort, kwam op het marktveld en onder den uitroep „Victorie! Victorie!” zakte hij in een en was een lijk. De lindetak, dien hij ten teeken der overwinning in de hand droeg, werd op de plaats zelve geplant,¹ schoot wortelen en is de boom geworden, door geheel Freiburg in hooge eer gehouden.

Freiburg moet wel het Zwitsersche Rome zijn. Hoe anders is het te verklaren, dat een pater — laat zijn naam Girard zijn — een bronzen standbeeld werd waardig gekeurd in een land, waar voor de standbeelden der Hervormers de beste plaats wordt ingeruimd?

Zeker gaan wij een bezoek brengen aan de statige St. Nicolaaskerk, die met haar rijzigen toren een gunstige getuigenis aflegt voor de gothieke kunst der 13de eeuw. Het beroemde orgel zullen wij hooren voor ons vertrek.

Slechts weinige schreden achter het koor der kerk voert een hangende brug over het 247 meter breede en 50 meter diepe ravijn waarin de Saane haar bedding vindt. Aardig, maar voor nerveuze personen een weinig huiveringwekkend, is het op den „Grand Pont suspendu”, wanneer een zwaar met hout beladen wagen, door vier paarden getrokken, voorbij rijdt en het gevaarte, door twee kabels gedragen, doet buigen en trillen als dreigde het in te storten.

Er is geen reden voor vrees: veilig bereiken wij de overzijde. Menigmaal staan wij eenige minuten stil om een blik te werpen op de schoone stad; of om een praatje te maken met een Zwitser over zijn sierlijk gebouwde en sterke paarden, die een wagen graan opsleeven tegen de hoogte; of wel om bij de andere hangende brug, „Pont de Gotteron” genaamd, naar het dal waarover zij geslagen werd, eenige photographieën te koopen van een aardigen jongen, die slag heeft den vreemdeling zijn koopwaren aan te prijzen. Schoon is van hier uit het stadsgezicht, maar schooner nog van het plateau bij de Loretokapel en op den weg, die langs de oude Maltheser kerk dalwaarts afvoert. Wij houden die lastige baan niet, maar

volgen na een bezoek aan de kerk der Ridders van St. Jan, die zeer rijk is aan reliquieën, het smalle voetpad dat langs het klooster afdaalt op de oevers der Saane. Hier zullen wij even rusten aan den koelen stroom; de enge vallei in haar ruwe schoonheid dwingt onze bewondering af en gedooft niet dat wij zoo spoedig verder gaan. Wij zijn niet ver meer van de stad al zien wij haar huizen niet. Eenige schreden slechts en het dal keert zich met scherpen hoek rechts; wij staan beneden Freiburg. Dat bezorgt ons nog een lastig kwartiertje, want een smal bruggetje voert ons over den vloed op een ruwen kiezelweg en na onze voeten op de puntige steenen van deze geëijnigd te hebben, moeten wij om bij het oude stadhuis op de markt aan te komen een steile, trapvormige straat beklimmen; alles onder een brandende zon.

Voldaan en meer dan warm kwamen wij in ons hotel. Natuurschoon hadden wij gezien op dit uitstapje en daarbij het kinderlijk geloof van het vrome landvolk bewonderd. Want toen wij niet ver van de Loretokapel bij een tweesprong nederzaten tegenover een groot houten kruis, zagen wij de landlieden, die stadswaarts gingen of huiswaarts keerden, allen even neerknielen voor het beeld des Gekruisten en bidden met ontdekt of gebogen hoofd. De voerman, die langs den wagen ging, onderbrak even het lied dat hij zong of neuriede, ontblootte het hoofd en sprak buigend een schietgebed.

Het wereldberoemd orgel, het eenige dat Mooser gemaakt heeft, moeten wij hooren. Ik ben geen kenner van muziek en verhaal daarom wat mijn muzikale reisgenooten mij verzekerd hebben: dat zij nooit voller en harmonieuzer tonen gehoord hebben, dan hier getrokken werden uit het orgel van 7800 pijpen met 67 registers.

IN DE HOOFDSTAD VAN ZWITSERLAND.

De bergen wierpen reeds hun schaduwen in het dal toen wij in Bern aankwamen en de hitte van den dag had plaats gemaakt voor een meer gematigde temperatuur. Dat zou ons goed te stade komen, want vóór het ondergaan der zon wenschen wij meer dan één der bekende punten van Zwitserlands hoofdstad te bezoeken.

Willen wij ons plan verwezenlijken, dan mogen wij slechts onze koffertjes brengen op de kamers die ons in het Hotel „Pfistern” of „des Boulangers” worden aange-wezen.

Het oude Bern is gebouwd op een schiereiland, door de Aare gevormd.

Een vijftal groote, voor een oude stad opvallend breede straten, loopen parallel met de armen van den stroom, die ze omsluit. Het karakter van oude stad heeft Bern wonderwel behouden en dit maakt een wandeling door de straten genotvol, zoo men niet het gladde plaveisel onder de booggewelven, die de vooruitspringende verdiepingen der huizen schragen, maar de wel wat ongemakkelijke straatsteenen tot wandelpad kiest. Wilt gij de prachtige winkels zien van Spital-, Kram- en Gerechtigkeitsgasse neem dan de kelderachtige gewelven voor de plaats uwer avondwandeling, want het daglicht dringt slechts flauw door de uitstalling en bij avond zijn deze rijk verlicht, in tegenstelling met de straten, wie meer licht bij avond niet schaden zou.

't Is de beste tijd van den dag om onzen eersten groet te gaan brengen aan het hooggebergte. De „Kirchenfeldbrücke" ligt in de nabijheid van ons hotel; daarheen het eerst onze schreden gericht.

Overweldigend is de eerste aanblik, ons hier op de bergen van 't Oberland geschonken. Van Wilgerstock en Schwarzhorn tot Doldenhorn en Bettfluh scharen zich de reuzen in 't witte kleed van sneeuw en ijs rond hun koningin, de onvergelykelijk schoone Jungfrau. Wel is de afstand, die ons van hen gescheiden houdt, aanzienlijk, maar duidelijk teekenen zij zich af tegen den staalblauwen hemel, alsof zij vóór ons lagen, geëst door de stift eens kunstenaars. Met de kaart in de hand wijzen wij elkander elken bergtop aan en noemen hem bij zijn naam. Ziedaar Jungfrau, Mönch en Eiger, het schoone drietal, dat bijna altoos het middelpunt zal vormen van de grootsche natuurtafereelen, die het Oberland eenig maken op de wereld. Lang vertoeven wij op het kleine „Klosterhof" nabij de brug, voor wij deze zelve onze aandacht waardig keuren. Al wordt zij door twee reusachtige ijzeren bogen gedragen en verheven dertig meter boven den vloed, de stoute werken van 's menschen hand zijn zonder schoonheid bij Gods heerlijke schepping en klein bij den kleinsten top der Oberlanden.

Wij gaan verder. Om nu reeds te scheiden van hetgeen wij zoo heerlijk vinden? O, neen! op de terrassen bij het „Bundeshaus," onder de lommerrijke boomen van de „Kleine-" en in den Bloemtuin der „Grosse Schanze" vinden wij ze allen terug. Op de „Grosse Schanze" zullen wij het ondergaan der zon afwachten en het Alpengloeien. De menigvuldige banken schijnen voor dat doel hier neer

gezet. Wij hebben de schoone stad geheel aan onzen voet en achter de torens van Munster en kerken verheft zich het trotsch gebergte. 't Zal nog een kwartiertje aanloopen voor de zon ter ruste gaat en dien wachttijd brengen wij door met Bern en zijn omgeving den lof te schenken, waarop het rechtmatig aanspraak heeft; met de smaakvol aangelegde en keurig onderhouden wandelplaatsen in en om de stad te prijzen, boven alles, wat wij zagen van dien aard. De zon daalt en de schaduw op het lager gebergte rijst snel: nog geen gloed op de sneeuwvelden. 't Zal beginnen, want de laatste zonnestraal nadert de sneeuwinlinie, dachten en zeiden wij; maar het Alpenrood bleef uit en het hemellicht werd gedooft zonder de bergen in gloed gezet te hebben.

Een weinig teleurgesteld staan wij op en dalen af naar de stad.

Morgen is het Zondag en in het protestantsche Bern kan het wel eens noodig zijn tijdig te zorgen, willen wij de H. Mis lezen; want die kleine kanteekening van Baedeker: „Römisch-Katholischer Gottesdienst Wochentags in der Kapelle Gerechtigkeitssgasse 64, Sontags 6—8 in der Französischen Kirche,” begrijpen wij niet. Nog dezen avond zal ze ons duidelijk worden, als wij ons aanmelden bij den Pastoor.

Wij vragen aan de eigenaresse des hotels, waar in de stad een Katholieke kerk te vinden is. Schoon tot de Protestantsche Gemeente behoorend, stond zij en haar dochter ons welwillend te woord. Zij vertelden ons, dat „les bons Catholiques” slechts een kapelletje hadden in de straat schuin tegenover, dat dit bedehuis des Zondags veel te klein was en dat daarom op dien dag de Protestantsche kerk, de Fransche genaamd, tot tien uur was afgehuurd door den pastoor. In de kapel was des Zondags geen dienst. Wij vonden het vreemd en vroegen: „Hebben dan de Katholieken niet ééne kerk in Bern?”

„Vroeger hadden zij een schoone,” antwoordde de dochter, „maar die hebben „les Catholiques, qui se sont séparés” in bezit genomen. Wel wilden deze — dat zij de Oud-Katholieken bedoelde, zal u duidelijk zijn — het gebruik der kerk met „les bons Catholiques” deelen, doch dat verkozen de laatsten niet en huurden daarom des Zondags voor eenige uren de Fransche kerk. Madame gaf ons den raad naar het kapelletje te gaan; mogelijk was de koster nog daar.

„En zoo niet, heeren,” vulde de dochter aan: „der Katholische Pfarrer” woont Gerechtigkeitsgasse no. 62. Van hieruit links.”

De koster was er niet meer en wij begaven ons naar no. 62 van de aangeduide straat. De deur stond open; toch schelden wij. Een oude meid stak achter in den gang hoofd en schouders buiten de deuren zei niets. Vrij, als reizigers dat soms wezen moeten, stapten wij de lange gang in en op onze vraag of de pastoor te spreken was, ontvingen wij een ontkennend antwoord. Misschien kon zij ons terecht wijzen.

„Wij zouden morgen graag Mis lezen.”

„O! de kapelaan is thuis, kom boven, Heeren.”

Zij ging vóór en wij volgden, maar moesten wachten bij een glazen deur. Dacht ze misschien met inbrekers te doen te hebben? Best mogelijk. De kapelaan kwam ons aanstonds vinden

’t Was een kranige kerel, die ons wel niet ontving met de gulle gastvrijheid welke de Hollandsche geestelijkheid tot eer strekt, maar toch op een wijze, die in den vreemde meer dan beleefd te noemen is.

Het verhaal zooeven uit den mond der dames vornomen, hadden wij aangenomen onder benificie van inventaris, doch Mijnheer verzekerde ons, dat wij de zuivere waarheid hoorden.

De diensten waren in de Fransche kerk: de vroegmis om halfzeven, de hoogmis om halfnegen. Wij konden over het eenig altaar beschikken van 7 tot 8½.

„Hoe is zoo’n treurige toestand mogelijk?” vroegen wij.

„Wat zal ik u zeggen?” was het antwoord. „Wij tellen vierduizend katholieken en de Oud-Katholieken kunnen slechts elfhonderd volgelingen aanwijzen, maar het gouvernement is tegen ons. Wij deden ons recht gelden op onze kerk, die ook door de nieuwe sekte als de hare beschouwd en gebruikt werd, doch de Staat vaardigde een besluit uit, volgens hetwelk wij het gebruik der tempels broederlijk moesten deelen. Wat bleef er ons anders over dan heengaan uit ons eigendom?”

„Is er dan geen mogelijkheid om een nieuwe te bouwen?”

„Voor het oogenblik niet, heeren. Onze Katholieken zijn op weinige uitzonderingen na, alle onbemiddeld. De weinig gegoeden, die wij vroeger hadden, zijn tot het Oud-Katholicisme overgegaan. Daarbij wij hebben honderden franks huur te betalen voor het gebruik der Fransche Kerk, welke wij onmogelijk missen kunnen.”

„Zou een kerk dan zooveel kosten?” was onze natuurlijke vraag.

„Heeren,” sprak hij, „indien gij bedenkt dat het terrein alleen — willen wij een eenigszins geschikte plaats vinden

— zestig à tachtig duizend franks zal verslinden, dan behoef ik u niets te zeggen. Toch heb ik hoop.”¹⁾

Waarlijk het is een eeuwige schande voor het kanton Bern, de schoone kerk, door het geld der geloovigen van alle landen gebouwd, zoo schaamteloos, alle wetten van recht en billijkheid verkrachtend, in handen gespeeld te hebben van een troepje onwillige stijfhoofden.

De welwillendheid des kapelaans en onze weetgierigheid deden ons verder vragen:

„Bloeit hier het Oud-Katholicisme?”

Hij lachte. „Zij hebben onze kerk en onze beneficiën en daarmede is de zaak verklaard. Van bloei kan er geen spraak zijn. Om eenigszins den schijn van leven te kunnen aannemen, maken zij gemeene zaken met de Jansenisten in uw vaderland en met de ongelukkige volgelingen van den diep rampzaligen Loyson. Dezen zomer hebben zij een nieuwen bisschop gewijd en er waren geen 60 hunner geloovigen bij deze plechtigheid tegenwoordig.”

Daarop verhaalde hij ons, hoe geheel de H.-Bisschops-wijding in het Duitsch geschied was, met uitzondering juist der woorden, die tot het wezen dezer wijding behooren. Teneinde zeker spel te spelen en den Katholieken alle mogelijkheid te ontnemen, om aan de geldigheid dezer heiligschennende daad ook maar te *kunnen* twifelen, werden deze woorden in 't Latijn uitgesproken. De Katholieke priesters, die op last van hun bisschop, buiten weten der sektarissen, de wijding hebben bijgewoond, ontdekten niets onregelmatigs in de bisschopszalving, zoodat de nieuwgewijde geldig, maar op ongeoorloofde wijze is opgenomen in de rij der opvolgers van de Apostelen.

Treurige toestanden alleen door eer en hebzucht verklaarbaar.

Wij dankten den vriendelijken kapelaan en keerden na een wandeling door de slecht verlichte straten naar ons hotel terug.

Des morgens vond men ons op den vastgestelden tijd in de Fransche Kerk. 't Is doodsche en stil binnen de naakte wanden van een Protestantschen tempel; dat gevoelt elk Katholiek, die den drempel overschrijdt; dat gevoelt beter nog de priester, als hij de negen trappen van de houten estrade bestijgt, waarop voor enkele uren een armoedig noodaltaar is opgeslagen; als hij over de

(1) In Maart '93 vond ik in een onzer dagbladen vermeld, dat er reeds in d t jaar een b.g.n. gemaakt zou worden met een bouw eener Katholieke Kerk. Of zij ree s voltooid is weet ik niet.

kaarsenbanken van het outer heen het oog slaat op den grauwen, met spinrag overdekten muur, die tien meter verder de grens vormt van dit bedehuis.

Men kan zich aan alles gewennen. Zie eens hoe de vrome Katholieken van Bern op de lastige zitbankjes, of den kouden vloer vol eerbied en godsvrucht zijn neergeknield, blijde dat zij nog een tweede, een derde H. Mis kunnen bijwonen. Dat treft en sticht ons en het doet ons vergeten, dat het Heilig Offer wordt opgedragen binnen de muren, die straks wellicht den spot hooren drijven met hetgeen er thans geschiedt, die straks getuigen zullen zijn van de godslasterende nabootsing van Christus' Liefdemaaltijd. 't Is heden Avondmaal voor de Hervormde Gemeente.

Om den pastoor, die gaarne den zang zou dirigeeren, daar zijn koördirecteur afwezig was, ter wille te zijn, zong de oudste der Hollanders de Hoogmis, in tegenwoordigheid van den toenmaligen President van den Bondsraad, een goed en praktiseerend Katholiek.

„Deze Hoogmis zal ik nooit vergeten,” sprak later de celebrant.

De Katholiek heeft zijn plicht gedaan en de toerist komt weer boven. Wij hebben nog een paar schoone punten van Bern te bezoeken.

Om „Schänzli”, den heuveltop op den anderen oever der Aare te bereiken, hebben wij bij het uitgaan der Kerk de „Kornhausplatz” over te steken. Achter deze voeren gemakkelijke voetpaden naar beneden tot aan het stroomnat van den vloed, door de „Kornhausbrücke” overbrugd. Dat aan de overzijde de steile weg en het nog steilere voetpad schaduwwijk is, komt ons goed te stude, want even warm als de vorige dagen is deze. Nu reeds bezaait de hitte ons voorhoofd met parelen, voor wij op den heuveltop aankomen; wat zou het geweest zijn, indien de zonnegloed vrij tot ons was doorgedrongen?

Klaagt niet, zult gij zeggen, want gij wordt schadeloos gesteld door het natuurschoon, u op „Schanzli” geboden. Indien het laatste gevonden wordt klagen wij nooit: nu hebben wij reden. De stad beneden ons zien wij vrij wel, doch het gebergte is geheel en al onzichtbaar door den sluier van nevelen, die het bedekt. Naar het terras van de Munster behoeven wij ons voor hetzelfde doel niet te begeven, zoo besluiten wij terecht; doch wilt gij den statigen Gothischen bouw dezer kerk en de talrijke beeldhouwwerken, die haar uiterlijk rijk maken, gaan zien, dan wil ik u wel vergezellen mits gij mijn voorstel, om nog

voor den middag naar Thun te vertrekken, bijstemt. Een weinig spoed is noodig zoo wij tijdig willen aankomen aan het station, op de scheiding van oude en nieuwe stad gelegen.

V. IN 'T OBERLAND.

Naar Interlaken.

Een uurtje slechts heeft het stoompaard noodig om ons stroomopwaarts langs de Aare naar Thun te voeren.

De lucht intusschen is meer doorschijnend geworden en Blümlizalp laat zijn breeden sneeuwrug voor ons oog schitteren in de stralen der zon. Jungfrau, Mönch en Eiger steken even het witte hoofd uit boven de bergen, aan de boorden van 't Thurmer meer als voorposten der hooglanden uitgezet. Wij stoomen het schilderachtige Thun voorbij en stijgen af aan het station Scherzliggen waar de Aare het meer verlaat. Hier is de aanlegplaats der booten, die Thun met Interlaken verbinden. Ten einde geen last te hebben met onze bagage kiezen wij deze plaats om spoor met boot te verwisselen.

Waarheen? Naar het kerkhof in de stad, vanwaar „la vue est si belle que c'est à donner l'envie d'être enterré là”, tenminste als er minder ankers, die den mensch zelfs na den dood aan de aarde schijnen te kluisteren, en meer kruisen, teekens van hoop en blijde verwachting, geplaatst waren op de graven; — of wel gaan wij naar Jacobshübeli? Wij hebben keus te maken want er liggen slechts drie uren tusschen onze aankomst en het vertrek van de boot. Wij zien het paviljoen op den heuvel en het „Kurhaus Obere Wart” vóór ons liggen aan de overzijde der Aare; dat bepaalt onze keuze: daar willen wij heen.

't Is hoogstens een kwartiertje meent gij, doch gij bedriegt u, want wij vinden hier brug noch boot, die ons op den anderen oever overzet en zijn genooddaakt het breede voetpad, dat langs den stroom stadwaarts leidt, te volgen. Dat brengt ons een weinig uit ons humeur, doch spoedig beknorren wij den Thuner gemeenteraad niet meer, omdat hij het bereiken van Jacobshübeli niet vergemakkelijkt door een brug te slaan over de Aare. De wandeling toch langs den blauwgroenen stroom is eener schoonste, welke wij gemaakt hebben. Ik zal u niet zeggen hoe dikwijls wij stilhielden, hoe dikwijls wij ons omkeerden, want het zou u ongelooflijk voorkomen en gij zoudt mij van overdrijving beschuldigen, indien gij zelt dezen weg niet gemaakt hebt.

Een sluis houdt het ontstuimige water der Aare tegen om de opvaart voor de booten tot nabij de stad mogelijk te maken en deze sluis is tevens ingericht tot overdekte brug, welke meer gelijkenis toont met het stoffig magazijn van een houthandelaar, die in jaren niets verkocht, dan met een comfortabel middel om toeristen van den eenen naar den anderen oever over te voeren.

Wij zijn voor een weinig stof niet bevreesd en steken ze over. Pas op, dat ge de beenen niet breekt over de menigvuldige balken en houtblokken, hier opgestapeld. Voorzichtig dat ge niet struikelt op het smalle, uitgesleten trapje, dat het hooger en lager gedeelte der brug verbindt.

Wij zijn heelhuids op den anderen oever. Den grooten rijweg door Hofstätten volgen wij niet, maar het smalle pad langs den stroom. Het gemis van fraaie huizen en rijke hotels, wordt ruimschoots vergoed door het schilderachtige der Aare, met haar weelderig eiland, door het gezicht op het smaragdgroene meer en den kegel van den Niessen.

Een steil en slecht onderhouden voetpad, dat elke schaduw mist voert naar het doel onzer wandeling. Dat doel te bereiken viel ons zwaar onder een brandende zon en vijfmaal stonden wij stil om een weinig adem te scheppen en den zakdoek te brengen aan het meer dan warme voorhoofd. Wij kwamen aan in „Obere Wart” vermoeid en afgebeuld als postpaarden. Een weinig rust was zaak; en waar zouden wij die beter vinden dan in de koele gaanderij voor deze restauratie bij de beschouwing van 't wonderschoone meer en de bergen, die het omgeven.

De hotelier van „Obere Wart” is een zwaarlijvige persoonlijkheid met stuursche trekken en boersche manieren, die tevergeefs tracht vriendelijk te zijn en beleefd. „In magnis voluisse sat est” zegt de Latijn en de Hollander vertaalt: het pogen zelfs is schoon in 't worstelperk der eer. Met dit fraai klinkend axioma moet mijnheer zich tevreden stellen, want zijn pogen blijft pogen, waartoe zeker de weinig aanbevelenswaardige eigenschap dat hij slechts plat Zwitsersch spreekt, veel bijdraagt. Zijn echtgenoot, die de teugels van het bewind — en dat is goed ook — in handen heeft, is juist zijn tegenbeeld. Waar hij poogt vriendelijk en innemend te zijn, maar plomp blijft als een turftrapper, daar is zij de wellevend- en innemendheid zelve zonder voor beide een enkele poging aan te wenden. Haar zit het in 't bloed; bij hem zal 't er nooit in komen.

Wij gaan bediend worden door een der kellnerinnen, een niet alledaagsch exemplaartje. Zij houdt het midden tusschen groot en klein, doch helt sterk over tot het zwaarlijvige. Het schilderachtig kostuum der Oberlanden staat haar foeileelijk, want wijnrood is haar plat gelaat, wijnrood zijn de dikke ontbloote armen. Bedrijvig, vlug en zelfs gediensstig is zij en dat doet haar lijden van de warmte zóo, dat zij puft en blaast als de stoompijp eener locomotief. „Een echt „Bobbeltje blaas op, moeder bak bollen” zegt Harry. Dat alles kunnen wij haar vergeven, doch dat ellendige, op zangerigen en slependen toon uitgebracht: „Owie Monsieur” vergeef ik haar nooit; want menigmaal daarna hoorde ik dat flemige „Owie” tot in mijn droom.

Madame komt ons vragen of wij tevreden zijn. Wij zijn blijde haar vraag bevestigend te mogen beantwoorden, waarna *zij* blij is ons water te kunnen geven om ons een weinig op te frisschen; blij ook, ons een beter voetpad te mogen wijzen, dat naar de stad voert. Die weg leidt langs het paviljoen. In dat vroolijk, open tentje vinden wij niet alleen het gezicht weder op meer en bergen; maar, dewijl het gebouwd is juist op de kromming van den heuvel, ligt ook het schoone Thun geheel vóór ons. Een kwartiertje mogen wij hier vertoeven, langer niet; want gaven wij toe aan de bekoring, die ons tot blijven aanzet, dan zouden wij de boot missen en dat mag niet.

Dalen wij af: het voetpad, ons aangewezen, loopt door dichte dennenbosschen, voorbij het Engelsch kerkje en komt op den grooten straatweg nabij het kolossaal groote, en kolossaal dure hotel „Thunerhof.” Een weinig verder vinden wij onze overdekte brug weer en steken deze andermaal over, bewandelen denzelfden weg, dien wij gekomen zijn en vragen slechts vijf minuten voor de aankomst van de boot onze koffertjes terug aan den beambte van het station Scherzligen, met de zorg over de bagaadje belast.

Weldra klieft de boot de wateren van 't kleine en schoone meer, aan welks oever de kluis van den Heiligen Beatus gestaan heeft. Geen betere plaats kon de vrome kluizenaar uitkiezen, om Gods grootheid en majesteit te overwegen, dan deze boorden, waar men de almacht des Scheppers leest in de smaragdgroene golfjes, op de naakte en grillige rotsen, op de schitterende sneeuwvelden van Blümlisalp en Jungfrau.

Hier begrijpen wij de klacht van Veuillot, als hij de stoomboot verwenschend, terug verlangt naar den tijd,

toen nog de roeiers hun slanke bootjes deden heenglijden over het watervlak; en de stuurman, neergezeten bij het roer, zijn lustige liederen zong, terwijl het witgeveleugeld vaartuig door een zachte bries werd voortgedreven over het meer, als het zilveren wolkje langs den blauwen hemel.

Oberhofen wedijvert met Spiez in bevalligheid en het oude slot van Spiez doet in schilderachtigheid niet onder voor dat van Oberhofen. Maar 't zijn niet de witte huizen die deze plaatsen bekoorlijk maken: 't is het kristalheldere meer, welks golfjes spelen aan haar voet; 't zijn de grauwe rotsen, die zich beschermend boven haar verheffen en den azuren hemel dragen, als een kleed over het kalme meer en zijn bekoorlijke boorden uitgespannen.

Te spoedig stevent de stoomer het kanaal binnen, dat, langs de onbevaarbare Aare gegraven, aan de booten gelegenheid geeft nabij het spoorwegstation van Interlaken te landen. Is het kleine meer vol poëzie en leven, het kanaal is eentonig en doodsch. De rotsen, welke het smalle dal insluiten zijn minder woest en schoon dan het reusachtig drijfwerk van graniet, dat het meer omzoomt; en het water in de kunstmatige bedding van basalt schijnt u minder helder en groen dan de golfjes van den vrijen plas.

Wij zullen onze koffertjes en verdere reisbenoodigdheden bijeenzoeken, want aanstonds vallen wij de kleine haven van Interlaken binnen.

INTERLAKEN.

Wij zijn in het hartje der toeristenwereld! Als gij het nog niet zaagt aan de menigte passagiers op de boot, onder welke een Hollandsche Jodenfamilie, bestaande uit de ouders met een drietal dochters; zult ge 't nu bemerken aan den zwerm pakjesdragers en hotelbedienden, die de vreemdelingen afwachten, hun bagage overnemen en hun den weg wijzen naar de onafzienbare rij omnibussen vóór de statie geposteerd. Aan den man met blauwen rok en blinkende knopen, die in groote, zilveren letters het woord »Jungfrau" draagt op den band der eveneens blauwe pet, reiken wij onze valiesjes over en volgen hem naar den wachtenden omnibus. Nog een paar andere vreemdelingen stijgen na ons in, en voort gaat het naar »Hotel Jungfrau", aan den Hüheweg in een weelderig rijken bloemtuintje gelegen.

Als even zoovele vorstenwoningen staan de talrijke hotels ter linkerzijde langs den Hüheweg, de beroemde oude notenlaan, geschaard en wedijveren met elkander in

grootte en weelde. Drie, vier lakeien wachten ons aan de breede met tapijten belegde trap en klampen onze bagage aan als dieven een effectentrommel. Een vriendelijk heer, met hooge boorden op het hagelwitte, laag wegstervende overhemd, staat ons te woord.

Drie kamers? Goed heeren! „Antoine! les numéros” en hij noemde den huisknecht zoo hooge nummers, dat wij elkander aanzagen. Hij bemerkte dit en zei, dat er niets beters open was. Doch willen de heeren zich tevreden stellen met twee kamers op het Châlet, eerste verdieping? Gaat u ze eerst zien, heeren! U heeft vrije keuze... Antoine douze et dix” De kamerknecht, luisterend naar dien naam, ging ons voor en bracht ons in een schilderachtig Zwitsersch huisje, geheel uit hout opgetrokken, dat, naast het hotel gelegen, als dépendance dienst deed. Juist wat wij verlangden!

De grootste der twee kamers had uitzicht op den van vreemdelingen wemelenden Höhweg, op de groene vlakte, op de bergen, die het dal van Interlaken aan de zuidzijde insluiten, en door een groote kloof in dit gebergte op de sneeuwvelden der Jungfrau, die zich hier in al haar koninklijke majesteit vertoont. Wat zaten wij spoedig op het houten balkon, voor ons raam uitgebouwd, en wat zaten wij er lang! nu eens het oog gevestigd op de Koningin der Alpen, dan weer op de vreemdelingen, slenterend over de breede straat. Wij zullen aanstonds doen als zij, maar eerst de brieven gehaald, die zeker onze komst reeds afwachten. 't Zijn de eerste berichten uit het vaderland. Goddank, alles gaat wel! Een voor ons gewichtig nieuwtje bleef nog uit, dat spijt ons! Doch die spijt vergeten, en „en route.”

De oude bijna bladerlooze noteboomen langs den weg hebben meer beroemdheid dan ze verdienen. 't Zijn afgeleefde grijsaards, die slechts weinige lentes nog aanschouwen zullen: vele zijn er reeds gevallen door den dood ten teeken, dat de andere hen weldra volgen zullen.

Meer aantrekkelijkheid hebben de tuinen voor de hotels, overladen, zou ik haast zeggen, met de fijnste bloemen, met de sierlijkste planten, uit warme gewesten hier heen gevoerd, om den vreemdeling te verlustigen bij het aanschouwen hunner waaiervormige takken en bladeren. Bronzen en marmeren fonteinen in allerlei vorm en gedaante zenden in het midden dier bloemengarde haar fijne of breedere stralen ruischend omhoog; en het kristalheldere water valt neder als een regen van diamant in de sierlijke bekkens, of op bloemperken en groene zoden.

Achter de hotels stroomt de Aare, en van uit haar stroomnat verheffen zich op den anderen oever steile met weelderig houtgewas bedekte bergen, om het dal van Interlaken te beschutten tegen den guren Noordenwind. Waar ter rechterzijde van den Höheweg de vlakke zich uitbreidt, belet geen enkel huis het gezicht op de Jungfrau-groep. 't Schijnt verboden daar hotels te bouwen en dat verbod is wijs, want deze weg zou geheel zijn aantrekkelijkheid verliezen, zoo de bouwlust zich meester maakte van de weiden. De enkele kleine huisjes echter en het armoedige kerkje in het midden der vlakke gelegen, wel verre van het grootsch panorama te benadeelen, zetten het schoone geheel leven en liefelijkheid bij.

Vreemdelingen van alle natiën in de meest vreemdsoortige kleederdracht: deftige, bedaagde heeren met gouden knop op den zwarten of donkerbruinen wandelstok, wiens steun zij behoeven; fatjes met ruwen knuppel, te zwaar voor een rotting, te licht voor een weversboom; oudere dames met kindermeid en kinderen; jongere dames, die het er in kleederdracht en manieren op aanleggen om gezien te worden, dat alles trekt langzaam af en aan en wemelt door elkander als een gonzende muggenzwerm. Ik weet geen betere benaming voor den Höheweg dan parade der behaagzieke ijdelheid, maar ik moet bekennen de plaats is met smaak gekozen.

Wij zijn de „Kursaal” genaderd. Van den kunstig aangelegden en met zorg onderhouden Engelschen tuin staan de poorten ver open. Laten wij hem even rondwandelen: van avond als zalen en tuinen baden in het witte licht der electrische boog- en gloeilampen, zullen wij de rijke schakeering der bloemperken, thans het schoonste in de gulden stralen der dalende zon, moeten missen.

Dan zetten wij ons neder op een der vele banken langs den Höheweg geplaatst, waar Van Lennep de dichtregelen schreef, in zijn „Dagboek” aan de Jungfrau gewijd:

„Prachtig en statig vertoont gij u weder,
 Boven alle and'ren bekoorlijke Muggi! ¹⁾
 Vriendelijk ziet ge op de bergvlakte neder,
 Gij, van wier schoonheid heel 't Oberland waagt.
 Ja, gij zijt schoon en volwaardig te prijzen.
 Majesteit paart gij aan weel'drigen zwier,
 't Zij dat een lichtkrans uw schedel versier.
 Waar zich de zon in weerspiegelt bij 't rijzen;
 't Zij dat ge 't voorhoofd, met rozen getooid,
 Vroolijk verheft uit het nachtelijk duister,
 Wijn om uw schoud'ren, in zilveren luister.
 Rijk en bevallig uw mantel zich plooit.”

1. Jungfrau.

Op dat Alpengloeien wachten wij met spanning, maar wederom maakt het zonlicht plaats voor de avondscheming zonder de sneeuwvelden te kleuren. Hoe komt het, vragen wij ons af, dat al spoedt zich elken dag de zon langs een wolkeloozen hemel, zij ons nimmer meer de weelde gunt van den brand der sneeuwtoppen?

De menigte daar vóór ons trekt langzaam af naar de hotels waar het diner hen wacht. Nog een half uurtje en ook in „Jungfrau” zal de table d'hôte beginnen. Wachten wij in den tuin van ons hotel het belletje, dat de vreemdelingen aan tafel roept, af: de tijd zal ons niet lang vallen bij het beschouwen der wemelende menschenmassa.

Als mannen van de klok begeven wij ons op het eerste teeken naar de eetzaal. Wij vinden er nog slechts enkele gasten en kunnen vrij een blik werpen om ons heen. 't Is een, of liever 't zijn twee bijna onafzienbare zalen, rijk beschilderd, fijn gemeubeld. Groote, veelkleurige electrische lichtkronen werpen haar gloed over de lange, met smaak gedekte en versierde tafels. Een heirleger zwartgerokte bedienden staat te wachten op de bevelen van den Oberkellner, die peinzend bij het buffet de wacht houdt, met een zwartlederen notitieboekje in de hand en een gouden potlood achter het oor: een generaal vóór de bestorming.

Wij krijgen een plaats, die ik voor geen vijf frankstuk wil afstaan: juist tegenover de „porte d'entrée” met het gelaat naar deze gekeerd. Nog geen tien personen zijn er gezeten, wij hebben dus gelegenheid in overvloed de dames en heeren der groote wereld hun „entrée de salon” te zien maken. Dat is een kijkje waard! Alleen lacht niet: 't zal somtijds moeite kosten ons in te houden.

Dames en heeren verschijnen op dit ander paradeveld, als de soldaten op de verjaardagen van het koninklijke Huis, in groot tenue. Daar komen een paar heeren, die den mannelijken leeftijd reeds lang zijn ingetreden. Zij zijn van den echten stempel. Bedaard gaan zij voort onder hun druk en ernstig gesprek: zij schijnen te meenen, dat zij een wandeling maken door het eenzame veld, waar geen vreemdeling hen bespiedt, en gaan de zaal door in geheel haar lengte, alsof zij zich bevonden in eigen werkkamer. Men heeft het hun in alles kunnen aanzien, dat zij gewoon zijn zich in groote kringen te bewegen, en er zich thuis gevoelen als een visch in het water.

Twee dames, echtgenooten dier heeren, volgen hen op

den voet, gaan gearmd en spreken zachter met elkander, doch haar gekeuvel is er niet minder druk om. Ook zij bewegen zich gemakkelijk en ongedwongen, al betrappen wij haar nu en dan op een blik, die vragend rondziet door de zaal en uit wil vorschen, of er wel attentie geschonken wordt aan haar optreden.

Oude matronen zijn geen zeldzaamheid, en vele dezer zijn nog even behaagziek als in den tijd, toen zij pas twintig lentes telden. Daar komt juist een drietal binnen. 't Zijn geen nichten, nog minder zusters, al hebben zij de armen zoo stevig in elkander gestrengeld en al dringen zij zich tegen elkaar aan, als wilden zij alle aanwezigen toonen, dat zij graag één van lichaam zouden worden gelijk zij één zijn van ziel. — Bij deze metamorphose zou niet één van haar iets winnen of verliezen. De middelste toch is wit van haar en heeft een tronie als een puk, die den neus brandt aan een warme schotel. De dame aan haar rechterzijde heeft een haartooi te jeugdig van kleur om echt te zijn, iets wat foei leelijk staat boven een gelaat, waarvoor ik geen waardig evenbeeld vind dan bij een dog, door een mug in zijn middagdutje gestoord. Een smous, wanneer hij een hondenwagen nablaft, kan niet vervaarlijker kijken dan de dame aan de groene zijde en, mts hij wit gewasschen is, kan zijn haar met dat van mevrouw wedijveren in kleur.

't Zou schande zijn voor ons, indien haar ouderdom ons achen deed; maar zoo wij het belachelijk vinden, dat dit drietal in kleederdracht en houding wil goed maken, wat haar aan jeugd en schoonheid ontbreekt, dan zullen er misschien zelfs dames gevonden worden, die ons gevoelen deelen.

Wie kan zich op een wereld-rendez-vous mama's verbeelden zonder huwbare dochters? Heeren zijn er veel, mama's nog meer en de verhouding van beiden te zamen staat tot de dochters als één staat tot drie. Wij hebben dus overvloed van stof om de houding der jeugdigen te bespieden als zij haar intrede doen in de zaal, waar zij zeker niet van de eersten verschijnen. Bij al dien overvloed wordt de stof eentonig, want de eenige afwisseling is de onuitputtelijke variatie der kleederdracht, die, wat snit en vorm betreft, vrijwel bij allen hetzelfde is, maar in kleur en onderdeelen op geen andere gelijken mag, tenzij de draagsters gezusters zijn. Het binnenkomen van allen houdt het midden tusschen schuchterheid en pedanterie: in het eerste toonen zij nog niet geheel haar natuur verloochend te hebben en in de tweede bewijzen zij er van overtuigd te zijn, dat zulk optreden imponeeren *moet*.

Hoe jammer voor haar, dat er zoo weinigen zijn, op wier belangstelling zij het bij voorkeur gemunt hebben.

De defilé der dames wordt bepaald vervelend. Een kleine krullebol brengt afleiding. Huppelend en springend met al de ongedwongenheid, aan de onschuldige jaren eigen, komt hij de vleugeldeuren binnen. Wat maakt het hem of alle oogen op hem gevestigd worden? wat geeft het hem zoo niemand zich verwaardigt op hem neer te zien? indien slechts de Oberkellner, zijn vriend notitie neemt van zijn lieve verschijning. Met een vroolijk kreetje loopt hij toe op den stuurschen man, die het kleine handje, hem toegestoken, in de zijne vat, terwijl een gulle lach de wangen plooit van hem dien wij koud waanden en gevoelloos als een beeld. De kleine heeft zijn vertrouweling een bal te laten zien, eerst heden hem door mama gekocht; hij heeft hem te vertellen waar hij met papa geweest is, wat deze hem beloofde en als hij in kinderlijke stoutheid den bal zacht opgeworpen heeft naar het gelaat van zijn vriend, schatert hij het uit van pret, als deze onwillekeurig schrikt bij dien onverwachten aanval. Dreigend heft de zwart-gerokte den wijsvinger op tegen den knaap, maar doet zijn bedreiging van een lach vergezeld gaan. Ik zou het hem kwalijk genomen hebben, indien hij anders gehandeld had. De snaak wetend, wat waarde hij te hechten heeft aan zulk dreigement, maakt zich gereed den aanval, nu wat krachtiger, te herhalen en zou zijn plan zeker ten uitvoer gebracht hebben, zoo niet juist mama binnen gekomen was en zijn hand gegrepen had. Is het wonder dat mama den vriend van haar lieveling een groet waardig keurde en dat de kleine nog driemaal omzag en met het handje wuifde vóór hij gezeten was?

Een schrille tegenstelling met dit kinderlijk tafereeltje vormt het echtpaar, dat thans de zaal binnentreedt. Zie dat kleine heertje, wien de fortuin eerst gisteren de deuren van een deftig gezelschap ontsloot, en in staat stelde met zijn onbeholpen, maar des te pretentieuzere echtgenoot Interlaken met een bezoek te vereeren. Alles verraadt den parvenu: rijke kleederen en schitterende lijfsieraden, gang en houding, taal en gebaren. Ik heb eerbied voor den man, die zich door wilskracht en volharding groot maakte in de wereld; maar indien zulk een zijn onbeholpenheid wil verbergen achter de allures van een voornameheid, welke hij zichzelf niet geven kan, dan is hij een gans onder de pauwen, meer niet.

De laatste dergenen, die het schoon vinden zoo laat mogelijk aan tafel te verschijnen, is binnen gekomen en

de vleugeldeuren worden gesloten, het diner begint. „Bon appetit.”

't Is heden avond concert in de tuinen der Kurzaal; zullen wij er henen gaan? Bepaald zeker, want er staan nummers op het program, die tot de lievelingsstukken mijner muzikale vrienden behooren. Daarbij de avond is heerlijk en gij weet: de Kurzaal is de magneet, die alle vreemdelingen tot zich trekt.

De beste plaatsen waren bij onze komst reeds bezet en wij vergenoegden ons met een tafeltje achteraf, waar volgens onze berekening de muziek tot onze ooren het best zou doordringen. Wij hadden buiten den waard gerekend!

Een Duitsche familie zat vóór ons en deze familie bestond uit vijf wezens: mama, drie dochters en een afschuwelijk schoothondje, dat *mij*, al ben ik een vriend van honden, den steen voor het verdrinken niet waard zou zijn, maar door de matrone geliefkoosd werd, meer dan de drie dochters te zamen. Zij hadden het erg druk over modeartikelen; over het kleed der dame, welke daar en daar aan tafel zat; over den hoed der freule welke zij op de wandeling langs den Hüheweg ontmoetten, en overstemden alle „piano's” en „pianissimo's” van het strijkorkest.

Ha! 't zal beter worden! De oudste dochter, de snapachtigste van het gezelschap, verwijderde zich. Dat beloofde stilte en bracht deze in werkelijkheid; doch slechts voor weinige oogenblikken. Want daar komt zij terug, en niet alleen. Zij heeft in haar gevolg een jongeheer van vijf en twintig en een jonge dame, die een jaar jonger is; jongeheer en jongedame zijn blijkbaar broeder en zuster.

Beiden worden door dochterlief aan mama voorgesteld, en na de gebruikelijke complimenteering namen de nieuw aangekomenen plaats: de jongeheer tegenover mama, de jongedame tusschen de twee oudste zusters. Het schoothondje had even geblaft bij de kennismaking, maar de vriendschap ziende, welke den vreemdelingen van den kant der dochters zijner meesteres te beurt viel, sliep het rustig in op den schoot van mevrouw. Stemmig als „Mopje” gedroeg zich het jongste kind, een tenger, ziekelijk meisje van zeventien, achttien jaar, dat de vreemden beleefd had gegroet, zich nederzette op dezelfde plaats en handelde of zij niet bij het gezelschap behoorde. Was het misschien, omdat zij evenals mama geen enkel woord verstond van het gesprek, dat — luidruchtig genoeg om

twintig tafeltjes in het rond alle muzikaal genot te ontnemen — in het Fransch werd gevoerd door de jongelui? Of was zij, haar minderheid bewust, beleefd genoeg de oudere zusters alleen het woord te gunnen? Zeker is het, dat zij gunstig afstak bij deze, die om strijd er zich op toeleghden de attentie des jonkmans te trekken en zich uitputten in voorkomendheid, toen hij haar beleefd maar koel bleef behandelen. Mama zag haar dochters aan met een gevoel van trots en, gaarne op de hoogte blijvend van het gesprek, richtte zij het woord tot den jonkman, zoo vaak zij tusschenbeide kon komen. Had zij dat geluk, dan antwoordde haar overbuur in vloeiend Duitsch; had zij dat geluk niet, dan zocht zij haar troost in het streelen van haar onooglijk schoothondje.

Menigeen wierp een norschen blik op het luidruchtige viertal, maar het gezelschap zag het niet, begreep het niet, of wilde het zien noch begrijpen. De wrevel luchtte zich luid genoeg om door de betrokken personen gehoord te worden in vrij scherpe opmerkingen, waarvoor zij Oost-Indisch doof bleven.

„Faire bonne mine à mauvais jeu”, dacht Jan en zei: „Nu Harry! vertel de geschiedenis nog eens van de ontdekking van Amerika”; en Harry begon: „Daar was eens een man, die eieren overeind kon zetten en Clombumbus heette”...

Voor het koddig jongensopstel, dat voor eenige jaren in alle nieuwsbladen van Holland de rondte deed, en een weinig later door de phonograaf van Mr. Marius werd naverteld, half geëindigd was, had de vroolijkheid de kwade luim verjaagd en waren wij vertrouwd geraakt met het zonderlinge denkbeeld: op een concert niets te hooren van de schoone muziek en uien te moeten tappen om zich niet te vervelen. De jongelingsgrappen onzei jeugd werden voor de zooveelste maal herhaald, en als Jan verteld had, hoe meester P. eens in de klas een episode had voorgelezen, en het gelezene den leerlingen als opstel gaf, met het gevolg, dat een zijner klasgenooten het verhaal begon met de woorden: „Episode was een aardig man”; dan hadden wij pret „nóg zoo;” en het gevolg dier aardigheid was, dat voortaan elk vreemdsoortig heer of dito dame door ons met den eernaam van „Episode” betiteld werd. En „Episodes” van beider geslacht ontmoet men in Zwitserland bij honderdtallen.

Hebben wij dan niets genoten van de muziek, die zoo heerlijk beloofde te zijn? Jawel! bij het derde en laatste gedeelte van het program, kwam er plaats in de nabijheid

van het muziektempelje. Wij waren zoo vrij een der opengevallen banken te bezetten. Harry en Jan waren bepaald enthousiast, en ik wist niet, dat ik bij zoo weinig muzikale ooren zooveel voor de muziek kon gevoelen. als ik toonde hij de uitvoering van „Andreas Hofer.” Wie niet enthousiast was? de directeur van 't orkest. 't Werd rumoerig overal, en het gestommel, dat tot hem doordrong, deed hem omzien, waardoor hij in de treurige, ongewenschte gelegenheid kwam, de helft der aanwezigen onder het eerste stuk van het laatste gedeelte te zien heengaan. Bij herhaling keerde hij zich naar de heengaan, als wilde hij ze electriseeren, maar 't baatte niet; men stoorde zich niet aan zijn machteloze woede, die zeer natuurlijk groot geweest moet zijn, omdat hij overtuigd was, dat de muzikanten onder zijn directie beroemde stukken van groote meesters onverbeterlijk speelden. Wij waren zoo wreed niet als de groote menigte, bleven ten einde toe en klapten al harder naarmate er meerderen opstonden en zich verwijderden.

Vraagt gij mij bij het heengaan, wat ik denk van een concert te Interlaken, dan zal ik u antwoorden: „Daar wordt heerlijke muziek onberispelijk uitgevoerd in een rijken tuin voor een ontzaglijke menschenmenigte, van welke weinigen luisterend genieten, velen komen om te zien, nog meer om gezien te worden en bijna allen om den avond te korten.”

't Was bij uitzondering laat geworden vóór wij ons op onze kamers bevonden en toch wij moesten vroeg op. Een enkelen keer kan dat geen kwaad, als men jeugdig bloed in de aderen heeft.

Ingedommeld onder den nagalm van Hofer's „Gebed gedurende den Slag”, schrok ik wel eens wakker bij het door de muziek zoo natuurlijk nagebootste salvo, dat den Held van Tyrol deed vallen, bij de zachte en treurige melodie die volgde op zijn val:

„Mit ihm das Land Tyrol.
Mit ihm das Land Tyrol”;

doch het was slechts een droom, wat ik hoorde en spoedig sliep ik wederom in.

EEN HALVE DAG.

Onze reis zou een vogelvlucht zijn, ik zeide het reeds; en zoo gij hiervan tot nu toe nog niet overtuigd zijt, zult gij het stellig heden worden. Ons program gaf het volgende uitstapje aan voor één dag. 't Zou gaan over

Lauterbrunnen naar Mürren en wederom terug naar dal en dorp, vanwaar wij per spoor over Wengernalp naar Grindelwald dachten te stoomen om des avonds wederom in Interlaken te wezen. Uit mijn reisgids meende ik de mogelijkheid van dit later onmogelijk gebleken plan te kunnen bewijzen.

't Zou wel een vermoeiende dag zijn, maar de vermoeienis zou niet geteld worden bij het genot.

Een weinig na zeven bevonden wij ons reeds aan het Ooststation van Interlaken en stapten in den trein voor Lauterbrunnen.

't Gaat in zuidelijke richting door de lachende vlakte tot bij Wilderswyl-Gsteig, waar de spoorlijn de oevers der Lütschine betreedt, en om den rijweg te ontvluchten den ontstuimigen bergstroom overschrijdt, ten einde op den anderen oever zich een weg te banen door de donkere dennenwouden, die op den steilen bergrug welig tieren.

Gij kent het aardige liedje, door den schepper der »Camera» aan den bergstroom gewijd.

„De Lütschinen, Witte en Zwarte,
Gaan elk haar eigen pad.”

De Witte vraagt haar wateren aan de gletschers der Jungfraugroep, en na het dal van Lauterbrunnen doorloopen te hebben, vereenigt zij zich met de zwarte, die haar voedsel ontvangt van de ijsbergen om Grindelwald en het dal van dien naam voor haar doortocht uitkoos. Van beide is het evenzeer waar:

„Zij maken een vreeselijk leven
En schuimen als 'k weet niet wat.
Zij schuimen, bruiser, branden
Vervuurlijk om stronk en steen,
Maar komen elkander steeds nader
En stroomen ten laatste ineen.

Aan dat punt zijn wij nog niet gekomen, wij zullen beider vereeniging eerst zien bij het station Zweilütschinen, hier geldt het nog:

„En als nu vervolge s die beiden
Vereend zijn van lichaam en geest,
Dan zet ik het u te onderscheiden,
Wie wit en wie zwart is geweest.”

Maar wat de dichter niet bezingt en de reisgids niet aangeeft is, dat de vlakte van Interlaken haar schoonheid en gunstig klimaat dankt aan het werk der Augustijner monniken der 13e eeuw, die de Lütschine, welke zich toenmaals in de Aare stortte en door veelvuldige overstroo-

mingen de vlakke in een moeras herschiep, gedwongen hebben haar wateren door de kunstmatige bedding uit te storten in het meer van Brienz. Van dit reuzenwerk zegt Veuillot: „De tels projects ne se formaient alors que dans les cloîtres, et ne trouvaient que là des volontés capables de les accomplir.” Waar de Zwarte en Witte Lütschinen elkaar omhelzen, splitst de spoorlijn zich in twee takken en volgt de beide bergstroomen. Ons doel is Lauterbrunnen; wij houden dus de boorden der Weisse Lütschine.

Het dal van Lauterbrunnen, hoogstens een kwartiertje breed, en door hooge, steile rotswanden ingesloten, lijkt meer op een bergkloof dan op een dal. Slechts weinig uren dringen de stralen der zon door tot op zijn bodem, zelfs in de zomermaanden. De ontembare stroom jaagt kokend en razend zijn grijze golven over de rotsblokken in zijn bedding gezaaid, of over de boomstammen, die zijn woede ontwortelde.

Wat tegenstelling met dezen vormen spoorbaan en rijweg, die beiden, zacht stijgend, vreedzaam naast elkander voortgaan door de nauwe vallei, op vele plaatsen door menschenhanden verbreed om beide een doortocht te verleen. Donkere dennen en lichtgroene heesters bedekken den voet der bergen aan beide zijden als met een tapijt van diepe en stemmige kleuren, dat heerlijk uitkomt op de grauwe rotsen, waarboven de Jungfrau met haar schitterende Silberhorn het witte hoofd, door de zon beschenen, statig verheft hoog in de blauwe lucht. De felle zon die daarboven op de toppen speelt en de blanke sneeuwvelden en de getande rotsen doet schitteren in het gouden licht harer stralen; het plechtig halfdonker in het dal, waar diepe, stille vrede heerscht, spreidt een voor ons tot heden ongekende bekoorlijkheid uit over dit kleine plekje der Alpenwereld.

Langzaam sleept ons de locomotief naar Lauterbrunnen op, maar de weinige spoed is ons een te groote snelheid bij zulk genot. De trein stopt veel te spoedig.

Haasten wij ons, want de kabeltram, die ons naar het plateau van Mürren zal opvoeren, is gewoonlijk overvol. Wij zijn vlug als de gemzen en komen het eerste aan. De beste plaats is zeker de achterste bank van den wagen, als men zich met den rug naar de hoogte keert: waarom zouden wij ze niet innemen?

„De electrische tram, die in aansluiting met dezen naar Mürren loopt, is defect,” wordt ons door den conducteur gezegd. Toch opstijgen en te voet naar Mürren, is ons besluit. De helft der inmiddels toegestroomde vreemde-

lingen denkt er over als wij; de andere helft geeft de genomen kaartjes terug en blijft beneden.

Snel wijkt de vallei terug en Lauterbrunnen ligt weldra vóór ons als een bouwdoos, maar de bergen nemen toe in trotsche majesteit hoe meer wij stijgen.

Onze wandeling vangt aan over het smalle voetpad, dat de lijnen der electriche baan volgend in een goed uur naar het doel van onzen tocht voert. Het plateau is niet breed in den beginne, maar breidt zich meer en meer uit. Een weelderig graskleed bedekt het en groote kudden lichtbruine runderen grazen vreedzaam op de weide bij het eentonig en toch zoo melodieuze geklingel der Alpenklokjes. Hoe jammer, dat hier de beschaving reeds menig gegoten klokje heeft binnen gesmokkeld, welks tonen, zoo welsprekend op de tinnen van landelijke kerkjes en kapellen, een wanklank zijn in de heilige stilte, die op de bergen rust.

Vindt gij het niet aardig, dat die beesten — geen vrees, want kwaadaardig zijn ze niet — in troepjes op ons aankomen, in onze nabijheid stil staan en het nieuwsgierig domme oog vestigen op den vreemdeling, die hun weide betreedt, als wilden zij hem vragen: „Vanwaar komt gij en wat doet gij hier?”

Men is hoog, zeer hoog boven de zee op het plateau van Mürren, toch was het er meer dan warm en er stond bijna geen enkele pijn langs het oneffene voetpad om ons te beschutten tegen de verzengende zonnestralen. Dit was de oorzaak, dat wij slechts langzaam voort gingen, de oorzaak ook, dat wij tot het plaatsje Mürren niet zijn doorgedrongen, en na een wandeling van drie kwartier besloten ons neer te zetten in de schaduw van een drietal jonge dennen, om daar naar hartelust te genieten van het natuurfereel, dat vóór ons lag. Wel zagen wij reeds van het oogenblik, dat wij het plateau bestegen, het hooggebergte; wel stonden wij reeds menigmaal in bewondering stil op onzen tocht, maar hier op de kromming der hoogvlakte genoten wij meer en beter.

Slechts het smalle dal, meer dan 300 meter beneden ons, scheidt ons van den „Schwarzen Mönch,” den voet der Jungfrau.

Van Eiger tot Breithorn staan daar de reuzen van 't Berner Oberland in majestueuze pracht en weergalooze grootheid,

„Met eeuwig ijs en sneeuw belect,
Ontzaglijke reuzenknoppen,
Wier aanblik tot aanbidding wekt.”

Ik waag het niet u van het „panorama der wit besneeuwde toppen” een schets te maken. Ik beken mijn onmacht: daarin is geen schande gelegen.

Wij zagen reeds nu de onmogelijkheid in van ons plan om naast den Staubbach ook Trummel- en Schmadribachfall te bezoeken, want het was tien uur en klokke twee zou de trein naar Grindelwald vertrekken. Laat ons afdalen, zoo besloten wij, en doen wat wij kunnen. Wij hadden tijd in overvloed voor de tram naar Lauterbrunnen vertrok en dat was goed ook, want anders lagen mijne jumelles mogelijk nog heden op de plaats, waar wij gerust hadden. Ik vergat ze daar in het hooge gras en gegetroostte mij ter wille van het goed instrument een vrij snellen tocht van meer dan een half uur door de brandende hitte. Mijn reisgenooten vond ik terug onder eenige boomen bij het beekje dat van de hoogte tuimelend als een stofwolk te Lauterbrunnen nedervalt.

't Was niet ver meer van het middaguur, toen wij door de smalle schilderachtige straat van Lauterbrunnen den weg naar den Staubbach insloegen.

Van de menigte bedelaars, „bijna zoo naakt als de rotsen,” die Van Lennep ingenieur deed spelen om zich van dat lastig volkje te ontslaan, en Veuillot de ware en kernachtige spreuk in de pen gaf: „Lagénérosité ne peut rien guérir à des plaies si profondes, il faudrait la charité,” hebben wij geen overlast gehad. „Waarschijnlijk,” zou de eerste zeggen, indien hij zulks vernam, „waarschijnlijk verwachtte men regen dien dag en heeft daarom school gehouden.” Wel vonden wij bijna in elk huis een winkel; waar de producten en curiosa dezer streken verkocht worden — mag men de handelaars, die den vreemdeling komen uitnoodigen, wat te koopen in *hun* magazijn, gelooven — voor een prikje; wel werden wij op straat nagehoopen door de lieve jeugd, die snuisterijen en rariteiten ons wilde opdringen, maar het patent der bedelarij scheen opreheven, ten minste voor dien dag.

Een van die kleinen trok ons onwillekeurig aan. Meer dan acht jaren telde hij niet. Hij was vrij groot en stevig gebouwd, had blauwe oogen in het ronde hoofd, waarom het weinig verzorgde, blonde krulhaar een krans had geslagen.

„Niets koopen, heeren?” vroeg hij zoo lief en zag ons daarbij zoo geestig aan, dat wij aardigheid kregen in dien krullebol en stil stonden.

„Zoo vrindje, wat hebt gij te koop?”

Daar volgde een opsomming van voorwerpen, die hij

met zich voerde in het houten bakje, van voorwerpen, die hij binnen weinige minuten halen kon. Het vlugge handje nam elk stuk, dat genoemd werd, uit zijn draagbaar magazijn, hield het ons even voor de oogen en legde het aanstonds weder op zijn plaats om een ander te nemen. De prijzen van elk voorwerp werden nog vlugger genoemd.

„Vrindje, ge zijt niet goedkoop!”

Hij lachte: „Gaat eens in de magazijnen en ge betaalt meer, jao!”

„Wat kost dit boekje?” vroeg Harry en nam een Ricordo uit het bakje.

„Ein frank.... jao, ein frank.”

„En dat?” vroeg Jan.

„Vier franken!”

„Vier francs, zegt gij?” vervolgde dezelfde.

„Jao, vier franken, jao!”

„En dat slechts één. Hoe klopt dat, vrindje?” vroeg ik op mijn beurt.

De gut lachte en keek mij zoo schalks aan, dat ik het antwoord in zijn heldere oogen las: „Dommerik, dat je het verschil niet ziet.” Het antwoord dat de kleine lippen gaven, was beleefder.

„Sind auch allen Photographiën, jao.... vier franken, jao vier! und diese sind kein Photographiën.... ein frank, jao ein.

Wij bewonderden den snaak en noemden hem voortaan „Kaufmann,” wat hij zich graag liet noemen. „Frank” en „Franken” met het onafscheidbare „jao” hebben wij hem wel honderd maal doen herhalen, omdat die kleine mond deze gewestelijke woorden zoo mannelijk en tevens zoo guttig wist uit te spreken. Meer uit aardigheid dan uit kooplust kochten wij eenige kleinigheden van den jeugdigen „Kaufmann.” Hoe dankbaar hij daarvoor was, bewees hij later. Want, toen wij van den Staubbach terugkeerden, vonden wij hem, zittend in het raam van een in aanbouw zijnde woning, zijn sober middagmaal gebruiken; hij zette het napje naast zich neder, zoodra hij ons bemerkte, groette met de hand en riep: „Leben Sie wohl, Herren!”

Nauwelijks was onze negotie geëindigd, of wij kwamen in het gezicht van den beroemden Staubbach. Doch om den val in geheel zijn schoonheid te overzien moeten wij ons plaatsen op het heuveltje in zijn onmiddellijke nabijheid. De twintig centimes die men te betalen heeft, wil men daar komen, zijn goed besteed.

Van de driehonderd meter hooge, een weinig vooruit-springende rots stort zich de beek naar beneden. Boven,

zoo schijnt het u toe, is zij een zilverdraad, over den scherpen rotswand gebogen. Golvend op den adem van den wind, daalt zij langzaam neder en spreidt haar wateren uit in haar val. Breeder en breeder, ijler en ijler wordt haar waterpluim en, voor zij neervalt op den rotsachtigen bodem, is zij in een dichten stofregen herschapen. De damp van het neervallende water stijgt op als de rook van een smeulend vuur en de stralen der middagzon, in die nevelen gebroken, spannen regenboog op -boog over den waterval.

Ons blijft de Staubbach schoon, al ziet Van Lennep in de tuimelende wateren slechts de „rook, die uit den schoorsteen eener raffinaderij naar beneden slaat: wij zouden hem liever, in minder triviale beschouwing, als Byron „bij den golvenden staart van een wit paard” vergelijken.

De brandende hitte deed zich duchtig gevoelen en om verkoeling te vinden beklommen wij de gaanderij, achter den Staubbach in den rotswand uitgehouwen. De regendroppen van den waterval vingen wij op op ons hoofd: dat deed ons goed. Als gij doorwarm hier aankomt, handel dan als wij, maar vergeet niet uw aandacht te vestigen op de beek, die in waterdrippels voor u heenvalt: zij is door de zon in een regen van schitterende diamanten herschapen.

Trümmelbach en Schmadribachfall zullen wij, hoe ongaarne ook, er aan geven, of het moet zijn dat uw maag zijn rechten niet doet gelden. 't Is reeds één uur en sedert half zeven heeft hij gevast. In „Hotel Steinbock” gaan wij ons sterken voor den verderen tocht.

Hier komen wij niet meer want behalve de weinig aanbevelenswaardige eigenschap „te duur”, vinden wij er een ellendige bediening. Is het er altijd zoo geschapen, dan zal deze „Steinbock” spoedig zijn vlugge naamgenooten volgen en uit de Alpen verdwijnen.

't Is nog wel geen tijd, maar om een goed plaatsje te bemachtigen, begeven wij ons reeds naar het station. Er is nog keuze genoeg. Gelukkig of ongelukkig — hoe zal ik het zeggen? — komt de conducteur tijdig onze kaarten nazien. Wij hadden plaats genomen in den wagen, die over Wengernalp naar Grindelwald voert. Zoo was dan ook ons plan en geen haar op ons hoofd dacht er aan, dat onze biljetten niet in orde waren; wij hadden ze zoo goed besteld, meenden wij. Dat was niet het geval, naar het scheen, want wij moesten den trein verlaten en vóór wij beraadslagen konden, wat te doen — een kaart bijnemen of wel over Zweilütschinen naar Grindelwald op-

stoomen, gelijk ons boekje aangaf — vertrok de wagen voor Wengernalp. Ons bleef dus niets anders over dan te gehoorzamen aan ons „Fahrscheinheit”. Dat een drietal Duitschers ons ongeluk deelde, was wel een troost, maar een troost magerder dan de koeien van Pharao, daar de woorden van Beets volkomen op ons toepasselijk blijven:

„Hij die geen Sc'eideek heeft beklommen:
Geen Wengernalp-weg in mocht slaan,
Is 't heiligste der heiligdommen
Van 't Oberland niet doorgegaan.”

Een volgende reis zal dit verwijt ons niet meer treffen. Vijf minuten later spoorden wij naar Zweilütschinen, waar de trein voor Grindelwald onze aankomst wachtte.

Het dal van Grindelwald behoeft in schoonheid voor dat van Lauterbrunnen niet onder te doen: als tweelingbroeders gelijken zij op elkander. Wat de Jungfrau is voor Lauterbrunnen, is de Wetterhorn voor Grindelwald. Wel is deze niet zoo hoog als de koningin der Oberlanden en minder stout in vormen en lijnen, wel is zijn kruin met minder sneeuw en ijs bevracht; maar vrijer is hier de blik op den van rimpels doorploegden driehoofdigen drakenkop des Wetterhorns, dan ginds op de majestueuze toppen der Jungfrau, die zich gedeeltelijk verbergt achter den donkeren rug van den Schwartzten Mönch.

Wederom teleurstelling! Slechts twee kleine uurtjes en de laatste trein voor Interlaken zal vertrekken. Dat is niet genoeg om den Obern Gletscher en zijn kunstmatige grot te bezoeken. Hadden wij slechts eenige reisbenoodigdheden, vooral hadden wij slechts onze brevier medegenomen, dan zouden wij spoedig de vraag: „Wat nu begonnen?” beantwoord hebben met een: „Wel hier blijven.” Nu zullen wij naar den gletscher opwandelen zoover de tijd het toelaat.—

Waarom niet te paard geklommen? men verzekert ons toch, dat wij tijdig terug zullen zijn. Maar wij weten, hoeveel waarde wij te hechten hebben aan de verzekering van huurhouders, die gaarne met hun kleppers de acht francs verdienen en daarom slaan wij geen acht op hun opdringende wellevendheid. Daarbij wij zijn zondagsruiters en vreezen geheel Grindelwald op straat te brengen, indien wij, de manen van het paard voor teugel gebruikend, door het oude Gydesdorf voorthobbelen.

Onze weg voert door het liefallige, na den brand van 1892 geheel nieuw uit zijn asch herrezen Grindelwald tot voorbij de kerk, waar wij het pad vinden, dat ons voeren

zal tot aan den voet van den door twee gletschers ingesloten Wetterhorn. Verder dan een eindweegs over de Schwarze Lütschine durven wij ons niet wagen.

Laat ons van hieruit de blauwende ijsmassa beschouwen, welke van de onafzienbare ijszee daarboven nederdaalt, en dan den terugtocht aanvaarden.

Denzelfden weg te volgen heeft altijd iets onaangenaams en daarom besluiten wij een ander voetpad in te slaan, dat naar onze berekeningen in de nabijheid van het station op den rijweg moet uitloopen. Prachtvol vertoont zich hier de Wetterhorn. Lichte wolkjes, die de avondzon met purper omboordt, spelen om het rimpelig hoofd van den grimmigen reus. Zie, hoe zij aangroeien en zich met elkander vereenigen; zie, hoe zij geheel den top als in een dichte rookwolk hullen. De berg gelijkt een fabrieks-schoorsteen, die zware, zwarte wolken uitstoot. Vóór de restauratie bij het station blijven wij het aangroeien der wolkenmassa met oplettendheid gadeslaan en komen tot de overtuiging dat er een onweer opsteekt.

Een onweer in de bergen! dat heb ik altoos verlangd! dat doet mij de teleurstellingen van dezen dag voor een groot gedeelte vergeten. 't Was duidelijk bij het instijgen, dat het onweer niet lang meer kon uitblijven, maar, dat de wolken zich zoo spoedig boven het enge dal tusschen de bergtoppen zouden samenpakken, hadden wij niet gedacht.

In volle pracht stond de ondergaande zon boven de vlakke van Interlaken en wierp haar hooggekleurde stralen óp en dóór de verschillende wolkenlagen, die boven onze hoofden door elkander woelden. Een meer betooverend en tevens huiveringwekkender lichtspel heb ik nooit aanschouwd. Het was alsof de hemel een dak van gloeiend ijzer over ons had uitgespannen; en deze feeërieke schoonheid werd nog verhoogd door den rossen lichtgloed, dien de wolken afstraalden op de naakte rotswanden, op de toppen der dennen en op de schuimende Lütschine, als in een gloeienden lavastroom herschapen.

Men dacht aan geen vrees in den vollen wagen en allen staken het hoofd buiten de ramen om zich te verlustigen in de ongekende pracht. De enkele, zwakke donderslagen, die het uitbarsten des onweers voorafgingen, dreven ons niet naar binnen: eerst toen er een volslagen duisternis op het dal was neergedaald en de regen bij stroomen uit den hemel viel, trokken wij het hoofd terug; en zouden nog de raampjes niet gesloten hebben, zoo de wervelwind ons het water niet met kracht in het aangezicht had gejaagd.

Het onweer was minder hevig, dan ik gedacht en gehoopt had. Maar toch, 't is ontzagwekkend, als de bliksem door de duisternis schiet en, een oogenblik het dal verlichtend, de diepste schuilhoeken bloot legt voor uw oog; als de donder knalt en de rotswanden zijn machtige stem weerkaatsen, totdat hij in doffe klanken wegsterft in de verte.

Wie had gedacht, dat wij hier nog een man ontmoeten zouden, een „Episode”, zooals wij hem noemden, met wien de oudste van ons gezelschap een niet onaardige episode beleefde? Onderweg was mijnheer, een flink en net Zwitser, mogelijk een vijftiger, in den trein gestapt en had plaats genomen bij ons drietal naast Harry. Aanstonds knoopte hij met ons een gesprek aan, deed vele weervoorspellingen — misschien voor een inboorling niet moeilijk — die goed uitkwamen; onder meer, dat het te Interlaken niet zou regenen, en trachtte ons, maar het meest zichzelf gerust te stellen voor het onweer, dat even na zijn binnenkomen de grootste hevigheid bereikte.

Hij had, zoo verhaalde hij, voor het weer moeten schuilen. Nu, dat kon wel, maar zeker niet lang, want de eerste donderslagen hoorden wij nog geen kwartier geleden en de stortregen dwong ons nu eerst de raampjes te sluiten. De lucht werd benauwd in den gesloten waggon en de benauwde lucht deed den landwijn, die mijnheer in zijn schuilplaats wat haastig naar binnen sloeg, in gisting komen, waardoor zijn hersens beneveld en zijn tong onvast en moeilijk in haar beweging werd. Dronken was hij niet, zeker niet vrijwillig; maar de hitte, die in den wagen de perken der draagbaarheid overschreed, had hem „bevangen”. Hij bromde: „Ist Gewitter” en na een paar seconden wederom: „Ist Gewitter” en dan weer: „Nein, kein Gewitter”. Daar richt hij zich op uit zijn halfslappende houding, wendt zich tot zijn buurman, zegt dat hij hem een flinken kerel vindt, steekt hem de hand toe en prevelt: „Ewige Freundschaft.... Ewige, Ewige.” Wat kon de buurman beter doen dan de hem toegestoken hand nemen; halfdronkenen toch in goed humeur moet men toegeven, wat men kan, daar ze zoo licht van het een in het andere uiterste overslaan. Wij, die met de eeuwige vriendschap niets hadden uit te staan, wij proestten het uit van 't lachen; hij merkte daar niets van en sprak op slaperigen toon: „Is er geen knijp in de buurt om onze vriendschap in te wateren?” Dat was te veel voor Jan. 't Regende nog, maar hij opende het raampje om, half buiten liggend, eens hartelijk te kunnen uitlachen. Gaarne

zou ik zijn voorbeeld gevolgd hebben, doch in de onmogelijkheid verkeerend bij het raam te komen, maakte ik gebruik van mijn zakdoek, dien redder in alle hachelijke omstandigheden, waarin verlegenheid en lachlust den mensch kan brengen. Harry intusschen was alle mogelijkheid van opstaan ontnomen, daar de nieuwe vriend met beide handen zijn rechter omkneld hield, terwijl hij neuriede met lange tusschenpoozen en onder vele herhalingen: „Du... du... du... liegst... mir... am... am Herzen,” totdat eindelijk zijn hoofd in de kussens terugviel en zijn handen, machteloos geworden, de hand van onzen reisgezel vrij lieten. Hij sliep als een os, en in zijn zwijmelroes bromde hij nog: „Gewitter... kein Gewitter,” of neuriede andermaal: „Du... du... du...;” doch verder dan „du” bracht hij het niet.

Wij hadden ontzaglijk veel pret, maar zouden dat niet gehad hebben indien de man schuld had aan zijn toestand. Hij was blijkbaar bevreesd voor het onweer en had, om zich een hart onder den riem te steken, een potje landwijn gedronken. De warmte in het rijtuig beving hem, maakte hem vroolijk en vertrouwelijk en bezorgde hem ten laatste een zwijmelroes.

Bij onze aankomst te Interlaken sliep hij nog rustig. Natuurlijk lieten wij het den conducteur over hem wakker te schudden. Ik heb later niet gehoord, dat hij bij het terugkeeren naar zijn hotel iemands teenen belaagd heeft; ik weet zeker dat hij na zijn slaapje weer frisch man was.

De voorspelling, door mijnheer gedaan, werd letterlijk bewaarheid; te Interlaken bleef de hemel wolkeloos en geen regendrup konden wij bespeuren op de dikke stoflaag van den Höhweg. De onweersbui had zich tot het dal van Grindelwald bepaald en voorbij Zweisültschinen was er slechts een enkel waterdruppeltje gevallen.

Al hebben wij dezen dag goed besteed en meer genoten, dan wij zeggen kunnen, toch is en blijft het een halve dag, omdat wij zooveel schoons niet gezien hebben, omdat wij zoo menige teleurstelling ondervonden. Dit hebben wij heden geleerd: er zijn drie dagen noodig om goed te zien, wat wij in één dag wilden bezoeken.

EEN HEERLIJKE MORGEN.

De volgende morgen zag ons op hetzelfde uur als gisteren aan hetzelfde station om gedeeltelijk denzelfden weg te maken: wij spoorden naar Wilderswyl-Gsteig en ons doel was Schynige Platte.

Langzaam worden wij tegen den bergrug opgetrokken door de dichte dennebosschen, die, hier en daar een opening latend, den vreemdeling van uit de hoogte een blik gunnen op Interlaken, op zijn vallei, en de beide smaragdgroene meertjes van Thun en Brienz. Lieflijker en bevalliger landschap, dan hier beneden ons ligt, hebben wij nooit gezien. Telkens meer omvattend, telkens schooner wordt het vergezicht naar mate men stijgt. 't Is een waar genot zulk een weg te mogen afleggen in den koelen morgenstond van een helderen dag. Dit panorama alleen is een Zwitsersche reisje waard en zaagt gij niets anders dan deze heerlijke natuur, gij zoudt geld en tijd goed besteed achten. Maar er is meer nog dan dit. Een weinig voorbij de halte Breitlauenen — tot nu toe zagen wij niets van het hooggebergte — gaat de trein een kleine tunnel door en als bij tooverslag ligt bijna geheel het Berner Oberland vóór ons in al zijn majestueuze grootheid en weergalooze pracht.

De koningin der bergen leunend op den Schwarzen Mönch, omgeven van haar hofstoet, van Schnee- en Silberhorn, wier sneeuwkleed schittert in de stralen der morgenzon, staat vóór ons als een vorstin in het midden harer rijksgrooten, alle overtreffend in majesteit en luister. Mönch en Eiger, Ebene Fluh, Mittag-Gros en Breithorn scharen zich om den troon hunner koningin en wedijveren met elkander, wie hunner in het heerlijkste gewaad verschijnt aan het hof van hun gebiedster.

Oogverblindend en hartverheffend tevens is het, als voor onze oogen

. . . 't panorama der besneeuwde toppen, die
Als reuzenfeet, vast bedeed met macht en leven,
Ons aanzien, — zich verheft in tooverglans en gloed;

en

. . . „Op der bergen kruin, daar wij den Heer verwachten,
Een nieuwe wereld van gezichten en gedachten
Zich opent voor den geest en dringt in ons gemoed.”

Nooit beter dan hier hebben wij de groote majesteit Gods gevoeld; hier waar wij

der bergen sneeuw wit voorhoofd blozen
zagen,
Daar de uchtendzon hen zacht bescheen
Met gloor van versch ontloken rozen.”

Wat bij het zien dier reuzengevaarten in

„Hun onveranderlijke vormen
Hun ongenaakbre majesteit,
Ten trots van eeuwen, schokken, stormen
En wetten der vergankelijkheid.”

zich met geweldigen drang meester maakte van ons gemoed is met geen woorden weer te geven. De dichter heeft gelijk!

„Maar dichterlijke schilderingen,
Maar lied'ren hooggestemd en luid . . .
Neen, ga, mijn zwijgen voor mijn zingen!
Het drukt het best mijn eerbied uit!”

Want 't is vergeefs

„De kleurdoos der verbeelding plondren,
En overspannen kunst en kracht,”

daar elke schildering in kleuren en lijnen het in verre bij de werkelijkheid niet halen mag.

Aan het einde der baan gekomen, vertoeven wij een tijdlang op het plateau vóór het hotel, dat ook hier niet ontbreken kan. Wat verdringt men elkander daar bij den grooten kijker! Wat of de oorzaak van die drukte wezen mag? Er zijn menschen te zien op den top der Jungfrau. Met het bloote oog zoekt gij ze tevergeefs. Uw jumelles genomen! Zij mogen goed zijn, uw kijkglazen, de afstand is te groot om die onverschrokken bergbeklimmers te onderscheiden. „Zij dalen,” zegt de een. „Neen! zij stijgen,” beweert een ander. „Zij zijn met touwen aan elkander verbonden,” getuigt de derde. „Dat is niet waar,” houdt een vierde staande. „Ik zie duidelijk hun korte bijtjes,” meent een Franschman. „Ziet ge ook de spijkers niet onder hun schoenen?” vraagt een Zwitser. Het gezelschap lacht en de Franschman wordt boos. 't Is tijd dat wij ons verwijderen; 't kon wel eens op een kloppartijtje uitloopen. Wij zouden niet graag in dat gevecht betrokken worden en beginnen onze wandeling over de Schynige Platte.

Wij gaan naar „Daube,” een der verhevenheden van dezen bergrug. Al missen wij voor een tijd den aanblik van het hoog gebergte, het pad daarhenen biedt ons door de donkere, smalle kloven, waarin de pijnboom tiert, de heerlijkste gezichten in het dal der Lütschine, die de vallei doorsnijdt als een draad van witte zijde; en op „Daube” zelf vinden wij het panorama der Alpen weder, terwijl de vlakte van Interlaken en de beide meren van Thun en Brienz aan onzen voet liggen uitgespreid als een kleed van azuur.

Diep beneden ons, want wij zijn 2100 meter boven den zeespiegel ligt het dal en

„Hoog van de Alpen, bij de stralen
Van den morgen zien wij neer

Op het lustoord in de dalen,
Tusschen Thuns en Brienz' meer;

't Lustoord met zijn rij paleizen,
Waar der bergen hoogen gast,
Moe van 't onvermoeide reizen,
Pracht en weelde zoet verrast.
Waar het goud van 't rijke Noorden,
Dat een armen Zwitser boeit
Meer dan Lémans heil'ge boorden,
Als een smalle bergstroom vloeit."

Interlaken en de dorpjes, die het omgeven, schenen ons toe

„Opgezet door kinderhanden
Uit een Neurenberger doos."

Doch neen! 't is geen bouwdoos, door een kind van drie jaren in een oogwenk opgezet, 't is een mozaïekwerk van de hand eens kunstenaars, die jaren en jaren gearbeid heeft aan zijn meesterstuk. De paleizen van Interlaken, de huizen van Unterseen zijn de kleine kleurige steentjes, waaruit dit kunstwerk is samengesteld. Matten en Bönigen, wier lieve huisjes zich scharen langs de zilveren kruiswegen, kunnen wedijveren met de „Duifjes" van het Kapitoel en wat er heerlijk voortgebracht wordt door de beroemde werkplaatsen van het Vaticaan. — Het meer van Thun, maar vooral het nog kleinere meertje van Brienz, dat naakte, hemelhooge rotsen van alle zijden omsluiten, doet u denken aan een reusachtigen smaragd, in glinsterend goud gevat, wanneer, gelijk thans, de zon haar vollen gloed afstraalt op de glimmende toppen van graniet.

Geruimen tijd vertoefden wij op „Daube" al dwongen de zonnestralen ons schaduw te zoeken onder het uitgespreide regenscherm. Zulke plekjes verlaat men met weerzin; en heeft men ze verlaten, dan staan ze onuitwischbaar in de verbeelding gegrift.

Wij bleven te lang op „Daube" om nog een anderen top der Schynige Platte, den „Gummihorn" te bestijgen; en zelfs wanneer wij tijd in overvloed hadden, zouden wij nog geen lust gevoelen langs de ladder van touw naar den top van dezen rotsklomp, die den vorm heeft van een grooten fantasiehoed, op te klauteren.

De weinige oogenblikken, die ons nog scheiden van het vertrek des treins, zullen wij doorbrengen op het terras vóór het hotel in de beschouwing van het hooggebergte, waaraan ons oog zich niet kan verzadigen.

Stout zijn de bergen, maar stout ook is 's menschen geest. Ziet gij den Jungfraufern en weet gij dat hij 8100 meter hoog zich opwerpt in de blauwe lucht?

Voor weinige jaren slechts is de eerste voetzool ge-

drukt in de eeuwige sneeuw, die hem dekt. Nog één jaar en het menschelijk vernuft heeft een weg gebaad door rotsen, ijs en sneeuw, en de „vurige Salamander” beklimt de Jungfrau langs zijn tweelingslijn. Nog één jaar en de lucht daarboven, aan geen ander geluid gewoon, dan aan de stem des donders, hoort de schrille stoomfluit, en waar de lichte wolkjes zoo gaarne stoeien, hangt de zware kolendamp, door een locomotief uitgestooten. De Koning der Alpen draagt ten minste een sterrewacht; de Koningin van 't Oberland zal gedwongen zijn op haar hoofd te torschen een spoorwegstation en... een restauratie. Schoone Jungfrau, dat hadt gij nooit gedacht! Doch troost u met de gedachte, dat men reeds plannen ontworpen heeft om den Mont-Blanc in uw vernedering te doen deelen.

Dalen gaat vlugger dan stijgen, ook bij een spoorweg. Toch ging het naar één uur, toen wij te Interlaken aankwamen met hongerige maag. Onze eerste zorg was dien schreeuwer het stilzwijgen op te leggen door hem zijn zin te geven, want de maag is als een kind, dat schreeuwt zoolang het niet voldaan is. Voor table d'hôte in „Jungfrau” is het te laat, wij zijn dus genoodzaakt ons anker op een andere plaats uit te werpen. Doch waar? Een uithangbordje bij het „Hotel St. Georges” geeft antwoord op die vraag. Wij lezen: „Dejeuners, Diners à prix fixe.” Dat is juist wat wij zochten; want „à la carte” is het wel goed, omdat men bekomt, wat men verlangt, maar peperduur ook.

In den tuin van het hotel nemen wij plaats en spoedig komt ons een kellnerin bedienen in het kostuum der Oberlanden.

De mode put zich uit in vindingrijkheid om de dames te steken in een kleed, dat aan de eischen van kunst en smaak voldoende, tevens de ijdelheid van het schoone geslacht bevredigt. Hierin is zij tot heden niet geslaagd en zelf bekend zij hare onmacht door te veranderen met de bladeren der boomen. Wat moeite zij zich gaf, tot heden is het haar niet gelukt een schilderachtiger kleed te vinden, dan hier gedragen wordt door de dochters van het schilderachtigste land der wereld.

Stemmig valt het altoos donkere kleed in vele plooiën van het midden neer tot op den voet en behoeft geen strik of zoom om bevallig te zijn. Van zwart fluweel is het korset, dat het midden omsluit, over den rug loopt, de schouders bedekt en in een kraag eindigt onder de kin. Op dezen kraag zijn zilveren rozetten aangebracht en

maken elk halssieraad overbodig. Grooter dan deze zijn de rozen van hetzelfde metaal, op beide schouderbladen en tusschen hals en armen op het kleed gehecht omdat zij de twee paar zilveren kettinkjes, die, onder de armen doorlopend, vrij en los nederhangen tot aan de heup, op rug en borst moeten vastleggen. Blank als de sneeuw der bergen is het linnen kleedje, dat in vele regelmatige plooiën de opening sluit tusschen kraag en middel; blank ook zijn de enge mouwen, die niet verder nederdalen dan de ellebogen, blank ten laatste zijn de stijf gestreken kapjes, die bij de schouders beginnend, nedervallen tot waar de korte mouwtjes eindigen.

De schitterende en weelderige toiletten van „Louvre” of „Printemps” met goud betaald, mogen veler oogen en harten bekoren, mij kan geen dezer, niet zelden van wansmaak getuigende kostuums bevallen als het eenvoudige, maar schilderachtige kleed der hooglanden.

Niet onaardig is het, dat in de eetzaal van menig hotel de kellners door „Oberlanderinnen” vervangen worden. En tot haar eer zeg ik gaarne, dat zij uiterlijk ten minste, stemmig zijn als het kleed door haar gedragen.

NAAR EN BIJ DEN GIESBACH.

't Was ons plan eerst tegen den avond naar dezen be-roemden waterval te vertrekken; den namiddag zouden wij doorbrengen in de schoone omgeving van Interlaken. Of wij den kleinen Rugen met Heimwehfluh, of den grooten met den Abendberg tot het doel onzer namiddagwandeling zouden kiezen, of mogelijk tot Unspunnen of Beatenberg doordringen, was niet bepaald. Zelfs indien ons program op dit punt ware uitgewerkt, zouden wij nog het nummer geschrapt hebben, daar de hitte bepaald ondraaglijk geworden, ons de onmogelijkheid van die uitstapjes deed begrijpen.

Wederom staan wij voor de moeilijkheid: Wat nu gedaan? Er is geen Alexander noodig om dezen Gordiaanschen knoop door te hakken. Wij gaan een uiltje vangen op onze kamers, dat hebben we goed verdiend na de vermoeienissen der laatste dagen en vertrekken een paar uurtjes vroeger naar den Giesbach. Op 't water is 't altoos koel en bij den val kan men den lust tot wandelen vrijen teugel geven.

Op den weg van „St Georges” naar „Jungfrau” passeeren wij de „Bureaux de Renseignements” en gaan er binnen om eenige inlichtingen in te winnen voor onze reis

van Meiringen over Gletsch naar Göschenen. Die „Bureaux” zijn onbetaalbare vraagbaken voor den vreemdeling. Men vindt ze in elke plaats van gewicht en gratis wordt u met de meeste bereidwilligheid op al uw vragen geantwoord. Niet alleen werd ons hier het vertrek van den postwagen aangegeven, maar ook zei mijnheer dat wij zeker „Coupe”, of „Banquet” moesten nemen; en gaf ons den raad, wilden wij zeker zijn de verlangde plaatsen door anderen niet te zien ingenomen, een postwissel naar Meiringen en Gletsch te zenden. En voor dat alles nam de vriendelijke man niet eens een footje.

Na het welverdiende uurtje rust begaf ik mij vergezeld van Jan naar het postkantoor. Of de hitte ook groot was! Op den anders van vreemdelingen wemelenden Höheweg ontmoetten wij slechts enkele wandelaars en behalve de omnibussen reed geen enkel rijtuig over de stoffige straat.

Belgisch papier wordt niet gebeurd aan Zwitsersche postkantoren en men verwees ons naar een wisselaar. Gelukkig woonde er zoo'n geldman in de buurt. Gelukken en ongelukken wisselen elkander af in het menschelijk leven. Ik schreef 75 waar 65 staan moest, verknoede een kaart van vijf en twintig centimes en kon wederom vooraan beginnen.

't Waren slechts kleinigheden, maar ze brachten de parels op mijn voorhoofd. Hoe gaarne nam ik het voorstel van Jan aan om een potje te nemen in een der bierkneipen op onzen weg: het gerstenat maakte mij een geheel ander mensch.

De „*diäten*” zou oom Bräsig zeggen, waren in „Jungfrau” betaald, en wij bevonden ons tijdig aan de landingsplaats der booten. Er was reeds een menigte volks op het dek, en allen zonder uitzondering hadden het oog gevestigd op een jonge dame, die waarschijnlijk haar huwelijksreis maakte. 't Was waarlijk geen wonder, want zoowel haar persoonlijkheid als haar kleederdracht — maar deze toch op de eerste plaats — was zoo opzichtig mogelijk. Het zijden kleed had de kleur van afgevallen kastanjebladeren na een stortregen. Het onderste gedeelte, veel te ruim en te lang voor de dikste en langste dame der wereld, was opgesmukt met zwarte linten en sleepte haar na, alsof zij het schoonvegen der booten had aangenomen. Hoe het bovendeel plus de mouwen in elkaar geknutseld waren, bleef — ik geloof het vast — voor alle aanwezige dames een geheim: 't was een mengelmoes van gele en zwarte en witte zijde.

Alleen een Hottentotsche zou zoo iets schoon kunnen vinden. De hoed — dat spreekt — had de kleur van het kleed en ging, al behoefde hij in omvang niet onder te doen voor het hoofddekseel onzer maaiers, geheel verloren onder een étalage groote lussen en strikken, alweer van veelkleurige zijde. Geen dunne, bijna onzichtbare voile dekte het gelaat, maar een kantwerk in crémekleur, te zwaar voor een staatsiegordijn, spande zich van den rand des hoeds tot ver over den kraag, die bepaald de ooren moest hinderen in hun beweging. Als gij de bedorven vlaskleur van het vrij korte onverzorgde haar bemerken kunt door den dichten sluier, die op het achterhoofd eindigt in een knoop, zult gij niet vragen, waarom zij juist zulke kleur voor haar kleed gekozen heeft. Dat zij geen handschoen draagt *aan*, maar wel *in* de hand, is te wijten aan een tiental vingerringen, die niet bedekt *mogen* worden omdat de briljanten willen schitteren, en niet bedekt *kunnen* worden tenzij door den ruimen want van een daglooner.

Voor vogelverschrikker had zij best kunnen doorgaan; geen spreekw zou op den kerseboom neerstrijken, waarin iets dergelijks geplaatst was.

Brutaal en onbeschoft stapte zij door de menigte heen, als een dorpsveldwachter langs de koekkramen op een kermis; en stoorde zich evenmin aan de algemeene vroolijkheid, als de dienaar van vrouw Justitie aan het gelach der straatjeugd.

Wij stoomden reeds door de wateren van 't Brienzermeer, vóór wij het dwaze kleed van het nog dwazere schepsel in al zijn onderdeelen gezien en tot elkander gezegd hadden: „De dwazen zijn nog niet allen opgesloten in gekkenhuizen.”

Onze eerste aanlegplaats is het lieve Bönigen, gebouwd waar de Lütschine haar aschgrauwe golven met zooveel kracht voortstuwt in het blauwgroene meer, dat eerst op vele meters van den oever beider wateren zich met elkander vermengen, als de melk, wolkjes scheppend in de thee.

Nauwelijks lagen wij voor het kleine plaatsje, of daar komt een bedaagd heerschap op ons drietal af en vraagt, op Interlaken wijzend:

„Welke plaats is dat?”

„Interlaken,” werd hem geantwoord.

„O!” zei hij en vervolgde: „Hebben de heeren die dame gezien, die gele?”

’t Is duidelijk: ’t was hem om een praatje te doen met

de drie vreemdelingen, want Interlaken, zoo verhaalde hij ons later, had hij reeds vijf en dertig maal bezocht, en van de dame repte hij niet meer, toen hij merkte dat we niet ongenegen waren een gesprek met hem aan te knoopen.

't Zou onbeleefd geweest zijn het gemoedelijk en vriendelijk heertje onschuldige inlichtingen te weigeren.

Kan hij het op ons aangezicht lezen welke betrekking wij bekleeden, welke de ouderdom was van ieder onzer? Ik ben geneigd het te gelooven, want geen onzer beste vrienden zou het beter geraden hebben. Dat wij Hollanders waren wist hij niet, doch nauwelijks had hij dit vernomen of hij overstelpte ons met vragen van allerlei soort. Het meest verwonderd zag hij ons aan toen wij hem mededeelden, dat elk der vijf bisdommen van Nederland twee druk bezochte Seminariën en Holland meer dan één college heeft door priesters of broeders bestuurd. Holland was bijna geheel Protestant, meende hij, en hij begreep niet, dat de Oostenrijksche couranten hem nog nooit verteld hadden, wat hij van ons te weten kwam.

„Want, ziet u,” zei hij, „ik ben Oostenrijker en niet van de jongsten. Willen de heeren eens raden hoe oud?”

„Vijf en vijftig,” dacht de een.

„Mogelijk zestig,” zei de tweede.

„Neen, zóo oud nog niet,” meende de derde.

„Nu, heeren, dan ga ik het u zeggen: al vijf en zestig. En nog flink. hè!”

Flink was hij en daarvan gaf hij ons een sprekend bewijs. Want als een jongen van vijftien jaar huppelde hij eensklaps van ons weg en ging een praatje maken met den kapitein van de boot, die zelf aan het roer stond.

Wij hadden Bünigen en Niederried reeds achter den rug, eer wij ontslagen van den Oostenrijker, onze onverdeelde aandacht konden wijden aan het overschoone meer van Brienz en zijn omgeving.

Klein is het meer van Brienz, maar de natuur heeft zich als 't ware uitgeput om het te omringen met al haar bekoorlijkheden. Hemelhooge rotsgevaarten omgeven den waterplas en laten slechts hier en daar een bescheiden plekje vrij voor het schilderachtige Ringgenberg, Niederried en Iseltwald. Onvergelykelijk schoon steekt het smaragdgroene water af op het donkergroene kleed der wouden, die het omgeven; en deze op de naakte rotsen, die glinsterend in de zonnestralen, een kantwerk gelijken op den azuren mantel der lucht. Hier „le calme et le silence virginal (des) eaux qui ne reflètent que les montagnes et les cieux”; hier „la solitude (des) bords, chargés

de vieux arbres (ou) formés d'après rochers," die de schoonheid uitmaken van Zwitserlands meren.

Te spoedig landen wij bij den Giesbach, den beroemden waterval, welken — zoo zegt men — de toerist zien moet om Zwitserland gezien te hebben. Is het omdat mijn verwachting zoo hoog gespannen was, dat ik in dezen val de ongeëvenaarde schoonheid, die anderen in hem ontdekken, niet mocht vinden?

Een kabeltram voert ons den bergrug op tot bij de hotels, waar de toerist een goed, maar geen goedkoop onderkomen vindt. „Niemand vertrekke van hier zonder de verlichting der vallen gezien te hebben," zoo waarschuwt ons reeds bij de aankomst een plakkaat met kapitale letters. Wij zullen dien raad volgen en, omdat die verlichting te half tien plaats heeft, hier overnachten. Doch vóór de duisternis invalt, hebben wij nog tijd in overvloed, welken tijd wij besteden gaan aan het bezichtigen van den waterval.

Driehonderd meter hoog tuimelt de beek in zeven sprongen van den rotswand. Zes van die stoute sprongen overzien wij van het terras naast ons hotel. Geen beter plaats dan deze om den Giessbach te bewonderen. En bewondering verdient hij, want hij is schoon, als hij van rots tot rots in schuim en stof zich in de diepte stort, maar zijn schoonheid dankt hij vooral aan de heerlijke omgeving, aan de dichte bosschen, die den geheelen bergrug aan het oog onttrekken. Kap de dennen en beuken, de eiken en platanen weg, die hem omsluiten, en geen vreemdeling zal op deze plek langer vertoeven dan bij een kunstmatige fontein. „Pauvre cascade, bien inférieure aux cascates de Tivoli," zegt Veuillot en hij heeft gelijk. Maar al mag deze waterval het niet halen bij de reuzensprongen, die de Anio maakt in de Villa Gregoriana van het beroemde Tivoli, dan nog durf ik niet besluiten met den schrijver der „*Pèlerinages*" „qu'il ne vaut point qu'on l'aille chercher." Wij hebben de wandeling gemaakt langs bijna alle paden, die het woud doorkruisen; wij hebben gestaan op elk brugje, over den val geslagen en genoten bij het vergezicht op het meer; en 't heeft ons geenszins verwonderd dat er aantrekkingskracht uitgaat van den Giessbach en zijn omgeving.

Tijdig een goed zitplaatsje zoeken op het terras naast „Hotel Giessbach" is zaak. willen wij de verlichting volkomen zien. Nog een kwartiertje en de vuurpijlen, opschietend uit het donkere woud, geven het teeken, waarop de Bengaalsche vuren ontstoken worden. Plotseling ver-

andert de in duisternis gehulde beek in een gloeienden lavastroom, bosch en berg met brand en vernieling bedreigend. „Verbazend schouwspel, dat maar een oogenblik duurt, doch waarvan de indruk immer blijft!” roept „Tony” uit. Het doet mij genoegen, dat ook hij klaagt over den korten duur der verlichtingen. Slechts enkele seconden en de watervallen zijn weer door dikke duisternis omgeven. Geen mogelijkheid om ze in al hun onderdeelen te bespieden. Een algemeene en vage indruk slechts blijft u bij van dit waarlijk grootsch en tooverachtig kleurspel.

Men vraagt den vreemdelingen geld genoeg aan den Giessbach om de verlichting eenige seconden langer te laten voortduren.

Bij uitzondering hebben wij ons morgen niet te haasten bij het opstaan; daarom heden avond nog een uurtje saamgebleven. Het is zoo heerlijk in de koele avondlucht gebalsemd door den frisschen geur, die opstijgt uit de dennen. Hebben wij deze een tijdlang ingeademd met volle longen, dan weet ik zeker, dat wij na een rustigen nacht den morgen met opgewektheid zullen begroeten. Besluit gij uit ons lang samenzijn, dat wij ons moeten haasten om den volgende morgen de boot van half tien niet te missen, dan moet ik u zeggen, dat wij in de morgenkoelte, door het meer ons tegengezonden, bijna geheel de wandeling van gisteren herhaalden alvorens naar Meiringen te vertrekken; langslapers zijn wij niet.

MEIRINGEN.

't Is maar een wipje van Giessbach naar Brienz, het lieve plaatsje aan den voet van den Brienzer Rothhorn, dien wij een volgende reis zeker zullen bestijgen. Nu hebben wij daarvoor den tijd niet, want de trein voor Meiringen wacht ons nabij de landingsplaats.

Groeten wij nog even het schoone meer voor de stoomfluit het teeken tot vertrekken geeft.

Waar het mogelijk is en geen omstandigheden de wenschelijkheid van het tegenovergestelde bepleiten kiezen wij ons hotel in de nabijheid van het station. Te Meiringen vinden wij „Hotel Bären” tegenover de statie en slechts twee minuten van het postkantoor; volgens onzen stelregel zullen wij dus hier onzen intrek nemen.

Mevrouw zegt, dat er een koetsier van Göschenen te Meiringen is, die ons voor denzelfden prijs als de postwagen over Grimsel en Furkapas zal voeren. Hadden wij onze plaats niet aangevraagd en betaald, dan zouden

wij mogelijk voor dat aanbod te vinden geweest zijn. Mogelijk slechts? Ja, want rijtuigen hebben onderweg geen gelegenheid om van paarden te verwisselen en wie weet wanneer men dan in Göschenen landt! Wij hebben nu eenmaal opgezet: morgen avond in Göschenen en dat moet. Met den postwagen zijn wij zeker van onze zaak en daarenboven wij stonden er sterk op ook eens in een postwagen gereden te hebben. Daarom bedankten wij mevrouw en den koetsier voor hun aanbod en stapten de straat van Meiringen op met het doel de „Aareklamm” of „Slucht” te bezoeken; iets wat volgens verklaring van bovengenoemde mevrouw nog juist voor table d’hôte geschieden kon.

Meiringen, de hoofdplaats van het Haslidal, is evenals Grindelwald bijna geheel nieuw, omdat het een jaar vroeger eenzelfde lot onderging, geheel afbrandde en herbouwd werd. Hoe zulke branden mogelijk zijn, behoef ik u niet te verklaren. Laat het zijn, dat gij Zwitserland niet bereisd hebt, met den bouwtrant en de samenstelling eener Zwitsersche woning zijt gij bekend reeds van uwe kindjaren af: gij hebt ze leeren kennen door prenten en bouwdozen. Steen is hier een kostbare bouwstof en hout staat er als 't ware voor 't grijpen. Meei steen gebruiken dan hoog noodig is, wordt als een soort van weelde beschouwd, die zelden verder gaat dan eenige meters boven den grond. De rest der woning is hout, tot zelfs het dak en zijn bedekking. Want pannenbakkerijen kent men niet, — waar zou men de grondstof halen? — en is daarom genoodzaakt nogmaals zijn toevlucht te nemen tot dennen en beuken. De Zwitser der hooglanden maakt plankjes in den vorm onzer leien en legt van deze een dikke laag op het weinig hellend dak. Een paar sparren en een massa keisteenen, die hij voor 't rapen heeft in de bedding van elken bergstroom, worden er op geworpen en beletten den wind met de kleine plankjes te spelen als met dorre blaren. Zoo maakt de bergbewoner zijn schilderachtig huis wel goedkoop, maar lang niet brandvrij.

In Zwitserland den weg te vinden naar een beroemd punt is niet moeilijk, want tal van handwijzers en plaatjes geven de richting aan, die gij te volgen hebt. De Aareklamm zou volgens Baedeker, slechts 25 minuten verwijderd zijn van het station, doch Baedeker schijnt ook de Hollandsche distantieberekening te kennen, want wij hebben een kwartiertje meer noodig om over den stoffigen, schaduwlloozen rijweg de Slucht te bereiken.

Moeten wij dan overal betalen om de natuurwonderen

te zien? Och ja, Zwitserland heft een tol van de vreemdelingen, overal waar het mogelijk is. Daar is niets op tegen, want de vereenigingen, die wegen onderhouden en aanleggen, voetpaden maken, grotten uithouwen en doorgangen boren, hebben geld noodig voor die werken; en dat geld is niet te vinden bij den armen bergbewoner, maar wel bij den toerist, bij den Engëlschman en Yankee, die er het meest van profiteert. Maar dan is ook niet te veel gevorderd, als de vreemdeling verlangt, dat de wegen begaanbaar zijn ook voor niet-acrobaten, en de leuningens langs de afgronden niet bezwijken, gelijk verleden zomer te Chamounix gebeurde, als een dame zich er over buigt om een blik te werpen in de diepte. Te Meiringen hebben wij daarover niet te klagen en betalen gaarne den gevorderden frank.

In waarheid gesproken, wist ik niet recht, wat ik door een „Slucht” te verstaan had. Wel had ik gelezen, dat de Aare hier in een 1400 meter lange bergkloof zich een weg baant door den Kirchet, den bergrug, die het Benedenen Boven-Haslidal van elkander scheidt; wel was mijn verwachting groot, doch dat ze overtroffen kon worden, had ik nooit gedacht.

’t Is alsof de rots met reuzenkracht vaneen gescheurd werd om een doorgang te verleenen aan de Aare, die kokend en schuimend haar grauwe golven voortjaagt langs de steile wanden der kloof. In keeren en wendingen wringt zich de stroom door den kronkelgang, die zich nu eens verbreedt tot drie vier meter, dan weer zich bijna sluit en nauwelijks ruimte gunt aan de smalle balustrade, door ijzeren in den rotswand bevestigde stangen gedragen, die het den vreemdeling mogelijk maakt deze „Slucht” te doorwandelen. Geen zonnelicht dringt tot ons door, alleen de blauwe hemel, die, waar de rotsen torenhoog eindigen boven onze hoofden, schijnt te rusten op den bergrug, kaatst zijn schemering terug tot op den vloed, hult stroom en kloof in een geheimzinnig halfdonker, schept fantastische beelden op den grilligen rotswand en tooverd voor ons oog met licht en schaduwen.

Sla uw blik naar boven en zie hoe de zon speelt met de groene bladeren der struiken op den rand van dezen afgrond, met de takken van den en eik, die neerblikken in de diepte, als dreigen zij duizelig te worden en neer te storten in de schuimende wateren.

Hier heeft zich de kloof verbreed tot een ronden koepel. Alsof zij een Pantheon wilden vormen in hun midden, sluiten zich de wanden boven ons en laten het daglicht

slechts neder door één opening, die gij met de hand kunt overspannen. Daar stort een kleine waterval zich van de hoogte neer, alsof een dakgoot water spuwt bij hevige stortregens. Ginds, waar de bergkloof eindigt, verrijst in het volle zonlicht de statige Ritslihorn met zijn schitterende gletschers voor den uitgang der schemerende engte. Geheel de natuur werkt samen om van de Aareschlucht een majestueuze schoonheid te maken, zooals gij er wellicht geen tweede vinden zult op uwe reizen.

Van bewondering opgetogen kwamen wij in ons hotel terug. Is het verklaarbaar, dat wij het laatste plaats namen aan de open tafel?

Wederom dwingt ons de brandende hitte de middaguren door te brengen op de koele kamers of in een gemakkelijken tuinstoel in de schaduw vóór ons hotel. Dat is noodzakelijk als men een vermoeiend bergtochtje in het vooruitzicht heeft. Zulk bergtochtje wacht ons want wij gaan de watervallen van den Reichenbach zien.

Denzelfden weg dien wij dezen morgen bewandelden, volgen wij tot over de Aare, waar een handwijzer op den kruisweg ons zegt, dat wij rechts moeten inslaan. Langs het hotel „Reichenbach” stijgt het breede bergpad op, dat over Rosenlauri naar Grindelwald voert en den vreemdeling gelegenheid biedt den bovensten val der beek te bereiken. Al schijnt de weg gemakkelijk en goed onderhouden, de puntstok doet goeden dienst en menigmaal worden wij gedwongen even te rusten, want geoefende bergbeklimmers zijn wij niet. Hieraan zal het toch wel toe te schrijven zijn, dat wij niet eerder de hut bij den beroemdsten val van den Reichenbach ontwaarden.

Een smal voetpad leidt er heen over de weide. Nog eenige minuten hebben wij af te leggen vóór wij bij het huisje aankomen en zijn nu reeds gedwongen het scherm, dat wij zooeven gebruikten tegen de zonnestralen als regenscherm te bezigen. Is er dan plotseling een onweersbui boven ons losgebroken? Neen, de hemel is wolkeloos, doch van het neervallende water gaat een stofregen uit, die den geheelen omtrek bevochtigt. Bij de kleine restauratie is 't geen stofregen meer, doch een regenjacht, gelijk wij Hollanders die kennen, als November of Maart ons met een bezoek vereeren.

't Was een goede gedachte hier een houten huisje te bouwen, want zonder dit zou het onmogelijk zijn den majestueuzen waterval, waar hij 't schoonste is, te overzien. Hier bij de kleine raampjes kunnen wij hem bewonderen en droog blijven.

Denk niet, dat hier de overvloedige wateren in schuimende golven voor u henen tuimelen, het zijn geen waterstralen maar honderdtallen raketten, die van de hoogte neerschieten met de snelheid des bliksems, met het geluid eens geweldigen donders. De rotswand aan de overzijde verhoogt de sombere pracht van dezen val, die, door het volle daglicht niet beschenen, geen zilver schijnt, maar gesmolten lood.

De hut is ons niet ruim genoeg; wij willen hem zien in geheel zijn omvang en wagen ons op de rots voor het huisje. 't Is alsof wij dit heiligdom niet betreden mogen. De rotswand schudt en beeft. De regen van boven neergedaald, de damp uit de kokende diepte opgestuwd, de wervelwind, die het water ons in het aangezicht jaagt, dat alles werkt samen om ons huiverig deze plaats te doen ontvluchten.

Daar is, een twintigtal meters hooger, een gaanderij, waar men den waterval meer van boven beschouwen kan. Natuurlijk bezoeken wij deze. Al vinden wij hier de woeste schoonheid, die wij bij de hut aanschouwden, niet ten volle weder, toch blijven wij geruimen tijd, leunend op de ijzeren bijlustrade, staren op het vuurwerk van water, dat voor ons wordt afgestoken, en luisteren naar het geloei, dat opstijgt uit den dampenden kolk.

Hier wordt het ons eenigszins duidelijk, hoe de val zich tot een waterpluim als deze kan uitspreiden. De beek schiet van een kleine hoogte haar water in een ondiepe rotsholte en stuwt het daarna met geweldige kracht over den rand van dit natuurlijk gevormde bekken door de nauwe opening der rots. Ver over den steilen wand gedreven, breidt de watermassa zich uit als vallende stof en vormt in zijn val een pluim van vele meters middellijn.

Onze terugweg brengt ons wederom bij hetzelfde huisje; nog eens gaan wij het binnen. Hier wordt een landelijke restauratie gehouden door moeder en dochter, die gaarne eenige verfrisschende drankjes verkoopen, benevens photographieën en houtsneewerk, dat door den zoon des huizes — volgens moeder een echt kunstenaar — is uitgestoken. Tot onze verbazing hooren wij moeder zeggen, dat wij Hollanders zijn. Op onze vraag, hoe zij dit weten kon, kregen wij ten antwoord: „Och, mijnheeren, wij houden dit buffet reeds zoovele jaren en hebben hier al zoovele duizenden vreemdelingen ontvangen, dat wij ons niet licht meer vergissen in hunne nationaliteit, vooral niet als het Russen zijn of Hollanders. „Niet waar, Marie” zoo vervolgde zij, zich tot haar dochter wendend, „toen ik deze heeren zag aankomen, heb ik gezegd: „Dat zijn Hollanders.”

Marie knikte bevestigend en wij vroegen: »Waaraan hebt gij dat gezien?»

„Wel heeren, de Hollanders hebben iets slanks en bij hun slankheid een vroolijkheid, die hen aanstonds verraaft.”

Gij zult lachen, als ik dit verhaal, want gij weet hoe ongunstig wij op dit punt bij al onze burens staan aangeschreven. Maar ook een Hollander is liever gefopt dan geklopt en, ronduit gesproken, het compliment smaakte ons als een wafel, met een weinig te veel suiker bestrooid. Wij zetten dan ook een suikerzoet gezicht, en — al zagen wij in het gezegde van moeder slechts een speculatie op onze ijdelheid en onze beurs — kochten eenige van de door haar zoo geroemde kunstwerken haars zoons.

Dit zullen de meeste bezoekers van den Reichenbachfall doen gelijk wij, maar weinigen zullen ons voorbeeld volgen en, buiten gekomen, het water, dat uit de dakgoot stroomt, opvangen in de holle hand. Dat wij er van dronken was een aardigheid, meer niet: 't is water gelijk alle water.

Zooals ons voornemen was, sloegen wij het pad in, dat den waterval volgend naar beneden kronkelt. Door malsche weiden loopt het voetpad en ontmoet slechts hier en daar een groepje boomen en heesters op den boord der vallende beek. Maakt het schaarsche houtgewas de middelvallen van den Reichenbach minder schoon, het vergezicht op het Neder-Haslidal, bespoeld door het meer van Brienz, omsloten door hooge bergen, vergoedt ruimschoots het gemis van pijnen en beuken.

Wel is de Kesselfall, de middelste der drie groote watersprongen, een kijkje overwaard. 't Is een ketel door de natuur uit rotsen gevormd, waarin de beek zich neerstort en schuimt en raast als kokend water. Doch, al kunnen wij hem geen schoonheid ontzeggen, in woestheid blijft hij ver beneden den waterval, dien wij zooveen zagen, en in bevalligheid mag hij het niet halen bij zijn lageren broeder, dien wij aanstonds zullen zien.

Wij hebben een kleinen omweg te maken, daar het alleen voor klipgeiten mogelijk is, den rechten weg naar beneden zonder beenbreken te volgen.

Weldra bevinden wij ons weder bij het hotel Reichenbach en hebben slechts weinige minuten den rijweg te houden, om te komen waar wij wezen willen.

Waarlijk de bergstroom heeft zijn naam van Reichenbach verdiend. In breede, rijke golven springt het water van de ongelijke hoogte, spat op de onregelmatig vooruitstekende rotsblokken met kracht uiteen en valt als een zilveren regen in de breede bedding.

Verwenscht gij de ellendig houten waterleiding niet

die een zaagmolen drijft, op vijftig passen van den waterval gelegen? De plompe goot, die het stroomnat der beek afvoert, bederft op vele punten het gezicht op de vallende wateren. Pas op, waag u er niet onder, want zij is lek op menige plaats en het onwillige water springt telkens over de lage wanden.

De Zwitser weet nut te trekken uit de watervallen, waaraan zijn land zoo rijk is; zij leveren hem de kracht, die molens en fabrieken drijft. Maar, dat een der schilderachtigste cascades ontsierd wordt door zoo'n ellendig afvoerkanaaltje, vind ik jammer.

Als wij ons uurwerk raadplegen bevinden wij, dat het meer dan tijd is hotelwaarts te keeren, willen wij niet andermaal te laat aan tafel verschijnen. Daarbij wij hebben ons voor te bereiden voor den vermoeienden rit, die ons morgen wacht. Bij het eerste gekraai van den haan moeten wij de legerstede verlaten en besluiten daarom ons wat vroeger dan gewoonlijk in de armen van den slaap te werpen. Na tafel gaan wij eenige sigaren koopen bij een coiffeur in de buurt en eenige platen bij twee oude dames, en sluiten daarmede den welbesteden dag van heden.

Toch gevoelden wij later spijt de Aareklamm niet gezien te hebben bij het veelkleurig bengaalsche licht, dat telken avond in de kloof ontstoken wordt. Het verlangen naar rust speelt den meest onvermoeide soms parten. Wel zal hij later berouw hebben over zijn zwakheid, maar wat baat hem dit, indien de begane fout niet meer te herstellen is?

VI. GRIMSEL- EN FURKAPAS IN ÉÉN DAG.

De Grimsel, as.

Zijt mij gegroet, gij Reus der Aarde!
Die op de bijgelegen bergen,
Als op een handvol ijde dwergen,
Met koelen glimlach nederstaart;
Rondom wiens kruin het wolkgevaart
Ten grauwen tulband zich vergaart,
Rondom wiens fors gespierde schoudren
De sneeuw haar blanken mantel plooit,
En die, met eeuwig ijs getooid,
Niet weet van wanklen of veroudren!
Gegroet, gij Grimsel!

(Ahasv op den Grim II z)

Aldus zong Ten Kate. Wellicht hebben in vroegere jaren sommige mijner landgenooten, die Zwitserland be-

zochten, door dezen groet begeesterd, den pinstok ter hand genomen en langs het oude bergpad den Grimselpas bewandeld.

Maar de weg was moeilijk en lang en heeft menig Hollander, gewoon aan effene en gladde banen, afgeschrikt, al voelde hij in zijn hart het verlangen geboren worden den woesten Grimsel van nabij te aanschouwen. — Wat zijn de tijden veranderd! Want was het voor een drietal jaren een weelde, welke zich alleen geëfende sportmannen veroorloven konden; thans ligt het niet meer boven de kracht van een gewoon menschenkind, ja zelfs de zwaarlijvigste dame kan de pashoogte van den Grimsel bestijgen zonder de zachte kussens van landauer of postwagen te verlaten.

Men kent de toeristen in Zwitserland en weet hun gemakzucht ter wille te zijn en daarom heeft men van Meiringen tot Gletsch, waar de bestijging van den Furka begint, een heirbaan aangelegd, welke aan alle gemakzuchtige eischen van een bewoner der Lage Landen beantwoordt.

't Was een stoute opzet van ons drietal Hollanders Grimsel- en Furkapas beiden in één dag — wat men noemt — te maken.

Keurt gij dien opzet af? Ik zal met u over het al of niet afkeurenswaardige van ons plan niet redetwisten: straks geef ik u mogelijk gelijk. Maar kom, wees eens onvermoeid als wij en onderneem met ons de reis van Meiringen naar Göschenen.

Wilt gij? Dan vroeg uit de veeren, want klokke vijf wordt er vrij hard op onze kamerdeur getikt. Wij springen op van onze legerstede als hazen bij een schot.

„Hoe is het weer?” is onze eerste gedachte, en aanstonds snellen wij naar het raam om de lucht te ondervragen. 't Is bladstil en een lichte nevel hangt over het Haslidal: dat voorspelt een zonnigen dag, zooals September van het jaar 1895 gewoon was met zich te voeren.

Men had ons vrees op het lijf gejaagd voor den „Grimsel bar en hoog” en meer nog voor den Furka, die nog hooger is en weinig minder bar. Men had ons gezegd, zware en warme overjassen mede te nemen, zelfs reisdekens en plaids had men ons aangeraden; maar in jeugdigen overmoed hadden wij dien raad in den wind geslagen en slechts een dun overjasje in den reisriem gerold. Toch moet ik bekennen, dat onze raadgevers wijze menschen zijn, want treft gij geen dag als deze, dan zult gij uwe roekeloosheid duur betalen.

Men was bezig de paarden vóór te spannen, toen wij aan het postkantoor kwamen.

Laat ons zoo'n Zwitserschen postwagen eens goed opnemen, wij hebben daarvoor den tijd en de gelegenheid. Een Zwitsersche postkar is geen gewoon rijtuig, geen voertuig gelijk aan dat, hetwelk ten onzent nog op den dag van heden de afgelegen dorpjes en vlekjes met de groote wereld verbindt. Met dit laatste heeft de wagen, dien wij bestijgen zullen, slechts twee zaken gemeen. De kleur van beide is geel met een enkel zwart biesje afgezet, en beider aankomst in het dorp is een evenement, groot genoeg om de belangstelling van jong en oud op te wekken, zoo zelfs, dat dag en werk geregeld wordt naar de aankomst en het vertrek van dit middel tot snel verkeer.

De Zwitsersche postwagen bestaat eigenlijk uit drie rijtuigen plus een bok, doch er zijn slechts vier stevige raderen noodig om het geheele samenstel te dragen. Het middelgedeelte van dit driestel is een landauer *in optima forma* met gebloemde kussens van rooden trijp, die vier reizigers een zachte en ruime zitplaats bieden. Achter dit makkelijk rijtuig is een tilbury aangebracht, waarin, dat spreekt, slechts plaats is voor twee personen. Omdat deze tilbury uitsteekt boven de kap des landauers, als het palfreniersbankje boven een panier, en deels blootgesteld is aan weer en wind, zijn de trijpen kussens door bruinlederen vervangen. Dit is niet noodig in het Coupé, vóór aan den landauer gehecht, daar dit, zooals alle gelijknamige rijtuigen, aan de voorzijde geheel van glas is. Niets is er dus tegen dat wij hier dezelfde kussens van den „Intérieur” terugvinden. De bouw van landauer en tilbury is bij alle postkarren vrijwel hetzelfde; bij het Coupé is eenige variatie. Daar zijn er vierkant als een houtbak, daar zijn er rond aan de voorzijde als een hoedendoos, daar zijn er — en zoo is de onze — vijfhoekig als een doodkist. Doch om het op het verblijf van een doode niet geheel te doen gelijken, gaf men het onderdeel den vorm van een scheepsboeg met naar de paarden gekeerden spriet. — Waar de bok geplaatst is? Wel boven het Coupé om den reizigers het vrije uitzicht niet méér te benemen, dan door de beenen van koetsier of conducteur, die nu en dan voor de raampjes bengelen als gordijnkwasten.

Brieven en wat verder aan de post wordt toevertrouwd, bergt de conducteur in de groote kist achter den landauer en onder de tilbury. Pakjes en koffertjes der reizigers vinden hun plaats op den imperial boven het Coupé en gedeeltelijk boven den „Intérieur.”

Het zware en toch in werkelijkheid schilderachtige ge-

heel wordt getrokken door vijf paarden, waarvan doorgaans de drie voorloopers kleiner en vlugger en de twee achterloopers grooter en sterker zijn.

De koetsier — dat mag niet anders — draagt behalve het blauwe pak met blinkende knopen, een opgesierd, glimmend hoofddekseel in den vorm van een fantaisiehoed, die vijf modes ten achter is. De lange zweep in zijn hand is even onmisbaar als de horen aan zijn zijde. Zijn buurman, de conducteur, is in eenzelfde pak gestoken, doch heeft voor hoofddekseel een kolossale pet, heeft natuurlijk geen rijzweep, en heeft heel natuurlijk een groote tasch, waar de eerstgenoemde een horen heeft.

Meer dan 20 personen vervoert de post niet. Nu zult gij berekend hebben, dat deze wagen slechts voor acht reizigers ruimte heeft, waaruit volgt, dat de twaalf overigen ergens anders geborgen moeten worden. Voor hen is plaats in twee bijwagens, van heel wat minder gehalte. Ook bij deze vinden wij landauer en tilbury terug, doch de laatste is niet meer achter, maar vóór aan den wagen, een weinig hooger dan de bok van den koetsier, wiens troon zoo laag mogelijk is opgeslagen, om over zijn schouders heen het vrije uitzicht te laten aan den vreemdeling. Daar is slechts één coupé en wij zijn met z'n drieën, reden waarom wij ons verdeelen moeten: ik zal plaats nemen in de tilbury of — zooals de officieele naam luidt — op het Banquet.

De klok van 't postkantoor zegt ons, dat het uur van vertrek daar is: zij wijst 6.20. In de hooge tilbury heeft reeds een heer plaats genomen. Dat hij de veertig nog niet haalt, dat hij lang, slank en blond is, zelfs dat de snor naar het rossige zweemt, is iets wat mij aantrekt noch afstoot. Maar dat de blauwe oogen mij vriendelijk tegenstaren, dat hij mij allerbeleefdst een goeden morgen wenscht bij het opstijgen, is voor mij van het hoogste belang; immers ik ga zeven uren in zijn gezelschap doorbrengen en dien tijd kan een goed buurman veel verkorten en veraangenamen.

Een groet kan het begin zijn van de vriendschap, dat ondervond ik hier: want nauwelijks had ik zijn beleefdheid beantwoord, of de conversatie met mijn buurman was aangeknoopt en in vollen gang vóór den horen van den postiljon het sein tot vertrekken gaf. Eenige minuten echter werd ons gesprek onderbroken daar wij in gestrekten draf door Meiringen rijdend, elkander onmogelijk konden be-roepen bij het rammelend geluid van den wagen; doch nauwelijks begon de stijging op den Kirchet of ons gesprek werd voortgezet.

Ik deelde hem mede, dat wij Hollanders waren die voor het eerst Zwitserland doorkruisten. Hij van zijn kant wist mij te zeggen dat hij Zwitser was en Oltenaar, dat hij jaarlijks een tochtje deed door de bergen en dit jaar juist den Grimselpas gekozen had, ofschoon hij hem reeds tweemaal wandelend maakte, vooreerst omdat hij dezen zomer het eerst bereden werd en ten tweede omdat een klein ongemak aan het been hem het bergenklimmen belette. Op mijn vraag: »Dus u kent den Grimsel?» luidde zijn antwoord: »O j', zeer goed!» en daarvan gaf hij mij menig bewijs.

„Zie eens om,” zeide hij, „wat een wonderschoon gezicht op Meiringen, op het dal en op het meer.” Ik zag om en ik moet bekennen dat hij gelijk had.

„Zoo aanstonds komen wij op den top van den bergrug”, waarschuwde mijn buurman, „en dan ligt het Opper Haslidal vóór u met Intertkirchen en Im Hof. Een wonderschoone vlakte.”

Het woordje wonderschoon lag den goeden Oltenaar op de punt der tong en telkens als hij mij een nieuw natuurfataleer toonde, gebruikte hij het niet ééns, maar wel tien maal.

Wij bereikten de hoogte en eensklaps overzagen wij de geheele vlakte van Intertkirchen. 't Is een amphitheater gelijk; de groene weide is de arena en de bergen, die het ovale dal omgeven, vormen de muren en zitplaatsen van dit door de natuur gevormd worstelperk. Schilderachtig liggen Im-Hof en Intertkirchen op den boord der wilde Aare en geven aan het dal een bevallige levendigheid.

't Gaat in draf naar beneden en weldra staan wij voor het postkantoor der laatstgenoemde plaats.

„Hier,” zoo verhaalde de Zwitser, op het hotel in de nabijheid wijzend, „hier kwam ik voor drie jaar aan na een bergtocht van achttien uren, en op dien trap daar viel ik in zwijm van vermoeienis en uitputting.”

„Ik heb geen trek zulke tochtjes te ondernemen,” zei ik.

„Zij zijn wonderschoon, mijnheer, en 't is jammer dat u geheel het Oberland niet doorwandelt;” ontving ik ten antwoord.

„Zeker om hals of beenen te breken,” lachte ik. „Ik pas er voor, mijnheer.”

De vlugge postwagen heeft het kleine dal spoedig doorloopen en wederom begint het stijgen. Kunstig is de rijweg aangelegd. Mag ik spreken van aanleggen? Aanleggen zegt te weinig, want de baan is uitgehouwen in de harde rots. Met de kronkelingen eener spiraalveer

kromt zij zich over den bergrug, die met onberekenbare kosten en inspanning gedwongen werd de ruimte van eenige meters af te staan aan rijtuigen en postkarren. Hier een tunneltje waarover een waterval zich afstort in de diepe Aare, daar een hooge brug over den bergstroom, ginds een atgrond aan onze zijde. Altoos afwisseling, altoos nieuwe schoonheid.

't Gaat wederom in vollen draf door een kleine vlakte. De paarden vertragen hun loop niet bij het groepje armoedige huisjes, waar een vrouw het pakje opvangt haar door den conducteur toegeworpen en den groet van deze beantwoordt.

„Arme bevolking,” sprak mijn reisgezel, „zie eens wat woningen!” Inderdaad zij zijn meer dan armoedig. Uit ruwe planken, soms zelfs als de Sennhütten uit onbewerkte boomstammen vervaardigd, hebben zij voor opening slechts een enkel deurtje en een enkel raampje. Ik had medelijden met die arme menschen, welke volgens mijn buurman, het geheele jaar geen ander voedsel kennen dan melk met brood of brood met melk. Een stukje kaas daarbij is noodig om de maag te prikkelen en den eetlust gaande te houden. Ik was blij, dat wij de brug over waren en wederom stegen in sterke wendingen, want het doet pijn menschelijke ellende te zien in het midden van de prachtigste natuur. Wel zullen wij op de helling door de reeds schaarsch wordende en doodsche pijnen heen nog menigen blik werpen op het armoedige Im-Boden, doch dan treft slechts het schilderachtige van het huizengroepje ons oog en de ellende der bevolking is bij dien aanblik vergeten.

„Waarop houdt u de jumelles gericht, mijnheer?” vroeg ik mijn reisgezel.

„Wel,” was zijn antwoord, „ik wil eens zien of er geen gemzen grazen ginds boven op die weites tusschen de rotsen. Dat is hun geliefkoosde plaats en niet zelden bespeurt men ze daar.”

„Is er nog veel van dat vlugge goedje?”

„O! mijnheer, nog overvloed. Er wordt veel jacht op gemaakt, dat is zoo; doch dat wild is te schuw en te vlug. Hun grootste vijand is de winter; want dikwijls worden zij door den honger naar de dalen gedreven tot in de nabijheid der huizen; en gij weet dat de Zwitser goed schutter is. Dat heeft ook de steenbok ondervonden: de laatste is gevallen door zijn lood.”

„Valt de winter hier vroeg in?” vervolgde ik en waagde het mijn vraag zelf te beantwoorden met een: „Misschien wel op einde October.”

„De eigenlijke winter, ja; maar deze koning der Alpen zendt zijn lakeien vóór zich uit om zijn komst aan te kondigen. En als deze de toppen betreden zoekt de mensch de dalen op. Andere jaren jagen de sneeuwstormen menschen en vee reeds in September van de hooge Alpenweiden. Van 't jaar hebben wij in deze maand een weertje zoo zomersch, dat geen Zwitsersch geheugen zich een warmeren September herinneren kan.

De conducteur scheen met zijn goedaardig gelaat, door zwarte bakkebaarden omlijst, van moeder natuur uitstekende gehoorzenuwen ontvangen te hebben; want niettegenstaande den vrij grooten afstand, die ons van hem scheidde, wendde hij zich bij de laatste woorden van zijn landgenoot om en vervolgde met hem in Zwitsersch dialect het gesprek, dat wij begonnen waren. Ik luisterde nauwkeurig toe, doch de taal van den conducteur verstond ik in 't geheel niet, die van den Oltenaar zou ik vrijwel verstaan hebben, indien ik van het Koeterwaalsch des eersten slechts eenige woorden begrepen had, doch bij alle inspanning slaagde ik daarin niet.

Mijn buurman was echter zoo beleefd mij later de voornaamste punten van hun onderhoud mede te deelen, dat in hoofdzaak hier op neerkwam. De Grimselpas werd dit jaar voor het eerst door de post bereden: dat wist ik. Hier was in drie weken geen drop regen gevallen en geen wolkje gezien: dat kon ik best gelooven. De winter was hier koud: dat begreep ik. De postwagen zou in de wintermaanden den Grimsel niet overtrekken; en ik vroeg: „Waarom niet?” „Omdat sneeuwstormen en lawinen zelfs voor een slede den overtocht gevaarlijk maken,” werd mij geantwoord en het waarom was mij duidelijk.

Hoe dikwijls ons gesprek door mijn buurman onderbroken werd om mij te wijzen op een bergpartij, die hij wonderschoon vond, weet ik niet; alleen weet ik, dat wij de huizen van het vrij aanzienlijke dorp Guttannen een half uur vroeger vóór ons zagen, dan ik verwacht had.

Hier zou van paarden verwisseld worden, dat gaf ons een kwartiertje oponthoud. Dit was de eerste halte van eenige beteekenis. De Zwitsersche postiljons hebben het met onze huurkoetsiers niet gemeen, dat zij in elk dorp en in elk gehucht even moeten aanleggen om hun paarden een stuk brood en zichzelf een borrel te geven. De paarden hebben van Meiringen tot hier zwaar werk verricht en water noch brood geproefd en toch zien ze er veel beter en minder droomerig uit dan de kleppers van menige Hollandsche stalhouderij.

't Zal in niemands brein opkomen na een ritje van drie

à vier uren niet uit te stijgen. Vertrouw echter bij het afklauseren van de hooge tilbury uw beenen niet te veel, want zij zijn stijf en stram geworden. Het zou u erger kunnen gaan dan mij, die het aan een gelukkigen greep der handen te danken had, dat mijn hoofd niet op onzachte wijze met den trap van het hotel, waarvoor wij stilhielden in aanraking kwam.

Mijn eerste werk is natuurlijk het opzoeken mijner Nederlandsche vrienden. Wij hebben elkander in een paar uurtjes niet gezien en dat valt lang in den vreemde, want men deelt elkander zoo gaarne zijn gewaarwordingen mede. Dat zullen wij doen wandelend voor de restauratie en de remise. Eerst wanneer het bloed weer vrij door alle ledematen stroomt, gaan wij de drooge keel bevrijden van het stof. Dat zoo iets in een gelagkamer pleegt te geschieden is geen geheim.

Bij het opstijgen neem ik wederom mijn looge zitplaats in, en zoodra mijn buurman heeft plaats genomen, schettert de horen, knalt de zweep en vooruit gaat het in sterken draf door het dorp.

Na Guttannen worden de huizen schaarscher dan witte raven: een eenzame jagershut en de hotel bij Handeggfall en Grimsel zijn de eenige woningen, welke wij nog ontmoeten zullen op dezen pas.

Wilder en woester wordt de natuur, die ons omgeeft. Slechts hier en daar heeft nog een den wortels geschoten in de spleten der rots. Grimmig zien de getande Gelmerhörner op ons neer, onheilspellend spreiden de Engelenhörner hun grauwe vleugelen uit boven onze hoofden, als dreigden zij ons te verpletteren met een enkelen slag. De gletschers ter linker en ter rechterzijde glinsteren in het licht der zon, de Aare huilt beneden ons, vertoornd op den mensch, die de Tschingel- en Schwarzbrunnerbrücke over haar bedding heeft geslagen.

„Ziet gij die duizende steenblokken in de diepte en op de helling?” vroeg mijn buurman. „Welnu, dat zijn te pletter geslagen rotspunten, die door lawinen van den berg zijn losgescheurd; dat zijn granietklompen door onttembare watervloeden van den rotswand gebroken en meegesleurd of het strooialmen waren.”

Ik huiverde bij het aanschouwen dezer getuigen van de ontzettende kracht der natuur en het verwonderde mij niet, dat de mensch in 't barre jaargetijde zulke oorden vlucht.

„Nog deze hoogte op,” sprak mijn Zwitser, „en de „Handeggfalls” zijn bereikt.” Doch ik sloeg er weinig acht op, want wij hadden reeds zoovele grootere en

kleinere watervallen gezien, dat de twee sterretjes van Baedeker mij ongeloovig deden lachen, overtuigd dat ons slechts teleurstelling wachten zou. Ik kon mijn gevoelen voor mijn compagnon niet verbergen, maar hij bleef ze „wunderschön” noemen en verzekerde mij, dat ik straks geheel anders zou spreken. Hij had volkomen gelijk.

Stijg met mij af gelijk alle reizigers, en beschouw de vallen. Vóór u werpt de grauwe Aare met donderend geweld haar woeste wateren van den zeventig meter hoogen rotswand. Een weinig ter rechterzijde spuwt de kleinere, maar niet minder woeste Aerlenbach haar zilverwit stroomnat in denzelfden afgrond. Beider wateren schieten beurtelings door en over elkander, maar het zilveren vermengt zich niet met het grauwe voor beide op de rots gestooten, in kokend schuim uiteenspatten en neerploffen in de brullende diepte, waaruit dichte dampwolken opgestuwd worden langs de rotsen, die beide vallen omsluiten.

Gaarne zouden wij hier nog een uurtje vertoefd hebben, maar postwagens zijn als treinen en wachten niet, tenminste niet lang.

Nog twee uurtjes vóór wij aan 't Grimselhospiz aankomen. Geen nood, dat de weg u lang zal vallen al gaat het stapvoets over de baan, want telkens ontmoet gij nieuwe schoonheden, telkens komen nieuwe en hoogere bergen zich aan uw oog vertoonen.

Zoudt gij vermoeden dat die hooge toppen ter linkerzijde een meertje omsluiten? De waterval, dien gij van den berg ziet komen, werpt het overtollige water van de „Gelmersee” uit in de Aare.

Hier geen boomen meer! zoover het oog draagt niets dan rotsen in duizenderlei vormen en gedaanten, die op hun voet, door het water bevochtigd, bij wijlen nog voedsel bieden aan een handvol vunzig mos en enkele Alpenrozen, maar elken struik hardnekkig weigeren te dragen.

Toch was ik blij dat wij in 't Grimselhospiz aan tafel zaten, want vermoeid van het rusteloos staren op die ruwe pracht der bergen, hadden mijn oogen rust nodig en vonden die rust in de eenvoudige eenigszins duistere eetzaal van het goede hotel, waar nog een ander gewichtig lichaamsdeel dan de kijkers bevredigd werd.

Als nieuwe menschen stonden wij van tafel op en gevoelden ons volkomen in staat de vermoeienis, die ons nog wachtte, te trotseeren. Vroolijk en opgewekt beklommen wij wederom den postwagen.

Het klein en somber meertje, de „Grimselsee”, behoeven wij niet om te rijden, een dijk en een brugje voeren ons

door het stille water tot aan den voet der eigenlijke pashoogte. Langzaam trekken de sterke paarden het zware voertuig op tegen den steilen weg, welke zich als een slang opwaarts kronkelt. Grimselospiz wordt kleiner en kleiner en neemt de verhoudingen aan van de houten huisjes uit de speeldoos onzer kinderjaren; het meertje is een waterplas gelijk, door den regen op een dorpstraat achtergelaten. Daarentegen verruimt zich het panorama der Alpen.

Boven de geweldige toppen die het Haslidal omgeven, verheffen Schreck- en Finsteraarhorn hun witte kruinen hoog in de lucht. Als de oceaan, door wilde stormen opgezweept, golven de toppen der bergen en rotsen door elkander. 't Is alsof hier een zee versteende in haar felste branding.

Lang mag de reiziger zich verlustigen in dat schouwspel, want het stijgen gaat langzaam en de menigvuldige kronkelingen van dien weg maken het hem mogelijk, dit weergaloos ruwe en woeste panorama van steenen, ijs en sneeuw, van alle zijden nauwkeurig te beschouwen.

„Ziet ge dat bergpad op den Nägelisgrätli,” vroeg mijn buurman.

„Heeft u dat bewandeld?” was mijn natuurlijke vraag.

„Zeer zeker; maar 't is niet om die reden, dat ik er u opmerkzaam op maak. Ik wil u slechts mededeelen, dat nog geen veertien dagen geleden een onzer bergbataljons in volle wapenrusting dit bergpad is afgedaald.”

De zichtbare trots, waarmede hij dit verhaalde, was rechtmatig, want zelfs een Hannibal zou zulk regiment een eereplaats hebben toegekend onder zijn onverschrokken Carthagers.

De pashoogte is bereikt. Wij zijn op een hoogte van 2164 meter en vierhonderd meter beneden ons ligt het Rhônedal, een reusachtigen ketel gelijk.

BIJ DEN RHÔNEGLETSCHER.

Steiler dan op den bergrug, door ons bestegen, kronkelt zich de weg naar beneden tot op de oevers van den stroom. De paarden zetten zich in draf bij het knallen der lange zweep van den postiljon. Als door een wervelwind aangegrepen, wordt de postwagen van de helling geslingerd, een wolk van stof verwekkend, die elk uitzicht bij wijlen onmogelijk maakt.

't Zou menigeen op mijn hooge zitplaats duizelig maakt en angst in den boezem gejaagd hebben. Ik had

geen tijd mij met bangmakerij, die trouwens geheel overbodig is, af te geven, daar ik meer dan genoeg werk had met neus en mond tegen de dwarrelende stofwolk te beschermen.

Van boven naar beneden: „'t Is maar een wissewasje,” zou de papegaai zeggen, want, eerder dan gij berekend hebt, houdt de postwagen stil bij het hotel „Im Gletsch”.

Wat wij deden, zoodra wij elkander wederzagen, raadt gij nooit. Wij proestten het uit van 't lachen. En de reden? Netjes in 't zwart opgestegen, stonden wij thans tegenover elkander, alsof wij een vollen dag op een stoffigen korenmolen hadden doorgebracht. Een dikke stoflaag overdekte niet alleen mij, maar ook Harry en Jan, die in het Coupé geenszins van deze plaag bevrijd waren gebleven, en even goed als ik met een ouden meelzak omhangen schenen.

„Nu zien we er uit als echte toeristen,” lachte ik.

„Is me dat een stuiven,” zei Harry die met den zakdoek zijn hoed van grijs wederom zwart trachtte te maken. „Ik heb wel een Alp stof geslikt.”

„Wel,” vervolgde Jan, „dan gaan wij dien Alp doorspoelen met Beiersch.”

„'t Kan noodig zijn, want het zal er straks niet beter op worden,” was mijn gevoel.

Zonder de minste afspraak waren er drie zakdoeken te voorschijn gekomen, welke drie ruggen en drie paar schouders begonnen te geeselen, dat het een aard had. Intuschen waren onze koffertjes van onder het groote, zwarte zeildoek te voorschijn gehaald en reeds door de gediensstige kamerbedienden van „Im Gletsch” aangeklampt, als de postduif door een valk. Doch toen zij h orden, dat wij aanstonds weder vertrokken, zetten zij ze vrij onzacht neer en liepen heen. — Heel natuurlijk, maar niet heel beleefd.

Reeds stonden wij in de deur der restauratie, welke in de benedenverdieping van „Im Gletsch” gehouden wordt, toen Harry de opmerking maakte, dat het beter zou zijn eerst voor de plaatsen te zorgen. Goed, zeiden wij en begaven ons naar het postkantoor. 't Zijn slechts tien stappen. De post van Brieg was nog niet aan en op deze moest de directeur wachten om ons kaarten te kunnen geven. Gelukkig kwam hij spoedig en een oogenblik later hadden wij drie plaatskaarten in bezit, twee „Coupé” en een „Intérieur”.

Met dien schat in den zak, stapten wij de restauratie binnen en dronken er een glaasje gerstenat, dat ons

smaakte als nektar; doch een nasmaak kreeg, zuurder dan azijn, niet omdat het brouwsel slecht was, maar omdat wij den drank duurder moesten betalen dan de fijnste peper. Indien ik u zeide hoeveel men ons vroeg met het brutaalste gezicht der wereld, zou ik alle geloofwaardigheid verliezen en dus: „Schwamm drüber!”

Gaan wij liever te zamen naar den Rhênégletscher, wij hebben daarvoor nog juist den tijd.

Op den anderen oever van den jongen stroom leidt een goede weg tot aan den voet van den ijsberg.

Hoe zoo'n gletscher in elkander zit. Ja, dat is in twee, drie woorden niet te zeggen. En hoe hij de rivieren voortbrengt, zal ik u mededeelen, zoodra de geleerden op dit punt tot volkomen eenstemmigheid gekomen zijn. Waaraan het toe te schrijven is, dat deze, gelijk al zijn Zwitsersche broeders, jaarlijks een weinig terugwijkt; en of hij nog eenmaal het dal zal vullen tot aan het hotel, zooals hij dat, volgens een kaart, welke ons getoond werd, deed in het jaar 1835? ziedaar twee vragen, aan welker beantwoording ik mij niet durf wagen. Wel kan ik u verzekeren, dat deze gletscher neg eeuwenlang de Rhône zal voeden; want, tusschen twee bergen gevat, stijgt hij bijna loodrecht vierhonderd meter naar boven en verliest zich daar in de onafzienbare ijsvelden van Rhône- en Dammastock.

Om den weg te verkorten gaan wij regelrecht op den voet des Gletschers aan. 't Valt wel wat tegen, want — en dit hadden wij niet verwacht — het water stroomt overal tusschen de steenmassa door. Maar wij zijn nog jong en lenig en daarom zien wij er niet tegen op van steen tot steen voort te springen met de nagebootste behendigheid eener klipgeit, doch tevens met de voorzichtigheid van een ezel, die het steile bergpad beklimt. Behendigheid en voorzichtigheid zijn beide noodig willen wij niet struikelen of water scheppen in onze schoenen.

Verder gaan wij niet: wij staan slechts eenige meters van den ijsberg verwijderd en kunnen hem hier in al zijn onderdeelen goed overzien.

De zon schijnt brandend op ons hoofd, alsof wij onder de keerkringen wandelden en dwingt ons schaduw te vragen aan onze zonneschermen; op weinige schreden vóór ons ijs, niets dan ijs, alsof wij op Nova Zembla waren overgeplaatst en onder ons een doorweekten bodem alsof het dagen en weken gestortregend had in het dal. Wondere contrasten alleen in het hooggebergte mogelijk.

Duizenden spleten en scheuren geven de grilligste vor-

men aan dezen ijsklomp en doen een onvergelykelijk schoon lichteffect geboren worden op zijn breeden rug. De zilveren ijskleur der vooruitstekende randen loopt in de kloven onmerkbaar over tot het zuiverst ultramarin. In het midden van dit, in zijn onregelmatigheid fantastisch gevaarte, is een grot van aanzienlijken omvang uitgehouwen, waarin hetzelfde kleurenspeel zich vertoont als in de spleten en op de randen. Van onder deze grot springt de Rhône met kracht te voorschijn. Het ijs, in den gloed der zonnestralen smeltend, zendt overvloedig water vóór en in de grot neder als een slagregen van groote droppen; en deze door het zonnelicht beschenen, schitteren op de azuren zijwanden, als paarden op een kleed van hemelsblauwe zijde.

Willen wij den postwagen te Gletsch nog aantreffen, dan moeten wij, hoe ongaarne ook, den terugtocht aangaan. Wel kunnen wij het steile bergpad inslaan en den wagen boven opwachten, doch de warme zon schrikt ons af en wij kiezen de minst vermoeiende wandeling.

Misschien hebt gij reeds gevraagd of ik mijn Oltenaar wel bedankte voor zijn aangenaam gezelschap? Of ik wel afscheid van hem nam? Nog niet, maar wij komen hem hier tegen en zullen het bij deze gelegengeid doen, daar hij in Gletsch blijft overnachten en wij hem niet meer zien zullen.

De paarden trappelen reeds voor den wagen bij onze terugkomst en men verzoekt ons in te stijgen. De rollen worden anders verdeeld. Harry en mijn persoontje zouden het Coupé betrekken, Jan zich met den Intérieur behelpen.

„Willen de heeren niet met drieën in het Coupé plaats nemen?” vroeg de conducteur, meenend ons een dienst te bewijzen. Wij dankten feestelijk voor dat aanbod: 't zou binnen toch warm genoeg zijn, dachten wij en de uitkomst bewees, dat wij goed hadden gedacht.

Gletsch hadden wij spoedig achter ons, want de plaats bestaat slechts uit het postkantoor, waarnaast de remise, uit één hotel en twee huizen, woningen, zoo ik meen, der postbeambten en postiljons. Even mochten de paarden draven; even slechts, want aanstonds begon wederom het stijgen.

't Is een vervelende rit, al is het uitzicht op het Rhône-dal schoon op zichzelf, want de schoonheid is niet van dien aard, dat wij ons meer dan twee uren kunnen verlustigen in het beschouwen van dit ketelvormige dal; en wij zijn blij, dat de bestijging van den „Längisgrat” achter den rug is en het voertuig stilhoudt vóór een kleine

herberg in de nabijheid van den top des Rhône-gletschers. Wij zullen die rust benuttigen om een kijkje te gaan nemen in de ijsgrot, uitgehouwen ter plaatse waar de ijsberg zich neerstort in het dal.

Hebt gij ooit gezien hoe onze groote rivieren in strenge winters ijsschotsen opeenkruien en haar oppervlakte herscheppen in een woest veld van ijsblokken? 't Is slechts kinderspel bij hetgeen zich hier aan onzen blik vertoont. Zoover het oog draagt een onafzienbare ijszee. Hier een diepe spleet en naast deze verheft een ijsklomp zich torenhoog, daar een opeenstapeling van reusachtige vormlooze schotsen. Men huivert bij den aanblik.

Dwazen, dacht ik bij het zien dier ruwe vlakte, die het leven waagt om te kunnen zeggen: „Ik heb gletschers beklommen en ijsmeren bewandeld,” ik vergezel u niet op uw gevaarvollen tocht. Als ik de grot, door menschenhanden in het ijs uitgehouwen, bezocht heb, ben ik tevreden.

Pas op en val niet, want de ijsblokken zijn glad en hun randen zijn hard en scherp. 't Zal niet blijven bij een gescheurde broek, indien uw knieën er mede in aanraking komen.

Wij staan zonder ongevallen aan den ingang der ijsgrot.

De grot is een in den gletscher uitgehouwen gang, die twee of driemaal draait om het binnendringen van het daglicht in het diepste gedeelte anders dan door de ijswanden mogelijk te maken. Een schemerend licht valt door de ijskristallen en kleurt ze hemelsblauw. De zachte gloed die tot ons doordringt neemt het rood onzer wangen weg en geeft ons gelaat de tint van getemperd ultramarin. 't Is alsof wij, opgeheven van de aarde, niets meer rondom ons zien, dan den eindeloozen, blauwen hemel: azuur is het ter rechter- en ter linkerzijde, vóór en achter ons, een azure hemel rust op onze hoofden, onze voeten wandelen op azuur.

Dit betooverend schouwspel doet ons het onaangename van den weg op den „Längisgrat” geheel vergeten, en blijmoedig zoeken wij wederom onze plaatsen op in den postwagen, brengen hier onzen laatsten groet aan den Rhône-gletscher en gaan de pashoogte van den Furka op.

DE FURKA.

Van alle zijden verruimt zich het gezicht. Reeds hier en daar vertoonen zich de hoogste toppen der Berner en Walliser Alpen. Nog een, weinig geduld en op de pashoogte van den Furka, 2436 meter boven den zeespiegel, ter plaatse waar men gemeend heeft een fort te moeten opwerpen om den vijand, die zich wagen zou in het hoog-

gebergte een krachtig „Halt!” toe te roepen, zult gij het geheele panorama overzien.

Waartoe u de namen genoemd van alle Alpenreuzen, die wij hier uit de verte aanschouwen, van den schrikwekkenden Matterhorn tot den imposanten Finsteraarhorn, gelijk een der medereizigers van den Intérieur onzen reisgenoot, Jan, vergastte op den naam van elke kruin, op de hoogte van elken top, nauwkeuriger opgegeven dan door het beste leerboek der geographie.

Al vind ik nu juist een aardrijkskundige les bijzonder vervelend, toch zou ik heel graag met Jan een uurtje van plaats verwisseld hebben, want hij had een aardig gezelschap gevonden, bestaande: 1o uit het zwaarlijvig heerschap, dat zoo nauwkeurig de hoogte der bergen bepaalde alsof het voortbrengselen waren zijner fabriek, die een weldaad is voor het werkvolk van Brieg, waar *zij* stond en *hij* woonde; 2o uit een heer en zijn echtgenoot, die bij minder topographische kennis en minder bespraaktheid den inwoner van Brieg in beleefdheid evenaarden.

Niet dat wij ons in het Coupé ook maar een oogenblik verveelden, — wij hadden genoeg te zien links en rechts en vóór ons uit, en praat kwamen wij daarbij niet te kort, — maar de kennis dezen morgen met den Oltenaar aangeknoopt, deed mij naar de kennismaking van onzen Briegenaar verlangen. Doch Jan stond zijn plaats niet af: iets wat ik ook niet gedaan zou hebben.

Onze paarden hebben de rust wel verdiend. 't Is waarlijk geen kleinigheid een grooten zwaren postwagen drie uren lang den berg te moeten optrekken. *Wij* zijn er niet moe van, dat spreekt, maar het kwartiertje rust is ons hoogst welkom, want onze keel was wederom droog en dorstig, en een *mezzo fiasco* Italiaansche landwijn verdrijft het stof op aangename en zekere wijze. Een frissche keel hebben wij noodig, want zoo langzaam wij de hoogte zijn opgesleurd, zoo snel gaan ons de versehe paarden dalwaarts voeren met het onvermijdelijk gevolg, dat wij wederom gehuld zullen worden in een wolk van stof.

De bergstroom kiest natuurlijk de dalen en even natuurlijk kiest de mensch, waar hij kunstwegen aanlegt door het gebergte, de oevers der stroomen, wíl deze doorgaans effen zijn of het gemakkelijk gemaakt kunnen worden.

Hebben wij tot den Grimsel de Aare stroomopwaarts gevolgd tot in de nabijheid der gletschers, die haar voortbrengen; van den Furka afdalend, zullen wij een weinig

vóór Realp de boorden der Reuss bereiken en langs dezen stroom onzen tocht vervolgen. Aan onze rechterzijde in het diepe Garschental schuimen reeds de beekjes, door de ijsbergen van Mutten-Alp voortgebracht, welke de Realper Reuss bij hun samenkomst vormen. Nog honderden meters moeten wij dalen: doch dalen gaat spoedig.

Lustig trappelen de paarden over den glooienden weg, door het maatgeluid van hun hoefbeslag op den harden bodem en door het geknal der zweep van den postiljon aangezet tot sterken draf.

Daar wordt ons den doortocht betwist — verbeeld u — door een kalf, dat, met al de domheid aan deze dieren eigen, midden op den smallen weg blijft staan en den postwagen aankijkt met zijn groote domme oogen alsof het zeggen wilde: „Wat kom jij hier doen? *ik* wijk niet nit.” „Dat zullen we eens zien,” schenen de paarden te antwoorden en verhaastten hun loop. Voor stilhouden was het te laat, voor uitwijken was geen plaats, en het domme dier stond in zijn volle lengte midden over den weg. Wij vreesden een zeker ongeluk voor het kalf en een waarschijnlijk voor ons, want als het dier onder de hoeven der paarden en de raderen van het zware rijtuig geraakte, was het kostbare leven van de koe *in spe* wis verloren, en het onze zou zeker gevaar loopen, daar paarden bij dergelijke ongevallen op hol plegen te slaan. En hollen op een slingerend perdpad, nauwelijks vijf meter breed, dat rechts begrensd wordt door een afgrond, links door een rotswand, behoort, geloof ik tot de meest halsbrekende toeren der hedendaagsche sport.

De postiljon bewaarde gelukkig de kalmte van geest en hoofd, zoo kostbaar in hachelijke oogenblikken, en bracht met zijn lange zweep den droomer een geduchten slag toe op den kop, waardoor hij wakker geschud werd en met een sprong links uitweek voor de paarden. Nog een slag der rijzweep en nog een sprong en het kalf stond op een rotsblok naast den weg. De raderen gingen rakelings langs zijn huid, doch het was gered. Kalm bleef het staan waar het zoo gelukkig en tijdig terecht kwam, en keek ons na of wilde het ons vragen: „Hoe kom ik nu eigenlijk hier?” 't Stond er nog toen de bijwagens voorbijreden en scheen aan elk dezer de vraag te herhalen; want zijn domme hersens konden het raadsel niet oplossen, tenminste niet in zoo'n korten tijd.

't Gaat vlug over de baan, doch wij zullen nog sneller dalen. Daar ligt het Urserental in de diepte voor ons. „Hoe komen wij er?” vragen we elkander af, want wij zien geen helling, die het afstijgen mogelijk maakt. Geen

nood! Gelijk het van den Grimsel ging, zoo zal het ook hier gaan. Verontrust u niet, aanstonds bespeurt gij den steilen bergrug en op dezen de kronkelingen van den rijweg, die ons naar Realp afvoert. Sla uw blik liever op de lange smalle vallei, die zich uitstrekt tot Hospenthal en Andermatt.

Al ziet gij er geen boomen, geen struiken, toch zult gij het Urserendal niet eentonig vinden, want Realp ligt er zoo schilderachtig op den oever der zilveren Reuss en langs den bronsachtig gekleurden rijweg, die — een uitzondering in de bergen — kaarsrecht het dal doorsnijdt. Het grastapijt, dat geheel de vlakte en den voet der rotsen dekt, lacht u zoo frisch, zoo vroolijk tegen, en de kleine groepjes witte huizen, over de weide verspreid, schijnen u madeliefjes toe, in het groen der lieve Meimaand ontloken.

Gij hebt te lang uw oog gevestigd op dat heerlijk landschap om te bemerken, hoe wij in duizelingwekkende vaart van de hoogte zijn neergedaald. En zelfs indien gij die snelheid hebt opgemerkt, dan nog behoeft gij niet te vreezen. Ja! ik ben er zeker van, dat gij niet den minsten angst gevoelen zult, zoo gij er slechts even acht op slaat, hoe rustig de paarden draven, hoe zeker zij den hoef slaan op den vasten bodem, met wat omzichtigheid zij de sterkste bochten maken. Rakelings langs den rotswand der grootste kromming loopend, nemen de drie voorste den draai zoo groot mogelijk, het achterste tweespan wijkt een weinig minder uit en de wagen beschrijft een halven cirkel, zoo zuiver als een passer hem trekken kan.

Doch, zoo de vreesachtigheid u in het bloed zit en de zenuwen, geheel negentiende-eeuws, zich sterk bij u ontwikkelen, zoodat gij huivert bij de snelheid van het voertuig; wees gerust! het vreesachtig trekje om den mond zal bij de aankomst te Realp plaats maken voor een vroolijk lachje.

Jong en oud wacht ons op, voor elk huis staat een groepje nieuwsgierigen en uit de ramen der herberg, voor welke wij, daar zij tevens postkantoor is, stilhouden, steken weldra een twintigtal hoofden. De straatjeugd — kunt ge 't u anders voorstellen? — is talrijk vertegenwoordigd en gaapt ons aan alsof zij nooit een vreemdeling gezien hadden. Ieder toerist schijnt hun een soort van wonderdier, dat van top tot teen dient bekeken. Eén voor één worden wij zwijgend gemonsterd, als paarden voor de remonte-commissie. Is de keuring geschied, dan raken de tongen los; en 't is den snaken aan te zien, dat zij elkander den uitslag van hun onderzoek mededeelen.

Dat onderzoek schijnt voor één van het reizend gezelschap niet gunstig te zijn uitgevallen, want eensklaps barsten de guiten in een schaterend lachen uit.

Had de postwagen langer getoefd, dan zou het weldra duidelijk geworden zijn, wie het voorwerp was van deze jongenspret, zij zouden hem spoedig met den vinger hebben aangewezen. Wij waren blij dat de wagen afreed, want allen liepen wij gevaar eenige morsige vingers op ons gericht te zien, doch het meest verheugde zich de zwaarlijvige inwoner van Brieg, overtuigd als hij was, dat hem om meer dan een reden het grootste gevaar bedreigde.

De zon was achter de bergen gedoken en de schemering viel

„Op het dal der Alpen met zijn diepen stillen vrede.”

Schoon zijn de dalen in het gouden licht der lieve zon, maar schoon ook, als de avondschemering ze hult in een geheimzinnig halfdonker, en de bergen spookgestalten schijnen, die langs de groene vlakte ten rei gaan op het maatgeluid der Alpenklokjes, klingelend aan den hals der huiswaarts keerende runderen, op het gedruisch van den wilden bergstroom, die voortspoedt door zijn met steenen bezaaide bedding.

Zoo denken er ook de talrijke vreemdelingen over, die Hospenthal tot hun verblijfplaats kozen en in groepjes den rijweg op en af wandelen.

Van uit de hotels van het bevallige Hospenthal straalt ons reeds de gloed der electrische lampen tegen, ofschoon het dorp zelf en de meeste zijner eenvoudige huizen zich de weelde van het kunstlicht nog niet veroorloven. Niet langer dan hoog noodig is houden wij hier stil; wij zullen toch reeds meer dan een kwartier te laat in Andermatt aankomen. De paarden hebben wel hun best gedaan om den verloren tijd in te halen, doch het is hun niet gelukt.

't Was ook niet noodig, want meer dan een half uur moeten wij wachten aan het postkantoor op de markt te Orsèra.

Andermatt heeft, zooals andere steden in het gebergte, zijn nut getrokken uit den bergstroom, wiens kracht het in staat gesteld heeft een goede en goedkoope straatverlichting te onderhouden. Dat maakt het ons mogelijk iets van de eigenaardigheid van het echt Zwitsersche stadje, met zijn enge straten en onregelmatige huizen te zien.

De oude kerk en het oude slot, is ons verzekerd, zijn een bezoek overwaard, doch het late avonduur ontzegt ons den toegang tot beide.

Wandelend zullen wij onzen wachttijd doorbrengen op het pleintje. 't Belooft niet onaardig te zijn, want als dorre bladeren bij een wervelwind, zoo dwarrelen mannen en vrouwen, jongen en ouden door elkander. Ik weet niet of men in Zwitserland de ruwe uitspanning, die wij in Holland kermis noemen, kent: ik zou het gelooven, indien ik kraampjes en tenten vond op het marktveld. Doch daar ik niets van dat kermisgoedje bemerk, ben ik meer geneigd aan te nemen, dat de inkwartiering van een der bergbataljons deze levendigheid aan het stadje bezorgd heeft.

Geen oud vrouwtje is bij haar spinnewiel gebleven, geheel Andermatt schijnt toegestroomd om bij de gewichtige gebeurtenis van den dag, de aankomst en het vertrek der verschillende postwagens tegenwoordig te zijn. Wij begeven ons onder de menigte. 't Is een mengelmoes van talen. De inwoners spreken Hoog- of Zwitsersch-Duitsch met de soldaten; soms ook zijn zij genoodzaakt zich van het Italiaansch te bedienen. De officieren drukken zich uit in het Fransch, maar bewijzen ook het Duitsch machtig te zijn, zoo dikwijls zij hun oppassers iets te bevelen hebben. Engelschen spreken de taal van Albion altijd en overal, en wij gebruiken het Hollandsch zoolang de noodzakelijkheid ons niet dwingt onze toevlucht te nemen tot vreemde klanken. Slechts drie onder de menigte verstaan de taal der Nederlanden, en deze drie spreken ze luid genoeg om door de voorbijgangers gehoord te worden. „Wat taal is dat?” vraagt men hier in 't Duitsch, daar in 't Italiaansch of in 't Fransch; maar niemand kon op die vraag een afdoend antwoord geven. De meesten verdenken ons van tot het rijk des Tsaren te behooren, allen zien ons aan en blijven ons nastaren; doch niemand hindert ons en daarom zetten wij onze wandeling rustig voort tot er geroepen wordt: „Göschenen einsteigen!”

Het maantje stond helder en hoog aan den hemel als een electrische booglamp, en daaraan hebben wij het te danken, dat de schoonheid van den weg tusschen Andermatt en Göschenen niet geheel voor ons verloren ging.

Wat hadden wij spoedig berouw het voorbeeld niet gevolgd te hebben van monsieur et madame uit den „Intérieur”, die in Andermatt den nacht doorbrachten. Doch wij zaten in den postwagen en moesten mee; van ophouden kon geen spraak zijn; van uitspringen nog minder, want meer dan driehonderd meter daalt de rijweg om Göschenen te bereiken. Steil gaat het naar beneden langs hemelhooge, kale rotsen, die niet zelden zich dreigend buigen over

onze hoofden. Ontstuimig kookt en huilt de Reuss tusschen de rotsblokken, die nedervielen in haar ondiepe bedding. Vooral de „Schöllenen”, het lange, smalle ravijn, waardoor de woedende Reuss zich baanbreekt, en de rijweg zich kronkelend tusschen de rotsen heenwringt als een slang, deed ons spijt gevoelen over ons hardnekkig doordrijven om dezen nacht in Göschenen onze tenten op te slaan.

Nauwelijks bespeurden wij, hoe de postkar ons voort-sleepte door tunnels en langs uitgehouwen rotswanden, nu eens op dezen, dan weer, na een koene brug overschreden te hebben, op genen oever van den stroom. Van de beroemde Duivelsbrug, die de mensch, als om de natuur te tarten, in één boog gebouwd heeft meer dan dertig meter boven de golven der Reuss, waar deze haar wateren van een rotshoogte schiet; van dit reuzenwerk en de rijke natuur, die het omgeeft mochten wij slechts een flauw beeld in onze herinnering opnemen. 't Is hier wellicht het schoonste punt der trotsche Schöllenen. Hoe gaarne hadden wij de gevaarten van graniet in hun eindelooze afwisseling van vormen en gestalten bespied, hoe gaarne den zilveren stroom in al zijn heerlijkheid zien neertuimelen in de diepte, hoe gaarne het stroomnat, dat de Duivelsbrug altoos bevochtigt en in een nevel hult, als stofwolken zien opstijgen uit den kolk; doch het maanlicht was niet krachtig genoeg om de rotsen te verlichten, gelijk wij dat gewensch hadden, en drong niet door tot den overwelfden stroom en zijn schoonen waterval.

„Hoe jammer,” zei ik voor de tiende maal, „dat wij niet te Andermatt zijn gebleven.”

En Harry antwoordde met den *Trompeter von Säkingen*: „Es wär zu schön gewesen.” Wat kon ik beter doen dan aanvullen: „Es hat nicht sollen sein.”

Daar lag Göschenen diep beneden ons. De talrijke lichtjes flikkerden ons tegen als sterren bij helderen winternacht. 't Zou nog lang duren voor wij er aankwamen, dachten wij, maar de paarden schenen vleugelen te hebben en de eerste huizen des dorps draafden zij weinige minuten later voorbij. Op het plein vóór het station van de St. Gothardbaan hield de postwagen stil; het was bijna negen uur in den avond.

Dertig paarden hebben er gestaan voor den wagen, die ons in veertien uren van Meiringen naar Göschenen voerde. Wel hebben wij geleden van het stof, dat onze kleederen in meelzakken herschiep, wel vonden wij eens het stijgen eentonig, omdat het uren duurde, maar als ge mij vraagt,

of ik dit ritje nog eens wil maken, dan antwoord ik zonder aarzelen: „Gaarne.” Doch indien ik meer tijd heb, zal ik beter profiteeren. Ik zal doen gelijk velen. Den Grimsel wandel ik geheel en den Furka bijna geheel, dan zal ik nog meer genieten, dan ik heden genoten heb.

„Die zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht,” zegt het spreekwoord. Welnu! gebruik ons dan als het voorwerp, waaraan gij u spiegelen kunt; en bega nooit de onvergeeflijke dwaasheid het avonduur te kiezen voor den tocht van Andermatt naar Göschenen, zelfs niet bij maanlicht.

VII. GÖSCHENEN EN DE ST.-GOTTHARDBAAN.

Wij hebben den postwagen met den omnibus van het hotel „Rössli” verwisseld. Wat akelige dingen, die omnibussen. Een dag in den postwagen is mij niet te lang geweest; één uur in dit rammelende en rinkelende voertuig zou mij twee uren te lang zijn. Gelukkig staan wij binnen weinige minuten voor het hotel.

Hier schijnt een oude tante den huiselijken schepter te voeren over alle kellners en kamermeisjes, zelfs over mevrouw en haar dochter. Zij is het die ons de kamers aanwijst en ons de noodige inlichtingen verschaft.

Ons eerste werk bestaat natuurlijk in het hanteeren van borstel en handdoek, die wij te hulp roepen om onze kleederen zwart, en ons aangezicht en handen blank te maken. Harry en ik slagen in beide zaken zonder moeite. Jan is minder gelukkig, want met wat zorg hij zoekt en nog eens zoekt, het sleuteltje van zijn handkoffer is in geen zijner zakken te vinden. Wat aangevangen? Geen zwarigheid voor den tijd. Borstels zijn er nog twee en een smid zal Göschenen wel rijk zijn.

Wij bleven kalm bij dat zaakje en gingen naar de eetzaal: om den smid was reeds gezonden. Het avondmaal smaakte nitstekend en het sleutelincident was reeds vergeten, toen men ons kwam boodschappen, dat de smid naar Andermatt was, en wie weet hoe laat? zou thuis komen.

„Is hij dan de eenige smid in Göschenen?” vroeg ik.

„Ja de eenige,” werd mij geantwoord.

„’t Is wat moeis,” begon Jan, en ik trachtte hem te overtuigen, dat ik het zonder smid wel klaar zou spelen.

„Stuk slaan kan ik het ook wel,” zei hij en werd kortzellig, niet op mij, maar op den verloren sleutel en den smid die zoo laat thuis kwam.

„Ik zal niets stukslaan, één pinnetje uit het slot en uw koffertje ligt open.”

„Mooie praat!” bromde hij, doch op mijn herhaalde verzekering van geen stukken te maken, gaf hij mij verlof mijn kunst te beproeven.

„Dan maar aanstonds aan den slag,” zei ik en ging Jan vóór naar het bureau, waar het handkoffer gebracht was. Madame hield daar schrijvend de wacht. Wij vroegen haar sleutels en op haar bevel stormde er een drietal bedienden plus de oude tante de gangen van het hotel door om te zoeken, wat wij verlangden. Drie sleutelbossen lagen weldra op de schrijftafel, maar, zooals dat gewoonlijk gaat, niet één sleuteltje van geheel die collectie paste. Daarom vroeg ik een hamer, een nijptang en een stevigen klinknagel. ’t Had wat in vóór die gereedschappen bij elkander gezocht waren. Ellendige instrumenten! Een hamer zoo rond als een beugelbal! een nijptang, die pakt als het gebit van jonge kalveren! en spijkers, groot en plomp genoeg om een volwassen den aan de rotsen vast te klinken, of te klein voor het toenagelen van een sigarenkistje. Na lang zoeken kwam er uit het houten bakje een nagel te voorschijn, die den verlangden dienst kon bewijzen.

Zooals de meeste reiskoffertjes, was ook dat van Jan van een klepslotje voorzien. Wij zouden beproeven het ijzeren pinnetje, waarom het klepje speelt, uit de scharnieren te drijven: dan lag het valies open.

Alle beginselen zijn moeilijk! ’t Wilde niet vlotten, want het pinnetje was omgeklonken en een vijl was niet te krijgen. Opeens daar schuift het. Een scharnier is vrij. Nog één en ons inbrekerswerk is verricht. Of de baard der sluitpen of wel onze onhandigheid de oorzaak was, dat wij niet verder kwamen, durf ik niet beslissen; zeker is het, dat wij na een kwartier nog geen millimeter gevorderd waren.

Madame bracht in overmaat van gedienschtigheid nu dit, dan dat aan; had nu weer dit, dan dat voorstel. Mij verveelde dat gezeur gruwelijk en Jan bracht het in zoo’n slecht bumeur, dat ik een lachbui kreeg en een standje van Jan bovendien. *Hij* kon het niet belachelijk vinden, zei hij, en *ik* kon het niet helpen, dat ik lachen moest om zijn booze gril.

Eindelijk, daar pakt de nijptang, het pinnetje laat los, het koffertje is open en de eigenaar lacht weer.

„Kom Epi,” zei hij, „laat ons nu de flesch gaan ledigen: wij hebben het goed verdiend.” Daar kon ik niet op tegen hebben en volgde hem in de eetzaal, waar wij onze flesch nog meer dan halfvol dachten weer te vinden.

„Wel parbleu!” riep hij en was weer zoo slecht ge-

mutst als ooit, „daar hebben ze me waratjes den heelen boel opgeruimd. Waarom heeft hij er niet op gepast? Waar is hij?” Door hij werd natuurlijk Harry bedoeld.

„Boven denk ik,” was mijn antwoord. Doch Harry was niet te vinden, noch boven, noch beneden: hij wandelde door de straten.

„Ik moet hem vinden!” knorde Jan.

„Zoek hem dan. Ik wensch u goed succes en een goeden nacht.

Met deze woorden ging ik naar boven: en sliep lekker dien nacht; o, zoo lekker! en droomde van Grimsel en Furka, van de dertig paarden, die wij dien dag hadden moegereden en doorleefde den gauschen dag nog eens in mijn slaap. Door het zonnetje gewekt, stond ik vroolijk op. Jan kwam eenige oogenblikken na mij beneden en ook hij was in prettige stemming, want hij had rustig gerust en zijn koffertje was reeds bij den slotenmaker, die nu thuis was.

Nog ruim een uur vóór het vertrek van den trein. Wij laten niet gaarne tijd verloren gaan en besluiten, zooals ieder in onze plaats doen zou, tot een wandeling. De St.-Gothardtunnel passeeren wij niet, maar wij willen hem toch zien. Gij stelt u heel iets voor van dit reuzenwerk: 14912 meter door het hart der bergen! een werk, waaraan vijfduizend paar handen zeven jaren gearbeid hebben en het bagatelletje van zeven en vijftig millioen franks besteed is! En wat ziet gij? De pijp, door een mol gemaakt in het kunstmatig heuveltje, waarop uw prieeltje staat, schijnt u grooter dan de tunnel van den St. Gotthard, al is zij meer dan acht meter breed. Doch indien gij weet, dat de sneltrein meer dan driehonderd meter onder Andermatt en meer dan duizend meter onder de kleine Sellasee heenstoomt, zult gij bij den aanblik dier kleine opening de vindingrijkheid bewonderen van 's menschen geest, al is zijn werk slechts kinderspel bij de bergen, het maaksel van 's Heeren hand.

Wilt gij natuurschoon zien, beschouw dan de bergen, die Göschenen omgeven van alle zijden; sla dan uw blik op de gletschers daarboven, schitterend in den glans der morgenzon; ga dan, als wij, den weg naar Andermatt op, tenminste zoover de tijd het toelaat, en gij vindt wat gij zoekt.

Te vroeg moesten wij den terugweg aannemen, om ons tijdig aan het station te bevinden. Daar kon ik het niet nalaten in de restauratiezaal, zoo te recht beroemd bij alle Hollanders, die een bedevaart naar Rome maakten,

mijn reisgezellen het tafeltje te wijzen, waar toen drie jaren geleden vier ons welbekenden dineerden met een eetlust, die hun Franschen buurman in stomme verbazing bracht.

De omtrek dreunt als het reusachtige stoompaard, de tunnel verlatend, langzaam zijn vaart vermindert en stilstaat om ons op te nemen.

Ik had mijn tochtgenooten zooveel beloofd van Wasen; en daar worden wij in een coupé gestopt, bijna zoo vol als een vijgenmandje. Dat maakte mij verdrietig, want ik wist bij ondervinding, dat, willen wij hier waarlijk genieten, het noodzakelijk is, van de eene zijde des waggons naar de andere over te loopen. Dit zou niet gaan, daar alle zitplaatsen waren ingenomen.

Het netwerk lag reeds meer dan vol met alle noodige en onnoodige reisbenoodigdheden, daarom verzocht iemand van ons gezelschap een bedaagd heer zijn koffertje, ter plaatse, waar hij gezeten was, onder de zitbank te mogen bergen. 't Werd hem onder knorren en brommen toegestaan; en dit ofschoon meer dan één reden het vermoeden wettigde, dat het groote handkoffer onder de zitplaats, welke tegenover hem voor onzen compagnon nog was vrij gebleven, aan dien knorhaan zelven toebehoorde. Meende dit heerschap, dat zijn kamerbediende vijf minuten te laat het ontbijt binnenbracht? Ik meen zeker te weten, dat het gebrom van dien doghond niet onbeantwoord zou gebleven zijn, hadden alle reizigers niet zoo luidruchtig gelachen, als wilden zij den eigenaar van het valiesje zeggen: „Ziezoo nu krijg jij den wind eens van voren; wij hebben onze beurt reeds gehad.” Hij begreep zulks en ging bedaard zitten tegenover den bullebak.

Nauwelijks waren wij gezeten, of de conducteur, wien wij om een goed plaatsje verzocht hadden, kwam ons de blijde boodschap brengen, dat er nieuwe wagens werden aangehaakt. Niets was ons meer welkom. Doch het koffertje moest weggehaald worden van onder de pooten van dien geduchten waakhond. Beleefd werd hem de daartoe strekkende vraag gesteld... nieuw en luid gegrom. Bedaard, maar met klem op ieder woord, werd de vraag herhaald. Dat hielp. Zijn beenen weken zoover uit, dat het koffertje juist tusschen den poot der bank en de kuit van den knorrepot kon genomen worden. Doch hij zoo min als onze vriend had rekening gehouden met den scherpgepunten gemzenhoren van den bergstok, die op het koffertje bevestigd was. Die horen pakte bij het haastig te voorschijn halen broek en been van het „Kruidje-roer-mij-niet” en het scheelde slechts weinig of hij werd

van de bank getrokken. Hij liet de tanden zien als een getergde bloedhond. Doch dat sloeg den eigenaar van den stok niet uit het veld. Eenigszins geraakt beet hij hem toe: „Mijnheer, met een weinig meer beleefdheid van uw kant, zou het ongeval niet gebeurd zijn.” De omzittenden keurden lachend het antwoord goed, de bullebak daarentegen bromde nog sterker bij hun gelach, overtuigd, naar het scheen, dat de heldhaftige moed, waarmede hij een jongere was te lijf getrokken, instemming vond bij de aanwezigen.

Tot bezinning gekomen, zal hij de overtuiging hebben opgedaan, dat Hollanders beleefd zijn op reis, maar zich niet als loopjongen van den eersten den besten mijnheer laten gebruiken.

De plaats, ons aangeboden, deed ons reeds spoedig de onaangename ontmoeting vergeten. Wij hadden de geheele ruimte, voor 32 personen bestemd, slechts te deelen met ééne dame en haar vijfjarig dochtertje. Als kippen in een ruimen ren, mochten wij rondloopen door den wagen. Dat was juist, wat ik verlangde.

„Ziezoo! jongens,” zei ik, „dat kon niet beter. Nu opgepast: wij zijn er aanstonds. De trein zet zich reeds in beweging en slechts de tunnel, die wij binnenstroomen, scheidt ons van de vallei van Wasen.”

Ziet ge dat witte kerkje, zoo schilderachtig gelegen op het heuveltje in het midden der groene vlakte? Dat is het kerkje van Wasen en de groep lieve huizen aan zijn voet het dorp: beide liggen nog ver beneden ons. Kom ter rechterzijde en geniet de schoonheid van het lachende dal door hooge rotsen tegen de stormen beveiligd. 't Gaat een tunnel in, doch slechts even, want de trein moet over de bergkloof, waarin de Meien Reuss bruist, henen springen om den eerste der groote keertunnels te bereiken. Spoeden wij ons voor de raampjes links, want wij beschrijven een halven cirkel in de ingewanden der rots van Leggistein, en wanneer wij wederom uit die ingewanden worden uitgeworpen, hebben wij aan onze rechterzijde de steile berghelling en Wasen met zijn schilderachtig tempeltje is naar links verschoven. Een tweede maal de Meien Reuss over en wij zijn tot het dorp afgedaald, waar wij bij het station even stil houden. Het kerkje blijkt reeds van den heuveltop op ons neer. — Keeren wij naar Göschenen terug? Zeker niet. De baan kromt zich reeds, steekt de Reuss over en verdwijnt wederom in 't hart eener rots, en wanneer wij de tunnel van Wattingen uitkomend, de Reuss andermaal oversteken,

zien wij Wasen eerst een oogenblik rechts, en aanstonds weder links vóór ons liggen, doch nu niet meer beneden ons of met ons gelijk, maar hoog boven ons hoofd. En honderd meter hooger dan de huizen van het dorp stoomt de trein, die tegelijk met ons, maar in andere richting het station van Wasen verliet, op naar het hoogdal van Göschenen. Reeds tweemaal voerde ons een brug over de Meien Reuss, en nog eens zijn wij genoodzaakt over denzelfden bergstroom, waar hij door zijn ouderen broeder wordt opgenomen, van de eene tunnel in de andere over te springen. Wasen verdwijnt; het kerkje alleen is nog zichtbaar, doch ook dit zal spoedig aan ons oog onttrokken worden. Als de baan bij het dalen haar laatste cirkel beschreven heeft in de granietlagen van Pfaffensprung en op den oever der Reuss wederom de tunnel verlaat, is het witte kerkje nog even zichtbaar boven de rotskloof, die aan den bergstroom een doortocht verleent.

Tweemaal reeds heb ik om het lieve dorp en 't schilderachtige heiligdom de kronkelingen gevolgd van de spoorbaan; een derde reis zou ik Wasen nog beter zien en van zijn schoonheden nog meer en nog beter genieten.

Ons drietal was van bewondering opgetogen. Al had het Reussdal geen ander natuurschoon dan dit geboden, dan nog zouden wij het betreurd hebben, dit gedeelte van de St.-Gothardbaan niet in ons reisplan te hebben opgenomen.

Het geheele Reussdall is rijk aan wat Zwitserland Zwitserland maakt. Een groene vruchtbare vlakte met dorpjes bezaaid, ingesloten door rotsen, wier voet de donkere pijnen draagt en wier aschgrauwe kammen zich verheffen tot in het rijk der wolken; een schuimende bergstroom, die zijn bruisende wateren woedend voortjaagt langs rotsblokken en boomstammen, of als vloeibaar zilver van een hoogte schiet; daarbij het reuzenwerk van 's menschen hand, die het graniet doorboorde en bruggen sloeg torenhoog over den geweldigen vloed. Ziedaar wat dit dal tot een der heerlijkste van Zwitserland maakt, vooral als de Sage de oude torens en vervallen burchten voor uw geest bevolkt met de heldengestalten uit het roemrijke tijdperk der Urkantonen.

't Gaat u te vlug langs Amsteg, waar Gessler woonde in dien ouden toren; langs Attinghausen, waar vrijheer Werner van dien naam stierf in de adellijke burcht van zijn roemruchtig geslacht; langs Altdorf, dat getuige geweest moet zijn van Gesslers wreed bevel en Tells gelukkig schot.

„Nu reeds te Flüelen?” vraagt gij den conducteur, die „aussteigen” roept langs den trein. 't Is Flüelen en hier gaan wij het spoor met de boot verwisselen: zij ligt reeds onder stoom ter plaatse waar de tweelingslijn de boorden der Urnersee betreedt.

VIII. HET VIERWALDSTÄTTERMEER EN ZIJN OMGEVING.

Op het Meer.

Le lac des Waldstetten est une étoile tombée au milieu des montagnes, entre lesquelles il étend ses branches étincelantes, comme pour procurer à cette noble nature le plaisir de se mirer et de voir elle même sa splendeur, roept Veullot in bewondering uit. In waarheid het smaragdgroene water der Urnersee is een vlekkelooze spiegel waarin de gouden zon en de grauwe rotsen, die loodrecht opstijgen uit de wateren, zich weerkaatsen, en zichzelf bewonderen.

Overweldigend is de aanblik van het kalme meer van alle zijden ingesloten door steile en ruwe rotsen. En wanneer de boot van wal steekt en bij den blik op 't meer, zich het onvergelykelyk schoone panorama van het Reussdall voegt, omgeven door Urirotstock en Brunnistock met hun schitterenden gletscher, door Bristenstock en de beide Windgällen, waant gij u in het Paradijs verplaatst.

Hoe gaarne zouden wij dit schouwspel langer genoten hebben, dan zulks op de boot geschieden kon. Wat heerlijke uurtjes moet de wandelaar smaken, die, minder gejaagd dan wij, de „Axenstrasse” volgend van Flüelen naar Brunnen zijn schreden richt.

Waarom dezen weg niet gedeeltelyk bewandeld? Dat gaat niet. Wie een half uurtje deze baan heeft gevolgd, wordt met onweerstaanbare kracht gedwongen tot Brunnen door te gaan. En dat gedooft de tijd niet; jammer genoeg.

Wij hebben de boot genomen en komen reeds een kwartier na de afvaart aan de Telskapel tusschen het welig geboomte, dat den Axenberg bekleedt, met den voet in de azure golven gebouwd. Fraai op zichzelf is het kapelletje niet; maar toch, ik zou geen ander tempeltje willen op de plaats, waar Tell, gedurende den storm uit de boot des landvoogds springend, aan de wraakzucht van den tyran ontkwam; want schilderachtiger gebouwtje kon in deze omgeving niet worden uitgedacht. Het rood pannen dak, het slanke torentje, de twee ronde bogen, door traliën afgesloten, die de voorzijde uitmaken der kapel en een vrijen blik gunnen op het klein altaar; dat alles heeft in zijn eenvoud iets aangrijpends en verhevens,

dat zelfs de zinrijkste Gothiek op deze plaats niet zou weergeven

Ik zal mij wel wachten uit te maken of er ooit een Tell geleefd heeft; maar toch zou ik mij volgaarne aansluiten bij de talrijke scharen, die op Vrijdag na 's Heeren Hemelvaart, in versierde bootjes zich hierheen begeven om den zegen des hemels af te smeeken over de Urkantonen en geheel het Vaderland. Hoe indrukwekkend moet het zijn, als de priester het H. Misoffer opdraagt aan het kleine altaar in de open kapel; als in het zacht geruisch der spelende golfjes zich de tonen mengen der zilveren schel, die de komst des Zaligmakers verkondigt; en de vrome bevolking, neergeknield op den steenen vloer of in de booten, bidt en zingt, met de innige godsvrucht aan de bergbewoners eigen.

Ik zal niet trachten een schetsje te maken van Bauen of Sisikon, van Seelisberg of Morschach, die met elkander wedijveren in aantrekkelijke schoonheid. De natuur heeft om de Urnersee haar schatten samengebracht en ook de mensch heeft zijn best gedaan om de plaatsjes, welke hij bouwde, waar de bergen zulks gedoogen, in overeenstemming te brengen met de betooverende pracht, waarin zij gelegen zijn.

Het oog kan zich aan deze natuur niet verzadigen. Men wendt zich rechts, men wendt zich links, richt den kijker op het Reussdal achter zich, op de beide Myten vóór zich. Geen dorp, geen landhuis zelfs of het trekt de aandacht en wekt de bewondering. Niets van al die bekoorlijkheid mag aan het oog ontsnappen. Vandaar die bedrijvigheid, dat rusteloos heen- en weerloopen van allen die met ons den zuidelijken arm van het Vierwaldsättermeer bevaren.

Van allen, zeg ik? Dat dacht ik, ja; maar in werkelijkheid is het anders. Zie die twee Engelschen aan hun maaltijd. Voor de natuur hebben zij oog noch gevoel, maar des te meer attentie bewijzen zij aan de spijzen, welke men hun heeft voorgezet. Of zij les geven in de anatomie, ontleden zij elk stukje vleesch; of zij eieren van larven, bijna onzichtbaar voor het ongewapend oog, zoeken in de bladcellen van kers en sla, wordt elk blaadje dezer groenten uitgeplozen en onderzocht.

Een drietal paartjes jonggehuwden hebben het te druk met elkander om zich met natuurschoon te kunnen inlaten: de poëzie van een Zwitsersch landschap schijnt het niet te kunnen halen bij de wittebroodsdagen. Ik heb niets tegen huwelijksreisjes maar heelveel tegen de flauwe

aardigheden, waardoor pasgehuwden op hun tocht aan geheel het reizend publiek meenen te moeten toonen, wat hechte banden hun sinds weinige dagen aan elkander verbinden. 't Schijnt zóo de mode, doch ik vind deze walgingwekkend en ongepast.

't Is reeds te veel, dat ik uw aandacht gevraagd heb voor personen, die Gods heerlijke natuur stellen beneden een stuk vleesch of een misplaatst bewijs van vriendschap. Sla liever uw blik op de twee rotsblokken, die aan den voet van den Seelisberg zoo bevallig opstijgen uit het midden der wateren. Mythenstein heet de eerste, Schillerstein werd de andere genoemd. 't Was een gelukkige gedachte van de bewoners der Urkantonen een dezer steenklompen te wijden aan den onsterfelijken zanger van hun onsterfelijken Tell. Weinig monumenten zijn in hun eenvoud zoo welsprekend als dit ruw graniet.

Brunnen in 't gezicht! Laat hier geen seconde verloren gaan, want bij deze plaats hebben wij het schoone meer het schoonst gevonden. Vóór ons het schilderachtige dorp in een groenen lusttuin, besproeid door de vruchtbare wateren der Muota, en beschermd tegen de gure winden door de beide Mythen, die schutsengelen gelijk, de vleugelen uitbreiden over Brunnen en zijn kleine vlakte. Rechts de Urnersee, die wij gaan verlaten, met al de betooverende pracht, welke de natuur in rotsen en bergen scheppen kan. Links het Vierwaldstättermeer in rotsen gevat als een parel in 't fijnste goudsnewerk der middeleeuwen.

Het meer is niet breed, doch juist in zijn geringe breedte, in zijn menigvuldige bochten en krommingen, waardoor het zich van andere onderscheidt, ligt zijn groote aantrekkelijkheid. In elke bocht vertoonen zich meer en bergen in andere gedaanten, bij elke kromming rijst een geheel nieuw en even heerlijk landschap op uit de wateren.

Geniet naar hartelust — zoo ergens dan kunt gij het hier — maar geniet spoedig want weldra onttrekt de kam van Seelesberg de Urnersee geheel aan uw oog.

Maar ook dan nog zijn het schilderachtige dorpen en dorpjes, overal waar de rotsen niet loodrecht oprijzen uit het meer. Gesau, Beckenried en Buochs met hun kleine bevallige huisjes, met hun groote en statige hotels, in bloemtuinen gebouwd, die den vreemdeling aanlokken tot een langdurig verblijf. Ik kan mij goed verklaren, hoe een geldman, die zijn schaapjes op het droge heeft, voor weken en weken kan neerstrijken op deze boorden en

rondfladderen van dorp tot dorp, als de vlinder van roos tot roos, want een vluchtige blik heeft ons niet bevredigd: „Hier zou ik dagen willen doorbrengen,” roepen wij elkander toe en die kreet komt uit het hart.

Wij maakten ons boos op de Engelschen, die nog steeds dooraten zonder een enkelen blik te werpen verder dan het tafeltje en den kellner, die de spijsen aandroeg. Zij gingen op reis, omdat reizen een modeartikel is evengoed als hun onnatuurlijk hooge boorden en onnatuurlijk kleine hoeden; zij schijnen bevredigd, wanneer zij bij hun tehuis-komst aan de vrienden in de club zeggen kunnen: „dàar en dàar en dàar ben ik geweest.” Hun meest aethetische beschouwing bepaal zich tot de beoordeeling van hotels en restaurants, tot kritiek over concerten en opera's in de centra van het vreemdelingenverkeer gegeven, om de duizenden een welkome afleiding te bezorgen.

Als wij te Vitznau aankomen kan men op hun aangezichten lezen: „Gelukkig reeds zoover!” Wij daarentegen vragen elkander: „Is dit Vitznau reeds? Ja, 't is het lieve dorpje aan den voet van de Rigi-groep. Hier zullen wij de boot verlaten op het voorbeeld van de meeste onzer tochtgenooten. Doch al bestijgen zij allen den Rigi langs de Zahnradbahn, wij houden ons aan het vastgestelde plan en bezoeken dezen namiddag den Pilatus. Rigi blijft bewaard voor morgen, indien het weder gunstig is.

Een andere boot zal ons hier na een half uurtje komen opnemen om ons naar Stanz-Stad te voeren. Dien wachttijd zullen wij doorbrengen, wandelend langs de met kastanjes beplante kade of zittend in het lommer dezer dichte boomen. Zoo een half uurtje wachters op de boorden van dit bekoorlijke meer u lang valt — wat ik nooit gelooven kan — zal de lieve jeugd u den tijd verkorten. De landskinderen arm, maar zindelijker dan gij verwacht had, gekleed, komen u edelweis en alpenrozen te koop aanbieden op een wijze zoo bevallig en zoo lief, dat gij het niet van u verkrijgen kunt, ze heen te zenden zonder een tuitje van hen gekocht te hebben. Gij hebt het donzig zilveren bloempje reeds op den hoed; doch wat maken u weinige centimes; gij maakt die kleinen gelukkig en later wellicht een vriend in het Vaderland, die verzet is op een sterretje der sneeuwvelden.

Kinderen uit den vreemde spelen onder toezicht van kindermid of gouvernante langs den oever. Een dier kleinen werpt bij toeval een stukje brood in het water en de kleine visschen komen bij honderdtallen aanschietsen op het lekker aas. Dat wekt de pret der jeugd. Vijf, zes stukken wittebrood drijven er in een ommezien op het

water. Alsof er „verzamelen” geblazen wordt in een legerkamp, zoo komen de kleine visschen in dichte drommen opdagen, aangevoerd door eenige grootere, hun officieren. Een zestal van het grootste soort, de generale staf, die de bestorming leidt, blijft op den achtergrond.

Is het kinderachtig, dat ook wij ons in dien stormloop verlustigen, gelijk de kleinen? Dat beurtelings aanvallen en beurtelings vluchten van 't kleine goedje, het geduld, waarmede de grootere diep in het water het zinken der doorweekte kórsten afwachtten, om op hun beurt op deze aan te vallen, was zoo aardig, dat gij er evenzeer vermaak in scheppen zoudt, als wij en de jeugd. En zelfs al ontmoet ik in u een man van zaken, die dit beuzelachtig vindt, dan nog vestig er uw aandacht op; want hier eerst bemerkt gij ten volle, hoe doorschijnend het smaragdgroene water van Zwitserlands meren is. 't Is of zij geen geheimen hebben voor den mensch en geheel de reinheid van hun hart willen blootleggen voor zijn oog.

Men zegt dat de reclamewereld zich deze eigenschappen ten nutte wil maken, om er de duizenden vreemdelingen, die jaarlijks het meer van Lucern bevaren, aan te herinneren, dat Meunier de meeste Chocolate en Blooker de beste Cacao produceert, dat Heidsich de fijnste Champagne is en Kaapsche wijnen in den smaak vallen van lekkerbekken. Men zal groote, witte borden met roode of zwarte letters aanbrengen op den bodem, waar het meer ondiep is, of vastankeren waar het een grootere diepte heeft.

De Ster van Zwitserland wordt een reclamebord, dat weldra beplakt zal zijn met onooglijke aankondigingen en marktberichten van alle deelen der wereld 't Ware te wenschen, dat, zoo de Vier Kantons deze ontheiliging gedoogen, de visschen alle kabels doorbijten en alle affiches konden begraven onder het zand, dat den bodem bedekt; want men zal verder gaan en, reclame zoekend in de reclame zelf, concurrentie voeren tot in de wijze van reclameeren toe. Men zal ten laatste de rotsen koopen, die oprijzen uit het meer, men zal ze polijsten en er op schilderen in duidelijk schrift, dat *coupeuse* die en die de fijnste damesmantels maakt, en *Mr. tailleur* zus en zoo de wijdeste en elegantste broeken. Waar is dan nog plaats voor natuurschoon?

Doch geen jeremiaden voor den tijd. Laat ons vertrouwen dat de Zwitser de heerlijke natuur van zijn land niet zal verkoopen voor een handvol banknoten.

Daar komt de boot welke ons naar Stans-Stad zal

voeren, jaagt de visschjes uit elkander, neemt ons in en steekt wederom van wal.

Het meer wordt breeder, het gezicht verruimt zich, maar is minder schoon. De Pilatus in zijn fantastische vormen is in nevelen gehuld, van Lucern geen spoor te ontdekken, de Kustnachter See schijnt oeverloos. De ondoorschijnende lucht speelt ons booze parten. Alleen de beide „Nasen”, die hun kale en steile rotswanden ver vooruitschuiven in het meer, zijn nog een oogenblik zichtbaar in hun sombere pracht, doch verliezen zich weldra achter de woudrijke hellingen van Bürgerstock.

't Was de tweede maal wachten te Stans-Stad, maar ook voor de tweede maal verkozen wij den wachttijd op de oevers van het meer door te brengen, om ons te verlustigen in het gezicht van de rijke natuur en de koelte, die het water strandwaarts zond, op te vangen.

Daar verlaten twee booten gelijktijdig de aanlegplaats: de eene voor Lucern, de andere voor Vitznau. Statig als zwanen, en vlug als meeuwen drijven de gele vaartuigen een tijdlang naast elkander voort, als gingen zij een wedstrijd aan, wie hunner het meeste schuim zou opwerpen van onder de steenroode raderen. De witte stoomvlokken worden goud in de stralen der middagzon en de zwarte damp der steenkolen teekent donkere schaduwen op het heldere watervlak. Nog staren wij ze na, wanneer zij ter rechter en ter linkerzijde uitwijken, totdat de een verdwijnt achter den rug van Bürgerstok, de andere achter de rots van Spisseneg. Had ik een handcamera te mijner beschikking, wie weet hoe dikwijls ik de peer der moment-sluiting zou toegeknepen hebben.

Wat is het goed, dat men geen schroefbooten in de vaart brengt op de Zwitsersche meren. Ik zou dat donzig schuim, dat dartel spel der fel bewogen wateren, die raderslagen niet gaarne vervangen zien door de onzichtbare schroef, die het water minder in beweging zet, en het vaartuig niet zwemmen doet als in het zachte dons van blanke zwanen.

Misschien zijt gij het met mij niet eens op dit punt. Ik wil niet redekavelen; daarom de loopbrug over en een plaatsje gezocht op de boot voor Alpnach-Stad, die juist voor de landingsplaats ankert. Neem het zoo nauw niet, want het meer van Alpnach is klein, en wij hebben slechts een kwartiertje door te brengen onder het uitgespannen zeildoek van den voorsteeven: niet lang genoeg om den trotschen Pilatus aan onze rechterzijde en den statigen Stanzerhorn, die aan onze linkerzijde den kegel boven den Rotsberg verheft, voldoende aandacht te schenken.

OP DEN PILATUS.

Wij schijnen veroordeeld om telkens te wachten, want wederom hebben wij drie kwartier te Alpnach-Stad voor de trein den berg beklimt. Zal ik u gedurende dien wachttijd verhalen, hoe de naam van den rechter, die Christus op onrechtvaardige wijze tot den kruisdood verwees, aan deze berggroep gegeven werd? Ik zal kort zijn.

„Mons Fractus”. Gebroken Berg hebben de Latijnen niet ten onrechte deze, als 't ware van elkander gebroken toppen genoemd. Die benaming heeft in „Frakmünd” een bastâardvertolking gevonden, welke bij een gedeelte der bevolking dezer streken nog niet in onbruik schijnt. De naam Pilatus is eerst in de laatste helft der vorige eeuw algemeen geworden.

Er is een klein somber meertje op den berg waarin het stoffelijk overschot van den landvoogd Pilatus rust; daarover is de Sage het eens. Niet zoo over de wijze, waarop de godsmoordenaar hier zijn laatste rustplaats gevonden heeft.

Aan sommigen heeft zij verhaald, dat Pilatus, op verzoek derzelfde Joden, om wier gunst te winnen hij de Onschuld nagelde aan het kruis, uit zijn ambt ontzet, met wroeging in het hart als een verstooteling rondzwierf over de aarde en, op dezen berg gekomen, aan zijn rampzalig bestaan een einde maakte door den dood te zoeken in dit meer.

Anderen hebben dit meer dichterlijk verhaal uit haar mond vernomen. Om rust te zoeken voor zijn gefolterd geweten, sloeg Pilatus, in Rome teruggekeerd, de schenkende hand aan zichzelve. De gezochte rust vond zelfs zijn lichaam niet, want de aarde weigerde het lijk des onrechtvaardigen rechters te ontvangen in haar schoot: het werd nedergeworpen in den Tiber als het kreng van een hond, doch ook de Tiber weigerde het te bewaren in zijn bedding. Vreeselijk woedden de golven en geen schip was veilig meer in zijn stroomnat; slechts toen het lichaam uit zijn water was opgevischt, hernam de stroom zijn vroegere kalmte. Een heuveltje bij Vienne in Gallië werd het graf van Pilatus. Doch stormen, onweders en aardbevingen maakten den omtrek onveilig en onbewoonbaar vele eeuwen lang. Men wiep het lijk in de Rhône, maar deze deed wat de Tiber gedaan had en men zag zich genoodzaakt het overschot van den landvoogd een andere rustplaats aan te wijzen. Naar Lausanne werd het vervoerd, maar ook Lausonium stiet het uit en Karel de Groote deed het vervoeren naar dezen berg.

Ook hier woedde Pilatus en bij hem voegde zich Herodes, de koning, Caïphas, de Hoogepriester en Judas, de verrader. De plaats was in de macht der hel, totdat een vroom monnik, wien God macht gegeven had over de booze geesten, deze bezwoer in den naam des Heeren. Vreeslijk was de strijd! de aarde beefde, de bergtop scheurde vaneen; doch Pilatus en zijn aanhang werd overwonnen en de godsmoordenaar stortte zich neder in het kleine meer.

Kalmte en rust keerden terug in deze streken, zoolang het oord van schrik en weeën. — Doch, wee hem nog thans, die het waagt aan de oevers van het meer de schim van Pilatus te hoonen, of een steen te werpen in het sombere water.

Ontegenzeglijk is de Pilatusbaan tot heden de stoutste van Zwitserland. Een dubbel stel kamraderen pakt aan beide zijden den getanden stang, in het midden der spoorstaven bevestigd, en voert met een gemiddelde stijging van 23° de reizigers in anderhalf uur over ravijnen en kloven, door tunnels en spleten meer dan tweeduizend meter op tot aan den voet van den Ezel.

Wat de baan in stoutheid vóór heeft op haar Zwitsersche zusters, dat hebben velen dezer op haar voor in schoonheid. Wel is ook zij niet onbevallig, waar zij opstijgt tusschen dichte wouden, of een blik gunt op het meer van Alpnach; wel kan zij belangwekkend zijn voor archeologen in de zoo duidelijk te onderscheiden steenlagen des bergs; maar in natuurschoon kan zij niet in de schaduw staan der banen, die den toerist opvoeren naar den Grand Salève of de Schynige Platte.

Ware zij met een dezer te vergelijken, dan zou het gezelschap eener Lucernsche familie niet zoo aangenaam geweest zijn, want waar te genieten valt, hebben wij geen belang in de conversatie met vreemden en zoeken ze zeker niet.

Ik stel u de familie voor. Mr. Falck-Crivelli, firmant van het bankiershuis van dien naam en Britsch consulaire-agent te Lucern, gaat met echtgenoot en dochter den nacht op den Pilatus doorbrengen. Mijnheer is een zestiger, mevrouw slechts weinig jonger en mejuffrouw heeft den leeftijd bereikt, waarop dochters stemmig worden of het reeds zijn.

De eerste vraag, die wij elkander stelden zonder een goede oplossing daarop te vinden, werd aanstonds door mijnheer beantwoord. Hij scheen genegen met ons een gesprek aan te knopen, en dat sloegen wij niet af, of-

schoon het onze gewoonte niet is, ons met den eersten vreemdeling den besten in te laten. Hier meenden wij een uitzondering te mogen maken. Hij wist, wat wij waren en zocht onze conversatie: dat zegt al veel, maar nog niet genoeg. Doch wij hadden bemerkt met wat onderscheiding hij behandeld werd op de boot, door den stationchef, door den conducteur, die voor hem uitliep om hem het schuifdeurtje van den wagon te openen, die de pet afaam en boog toen hij insteeg, en het deurtje dichtschooft zoodra hij had plaats genomen. 't Was dus een goed bekende en blijkbaar een man, die aanzien en achting genoot.

Het aangeknoopte gesprek deed ons spoedig bemerken, dat wij in gezelschap waren van een zeer ontwikkeld man, katholiek *avant tout*, die voor zijne meening en de goede zaak ruiterslijk dorst uit te komen. Voor een vreemdeling was hij uitstekend op de hoogte van de Hollandsche toestanden. Wat hij niet wist vroeg hij met belangstelling; en waar hij, steunend op de geloofwaardigheid der niet-Hollandsche dagbladpers, een weinig dwaalde, liet hij zich gaarne terechtwijzen. Ook wij vroegen hem naar den toestand der Katholieken in het vrije Helvetië. Rooskleurig is het er voor onze geloofsgenooten niet, al valt er in de laatste jaren eenige verbetering waar te nemen. Doch naar zijn meening dragen zij zelven daarvan eenigermate de schuld.

„Wij zijn te flauw, mijnheer”, getuigde hij. „Er zit geen pit in ons zoo als in u, wij zijn niet georganiseerd, wij hebben geen hoofden. Geef ons één Schaepman en gij zult zien, wat wij kunnen. Na drie jaren kent gij Zwitserland niet meer.”

't Gesprek kwam als vanzelf weer op Holland en zijne politieke toestanden. Wij stonden verwonderd over 's mans kennis en vroegen hem:

„U is zeker in Holland geweest.”

„Nee”, antwoordde hij, „dat niet.”

„U schijnt toch onze taal eenigszins machtig, immers u heeft ons geantwoord op eene vraag, die wij elkander in 't Hollandsch stelden.”

„O ja!” lachte hij, „ik heb eenige weken in Blankenberghe doorgebracht, en daar zooveel van uwe taal opgevangen, dat ik een preek over den „Achterklap” vrijwel kon volgen.”

„Hollandsch en Vlaamsch is wel zuster en broertje, maar 't is niet hetzelfde. Zoo is bijvoorbeeld achterklap Vlaamsch en kwaadspreken Hollandsch,” merkten wij hem op.

Daarmede waren wij van het politiek terrein op het gebied der taal.

Hij vond kwaadspreken hard en achterklap veel zoetvloeiender: iets wat ik ook vind.

„U logeert zeker op Pilatus-Kulm?” vraagt mijnheer eensklaps een andere wending aan het gesprek gevend.

„Pardon; wij denken nog hedenavond naar Lucern te vertrekken.”

„Doet dat niet, heeren. Blijf vannacht boven, dan reizen wij morgen samen, en ik zelf zal uw Cicerone zijn in mijn geboortestad.”

Het voorstel lokte ons wel aan, maar ons plan stond vast, op den vooravond van Maria's Geboorte moesten wij Einsiedeln bereiken. Wij bleven het allervriendelijkst aanbod van Mr. Falck afslaan, al werd het tot tienmaal toe herhaald.

„Dan gaan de Hollandsche stijfhoofden zeker hun intrek nemen in 't Unions-Hotel?”

Juist, daar moesten wij zijn; een Hollandsch vriend, die te Rome vertoeft, had het ons aanbevolen, doch de naam was ons ontgaan en wij hadden reeds besloten het fijnste hotel te nemen, dat ons couponboekje aangaf. Wij bekenden dit openlijk aan Mijnheer.

„Dan zal ik boven eens even voor u telephoneeren,” zei hij, „ik ben daar geen vreemde. Laat dit kaartje zien en men zal u goed ontvangen.” Dit zeggende pousseerde hij ons zijn naamkaartje.

Toen wij wisten met wien wij te doen hadden, speet het ons wel, dat wij heden onmogelijk van ons plan mochten afwijken.

Mevrouw en dochter waren ons voorgesteld. Wij hadden haar zeer beleefd gegroet, welke groet door beiden gracieus was beantwoord, doch in het gesprek heeft mevrouw zich slechts tweemaal, mejuffrouw zich niet eens gemengd.

Het stijgen was ons kort gevallen. Kort ook was de tijd, dien wij op den Pilatus konden doorbrengen, want na twee uren vertrok de laatste trein.

Slechts twee uurtjes voor een punt dat zoo geroemd wordt? Dat kan niet voldoende zijn, zegt gij. En toch voor ons was het meer dan genoeg, want wij zagen daar slechts zooveel als er gevorderd wordt om te bewijzen, dat men er een overweldigend schoon panorama van de Alpenwereld aanschouwt, wanneer de lucht doorschijnend is. Deze noodzakelijke eigenschap voor een goed vergezicht miste zij geheel: 't was een lucht nevelachtig, als die er hangt boven het moerassige vaderland bij brandende

zomerhitte. Ternaauwernood konden wij den breeden rug van Blümlisalp, het statige hoofd der Jungfrau en de lansvormige spits van den Finsteraarhorn onderscheiden. De heuvelen der kantons Lucern, Aargau en Solothurn waren slechts als mistbanken aan den horizon zichtbaar. Van 't meer van Zug slechts een flauwen weerschijn. Alleen Lucern en den meerboezem, waaraan de stad gelegen is, zagen wij vrij duidelijk beneden ons; maar niet zooals wij neerblikten op Genève van den top van den Grand Salève of op de vlakte van Interlaken van de Schynige Platte.

Wat zouden wij na deze teleurstelling nog op „Tomlishorn“, den hoogsten top van den Pilatus, zoeken? Laat ons op den „Ezel“ blijven; het druk „geklap“ van een Gentsch kunstenaars-gezelschap, zal ons uitstekend vermaken. De goede Vlamingen geraken in verrukking bij het schemerend vergezicht en luchten hun bewondering in luide uitroepen. Hebben zij nog niets van Zwitserland gezien, of wel klopt in hun boezem een warmer hart voor de natuur, dan in ons? Indien het laatste waarheid is, wenschte ik eens met hen op een helderen morgen het plateau van Mürren te bezoeken om daar hun ontboezeming te hooren.

Met een geïllustreerden reisgids in de hand wijzen zij elkander berg- na bergtop aan en zweren, als gij 't wilt, dat Blümlisalp de Jungfrau en Gspaltenhorn de Mönch is. Lach om hun talrijke vergissingen, maar stoor hen niet, al kunt gij hun enthousiasme niet deelen. Zie liever, hoe die zwaarlijvige dame, beurtelings rood en bleek van angst, zich waagt op de bovenste trede van 't ruwe trapje, en ondersteund en vastgehouden door haar tengeren echtgenoot, door den grooten kijker de vreemdelingen bespiedt vóór de hotels op den Rigi gezeten.

't Wordt wat al te druk op het kleine plateau van den Ezel. Er is bijna geen standplaats meer te veroveren. Wij zullen afdalen naar het hotel: de leuning mocht eens bezwijken bij het gedrang der opgetogen Vlamingen.

Mr. Falck zag ons afstijgen en kwam aanstonds op ons aan met de boodschap, dat men ons wachtte in het Unions Hotel.

Nogmaals bedankten wij mijnheer voor zijn betoonde en aangeboden welwillendheid en stapten in den gereedstaanden trein.

De avondschemering begon reeds te vallen. Gelukkig gaat het dalen heel wat spoediger dan het stijgen, want het horten van den wagen bij elken slag der kamraderen zou ons zeeziek doen worden. Daarbij schijnen de zitplaatsen op de middelbare stijging berekend, iets wat ons

een lastige positie bezorgt, waar de glooïing het minst merkbaar is. Doch wij kunnen nogal tegen een stootje en komen heelhuids beneden.

Zijn wij dan altijd tot wachten gedoemd? 't Schijnt zoo, want wederom is het een half uur. Wat waren wij blij, dat de roode lichten van een stoomer zichtbaar werden in de engte, die het meer van Alpnach met dat van Lucern verbindt! want het is zoo vervelend wacht te moeten houden bij de bagage op den steiger, vooral als het reeds duister wordt en weinig lantaarns de landingsplaats verlichten. Wij waren dan ook de eersten die aan boord sprongen, mogelijk omdat wij ons het meeste verveeld hadden.

Van de weinige passagiers zijn wij de eenige, die boven blijven. Er is geen licht op het dek maar bij den zachten gloed van 't zilveren maantje vinden wij de spijsen, die voor ons staan, zonder moeite.

Ons avondmaal vonden wij, wat men noemt, idyllisch, al bestond het slechts uit brood en kaas. De sterrenhemel ontvouwde al zijn pracht, de waterspiegel speelde met de stralen der zachte maan, somber stak Pilatus en Stanzerhorn af tegen den verlichten hemel, de kunstlichtjes van Stanz-Stad dansten ons vroolijk voorbij, en de reflector op den top des Stanzerhorns zond, hoog over onze hoofden heen, zijn lichtbundel uit nu eens naar Lucern, dan weer naar den Rigi of den Pilatus, soms ook op het meer. Rechts een menigte electrische lampjes tusschen het geboomte op den Bürgerstock, of het groote hotel van dien naam in vlammen opging; een zwenking links en wij stoomen den meerboezem van Lucern binnen.

Als bij tooverslag ligt de stad vóór ons, badend in den gloed van duizenden en duizenden gloeilampen en boogspitsen. Onvergetelijk is die aanblik. Lucern schijnt een amphitheater van licht. De golfjes van het zacht bewogen meer weerkaatsen elken lichtstraal honderd maal, het water schijnt een vuurzee. De muziek mag niet ontbreken. Voortgedragen door een zachte bries zweven de tonen van het orkest, dat speelt in de tuinen van Kurzaal en „Schweizerhof” over het stille meer, en treffen reeds in de verte ons oor.

Van het meer uit gezien is Lucern heerlijk schoon bij dag, op een avond als deze is het betooverend.

Als om ons gelegenheid te geven naar hartelust van dit schouwspel te genieten, stevent de boot naar de rechter meerkade, zweeft als een bevallige zwaan langs derijke hotels, beschrijft langzaam een halven cirkel vóór de „Seebrücke” en landt aan den linkeroever nabij het station.

EEN DAG TE LUCERN.

Welgemoed verlieten wij de boot, waarop wij een paar onvergetelijke uurtjes hadden doorgebracht. Een omnibus of huurrijtuig was er niet te vinden: een pakjesdrager wel. Dat was ons welkom boven het beste voertuig, want na een zitdag als deze verlangen de beenen naar beweging.

„Unions Hotel!” — Tracht niet in Baedeker dit hotel te zoeken; 't wordt niet opgegeven in de lange lijst. — De Katholieken hebben zich in een der breede zijstraten, die uitloopen op „Quai National” een Tehuis gebouwd. Groote zalen voor uitvoeringen en vergaderingen, benevens een restaurant, waar de deftige van Lucern des avonds zijn Schöppen komt drinken, en de militair een toevluchtsoord vindt en goeden, goedkoop drank. Wat niet bestemd is voor deze doeleinden, werd tot vreemdelingenverblijf ingericht. Ziedaar het „Unions Hotel”. Zeer goed zijn de kamers, zeer goed is de tafel, maar de levendige bedrijvigheid der groote hotels vindt men er niet. Is het u niet te doen om te zien of gezien te worden, neem dan op ons voorbeeld uw intrek in dit hotel, dat Baedeker *niet*, doch elke koetsier en pakjesdrager *wel* kent, en gij zult tevreden zijn.

Onze dagtaak is nog niet ten einde want het plan de campagne voor den volgenden dag moet nog opgemaakt. Wij gaan dat doen in de restauratie van het hotel, waar nog een achttal burgers kaarten en een zestal vreemdelingen praten in het hoogere gedeelte der door een balustrade in tweeën gesplitste zaal, terwijl zich een twintigtal soldaten in het lagere vroolijk maken.

Ons eerste besluit is: niet den Rigi op als het morgen is als heden.

„Wat doen wij dan bij zoo'n ondraaglijke hitte in de stad?” vroeg Jan en stelde daarom voor een treintje vroeger naar Einsiedeln te stoomen.

„Mij goed,” antwoordde Harry.

„Ik heb er niets op tegen,” zei ik, en verzocht Harry zijn reisgids eens voor den dag te halen.

„'t Zal spoedig gevonden zijn,” meende hij en begon reeds te bladeren in het dikke boek. Hij zocht en zocht tot het zweet hem op het voorhoofd parelde.

„Heb je 't?” vroeg ik Harry na eenige minuten.

„Och laat mij met rust,” bromde hij.

Jan en Epi achtten het raadzaam hem niet meer te storen en spraken met elkander over koetjes en kalfjes, tot onze zoekende reismakker verklaarde:

„Ik kan er niet uit.”

Ik meende hem van dienst te kunnen zijn en vroeg: „Laat mij eens zien!” doch werd op mijn nummer gezet met het harde maar ware woord: „Dan kun jij het zeker niet.” ’t Was raak, want in het opzoeken van dergelijke zaken ben ik al zeer onhandig. Jan hielp mij uit den brand, en sprak, zinspelend op mijn voorliefde voor portiers:

„Zeg eens, Epi, als je je vriend den portier eens in den arm naamt?”

Ik had geen tijd daarop te antwoorden, want met de woorden: „Dat zal ik wel doen,” was Harry reeds opgestaan. Nu waren wij spoedig op de hoogte en konden ons hoofd zonder zorg te rusten leggen, iets waarmede wij niet lang meer wachtten, want het was laat geworden.

De kleine stad Lucern, aan het Vierwaldstättermeer gelegen, waar de blauwgroene Reuss als een krachtige bergstroom het meer verlaat, is gebouwd op de beide oevers van stroom en „See”. De schoone ligging en de heerlijke omgeving hebben Lucern gemaakt tot een middelpunt van het vreemdelingenverkeer, dat met Interlaken kan wedijveren.

Geen wonder, dat hier bij het natuurschoon al, wat den vreemdeling aantrekt en ontspant, aanwezig is Hotels en restaurants van den eersten rang, wandelwegen en tuinen, panorama en diorama, kurzalen en kiosken, rijke winkels en weelderige magazijnen. Wat kan een toerist, die met tijd en geld geen raad weet, meer verlangen? Wij behooren niet onder bedoelde klas en zullen daarom al het opgenoemde niet bezoeken,

„Den Leeuw toch wel?” Zeker, daarheen richten wij het eerst onze schreden. Onderweg worden wij behendig een diorama binnengelokt. Een kwartje is wel niet veel, maar toch zeker wel genoeg voor het zien van drie middelmatige tableau's

„Gletschergarten!” riepen een paar jongens en stopten ons groote papieren in de hand. Waren wij in het diorama niet zoo teleurgesteld, dan zouden wij zeker dien zoogenaamden gletschertuin zijn binnengegaan, nu kon niets er ons toe bewegen, overtuigd, dat ook deze aardigheid de moeite van een bezoek niet zou loonen. Later hebben wij vernomen, dat ons oordeel ongegrond was. Bij een volgend bezoek aan Lucern zal ik den Gletschergarten zeker gaan zien, want hij moet belangwekkend zijn.

Wij hebben het doel onzer wandeling bereikt. Een rotswand van boven met struiken en klimop bekranst, is

loodrecht afgehouden. Aan zijn voet ligt een klein vijvertje in den vorm van een halven cirkel, dat door bloemen grasperken omgeven wordt. Een waardige plaats voor dit gedenkteeken. In de groote nis van den vlakken wand ligt de beroemde Leeuw van Thorwaldsen, het gedenkteeken, opgericht voor de trouwe Zwitsersche gardes, die bij de bestorming der Tuilerieën (Aug. 1792) den heldendood vonden.

De reusachtige Leeuw is niet in deze grot geplaatst, maar er in uitgehouwen uit den aschgrauwen steenklomp der rots zelve. De koning ligt stervend ter neder. De speer, die hem het hart doorboorde steekt nog in zijn zijde. De lansstoot moet geweldig geweest zijn, want de schacht brak af bij het staal. Zelfs in den dood verlaat hem de waardigheid des konings niet: kalm, met gesloten oogen, rust de fiere kop op de machtige klauwen, die beschermend het schild bedekken, het schild, dat de Lelie van Frankrijk draagt.

De leeuw, dien gij ziet, is niet van de hand des grooten meesters zelf, wel het model, geborgen in den winkel, tegenover het monument. Wist Lucern — zoo vraagt gij bij het heengaan u zelve af — geen betere plaats voor dit kunststuk, dan een magazijn van houtsneewerken en photographiën? Zou het niet eervoller en gepaster geweest zijn, het een plaats aan te wijzen in het kleine kapelletje naast den tuin, waar de wapenrustingen der vermoorden met heiligen eerbied bewaard worden?

Wilt gij het panorama zien? 't Ligt op onzen weg. Het Fransche leger in het jaar '70 de Zwitsersche grenzen overtrekkend, wordt er op niet onverdienstelijke wijze voorgesteld. Of trekt het u minder aan dan de schilderachtig op een hoogte gelegen kerk, aan den H. Leodegarius, den schutspatroon der stad, gewijd? De twee slanke torens der oude Stiftkerk dwingen u dezen tempel te bezoeken. Al wist gij niet, dat het kunstige houtsneewerk van altaren en koorstoelen een bezoek overwaard is, dan nog zoudt gij de breede trap, die naar de kerk opvoert, bestijgen om van het plein voor den ingang een kijkje te nemen op de stad en de woelige „Schweizerhof Quai."

Eerst hierna zult gij afdalen naar de „Quai National" en onder de lommerrijke boomen langs den meeroever uw wandeling voortzetten. Langzaam gaat gij verder, want het meer aan uw zijde, de groene heuvelen, die de linker stadshelft insluiten en den in nevelachtig waas gehulden Pilatus vindt gij zoo schoon in het licht der morgenzon, dat gij geen acht slaat op de honderden vreemdelingen,

die langs de groote hotels van Schweizerhof-Quai af- en aantrekken.

Wat? wilt gij over de „Seebrücke“, die gij zooeven bij de aanlegplaats der booten bewonderdet, naar den linker oever van stroom en meer oversteken?

„Dat nooit! Wij nemen de Kapelbrug of ik ga niet mee.“

Als om den spot te drijven met de onstuimige kracht van de Reuss, die zooeven het meer verliet, is deze brug wigvormig over den stroom geslagen. Alles is hout; de pijlers, die haar dragen; de leuning, die den wandelaar beveiligd; de stutten, die het dak onderschragen; behalve de verweerde pannen, die de zonnestralen en den regen beletten te schaden aan de fresco's, tusschen de dakbalken aangebracht. Laat het zijn, dat de kunstwaarde dezer schildering gering is; 't zou te bejammeren wezen, indien deze oude, eerbiedwaardige afbeeldingen, welke de roemrijke feiten uit de geschiedenis der stad en het wondervolle leven van haar beide Schutsheligen, Leodegarius en Mauritius, weergeven, blootgesteld aan weer en wind, binnen weinige jaren moesten verdwijnen. Zoo beschut, hebben zij reeds eeuwen getrotseerd en weinig geleden.

Van ouderen datum dan brug en fresco's is de watertoren, die ter plaatse, waar de brug haar kromming heeft, uit den vloed opstijgt. 't Zijn niet de architectonische lijnen, — gij zoekt ze tevergeefs — die dit bouwwerk belangrijk maken in ons oog, maar wel de omstandigheid dat deze toren den naam van Lucern aan de stad zou gegeven hebben. Zijn oorspronkelijke bestemming, zoo verhaalt de Sage, was als lichttoren (*lucerna*) te dienen voor schepelingen en visschers, die in den nacht het meer bevoeren. De bestemming van den bouw gaf de naam aan de stad, welke in zijn nabijheid verrees.

Wij volgden den linker Reussoever om een vrijen blik te kunnen werpen op het oude Raadhuis en den ouden ringmuur, die de glooiing der heuvelen volgend, de rechter stadshelft omsluit en eindigt in den schilderachtigen Nöllitoren, wiens voet rust in de wateren van den stroom.

Wij worden gedwongen de boorden van de rivier te verlaten, want hier rijzen de huizen op uit den vloed. De straat die wij inslaan voert naar de „Drahtseilbahn“ van „Gütsch“ en het station is niet ver meer.

„Gütsch“, een kasteelvormige restauratie op de woudrijke helling van Gütschwald, is de geschiktste plek om stad en meer te overzien, en daar de zeskante toren van het gebouw zich vrij boven het geboomte verheft, zullen

wij hem bestijgen. Schrik niet terug voor de warmte, want boven vinden wij een lift, die ons brengt op het platte dak van het gebouw. Daar blijft ons slechts een makkelijk te beklimmen houten trap over. Die kleine moeite wordt ruimschoots beloond.

Lucern ligt beneden ons met al de pracht zijner gebouwen, doorsneden door de Reuss, omgeven door lachende heuvelen. Om dit panorama te maken tot een der schoonste, die onze verbeelding zich scheppen kan, behoeft de lucht slechts doorschijnend te zijn, doch dat is zij wederom heden niet. Pilatus rechts en Rigi links zijn slechts flauwe schaduwbeelden. Den Stanzerhorn onderscheidt het oog nog even, het hooggebergte, dat het Vierwaldstättermeer als omlijst, is geheel onzichtbaar gemaakt door den dichten sluier, welke zich over het meer ontrolde. Toch gevoelen wij ons getrokken een half uurtje uit te rusten op het terras der kleine restauratie, naast het kasteel, waar in het lommer der dichte kastanjes de blik bijna even omvattend is als op den toren, dien wij zooveen verlieten.

„Wat dezen namiddag?” was de vraag, die in stemming gebracht werd. „Naar den Rigi, of niet?” Spoedig waren wij het eens, overtuigd, dat wij heden op Rigi-Kulm minder zouden zien van de Alpenketen, dan wij gisteren op Pilatus zagen.

Gij zult het afkeuren, dat wij den Rigi niet bezocht hebben, maar ik verklaar u niet te begrijpen, wat men doet op de toppen van deze berggroep, indien er niets te zien is. Ik voor mij acht het de verstandigste partij om, wanneer de middaghitte de lucht verlaten heeft, over Rothkreuz naar Einsiedeln op te stoomen, en dat vinden mijn reisgezellen ook.

Dat gij weinig lust gevoelt om ons in de middaguren op een stadswandeling te vergezellen, verwondert mij niet, en ik zou u zelfs niet verhaald hebben, dat wij de hitte van den dag trotseerden om Lucern te doorkruisen, ware het niet, dat zich op onzen tocht een incident voordeed, in staat om alle winkeliers der stad in discrediet te brengen.

Wij waren een winkel binnengegaan en hadden weldra eenige zaakjes uitgezocht, die wij aan vrienden en bekenden in het vaderland als souvenir dachten te geven. De rekening werd opgemaakt, en — ofschoon wij met grond meenden dat een paar voorwerpen hooger genoteerd stonden, dan eerst bedongen werd — wij betaalden na eenig tegenstribbelen. Mijnheer had gemerkt, dat wij ze hebben wilden.

Deze kleinigheid is eigenlijk de vermelding niet waard, maar wel hetgeen er volgde. Een onzer liet bij ongeluk zijn kijker achter op de toonbank van den winkel en bemerkte zulks eerst, toen wij in ons hotel aan tafel zaten. 't Is niets, dachten we, we hebben hem slechts voor het halen. Na den maaltijd togen wij uit en bevonden ons weldra in denzel'den winkel. Mijnheer kwam ons zeker met het vergeten voorwerp in de hand reeds te gemoet? Dat zoudt gij meenen, maar 't was niet zoo. Integendeel! Bij hoog en bij laag hield hij vol, dat er geen jumelles waren achtergebleven en toen hij ons daarvan niet kon overtuigen, beweerde hij, dat er zooveel volk in zijn magazijn geweest was na ons vertrek.

Verlegen zijn is juist geen eigenschap van reizende Hollanders. Wij hielden voet bij stuk, en toen een jufvrouw, door ons niet gezien bij het eerste bezoek, met soortgelijke verzekeringen, als wij van mijnheer reeds hoorden, de zaak in ons oog verdachter kwam maken, gaven wij den eigenaar ten antwoord: „Dan zullen wij zoo vrij zijn te zoeken, want, indien u den kijker niet gezien heeft, moet hij nog staan, waar hij neergezet werd.”

„Dat is goed,” zei mijnheer en mevrouw, „wij zullen helpen.” Zij hielpen ook doch zochten op plaatsen waar hij zeker niet te vinden was.

„Hier heb ik hem gezet,” sprak de eigenaar van het vermiste voorwerp. De vogel echter was gevlogen.

„Dus u ziet wel, dat iemand hem heeft meegenomen,” was het woord van den magazijnhouder.

„Wij zullen nog eens verder zoeken,” ontving hij ten antwoord, „want dan moet hij nog hier zijn.”

Wat mag die stofdoek verbergen? dáar, dicht bij den lessenaar! Jawel, daar komt de aap uit den mouw.

„Wel verdraaid!” vloekte Jan, — grootere vloeken kent hij niet — „hier is hij!”

„Hoe komt hij daar verzeild?” riepen huisheer en huisvrouw met geveinsde bewondering.

„Kunnen *wij* dat beantwoorden?” wordt hem toegebeten met veel kracht op het kleine woordje *wij*. Zij begrepen heel goed onze bedoeling en waren blij, dat die lastige Hollanders afdropen.

Gelukkig voor de Lucernsche winkeliers gaat het „ab uno disce omnes, kent ge er een, dan kent ge ze alle”, niet op.

IX. TER BEDEVAART.

Naar Einsiedeln.

Ik zweer bij portiers die een goed footje verwachten

of ontvangen hebben, en daarom namen wij den trein door den portier van 't Unions Hotel aangegeven, ofschoon wij niet recht wisten hoe wij op de bedevaartplaats zouden aanlanden. Tot meerdere zekerheid vroegen wij aan den conducteur vóór het instijgen: „Is dit de trein voor Art-Goldau?” en ontvingen het geruststellend antwoord: „Ja, heeren! te Rothkreuz overstappen.” „Dan eerst?” vroegen wij elkander ironisch af, want Rothkreuz ligt slechts een boogscheut van Lucern.

't Was zoo. Wij moesten er uit met pak en zak; en de portier van 't station zeide ons, dat wij twintig minuten te wachten hadden.

Een rare kerel, die portier. Boven het lange, zeer gezette lichaam stak een hoofd uit, dat veel gelijkenis vertoonde met een grooten rooden lampion in volle verlichting of met een uitgeholde pompoen, waarin een kaarsje brandt. Zwart en aan de toppen bruin was de lange knevel, zwarter nog waren de te groote wenkbrauwen en het gladde haar, dat door een enorme pet bekroond werd. Van zijn waardigheid bewust, liep hij door de wachtende menigte, die het kleine perron vulde, op en neer, met hooge schouders en de handen samengevouwen op den rug, statiger dan de haan tusschen zijn kippen.

Hebt gij ooit acht geslagen op het waarschuwend geroep van de portiers onzer stations? Dan zal het u opgevallen zijn, hoe niet een dezer gewichtige personages zijn liedje, dat hij beter van buiten kent dan de beste kraaiër het zijne, zingt op dezelfde wijs. Door duidelijkheid munten zij doorgaans niet uit. Doch zoo'n onverstaanbaar geroep als deze uitstiet, heb ik mijn leven nog niet gehoord. Van twee of drie lange opsommingen met stentorstem door hem uitgekreten, terwijl hij kalm bleef voortwandelen, verstonden wij niet een enkele syllabe, en van een andere, die méér dan lang was, slechts den laatsten naam, Aargau. Lutzee-e e-ern, Basel, Bee-e e-ern!” gezongen volgens alle regelen, door het Gregoriaansch voor eenlettergrepige sluitwoorden van een zin in het Evangelie aangegeven, verstond eenieder, maar ook eenieder lachte er mee.

Zijn landgenooten verstonden hem al evenmin als wij en bij den laatsten uitroep zei een dezer tot den portier: „Ziezoo, dat verstaan we nu eens.”

't Raakte hem in zijn eer, en zijn oog schoot vonken, toen hij den opmerker toebeet: „Het andere was toch ook Duitsch.” Van het raarste soort, vulde een onzer in 't Hollandsch aan. Wat was ik blij, dat hij het niet

verstond. Na de hem gemaakte opmerking zong hij zijn lied nog harder en nog onduidelijker tevens.

Doch ook zonder den onverstaanbaren portier vonden wij in den trein voor Goldau een plaatsje.

Weldra komen wij op de boorden van 't Zugermeer. Ik weet niet of ik u de rechter- of de linkerzijde van den wagen zal aanraden, want het meer van Zug is schilderachtig, maar ook het landschap ter rechterzijde, vooral bij Kusnacht, waar „Le Lac des quatre Cantons” de „Zuger See” nadert is heerlijk schoon. Welke uw keuze ook zij het zal u kort vallen tot Art-Goldau.

Doch hier wordt het weer bepaald vervelend, want het is andermaal uitstijgen en wachten.

De aankomst van den trein van Rigi Kulm geeft eenige afleiding. Onder de aangekomen toeristen vinden wij eenige bekenden terug van de boot tusschen Flüelen en Vitznau. Van de vele jonggehuwden echter slechts een paartje, en dat paartje gaat met ons den 8sten September in Einsiedeln vieren. Niet weinig stijgen zij daardoor in onze achting, die gisteren tot het vriespunt gedaald was, en nog meer zullen zij stijgen, wanneer wij ze morgen naar de Hoogmis zien gaan met een kerkboek in de hand en een bidstoeltje aan den arm, Dat is cordaat voor een jong Brusselsch „propriétaire” en zijn niet meer jeugdige echtgenoot.

Wij hadden niet gedacht, dat het landschap na Goldau zooveel afwisseling zou bieden. Rechts wordt de „Lowerz See” met de lachende vlakte aan haar boorden even zichtbaar bij Steinerberg; verder ligt het pittoreske plaatsje Sattel nabij het kleine, kalme meer van Egeri.

„Biberbrücke! umsteigen für Einsiedeln: Zuk's wek!” Wat roept die conducteur toch? 't is of hij onze vraag gehoord heeft, want hij herhaalt hetzelfde nog eens en spant daarbij al de kracht zijner longen in.

„Wat praat je toch?” vroegen wij hem, is de trein voor Einsiedeln weg?”

„'s Wek! da geht er!” riep hij en wees op den trein, die in de richting der bedevaartplaats opstoomde.

Een mooie grap! Zouden wij nu voor de derde maal moeten wachten? en dat liefst drie uren? en dat in 't arme dorpje Biberbrücke, waar hoegenaamd niets te zien is?

't Was loos alarm want de trein rangeerde slechts en kwam ons en een vijftigtal bedevaartgangers behoorlijk opnemen. Doch waar zullen wij plaats vinden: de weinige wagens zitten reeds overvol. Hoe alle reizigers er in gekomen zijn, weet ik niet; ik weet alleen, dat wij bijna

geradbraakt uitstapten aan het station van Einsiedeln. Men schijnt hier te denken, dat de mensch zich als haring of bokking verpakken laat.

Daar stond aan de statie een omnibus zoo groot, dat de twee stevige appelgrauwtjes moeite zouden hebben het logge meubel door de straten voort te sleepen, zells al had op de lange bank geen sterveling plaats genomen. Toch werd eerst na het instijgen der vijftiende persoonlijkheid, een prétentieuze dame met alle de allures eener echte Xantippe, de wagen vol verklaard. Wij waren wat haastig geweest en die overijling was de schuld, dat wij tot onder den bok des koetsiers werden terug gedrongen.

Op dien loggen wagen stond met kapitale letters „Hotel du Paon”, men had beter gedaan er „In de Slak” boven te schilderen; want in uitwendige pracht had het logge vaartuig hoegenaamd geen gelijkenis met den trotschen vogel van Juno, en in vlugheid behoeft het kruipende dier, zoo juist genoemd, voor hem niet onder te doen. De voetgangers waren reeds lang ingekwartierd, toen wij nog moesten aankomen.

Drie kamers? Wat blijft u?” vroeg verwonderd de eigenaar van het hotel „Pfau”. — „Alles is hier bezet, mogelijk is er nog een kamer bij particulieren beschikbaar. Willen de heeren even wachten?” De eigenaar, met al de lenigheid, welke de Ridders van de Naald verraadt, al steken zij in een officiersuniform, sprong op een paar dames toe, boog voor haar als een knipmes met gebroken veer, doch had heel wat werk om de prétentieuze uit den wagen, die met twee koffers, drie parasols en twee paraplu's aan het hotel was afgezet, ten halve te bevredigen.

Nu was het onze beurt om geholpen te worden. Nu eens keek mijnheer dóor, dan weder over de glazen van zijn gouden pince-nez, met het bedenkelijk gezicht van een kleermaker, die een onmogelijk stuk lapwerk bekijkt; eindelijk sprak hij met de vreugde in het oog, als een arme drommel, die een goudmijn ontdekt: „Nog juist twee kamers en drie bedden bij een winkelier in de straat hier naast.”

„Goed, maar wij wenschen ze eerst te zien.”

„U kunt ze zien: de omnibus zal er u brengen. Willen de heeren instappen?”

De heeren stapten in en vonden in het rijtuig mevrouw Xantippe, plus monsieur le propriétaire N. et femme. Xantippe klaagde haar nood aan de Brusselsche, die haar geduldig aanhoorde; de propriétaire (zoo had mijnheer zich ingeschreven in het vreemdelingenboek) doorbladerde zijn reisgids, en Jan vroeg: „Wanneer zijn wij in de straat

hiernaast?" Waarop Epi zei: „Dat is al de derde, die wij inrijden," welke opmerking Harry deed voorstellen de straat onzer bestemming „Uit de buurt" te noemen.

Het rijtuig houdt stil en de dame der koffers wordt met deze afgezet; nog een paar straten en wij verliezen ook het gezelschap der jonggehuwden, dan nog twee steegjes en wij zijn in de straat „Hiernaast".

„Zeg eens, vriend," vroeg Harry bij het afstijgen onzen geleider, „hoever zijn wij van 't hotel?"

„Geen twee minuten," was het antwoord, waarop van onze zijde een ongeloofig: „Loop rond" volgde. Doch toen ook de eigenaar des winkels het woord van den conducteur kwam bevestigen, moesten wij het wel aannemen. Wij hadden bijna alle straten van 't kleine stadje doorkruist en bevonden ons in de nabijheid van ons hotel, op het plein vóór het beroemde heiligdom van Notre Dame des Ermites gelegen.

Dit heiligdom was het doel onzer reis en met opzet hadden wij den schoonen feestdag van Maria's Geboorte als den dag onzer bedevaart uitgekozen.

Verlangend de plaats te bezoeken, waar de Moeder des Heeren reeds meer dan duizend jaar zoovele wonderen wrocht, zoovele hemelgunsten uitdeelde, spoedden wij ons naar den tempel, om neergeknield voor haar wonderbeeld, de Koningin van hemel en aarde onze hulde te brengen en ons, onze bloedverwanten, onze vrienden en het vaderland onder haar machtige bescherming te stellen.

't Lag niet in mijn plan mij in dit reisverhaal als kroniekschrijver of historiograaf op te werpen; en het is daarom, dat ik de geschiedenis der streken, welke wij bereisden, niet verhaalde, hoe belangrijk zij mij niet zelden voorkwam.

Voor Einsiedeln meen ik, dat gij een uitzondering verlangt. De geschiedenis van zijn ontstaan en de voornaamste gebeurtenissen, welke hier hebben plaats gegrepen, verlangt gij te weten. Welnu ik ga uw weetgierigheid voldoen, doch ik moet mij beperken.

DE H. MEINRAD.

De H. Meinrad of Meginrad⁽¹⁾, de jongste der twee zonen van Berchtold uit het geslacht van Zollern of Hohenzollern⁽²⁾, werd op het landgoed zijner moeder, de

1) Beteekent Machtigen Raad.

2) Van Meinrads ouderen broeder stamt het machtige, thans keizerlijke huis van Hohenzollern af. Niet alleen de katholieke ook de protestantsche tak van dit roemrijk geslacht houdt Meinrad in hooge eer: menig vorstelijk geschenk getuigt het.

dochter des graven Sülchen, in Zwaben geboren. 't Was in het jaar 797, dat Meinrad, „un de ces hommes de foi sublime comme Dieu en faisait naitre en ce temps-là,” ter wereld kwam. Zijn godvreezende ouders zonden hem op jeugdigen leeftijd naar de abdij der Benedictijnen op Reichenau, het groene eiland in de wateren van 't Zeller meer. Als de eiken en olmen van dien vruchtbaren bodem groeide de jeugdige Meinrad op in deugd en wijsheid.

De toekomst lag open voor den zoon uit het machtige geslacht, dat vermaagschapt was aan de vorstenhuizen van het Christelijk Europa. Meinrad „pouvait prétendre à tout: il se fit bénédictin”, want zijn jeugdig hart had hij aan den Heer verpand en de grootheid der wereld was hem ijdelheid en kwelling des geestes. Onder de zeventienhonderd kloosterlingen van Reichenau was er niet één, die den jongen monnik in deugd en wijsheid overtrof; weldra zelfs werd hij aller toonbeeld.

Te Bollingen aan het bekoorlijke meer van Zürich had de abdij van Reichenau een kleine stichting, waar twaalf harer zonen werkten aan het heil van 't landvolk. Daarheen werd Meinrad gezonden en zijn hart was verheugd den Heer te mogen dienen in de eenzaamheid. Doch ook hier was hij niet beveiligd tegen de aanlokselen der wereld, want „du rang dont il était, et savant comme il avait su le devenir au fond du cloître, la gloire, les hommes, le bruit pouvait encore venir le chercher: il se fit ermite.”

In de wildernis van den berg Etzel bouwde hij zich een kluis, ver van de menschelijke samenleving. Niet lang mocht hij de genoegens der eenzaamheid smaken, want zijn hut werd ontdekt en het eenvoudige, vrome landvolk stroomde van alle zijden naar den Etzel om troost en raad te vinden bij den heiligen kluisenaar.

Wel sloeg Meinrads hart warm voor den beproefden broeder, maar vuriger nog blaakte in zijn boezem de liefde tot de eenzaamheid. Was de nederige beducht, dat de hoovaardij zich mengen zou onder de menigte, die tot hem kwam, en binnen sluipen in zijn cel?

Meinrad had den Etzel verlaten en niemand wist, waarheen hij zich begeven had. Toen weinige maanden later een timmerman uit Wolleran verdwaalde in het „Finsterwald”, aan den voet des Etzels gelegen; verdwaalde in het woud „si noire et si profonde que les chasseurs eux-mêmes en craignaient les aventures”, vond hij den kluisenaar in gebed in het kapelletje, dat hij gebouwd had

naast zijn hut. Spoedig zag de Heilige zich wederom omringd van allen, die troost en steun behoefden: het „Finsterwald” had op eens al zijn verschrikkingen voor het landvolk verloren.

De heilige kluizenaar erkende in deze tweede ontdekking de hand Gods, en aanvaardde de taak, hem door den Hemel opgelegd, de taak van leidsman en vader van de duizenden, die tot hem kwamen om voorlichting en vertroosting. *Meginrad*, „een Machtigen Raad” was hij voor grooten en kleinen.

De naam van den grooten raadsman verbreidde zich over het land en Hildegardis, de dochter van koning Lodewijk, den Duitscher, de eerste abdis van het groote „Vrouwenmunster” te Zürich, liet den vromen vereerder van Maria een kapel bouwen en bracht aan het hoofd van haar maagdenstoet een Mariabeeldje in het nieuwe bedehuis van Meinrad. Dit zou het wonderbeeld worden, waarvoor de pelgrim nog heden ten dage neerknielt.

Als een vader bemind, als een heilige bewonderd en vereerd, leefde Meinrad in zijn kluis.

Doch hoe stegen liefde en bewondering beide, toen men van een ooggetuige, een kloosterling van Reichenau, die hem menigmaal bezocht, vernam, hoe te middernacht, als Meinrad bad bij het beeld van Jesus’ gezegende Moeder, een hemelsch licht de kapel vervulde, en een beeldschoon kind naast den kluizenaar knielde om met hem het officie van Maria te bidden.

Drie en dertig jaren bleef Meinrad de raadsman van allen, en niemand kon vermoeden, dat dit kalm en vreedzaam leven van den vaderlijken grijsaard zou eindigen met den marteldood.

Daar moesten schatten gouds gevonden worden in de cel van den zoo hoog gevierden kluizenaar, dachten godvergeten roovers en zij besloten den grijsaard te vermoorden, om zich van de schatten meester te maken. Als naar gewoonte ontving Meinrad de booswichten — Richard en Peter noemt ze de kroniek — gastvrij, ofschoon hij door goddelijke ingeving hun booze plannen kende. „Gij zult mij niet dooden, sprak hij, „zonder mijn zegen ontvangen, en het woord van vergeving vernomen te hebben uit mijn mond.” „En,” zoo vervolgde Meinrad, die zelfs voor zijn moordenaars een *Machtigen Raad* wilde zijn, „wanneer gij mij gedood hebt, ontsteekt dan deze kaarsen, plaatst de eene aan mijn hoofd-, de andere an mijn voeteinde en vlucht spoedig, want men zal mijn lichaam wel dra vinden.”

De Heilige viel door het staal, maar de roovers vonden

niet wat zij zochten. Ook de kaarsen ontstaken zij niet en plaatsten ze niet, waar de kluizenaar het hungeboden had. Een onzichtbare hand verrichtte dit werk. De booswichten, dit ziende, namen ijlings de vlucht naar Zürich en zouden zeker ontsnapt zijn aan de menigte, welke den dood haars vaders weldra ontdekte en de moordenaars achtervolgde, zoo niet twee raven, door Meinrad tam gemaakt en verzorgd, vóór de achtervolgers vooruitgevlogen, en bij het huis gekomen, waar de booswichten zich verscholen hadden, de woning waren binnengedrongen. Zij werden ontdekt in hun schuilplaats, bekenden hun gruwelstuk en boetten het aan de galg. Boven den schandpaal zweefden de raven van Meinrad, den martelaar.

De Heilige stierf in het jaar 861. Zijn lichaam werd naar de abdij van Reichenau overgevoerd, doch later naar Einsiedeln teruggebracht.

MARIA-EINSIEDELN.

Wel was na den dood des heiligen Meinrads de kluis verlaten, maar het landvolk kwam bidden bij het Maria-beeld, in de kapel van zijn vermoorden raadsman en vader, gelijk het dat tijdens diens leven gedaan had. De naam van „Finsterwald” veranderde weldra in dien van „Meinradzell” en vrome pelgrims kwamen van heinde en verre de voorspraak van Maria inroepen op deze plaats, waar de Moeder des Heeren door mirakelen en rijke hemelgunsten haar macht op bijzondere wijze toonde. Onder deze pelgrims bevond zich Benno, uit het koninklijk huis van Borgondië gesproten. Aan den voet van Maria's beeld geknield, vormde hij het besluit het kluizenaarsleven van Meinrad te omhelzen op de plaats zelve, waar deze geleefd had. Zijn waardigheid van kanunnik van Straatsburg legde hij neer, verkocht zijn vaderlijk erfdeel, deelde de opbrengst uit onder de armen en bouwde zich een cel nabij de kluis van Meinrad. Zijn brandende ijver en zijn stichtend voorbeeld wist eenige mannen van geloof te bewegen eenzelfde leven van boetvaardigheid te aanvaarden.

Benno werd tegen zijn wil uit de eenzaamheid geroepen en geplaatst op den bisschoppelijken zetel van Metz, waar zijn ijver hem menig machtig vijand bezorgde. Eenige dezer booswichten ontzagen zich niet om de hand te slaan aan den gezalfde des Heeren, overvielen hem verraderlijk en staken hem beide oogen uit. Met vreugde in het hart deed hij afstand van zijn bisdom en keerde naar

zijn kluis in de eenzaamheid terug, waar hij den dood der heiligen stierf.

De grondslagen voor de beroemde abdij waren gelegd, en reeds had de kluis van Meinrad den naam van Einsiedeln aan deze plaats gegeven, toen Eberhard, domproost van Straatsburg, het erfdeel van Meinrad en Benno aanvaardde. Gesteund door den hertog van Zwaben, bouwde hij om de cel van Meinrad een abdij en over de kapel en haar Mariabeeld een fraaie kerk.

Conrad, de heilige bisschop van Constanz, zou den nieuwen tempel wijden op den 14en Sept. van het jaar 948. Doch toen hij den nacht vóór de plechtigheid opstond om te bidden met de kloosterlingen, hoorde men engelenstemmen de gezangen aanheffen en de gebeden uitspreken, welke de Kerk voorschrijft bij de wijding des tempels. Op aandringen der aanwezige graven en heeren zou de bisschop, schoon voor zichzelf overtuigd, dat de wijding reeds door hemelgeesten voltrokken was, tot de heilige plechtigheid overgaan, toen een stem, door allen gehoord, van boven tot driemaal toe weerklonk: „Broeder, laat af, want zij is door God gewijd.”

Zóo overtuigend was dit feit bewezen, dat paus Leo VIII de hemelsche wijding openlijk erkende en elken bisschop verbood tot een nieuwe wijding over te gaan.

Nog jaarlijks wordt dat wonder te Einsiedeln herdacht en het feest der „Engelenweihe” met luister gevierd. Veertien September is sinds dien tijd de groote feestdag van Maria-Einsiedeln.

Niet weinig droeg dit wonder bij om het getal pelgrims, dat Maria hier kwam vereeren te doen aangroeien. Keizers en koningen, hertogen en graven zag men er neerknielen naast den eenvoudigen burger en den armen lijfeigene. Wel brandden in den loop der eeuwen kerk en abdij tot viermaal toe af, maar telkens herrezen zij uit haar asch luisterrijker dan te voren. Maria zelve zorgde voor haar schatten, want, wat de vlammen ook verteerden, de kapel met haar wonderbeeld deerden zij niet.

Nimmer verflauwde de liefde der vrome Zwitsers voor hun heiligdom, onwrikbaar bleven zij vertrouwen op de machtige bescherming hunner Moeder zelfs in de ure van gevaar. Hier belegden zij met voorliefde hun vergaderingen, toen zij streden voor de vrijheid hunner bergen; hier wapperden de banieren der bondgenooten voor het beeld van Haar, door wier voorspraak zij den zegen des hemels afsmeekten en verhoopten over hun wapenen. Was het Maria-Einsiedeln, die de helden uit het roemvolste tijdperk van Helvetië bezielde?

Maria gedoogde niet, dat de kille adem der Hervorming tot dit haar heiligdom doordrong. Tot zelfs in het woeligste dier tijden kwamen talrijke scharen neerknielen voor haar wonderbeeld; en niet zoodra was de rust in Europa wedergekeerd, of de bedevaartgangers stroomden wederom van alle zijden naar dit genadenoord.

Markus Sillikus, bisschop van Salzburg, deed in 1632 de kapel van Meinrad met marmer omkleeden, vorsten en steden zonden rijke geschenken en Einsiedeln beleefde een tijd van zegen en rust, totdat de Revolutie losbarstte over Frankrijk. Ook Zwitserland werd door de woeste horden overstroemd en Einsiedeln bleef niet gespaard door de plunderzieke benden. Doch het onweer was aangekondigd door de zwarte wolken, die opstaken uit het Westen en tijdig hadden de zonen van Benedictus den grooten schat, hun door Meinrad nagelaten, het wonderdadige Mariabeeld, in veiligheid gebracht. 't Was slechts een nagemaakte beeltenis, die Schauenburg opzond naar Parijs. De genadekapel werd door de woestaards met den grond gelijk gemaakt.

Te hevig was de storm losgebroken om lang te kunnen woeden. Nauwelijks had hij uitgewoed of de Benedictijnen keerden in hun abdij terug en Maria Einsiedeln deed wederom haar intrede in het eerbiedwaardige heiligdom. Dit geschiedde in het jaar 1803. Een der eerste zorgen der vrome monniken was het herstel van Meinrads kapel en sinds 1817 staat zij wederom bij den ingang van den luistervollen tempel op de plaats waar vóór meer dan duizend jaren de heilige martelaar zijn bedehuis stichtte.

Het aantal pelgrims neemt nog jaarlijks toe en in het jaar 1861, het groote jubeljaar van Einsiedeln, telde men er niet minder dan 210000 Communiën.

PELGRIM EN TOERIST.

Richten wij onze schreden naar het heiligdom, waarin reeds Adelheidis, de heilige gemalin van Otto II en Hendrik, de heilige keizer van Duitschland, nederknielde; waarin Elisabeth, de beminnelijke heilige van Thuringen en Nicolaas van Flüe, de zalige en vaderlandslievende Zwitser bad; waarin Carolus Barromeus, de tweede Ambrosius van Milaan, en Labre, de groote pelgrim, Maria loofde, waarin koningen en prinszen zonder tal de bescherming afsmeekten van de Koningin van hemel en aarde.

't Is reeds duister in den tempel en het oog bespeurt den rijkdom van het inwendige niet meer. Een menigte volks brengt Maria den avondgroet. Hier zingt men bij

het licht der waskaarsen een dier Duitsche liederen, zoo vol melodie en hemelsche zalving, welke elk geloovig hart weldadig aandoen en tot bidden en lofzingen stemmen. Daar bidt een groep met luider stem den rozenkrans. Een dichte menigte ligt in stil gebed verzonken voor het beeld der Moeder Gods, dat, omgeven door een zee van licht, als uit den hemel schijnt neder te dalen. 't Zijn niet oude vrouwjes slechts, welke wij aantreffen in deze nederige houding. De rijken en grooten schromen zich niet neer te knielen op den kouden vloer naast den landelijken bewoner van St. Gallen, naast den armen herder van Zweitz. Met moeite slagen wij er in door te dringen tot het ijzeren hek, dat de kapel afsluit.

Kniel neder voor het wonderbeeld en leg de verlangens van uw hart aan de voeten uwer machtige Moeder. Duizend duizenden hebben hier verhooring gevonden; ook ons gebed zal door Haar niet versmaad worden...

Zwart is het beeld der Moeder Gods, en heeft het met bijna alle mirakuleuze beelden gemeen, dat de hand eens kunstenaars het niet heeft voortgebracht. Maria heeft haar goddelijk Kind op den arm en de kleine Jesus houdt een vogeltje op de hand. Wat er aan kunst ontbreekt, heeft de dankbare liefde van Maria's kinderen in rijkdom duizendvoudig vergoed. Het kleed der Madonna schijnt niet uit zijde, maar uit paarden geweven. Er kan goud zijn aan de kroon der Koningin, maar diamanten en edelgesteenten maken het onzichtbaar voor ons oog. De omgeving beantwoordt aan kroon en kleed.

Rijk is de troon van de gezegende onder alle vrouwen; rijk het altaar, waarvoor de groeven van Carrara haar zuiverste marmer leverden; rijk is het inwendige der kapel, met kostbare exvoto's overdekt; rijk het uitwendige, de marmeren muren, die het heiligdom omkleeden.

Aan den tempel, waarin Meinrads kapel bewaard wordt — wij zullen het morgen zien — zijn geen kosten gespaard. Gij zult den Style Flamboyant afkeuren, als wij, bij kalmer beschouwing; al heeft het oog bij den eersten aanblik door overschittering verblind, het rijkvergulde stukadoorwerk van gewelven en wanden, onovertreffelijk gevonden; gij zult het betreuren, dat vele schilderijen dezer kerk slechts weinig kunstwaarde bezitten; maar bij dat alles bewondert gij het geloof en de offervaardige dankbaarheid van Maria's kinderen; die aan den luister van het bedehuis, Haar toegewijd, schatten gouds ten offer brachten.

Hoe gaarne zouden wij op het altaar, waarop het won-

derbeeld der Moeder Gods geplaatst is, in Meinrads kapel, het H. Misoffer hebben opgedragen Wij hadden ons schriftelijk gewend tot den abt van het Benedictijner klooster . . . 't Was te laat, vel n waren ons reeds vóór geweest. Dit is de eenige teleurstelling onzer reis, welke nog niet werd vergeten.

De pelgrim heeft voor heden zijn plicht gedaan.

Laat keeren wij in „De Pauw” terug, maar de dag was zoo warm en de avondkoelte zoo frisch. Daarom nog een uurtje doorgebracht op het kleine terras vóór het hotel. Slechts één tafeltje bleef onbezet. De plaats werd zeker voor ons bewaard, denken wij en nemen ze in.

Het gezelschap, dat ons omringt, bestaat voor het meerendeel uit welgestelde Zwitsers, met hun vrouwen zonen en dochters. Zij zijn in stemmige vroolijkheid, zooals men dat altijd is op bedevaartplaatsen, en spreken luid. Ook wij verkeerden in dezelfde stemming en hebben ongemerkt luid genoeg gesproken om aan de tafeltjes in onze omgeving gehoord te worden.

Vanwaar die betrekkelijke stilte plotseling om ons heen? Men heeft de taal van Holland gehoord en zwijgt en luistert. Of er een electrische schok ging door de nekspieren der Zwitsers, wenden zich hun hoofden naar de plaats, waar de drie Hollanders gezeten zijn. Niet de minste notitie was van onze komst genomen; nu worden wij op meer of minder beleefde wijze bekeken van top tot teen, alsof wij poppen waren uit het spel van Jan Klaassen, koddiger gedachtenis. Wat konden wij beter doen dan deze mechanieke mannetjes en eens hartelijk lachen om de klucht. De stilte wordt weldra gevolgd door een gesprek, drukker dan te voren door hen gevoerd was; *wij* hadden de stof geleverd, en 't scheen een rijke stof.

„Wat zouden er dat voor zijn? zoo hoorden wij vragen. „Russen,” zei een heer. „Amerikanen,” meende zijn magere wederhelft. „Die spreken Engelsch, moeder,” verbeterde de dochter van beiden, „en dit is geen Engelsch.” „Dan moeten het Polen zijn,” veronderstelde oom. Bepaald Spanjaarden,” hield neefje lief, die nimmer ooms gevoelen scheen te deelen, staande. Dat het Hollanders konden zijn, daaraan dacht niemand. En hoe zouden zij er aan kunnen denken, daar de meesten niet eens wisten dat God Hollanders geschapen had.

Zij hadden eens moeten weten, dat wij niet de eenige aanwezige Hollanders waren! Wat zouden zij vreemd hebben opgezien! Doch wat zij niet wisten, weten ook wij nog niet; dat die twee heeren, aan het andere uit-

einde van het terras gezeten, onze landgenooten zijn. Morgen eerst zullen wij tot die aangename ontdekking komen.

Wel rees er eenig vermoeden in ons op toen wij en zij alleen achtergebleven waren op het terras, maar tot zekerheid konden wij niet geraken, omdat wij elkanders gesprek, op zulken afstand niet vermochten te beluisteren. Bij het heengaan groetten wij hen uitermate beleefd, want: „Het moest eens zijn,” zei Epi; „Het kan goed zijn,” zei Jan, en Harry zei: „Ik geloof het stellig.”

De haan moest zijn eerste liedje nog kraaien, toen wij opstonden en ons naar de kerk begaven. Wij waren de eersten niet, reeds werd op vele zijaltaren de H. Mis gelezen, reeds knielden vele geloovigen voor het wonderbeeld van Maria of aan de tafel des Heeren.

Na Mis en dankzegging besloot ik, van geen verbod bewust, het eigenlijke heiligdom binnen te gaan. De menigte, welke zich om de kapel geschaard had, liet mij gewillig door. Aan de ijzeren poort gekomen maakte ik deze open en knielde, omdat het achttal zitplaatsen binnen de wanden der miraculeuze kapel bezet waren, op de treden van het altaar. De broeder-koster liet mij begaan en ik bemerkte niet, dat ik den indringer speelde, vooraleer eenige binnenkomende dames den broeder een kaartje overhandigden, dat den stempel van den abt droeg. De misstap was begaan en ik besloot te blijven, waar ik onschuldig gekomen was. Ik meende er zelfs eenig recht op verkregen te hebben, door aan het beleefd verzoek van den als misdienaar fungeerenden novice bereidwillig te voldoen en gedurende zijn afwezigheid de H. Mis te dienen.

Hoelang ik in het heiligdom vertoefd heb, weet ik niet, maar de tijd scheen vleugelen gehad te hebben, want het sloeg reeds acht uur, toen ik aan de ontbijttafel in het hotel plaats nam. Jan volgde mij op den voet. Harry liet zich nog wachten.

Na het ontbijt een sigaartje rooken, dat staat vaster dan een paal. Daarom naar de lees- en rookzaal.

Kijk, daar zitten aan den hoek der middeltafel de heeren, die wij gisteren avond zoo vriendelijk groetten. Wij groetten ze weer, doch gaan hen zwijgend voorbij en nemen plaats in de vensterbank van het open raam. De oudste der twee heeren schrijft een brief, de jongste slaat achteloos een blik in een der couranten, beiden rooken echt Hollandsch!

„Zouden wij ze niet eens aanspreken?” vraagt Jan.

„Goed,” zeg ik, „maar hoe zal ik mijn aanloopje nemen?”

Dat behoefde niet genomen te worden, want nauwelijks hadden wij die woorden, waarvan sommige tot hen waren doorgedrongen, gesproken, of de jongste der twee (ik zal hem F. noemen) legde zijn courant op tafel en kwam met uitgestoken hand op ons aan met de woorden:

„Zoo! heeren collega's! een waar genoeg en uwe kennis te mogen maken.”

De andere heer (daar komt een G in zijn naam) was bij het hooren dier woorden van zijn schrijfwerk opgestaan, begroette ons minzaam en zei: „Kijk, kijk! dan zijt u de heeren, wier namen wij lazen in het register der kerk. Waar blijft de derde van uw gezelschap?”

Die kwam juist de leeszaal binnen en was al even verheugd als wij Hollanders, en wat meer is zulke Hollanders te ontmoeten. De naam van collega verdienden wij slechts, indien het woord in zeer ruime beteekenis genomen wordt; maar dat neemt men ruim in den vreemde.

Wij zaten weldra in gezelligen kring bij elkander en vertelden wederkeerig onze reis en onze plannen. 't Is prettig landgenooten te ontmoeten in den vreemde, zelfs dan nog, wanneer men in uitstekend gezelschap reist: 't bezorgt u aangename uren; wij hebben het ondervonden.

De kraampjes gaan zien op een bedevaartplaats, vind ik altijd aardig en interessant, zoowel om de voorwerpen die er verkocht worden, als om de oude vrouwtjes, die ze verkoopen. Dus daarheen voor den aanvang der plechtige Hoogmis; wij vinden deze winkeltjes bij tientallen onder de arcades op het plein der kerk. De prachtige magazijnen van het beroemde huis Benziger & Co. mogen wij zeker niet vergeten. Wij kunnen er even inloopen, doch men zal ons aanstonds verzoeken den winkel te verlaten, daar men te Einsiedeln des Zondags onder de plechtige diensten sluit. Na de Hoogmis zullen wij er wederkeeren.

Statig en plechtig klinkt de metalen stem der 13 klokken van de hooge torens en roept de pelgrims ter kerke. Onze nieuwe vrienden en wij mengen ons onder de menigte, die van alle zijden naar het heiligdom optrekt, en vatten post op het bovenplein bij den ingang des tempels om de processie te zien voorbijtrekken. De schoolkinderen, begeleid door hun onderwijzers en onderwijzeressen openen den stoet, de kloosterlingen volgen met den celebrant in hun midden, en achter deze heeft zich een bijna onafzienbare menigte van geloovigen aangesloten. Gebed en zang wisselen elkander af. Enkele grootere en kleinere vanen worden mee rondgedragen, maar de pracht en rijkdom

onzer processiën schijnt men hier niet te kennen. De stoet trekt heen langs klooster en kerk, daalt af naar het benedenplein, bestijgt wederom de andere glooiing en verliest zich ten slotte door de hoofddeur in de groote kerk.

Indien wij hen gevolgd waren, hadden wij zeker het priesterkoor niet bereikt. Nu gelukte het ons langs een omweg en door een paar gangen te komen waar wij wezen wilden, in de koorstoelen aan beide zijden van het hoogaltaar geplaatst,

Niemand onzer had bij de Beredictijnen, zoo innig gehecht aan de strenge en stemmige kerkmuziek, een theatrale mis verwacht als deze, die slecht gezongen en door snaren en koper kermisachtig geaccompagneerd werd. 't Had meer van een straatzangersconcert door een draaiorgel begeleid, dan van den vollen, stemmigen toon der Gregoriaansche muziek. Dat is het oordeel van meer hevoegden dan ik.

De plechtigheid duurde lang. Bij het verlaten der kerk volgden wij het vroom gebruik der pelgrims en dronken aan een der veertien kraantjes van de zwart marmeren fontein op het benedenplein, die tot voetstuk dient voor het met goud gekroonde beeld van Maria-Einsiedeln.

Alvorens wij andermaal de magazijnen van Benziger binnentreden, zullen wij op het uiteinde van het plein een blik werpen op den imposanten bouw van kerk en klooster. Het front strekt zich uit over een lengte van 135 meter, waarvan de 38 middelste door den voorgevel der vooruitspringende kerk worden ingenomen. Twee slanke torens beschermen en versieren den ingang des tempels. Kerk en klooster liggen op een hoogte. Voor de hoofddeur van het heiligdom verbindt een breeden trap beneden en bovenplein, naast welken zachtglooiende hellingen in groote halve cirkels op- en afwaarts voeren. Met het reusachtige klooster, dat haar omsluit, met de twee pleinen, de arcades en de bron aan haar voet vormt de kerk een indrukwekkend en schoon geheel.

Al hebben de zonen van Benedictus een seminarie en een lyceum opgericht in de abdij, toch vinden zij in den bouw nog ruimte voor groote ontvangtzalen en voor de belangrijke bibliotheek, die meer dan 26000 boekdeelen bevat.

Gaarne zouden wij deze bezocht hebben, maar des Zondags is zij voor allen gesloten. Niet alzoo de vorstenzaal, aldus genoemd naar de portretten, welke de wanden bedekken. Om twee uur in den namiddag wordt deze voor

de bezoekers opengesteld, doch dan is het juist ons uur van vertrekken.

Wanneer wij na de inkoop, noodzakelijk op een bedevaartplaats, gedaan te hebben, middagmalen en, afscheid nemend van onze landgenooten, bepalen, waar en hoe wij elkander in Zürich zullen wedervinden, is het meer dan tijd om ons naar het station te begeven.

X. BUITEN HET PROGRAM.

Tot heden hebben wij gereisd volgens het tehuis vastgestelde plan, thans meenden wij een uitzondering te moeten maken. „Acht September tegenavond naar Zürich”, stond er op ons program, doch een paar vrienden in het vaderland hadden de laatste dagen voor ons vertrek Ragaz zoo hoog opgehemeld, dat wij het onverantwoordelijk vonden er niet heen te gaan. Ook mijnheer G. en mijnheer F. zetten er ons toe aan, en wij reisden af naar die plaats met het voornemen op den middag van den volgende dag in de stad van Zwingli aan te landen.

't Was wederom warm; en Jan kreeg het aan het station zoo warm, toen de conducteur eenige gesloten wagens niet openen wilde, al waren de andere reeds meer dan bezet, dat hij hem zijn warmte in malsche bewoordingen deed voelen. De vent scheen er echter geen gevoel voor te hebben, en zou zeker drie warmtestralen in het aangezicht gekregen hebben, zoo niet juist de chef bevel had gegeven de wagens te openen.

„Tant de bruit pour une ommelette,” mochten wij wel zeggen, want in Biberbrücke moesten we reeds van trein verwisselen. Te Pfäffikon was het alweer hetzelfde deuntje. Daarbij er moesten kaarten genomen worden.

„Ragaz, drie kaartjes, retour!”

„Geen tijd om ze te schrijven. Te Wesen nemen!”

Wie het ondervonden heeft hoe onaangenaam het is in alle haast plaatskaarten te moeten nemen aan een vreemd station, zal begrijpen hoe vroolijk mij dat gezegde stemde. De koele bries, die het meer van Zürich ons tegenzond, verjoeg echter mijn booze luim, en het gezicht van 't lieflijk schoone meer deed mij weldra de onaangename ontmoeting van zooeven vergeten, en ik dacht er niet meer aan, dat eenzelfde onaangenaamheid mij te Wesen wachtte. Bij den tocht door deze heerlijke landstreek was ik in zoo opgeruimd eene stemming gekomen, dat ik te Lachen in de restauratie van het station, het voorstel van Jan, om Harry, die in den trein gebleven was, met een vla te verrassen, machtig aardig vond.

Daar stond een pruimenvla op het buffet — een echte

Limburgsche! Zij zag er even smakelijk uit, als het fijnste gebak van dien aard, dat de beste bakker van Maastricht of Roermond op feestdagen tentoonstelt voor zijn winkelraam. Zij was groot — dat *moet* een Limburgsche zijn — te groot voor drie; maar in acht gelijke deelen verdeeld.

„Laat ons ze half koopen,” zei ik, „dat is voor ieder één stuk.”

„En om het vierde zullen we vechten als honden,” vulde Jan aan.

De halve vla, in een papieren vingerdoekje gewikkeld werd door ons den wagen binnen gedragen. Wij zetten daarbij een gezicht, als de burgemeester eener kleine gemeente, wanneer hij den gouverneur complimenteert, en Jan overhandigde Harry ons geschenk met de woorden, die alle voorwerpen eener bedevaartplaats sieren of ontsieren:

„Te Lachen heb ik aan u gedacht
En dit tot aandenken mēgebracht.”

Een algemeene vroolijkheid volgde op de plechtige aanbieding. Ieder kreeg zijn deel van de lekkernij, en om het vierde stuk werd eerlijk... gevochten; want ieder nam een hoek tusschen de vingers en wat hij trekkende veroverde was zijn wettige buit.

Wij waren de eenige reizigers in den wagen en het stuk speelde „entre nous.”

Het lekker beetje deed mij bijkans het kaartjes-halen te Wesen smakelijk vinden, tenminste ik bromde niet meer, zooals ik dat te Pfäffikon gedaan had.

Er volgde een overheerlijk uurtje. Veel droeg daartoe bij de plaats door ons ingenomen. Wij bevonden ons op de achterste bankjes van den laatsten wagen, met den rug naar het stoompaard gekeerd. Daardoor hadden wij niet alleen het vrije uitzicht rechts en links, maar ook de baan, welke wij aflegden, overzagen wij in haar geheel door de glasruiten van het achterschot. Op de boorden der Walen See is zoo'n zitplaats onbetaalbaar.

Op de kaart gezien is dit meer een augurk, een weinig te dun voor zijn lengte; in werkelijkheid is het een meertje dat in natuurschoon nauwelijks voor de meren van Thun, Brienz en Lucern behoeft onder te doen. Hier dezelfde smaragdgroene golfjes, dezelfde rotsen, opstijgend uit het water in eindelooze verscheidenheid, doch het watervlak is minder breed en de rotsen zijn minder hoog en woest.

Wat een heerlijk gezicht op de talrijke tunneltjes, welke wij doorstoomden; op de lieflijke dorpjes tusschen de rotsen verscholen als vogelnesten; op de ranke bootjes, als zwaluwen zwevend over den waterspiegel. De ingenieur, die de plannen voor dezen spoorweg ontwierp, heeft het jammer gevonden de toeristen te dwingen maar één oogenblik de oevers van het meer te verlaten; we zijn er hem dankbaar voor. Minder dankbaarheid echter zijn wij verschuldigd aan de vlugge locomotief, die spoediger dan wij wenschen het vruchtbare Seezdal bereikt en langs den kleinen bergstroom Seez ons naar Sargans voortsleept. Laat de bergen, die het groene dal omringen; laat eenige ruïnen op de heuveltoppen en het kerkje van St. Georges, hoog op een rots gebouwd, het landschap schilderachtig maken; de schoonheden van het meer vinden wij hier niet terug.

Van Sargans, waar onze baan zich met de lijn, welke van het meer van Constanz komend het Rijndal doorsnijdt, vereenigd heeft, gaat het kaarsrecht — iets zeldzaams in het gebergte — vooruit. Wederom hebben wij het aan onze plaats te danken, dat wij een heerlijken terugblik genieten op het lange dal en de bergruggen, die het insluiten. Een weinig nog en wij zijn op de plaats onzer bestemming.

Ragaz, het zindelijke kleine stadje, schijnt door vreemdelingen veel bezocht, althans de hotels telt men er bij dozijnen. Doch gij begrijpt dat deze het niet zijn welke ons herwaarts deden komen. Noch de stad zelve, noch Wartenstein noch het bekoorlijke Rijndal zouden bij machte geweest zijn verandering te brengen in ons reisplan. De Taminaschlucht bij Bad Pfäfers was het doel onzer komst, was de magneet die ons trok.

Reeds is het vijf uur in den namiddag, de warmte heeft voor de koelte plaats gemaakt en een wandeling zal ons goed doen. Zijt gij wel ter been, dan verbied ik u uit naam van al wat schoon is een wagen te bestijgen. Doe zooals wij gedaan hebben: neem uw stok ter hand en wandel de Tamina langs over den goeden rijweg. 't Zal u niet berouwen, want nauwelijks hebt gij het stadje verlaten of gij komt in een enge bergkloof. Links schuimt en kookt het ontstuimig beekje aan den voet der vijfhonderd meter hooge kalksteenrotsen, rechts zijn de rots-wanden niet minder hoog en niet minder ruw.

Meer ruimte dan er noodig is voor beek en rijweg heeft de natuur op de meeste plaatsen niet gelaten; dikwijls zelfs was zij zoo vrijgevig niet en heeft het houweel zijn kracht moeten toonen aan de harde steenen. Hier en

daar, waar de bergengte zich kromt, is een bescheiden plaatsje gegund aan een tiental dennen en eenige struiken die iets droevigs hadden in hun bladerkroon, slechts een paar paar uren daags door de zon beschenen.

Wel is de afstand van de stad tot de eigenlijke klove slechts drie kwartier, doch ik zou met u een weddenschap durven aangaan, dat gij meer dan een uur besteed hebt aan uw wandeling, wanneer gij door een tunnel het oude badhuis bereikt. Er zijn zoovele punten, waar gij even vertoefd hebt, waar gij straks wederom blijft stilstaan!

Het badhuis heeft meer van een oud klooster, dan van een badinrichting, zooals ze heden de verwerde wereld verlangt. 't Zal hieraan wel toe te schrijven zijn, dat de bevolking van dit herstellingsoord grootendeels uit lieden bestaat, die niet tot de hooge kringen der maatschappij behooren. Toch is er alles zindelijk en frisch, zoover wij bemerken kunnen bij het doorgaan van de lange, overwelfde kloostergangen, waarin handwijzers ons den weg naar de Schlucht vergemakkelijken.

Aare- en Taminaschlucht zijn broeder en zuster. 't Valt niet moeilijk die verwantschap te bewijzen; moeilijk valt het keuze te maken tusschen beide, want elk heeft haar eigenaardigheden, die op elk een geheel bijzonder zegel drukken.

Te Meiringen scheurde de Kirchet loodrecht, hier is de rots in schuine richting gekloofd; hier blijft op den linker oever der beek een smal voetpad vrij, waarlangs de bezoeker veiliger gaat dan ginds over de zwakke balustrade boven den stroom in de Aareklamm. De Aare vult de geheele kloof, de Tamina schiet voor dat werk in kracht te kort. Wel wordt op vele punten te Meiringen het gezicht geschaad door de noodzakelijke loopplanken en de gemeniede leuning, maar het maakt op ons een grootscheren indruk, wanneer de golven van een reeds machtigen stroom woedend heen schieten onder onze voeten, dan wanneer een kleine beek raast aan onze zijde. De natuur bleef hier ongeschonden, en woester op menig punt is de Taminakloof om de schuine richting, welke de rotspleet aannam; maar geen plaats dezer kortere „Schlucht” kan het in majestueuze grootheid halen bij den koepel, door de Aareklamm in haar midden gevormd. Sombervalt hier het weinige licht door de smalle opening in de diepte, en de hemel boven onze hoofden is niet zichtbaar; dat geeft iets huiveringwekkends aan deze bergkrocht, maar ontnemt haar tevens het bekoorlijke lichteffect, dat in de Aareschlucht uw oog betooverde.

Komt gij ter plaatse, waar de Tamina de ingewanden des bergs binnentreedt, dan ziet gij vóór u een naakten rotswand en niet een schitterenden Ritzlihorn in zijn hermelijnen kleed van sneeuw en ijs.

Wordt mijn oordeel gevraagd over beide, dan zal ik ronduit mijn gevoelen zeggen: de Aareklamm is grootscher, de Taminaschlucht is woester; en er bijvoegen, dat de eerste een machtiger indruk op mij gemaakt heeft dan de laatste. Werpt gij mij tegen, dat bij omgekeerd bezoek de indruk mogelijk anders zou goweest zijn: dan antwoord ik u volgaarne: „Niet onmogelijk.”

Waar de Tamina haar „Schlucht” binnenstroomt, is een grot, welke geen vreemdeling onbezocht zal laten; want reeds het woord van Baedeker: „Man legt Hut und Ueberkleider ab und tritt in einen engen mit Dampf wolken angefüllten Stollen,” maakt een ieder verlangend dit natuurwonder te bezoeken. Overkleederen hadden wij in 't hotel achtergelaten; „hoeden af” zal wel voor de dames zijn, dachten wij en hielden de onze op. Wee u! zoo ge een bril draagt! want aanstonds bij het intreden van het smalle gangetje veranderen de helderste kijkglazen in het dofste matglas, door den damp die er zich op vastzet: gij zijt genoodzaakt uw oogassistenten voor eenige oogenblikken van hun functie te ontslaan of tastend uw weg te vervolgen naar de warme bron, die een twintigtal schreden verder in het hart der rots ontspringt. Vóór wij daar aankomen zijn onze kleederen tot op het lichaam door de warme vochtige lucht doortrokken. Dat is akelig, zegt gij en huivert misschien reeds bij de gedachte alleen, alsof men u een emmer koud water over de leden uitstortte. Dat is niet akelig: het pakt u weldadig aan en gij haalt vrij en diep adem in de met damp gevulde lucht. Dit natuurlijk inhalatietoestel werkt verkwikkend op de longen.

In het binnenste gedeelte der grot borrelt het warme water van uit de diepte op in het groote door de natuur gevormde steenen bekken, van waar het door buizen naar het badhuis wordt afgevoerd. De bewaker, die ons vergezelt en vóorlicht, neemt een glas, schept van het dampende vocht en biedt het ons te drinken aan. Reeds bij die beleefdheid alleen dacht ik wederom het water te proeven van Akens heilbron en bedankte; doch op de verzekering mijner vrienden, die na gedronken te hebben, verklaarden, dat het reuk- en smaakloos was, bracht ook ik mijn lippen aan het glas, en vond den drank lekker in zoover smakeloos water lekker kan wezen.

Door dien dronk gesterkt nemen wij den terugtocht

aan. Een weinig te laat komen aan de table d'hôte is geoorloofd, want voor de meesten is veel te laat komen regel.

Aan het midden der tafel werd ons een plaats aange-
wezen. Als overburen hadden wij twee dametjes, één
mijnheer en één mevrouw. Een der dames meende geestig
te zijn met haar zuster aan te stooten en op ons wijzend
te lachen, toen wij als altijd, bedaard ons kruisteecken
maakten en baden. Die aardigheid bleef niet onopgemerkt
en ook niet onbeantwoord, want het kruis na het korte
gebed sloegen wij veel grooter en veel langzamer dan het
eerste en zagen daarbij het dertigjarig nufje zooveel be-
teekenend in de fletsche oogen, dat zij de kijkers neersloeg
en rood werd tot achter de ooren. Toen was het onze
beurt van lachen.

Waarom zij niet meer dan driemaal haar zuster aan-
sprak gedurende den maaltijd, weet ik niet: wel weet ik,
dat ons gezelschap haar ver van aangenaam was.

Om bij mama troost te zoeken, daarvoor werd haar de
gelegenheid niet gegeven, want deze was in zoo druk
gesprek met een heer, die naast mij zat, dat de dochter
het niet wagen durfde tusschenbeiden te komen. Papa
hoorde in zwijgende bewondering, gelijk het een pantoffel-
held past, zijn echtgenoot aan. Had ik in mijn jeugd beter
geleerd de teekenstift te hanteeren, ik zou dit pretentieuze,
rimpelige gezicht van mama op papier gebracht en opge-
zonden hebben aan de „*Fliegende*”. Ik weet zeker, dat
het geestige blad tot heden geen waardiger type van een
schoonmama heeft afgedrukt.

Zij maakte op ons den indruk van een gewezen opera-
zangeres, want al wat zij sprak ging over theaters, opera's
en concerten. Parijs, Londen, Nizza, Blankenberghe,
Baden, Berlijn, daar zong de baryton A. en B., daar
kweelde Miss C. en D. lieflijker dan een nachtegaal. —
Sara Bernhardt en Patti zongen hemelsch, maar toch...
toen zij jong was... Zou ze zich verraden? O, neen! zij
kuchte even en kuchte nog eens en vulde dan aan: „Ik heb
voor jaren te Weenen Miss Die (misschien noemde zij haar
eigen naam) gehoord: wat timbre in die stem! wat rijk-
dom! wat volheid! Hebt gij haar gehoord, mijnheer?...
Nooit?... Dat spijt mij, mijnheer! gij moest ze gehoord
hebben.”

En zoo ging het onafgebroken voort geheel den tijd dat
wij aan tafel zaten. Alleen werd het gezwets onderbroken
om bij ieder nieuw gerecht, dat zeer goed en zeer sma-
kelijk was, den neus op te halen en het hoofd te schudden,
gelijk een hond, wanneer de hem voorgezette aardappelen

nog te warm zijn voor zijn kouden snuit. Dat bluf slaan met muziekkennis konden wij verdragen, want wellicht was ze een vroegere grootheid van de planken, maar die verwaande ongegronde op- en aanmerkingen over alles, wat er werd opgedischt, was ons onuitstaanbaar. Wanneer zal dit soort van bedillers eens leeren, dat juist hun afkeuringen bewijzen, dat zij niet gewoon zijn aan een goede tafel?

Ronduit gesproken, wij waren blij van tafel te kunnen opstaan, want zoo'n schepsel vergalt den besten schotel. Als we ze straks, een koningin gelijk, hebben zien wandelen voor het hotel, nu en dan bevelen gevend aan de garçons van „Schweizerhof", waar zij zoo goedkoop mogelijk „en pension" is, als aan lakeien, dan zullen wij gaan rusten in de overtuiging de kennis gemaakt te hebben van een der meest onuitstaanbare wezens onder de zon.

XI. DE TWEE LAATSTE DAGEN.

Aan het meer van Zurich.

't Is morgen. Een dichte nevel hangt op dal en bergen, en dwingt ons van het opstijgen naar Wartenstein af te zien. Een morgenwandeling door de Kurgarten en de tuinen achter het badhuis zal onze uitspanning zijn gedurende den tijd, die ons nog overblijft vóór het vertrek van den trein van Ragaz naar Zürich.

Zoo'n drukte op dit zijlĳntje hadden wij niet verwacht. De wagens waren goed bezet en het kostte ons moeite een plaatsje te vinden voor ons, maar vooral voor onze kleine bagage. 't Minste druk was 't in den eersten wagon: daar stegen wij in. Zitplaatsen waren er nog minstens zes, doch ruimte voor onze kleine koffertjes was er niet meer in de netten, die dreigden te scheuren onder het gewicht van groote handkoffers en pakken. 't Leek een verhuishwagen. Een hoekje voor vier personen was nog vrij: drie zitplaatsen voor ons, de vierde voor onze reisbenoodigdheden. Wij waren gezeten, maar niet heel gerust, want menigmaal hebben wij opgezien naar de zware lading, die gevaarlijk als het zwaard van Damocles, boven onze hoofden heen en weer schommelde in de zwakke netten.

„Wien mag deze winkel toebehooren?" vroeg Jan aan Epi, en deze antwoordde: „Dat is moeilijk uit te maken." Harry vond dat niet en zei: „Ik wed aan dien kerel achter ons." „Hoe kom je daaraan?" 't Was wederom Jan, die de vraag stelde en hij ontving ten antwoord: „Kijk den vent maar eens onder de oogen en ge zult mij toe-

geven, dat alleen zoo'n „*Episole*” met zoo'n boel koffers op reis kan gaan. Hebt ge hem niet gezien bij het binnenkomen?”

„Neen! maar ik wil hem zien,” zei ik, „want ik ben nieuwsgierig.”

Daar is een plaatsje vrij aan de andere zijde van het gangetje, dat den wagen verdeelt; ga ik daar zitten dan zie ik hem en ook zijn echtgenoot recht in het gelaat, zoo dacht ik, en ik zat er reeds.

't Was een kerel bijna twee meter lang, groot en grof geschouderd. Boven de forsche schonken stak een hoofd uit, voor zoo'n lichaam veel te klein, dat, waar het niet met haar begroeid was, de kleur vertoonde van ongebrande koffie. Haar, pikzwart haar had dat artiestenhoofd op drie plaatsen: onder den neus niet genoeg en te borstelig; boven de oogen te veel, en op den schedel meer dan te veel en meer dan te lang, want het viel neder tot over de schouders en plaatste het kleine hoofd als in een nis van ebbenhout. Om de schoonheid verdiende het gelaat die eereplaats niet want de pokken, de vijand der bevalligheid, hadden het gelijk gemaakt aan een pas gestrooiden grindweg. Zelfs de flambard, wiens randen groot genoeg waren om als zeilen op een koopvaardijer dienst te doen, vermocht het niet de oneffenheden van voorhoofd en wangen in zijn schaduw te verbergen. Om zeker niet alledaagsch te zijn had de kunstenaar — gij hebt reeds lang begrepen, dat hij daarvoor wil doorgaan — den zwaren pellerine-overjas, een vrachtje voor een kruier, niet behoeven aan te trekken op een snikheeten dag als als deze.

Neem een stuk perkament, frommel dat tien, twintigmaal tusschen de beide handen, beproef dan er een menschelijk gelaat van te vormen, zet ten laatste op hetgeen gij neus zult noemen, het grootste lorgnet, dat gij vinden kunt in 't magazijn „Den Gouden Bril” en ik weet zeker dat dit beeld van mevrouw, des kunstenaars ega, uitstekend zal lijken.

„Sargans! Sargans!” riep de conducteur metorsch en diep geluid „Gepäckträger!” riep de kunstenaar met fijne zwakke stem en stak het hoofd buiten het raam. Er kwam niemand opdagen. „Gepäckträger!” riep het kinderstemmetje van den langen kerel tienmaal heel vlug achter elkander... Er kwam nog niemand en mijnheer werd boos en bleef roepen, en hoe booser hij werd, hoe fijner ook zijn fijne stem. „Sind dann kein Gepäckträger hier?” vroeg hij den wagen rondziende en stampte daarbij zoo hard op den planken vloer, dat deze dreunde. Dacht hij

het gezelschap te kunnen engageeren om hem over te huizen? Zoo ja, dan heeft hij zich deerlijk bedrogen, want niemand stak de hulpvaardige hand uit. Pakjesdragers verschenen er ook niet. Wisten zij wellicht, dat hier paardenwerk te verrichten was voor weinige pfennigen? Wat bleef hem anders over dan zelf de handen uit de mouw te steken? Hij stapte uit en mevrouw gaf hem door het raam het een stuk na het andere aan: vier zware handkoffers, één groote reiszak, twee valiezen, twee hoedendozen en even zooveel wandelstokken, bergstokken, paraplu's en parasols.

Menigeen stond op om van de verhuizing getuigen te zijn. Mijnheer was sterk en dat kwam hem uitmuntend te pas, want behalve de valiezen over den schouder, droeg hij aan iedere hand twee koffers, en dat werk viel hem lichter dan mevrouw het dragen van reiszak, hoedendozen, schermen en stokken. Hoe alles werd ingeladen in den trein voor Altstätten hebben wij niet gezien, want wij stoomden verder eer het inschepen begon. Laat ons hopen, dat mijnheer in 't vervolg Gepäckträger vinden zal... of thuis blijven.

De lijn door ons gisteren gevolgd langs het heerlijke Walenmeer, langs Wesen en Lachen volgen wij ook heden, maar wij genieten niet gelijk wij toen genoten. Te Lachen bereiken wij het meer van Zürich, welks boorden wij tot de stad, die haar naam gaf aan de groote See, niet zullen verlaten.

Ik hoop, dat gij nooit genoodzaakt wordt op Zwitsersche lijnen supplementen te nemen, gelijk wij het werden van Pfäffikon tot Wädensweil, daar ons voor dit kleine routje door den conducteur niet minder dan twaalf kaarten in de hand werden gestopt. Reeds had ik mijne reisgezellen medegedeeld, dat het mijn plan was van deze zonderlinge collectie op mijn kamer een waaervormig tropeetje te maken, gelijk dames dat toen nog deden van cacao-plaatjes; maar helaas! ik moest te Wädensweil geheel de verzameling roode, blauwe, groene en oranjekleurige papieren gratis teruggeven aan hem, van wien ik ze tegen betaling van eenige francs ontvangen had.

Gaarne geloof ik, dat het meer van Zürich een der bekoorlijkheden van Zwitserland uitmaakt, maar het getuigen kan ik niet, want heldere dagen schijnen wij niet te mogen beleven, wanneer ze ons het meest welkom zouden zijn. Ternauwernood teekenden de heuvelen op den anderen oever zich in flauwe lijnen door de nevelen af; van de kleine steden en lieve dorpen, op den voet dier heuvelen gezaaid, was geen enkel landhuis, geen enkel

torentje zichtbaar. Toch kan ik mij voorstellen hoe bekoorlijk de overzijde wezen moet, want ook op dezen oever zijn de dorpen talrijk en schilderachtig is hun ligging tegen den groenen bergrug. Ginds zal het niet anders wezen.

Doch 't is een geheel andere schoonheid, dan die wij gevonden hebben aan de Walen See, wier boorden wij zooveel verlieten, aan de meren van Thun, Brienz en Lucern. Het meer van Zürich vertoont veel gelijkenis met de wateren, die den naam dragen van Bieler en Neuchâtel See, doch overtreft deze in bevaligheid.

Zürich, de stad, streeft wel Genève en Lucern, in ziental voorbij, maar of ligging en omgeving de stad van Zwingel schooner maakt dan haar zustersteden blijft voor velen een open vraag. In menig opzicht gelijkt dit drietal op elkander als tweelingen. Gelegen aan een der schoone meren van Helvetië, breiden zij zich uit langs beide oevers der „See”, waar Rhône, Reuss en Limmat met woest geweld de meren verlatend bij haar wedergeboorte de steden in bijna gelijke helften verdeelen. Wel mag er eenig verschil zijn in de pracht van huizen en hotels, in de vormen en bogen van bruggen, de algemeene indruk door de steden zelve op den vreemdeling gemaakt, als hij over het meer de zusters nadert, is vrijwel dezelfde. Wat het Rousseau-eilandje is voor Genève en de oude watertoren voor Lucern, dat zijn de nieuwe „Tonhallen” voor Zürich. Eenigszins anders echter wordt de indruk, indien wij deze steden met haar omgeving beschouwen. Van het meer uit kan Zürich in ligging wedijveren met Lucern, doch moet voor 't minste een weinig onderdoen voor Genève, door hoogere bergen en rotsen nauwer ingesloten. Als wij straks uitrusten op het Stadhuisplein of stil staan op de Quaibrücke, zal de onderlinge verhouding zich nogmaals wijzigen. Slaan wij van daar uit een blik op het meer dan zullen wij hier veel overeenkomst vinden met het vergezicht ons geboden op de brug van den Mont Blanc, doch het Lucerner strand boven beide verkiezen.

„Gij houdt Zürich voor de minst bevallige der zusters?” Vraagt gij mijn gevoelen rondit? Dan antwoord ik u: „Ja,” en voeg er bij dat ik Lucern stel boven Genève. „Gij spreekt stout,” hoor ik u zeggen. „Weet gij dan niet dat de schoonheid te pretentie maakt objectief te zijn? Dat weet ik, maar ik weet ook, dat bij de beoordeeling der schoonheid de subjectiviteit in het midden der gezworenen zit. Gij vraagt mijn meening, ik zal u niet dwingen ze als de uwe te aanvaarden.

Volgens afspraak met onze vrienden te Einsiedeln gemaakt, nemen wij onzen intrek in 't „Züricherhof“; zij zouden in het tegenover gelegen „Hotel Bellevue“ een kamer vragen. Gaan wij zien of zij thuis zijn.

„Twee Hollanders? Ingenieurs zeker?... Ja, ja, die zijn hier,” antwoordde de portier op onze vraag. Over de veronderstelling dat onze bekenden tot [het corps der ingenieurs behoorden, stonden wij geenszins verbaasd, daar ook de eigenaar, zoowel als de portier van ons hotel, ons reeds gevraagd had: „Zeker gekomen voor het Congres?”

Nu moet gij weten, dat er juist een congres — natuurlijk een internationaal, want andere verdienen dien naam niet meer, — van ingenieurs te Zürich gehouden werd, welk congres zijn zittingen had in „Bellevue”, voor die gelegenheid uit- en inwendig in feestdosch gestoken.

De Hollandsche ingenieurs werden ons genoemd en het mogen specialiteiten zijn in hun vak, tot onze schande moet ik bekennen, dat hun namen ons geheel vreemd in de ooren klonken. Andere landgenooten waren er niet, doch men had gisteren een veertigtal vreemdelingen moeten afwijzen.

„Dan hebben zij hun intrek genomen in ons hotel,” zoo redeneerden wij. 't Was spoedig gevraagd. Ja, er waren twee Hollanders. Hoe was hun naam? De portier radbraakte de Hollandsche eigennamen zoo erbarmelijk, dat wij meenden wederom naast het net te visschen, doch bij den eersten blik in het vreemdelingenboek erkenden wij de handteekening onzer vrienden.

Zij zijn natuurlijk uitgegaan, ook wij zullen het doen, want de stad is wel een wandeling waard. Het eerste curiosum dat wij aantreffen is het bronzen standbeeld van Zwingel.

Daar heeft slechts één goede gedachte voorgezeten bij het plaatsen van dit beeld: dat het *buiten* de kerk staat. In de kerk zelve is het de plaats niet voor een hervormer, die duizenden van de Moeder-Kerk heeft losgescheurd. Stond het op een marktveld of tusschen kermistenten, de plaats zou er te beter om zijn. Beschouw het beeld zelve. De herder heeft den herderstaf weggeworpen en een zwaard in handen genomen. Het kleed verradt den herder, het zwaard den krijgsman; maar een herder voert geen degen en een krijgsman draagt geen priesterkleed. Dit kleed om de lenden des mans, die van zichzelf schrijven dorst: „Indien men zegt, dat ik zondig door hoovaardij, door gulzigheid en door wellust; geloof het gerust, want ik wordt door die ondeugden en door nog

andere beheerscht," is een godslastering; het zwaard in de vuist eens krijgers, die slechts uit vrees zich stak in de uitrusting van een soldaat, is een bittere ironie en een kaakslag voor de helden aller eeuwen. Godslastering en ironie is in mijn oog het standbeeld van Zwingli achter het koor der Wasserkirche.

Laat ons verder gaan en een kijkje nemen in de oude stad met haar enge straten en schilderachtige, oude huizen; in de nieuwe wijken, waar de rijkdom woont in weelderige, stijve paleizen; zoo zullen wij na een paar uurtjes zwerfens het station der Uetlibaan bereiken. Daar moeten wij heen, want wij hebben het overal gelezen: in elk station, in elk hotel, in elke restauratie stond het met groote letters op kleurrijke affiches: „Gaaf den Uetliberg zien! hij is eenig in Zwitserland!" Hoe zouden wij ons verantwoorden, indien wij er niet geweest waren?

Den botanischen tuin, die zoo goed onderhouden heet, loopen wij even door, niet omdat wij plantenkenners zijn, maar om niet gedwongen te worden een half uur te wachten aan het kleine station. Nauwelijks is de groote poort achter ons dichtgeslagen en bevinden wij ons wederom op de straatsteenen of wij loopen in den letterlijken zin des woords onze twee Hollanders op het lijf, die nu eerst terugkomen van hun tochtje, dat door hen vóór zeven in den morgen reeds is aangevangen. 't Was bijna vijf, toen wij elkander ontmoetten en de afspraak maakten: om half acht aan table d'hôte. Dat kan nog juist, dachten wij, maar dat kon niet, bemerkten wij al spoedig. Op het bepaalde uur zouden wij eerst beneden zijn en het hotel lag niet in de buurt der statie. Een weinig te laat! wat maakt dat? Wij vertrekken.

Schooner en lieflijker in menig opzicht en op menig punt is de Uetlibaan dan die, welke ons den Pilatus opvoerde; doch bij de banen van Grand Salève en Schynige Platte kan zij het niet halen, al wordt ons nu en dan een blik gegund op de rijke stad. Of het vergezicht op den top des Uetlibergs en op den ijzeren toren bij de restauratie vergeleken kan worden bij de panorama's, die op genoemde bergtoppen den vreemdeling in verrukking brengen, weet ik niet; want tot onze bittere teleurstelling was de lucht zoo nevelachtig, dat niet een enkele kruin der hooge Alpen zichtbaar was en Wollishofen noch Zollikon zijn bestaan verried. Zürich alleen en een smalle strook van 't groote meer lag vrij duidelijk voor ons. Wij zullen niet afdingen op de heerlijk schoone ligging der stad, doch of het waar is wat Baedeker zegt, dat Uetliberg „von den, den Alpen näher gelegenen Höhen an Lieblich-

keit nicht erreicht" wordt, kunnen wij niet beoordeelen.

"Lieve hemel," zei Harry, "moeten wij hier twee uren doorbrengen? Dat is te lang."

"Wat dan gedaan?" vroeg ik.

"Wel," antwoordde Jan, "laat ons beginnen met een potje Beiersch. Dat geeft vroolijke hersenen, en vroolijke hersenen maken goede plannen."

"Zou je denken? Vooruit dan."

't Bestijgen vordert twee uur, beweert onze reisgids. Dan het afdalen geen anderhalf voor jonge beenen, zoo besluiten wij; en dat brengt er ons toe om, met opoffering van het retourbiljet, te voet stadwaarts te keeren.

't Was een prachtige wandelweg en een frissche avondkoelte. 't Gaat goed," zeiden wij tot elkander; "wij komen nog tijdig aan tafel." 't Zou niet gebeuren, want de Hollandsche distantierekening schijnt ook hier in zwang: de weg was langer dan wij gedacht hadden. Een enkel straatje hebben wij mogelijk omgeloopen, maar dwalen deden wij niet, al moesten wij bij het licht der gaslantaarns den weg zoeken door Schnau en Zürich.

Een rijtuig zou ons de route een half uur verkort hebben en de tram een kwartier, doch het eerste vonden wij niet en de laatste was telkens meer dan vol.

Vermoeid van de lange wandeling en slecht gemutst omdat wij de gasten reeds aan het dessert vonden, kwamen wij in „Züricherhof" aan. Onze vrienden hadden zoo trouw en zoolang mogelijk plaats bewaard, en moesten nu voor belooning wachten, tot ons avondmaal gebruikt was. Zij waren gelukkig in goede stemming en wij kwamen er in, zoodra zij bij ons aan een zijtafeltje plaats namen.

"Hett ge de jonggehuwden opgemerkt, die tegenover ons aan tafel zaten?" vroeg de jóngste der twee.

"Ja," zei ik. 't Zijn Hollanders, want toen wij bij u kwamen, hoorde ik ze tot elkander zeggen: „Daar heb je er nog drie."

»Nu," zoo vervolgde hij, „dat paartje had de kennelijke bedoeling ons in het ootje te nemen. Zij bekeken ons, fluisterden, lachten, knipoogden tegen elkander en bewezen ons alle liefelijkheden, die van spotlust getuigden. Ik had eenige hunner woorden in het Hollandsch gesproken, opgevangen en, ofschoon zeer goed begrijpend, dat daár de knoop niet zat, zei ik, luid genoeg om bijna door geheel de tafel verstaan te worden: „Collega, merk je 't wel? onze overburen schijnen het Hollandsch spreken belachelijk te vinden." De aardigheden hielden op.

't Is opmerkelijk dat ons soort van menschen juist door

eigen landgenooten in den vreemde het meest gebrutaliseerd wordt. Erger staaltjes, dan dit, zijn mij bekend. Hebben wij misschien minder recht op nette behandeling dan andere natuurgenoeten, of meent men dat het schoon en mannelijk staat een publiek bewijs te leveren, dat men het eerste artikel van het wetboek der burgerlijke wellevendheid nog moet leeren?

Doch laat ons het geval vergeten; ik houd te veel van al wat Hollander is om er langer bij stil te staan. Vergezel ons liever naar het meer: er is ter eere der congresleden een gondeloptocht georganiseerd.

Met moeite vinden wij een goed standplaatsje, want al wat leven ontvangen heeft in de stad is naar de kaden gestroomd. Achter elkander, als trekkende ganzen, dringen wij door de menigte heen en komen in de eerste gederen. Onafzienbare rijen veelkleurige lampions en glaasjes slingeren zich op beide oevers tusschen het geboomte en golven zacht op den adem der avondkoelte, of volgen de bogen en lijnen van brug en pijlers, van huizen, vensterramen en dakgoten.

Het bengalaasch licht hult beurtelings Raadhuis en Beurs, „Neue Tonhalle” en beide Paleizen in rooden, groenen of purperen gloed en doet die prachtige en weelderige gebouwen tooverachtig uitkomen tegen den donkeren hemel. Een stoomboot, die uit licht gebouwd schijnt, drijft statig door den meerboezem. Als jonge zwaantjes, spelend om de moeder, zweven honderden verlichte roeiboortjes om den stoomer, en die kleine vaartuigen dansen lustig op den lichten golfslag. De duizenden lichten weerspiegelen zich in het watervlak, de zachte rimpeling des meers vermenigvuldigt die lichtbronnen en speelt er mede, gelijk de hemel bij helderen zomernacht soms speelt met vallende sterren.

Had de vermoeiende wandeling van dezen namiddag ons niet gedwongen rust te zoeken, misschien zouden wij van onze toegangskaarten tot de zalen en tuinen der oude „Tonhalle” geen gebruik gemaakt hebben. Nu boslotten wij een plaatsje te zoeken onder de bonte menigte, die, gezeten langs het hek, waardoor de hooger gelegen tuin van de kade gescheiden wordt, een bijna even vrij uitzicht had op het meer, als wij in het eerste gelid op de kade. Wij zouden daarin echter niet geslaagd zijn, had de vriendelijkheid van een der footjes jagende Jans ons geen tafeltje bezorgd. Bij het genot van heerlijke muziek, bij den aanblik van 't in toovergloed gehulde meer, brachten wij den meest genoeglijken avond van ons Zwitserssch reisje door, en schrokken bij de ontdekking, dat

voor den dag van heden de laatste stond reeds was aangebroken. Maar het nurtje nachtrust, aan zoo genotvol een avond ten offer gebracht, zal ik nooit betreuren.

Daar was ook geen reden voor, want niets belette ons den volgenden morgen wat later op te staan. Voor het vertrek, dat op elf uur gesteld was, een bezoek te brengen aan de oude, ontwijde Mnnsterkerk, aan het Arboretum en het Belvoirpark, aan het Panorama van den slag bij Mürten; zelfs, als gij wilt, aan het Polytechnicum, is een gezonde wandeling, meer niet. Doch dan wordt het tijd afscheid te nemen van onze Hollandsche vrienden, die over Lucern de terugreis naar het vaderland aanvaarden, en onze koffertjes te pakken.

BIJ DEN RIJNVAL.

De trein voor Schaffhausen — leg den klemtoon op de voorlaatste lettergreep, of men lacht u uit — zal ons medenemen langs Winterhur. Nog wordt ons ter rechterzijde een blik gegund op de verre bergen van St. Gallen, maar in onze nabijheid zijn de hoogten reeds lager, en wanneer wij te Winterhur, de fabriekstad van Zwitserland, van trein verwisseld hebben, vinden wij op onzen weg slechts heuvelen, oogenschijnlijk minder hoog dan de Ardennen en niet ongelijk aan die, welke de bekoorlijkheid uitmaken van het land tusschen Maastricht en Aken. Zijn in het Geuldal de toppen voor het meerendeel in gelijkmatige vierkanten verdeeld als een schaakbord, waarvan het goudgele koren de witte en het donkergroene loof van aardappelstruik of klaver de zwarte vakjes vormt; hier wisselen bosch en weide elkander af in grootere verscheidenheid. Zelfs de adelaar schijnt deze streken nog te bezoeken: daar drijft hij op breeden wiek boven een dennenbosch!

In weinig tijd brengt het vlugge spoor den toerist van het Züricher meer op de boorden van den „Grootvorst van Europa's stroomen.” Daar is Dachsen reeds! Opgepast! aanstonds zullen wij den waterval even te zien krijgen. Even slechts! want nauwelijks heeft het oog de vallende wateren aanschouwd, of de trein snort een tunnel in, onder het slot Laufen door, over de steenen brug, die een vijftigtal meters boven den val de beide oevers verbindt. Eenige minuten nog en „Schaffhausen! Schaffhausen!” klinkt het langs den wagen.

Waarom niet te Dachsen, of in een der hotels bij den waterval overnacht? Daar meenden wij afdoende reden

voor te hebben. Wilt gij ze hooren? Welnu! Met den trein van halfnegen ondernemen wij morgen de terugreis naar het vaderland. 't Is dus zaak vroeg bij de pinken te zijn, en hoe dichter het hotel bij het station gelegen is, hoe beter in zulk geval.

„Hotel Müller” voldoet aan dit vereischte en staat bovendien in ons couponboekje. 't Ziet er tamelijk eenvoudig uit en schijnt heel wat minder dan de vreemdelingenverblijven, welke wij gewoon zijn te bezoeken. Doch met dien eenvoud zijn wij spoedig verzoend, daar wij nette kamers hebben en een tafel beter en smakelijker, dan men in menig hotel van den eersten rang ziet opgedischt. Wij ondervonden zulks aan table d'hôte, die bij onze aankomst begon; wij ondervonden het beter nog des avonds, toen wij „à prix fixe” een avondmaal bereid vonden, dat lekkerbekken zou doen watertanden. Hoe de eigenaar voor dien matigen prijs drie personen zooveel en zooveel goeds kan voorzetten, is mij nog een raadsel. Als dezelfde Müller op dezelfde wijze zijn gasten blijft bedienen, zou ik alle Hollanders, die deze stad bezoeken, bij hem willen binnen leiden.

Toen wij opstonden van tafel kwam Jan eensklaps tot de ontdekking, dat hij zijn overjas in den trein had achtergelaten. Goede raad is duur, zegt men soms; doch dat geldt niet in zulk geval, daar er slechts een raad goed is, en wie kent hem niet? Anstonds naar het station en de zaak den chef in handen gegeven. Deze verwees ons naar een beambte en eer het vijf minuten later was, wist men te Singen en mogelijk te Frankfort reeds, dat in waggon die en die een demi-saison vergeten werd. Vanavond of morgen vroeg is hij hier, verzekerde men ons: wij zouden eens komen hooren.

Het doel van ons bezoek aan Schaffhausen is natuurlijk de waterval. Daarheen richten wij dan ook het eerst onze schreden. De weg, dien wij volgen, brengt ons in de nabijheid der beroemde waterwerken, welke alle fabrieken der stad drijven. Zoo ik er niet zeker van was mij te vergrijpen aan de wetten der mechanica, zou ik mij verstouten u eenigen uitleg te geven van het vernuftig werk van Mozer, die de kracht van den stroom wist over te brengen in talrijke werkplaatsen. Thans mag ik niet verder gaan dan u wijzen op de vele radereen en drijfriemen, door de wateren van den Rijn in beweging gebracht.

Op den rijweg van Schaffhausen naar Neuhausen, het plaatsje bij den waterval gelegen, weten wij slechts een

zaak af te keuren, namelijk het gemis van alles wat eenige schaduw kan bieden aan de toeristen, die hem bewandelen op een warmen dag als dezen. In het dorpje aangekomen, vinden wij een handwijzer, welke ons het voetpad aanwijst dat men te volgen heeft om de spoorbrug te bereiken. De toegang tot het steenen gevaarte is vrij. Lang vertoeven wij er niet, want de wilde vaart des Rijns door zijn rotsachtige ondiepe bedding is het eenige wat hier onze aandacht vraagt.

Het slot „Laufen”, hoog boven den vallenden stroom tusschen het dichte struikgewas gebouwd, is in tien minuten te genaken.

Slot en omgeving is er op ingericht om den machtigsten waterval van Europa in al zijn grootheid aan den vreemdeling te toonen. Een frank slechts en wij bestijgen het balkon, vanwaar wij hem uit de hoogte overzien. Wilt gij nu reeds weten hoe het bengaalsch vuur dezen avond de wateren zal kleuren, volg mij dan in het torentje naast het kleine plateau, en door de groene, roode en gele vensterramen zal het u toeschijnen, dat het veelkleurige kunstlicht speelt met het ontstuimig stroomnat.

„Ze hebben natuur gezien,” denkt onze practische geleider, „nu zal ik ze eens kunstwerk toonen. Mogelijk verdien ik nog een stuivertje aan die heeren, want zij schijnen gevoel te hebben voor het schoone.

„Hoe nu?” vraagt gij. Met uw welmeenens, vriend! denk u „Laufen” niet als het verblijf eener prinselijke familie. Het uiterlijke verraadt wel het kasteel, maar het inwendige is een magazijn en de toerist, die kooplust gevoelt, heeft keus en keur. Doeken en paneelen in elke grootte stellen den waterval voor op alle momenten van dag en nacht; bij zon- en maanlicht, bij den gloed van het kunstvuur, bij den weerschijs des bliksems.

Houtsneewerken en speeldoozen, musicerende stoeltjes en bankjes, honderden snuisterijen, in den wintertijd door den armen, maar handigen Zwitser vervaardigd, worden ons aangeboden, doch wij hebben geen lust 500 franks te besteden voor een middelmatig doek, of 200 voor een stoeltje, dat deuntjes speelt, zoodra de bezoeker er zich op nederzet.

Wij hebben genoeg van deze kunst en gaan weer genieten van een natuur, waarbij geen kunst mag halen. Welnu, dalen wij de helling af en het Paviljoen, maar vooral het Känzeli, het punt waar men de vallen in al hun schoonheid het best overziet, zal ons geven wat wij verlangen. Van de ontzettende kracht der neerplofende wateren wenscht gij u te overtuigen? Dan zal ik

u voorgaan naar de ijzeren balustrade, — „Fischetz” noemt haar de Zwitser — waar de afgeschoten watermassa’s met donderend geraas langs ons henen van den rotswand springen. De plek, waar wij staan, dreunt of een aardbeving de rotsen bewoog en het ijzer, dat ons draagt, trilt of het dreigde te breken. Niet het woest geweld van den vallenden Rijn verdrijft ons van deze plaats, maar wel de fijne regendroppen, die opgestegen uit de branding, zich als pareltjes vastzetten op ons kleed en ons gelaat.

„Men geeft er regenmantels,” zegt Baedeker. „Soms,” vul ik aan, want heden hebben wij daarvan niets bemerkt, hier noch bij het houten veerhuisje op den oever van den stroom, waar bootjes gereed liggen en roeiers zittend wachten om de vreemdelingen over te brengen naar Schloss Wörth of naar de rots in het midden van den val.

Nog bleef u bij het beeld van woestheid en ongekende kracht, dat zich op de balustrade in uw geest heeft gevormd en het schijnt u levensgevaarlijk toe op te roeien naar het midden van den waterval. Er is echter niet het minste gevaar. Volg ons gerust, want het bootje is sterk en de hand des roeiers is krachtig en geoefend. Wel zullen wij dansen op de golven, alsof het schuitje een notedop ware, maar in de branding komen wij niet. Al slaat een booze golf nu en dan tegen den boeg van ons vaartuig met de kracht en het geluid van een zwaren hamer, al schokt en schudt de boot bij dien slag; vrees niet! want wij komen behouden aan den voet der rots. Wordt gij echter door de zenuwen geplaagd, dan neem ik u niet mede, want al is uw gezelschap mij nog zoo aangenaam, van zenuwtoevallen houd ik niet.

Is hier iets nieuws, iets schooners te zien, dan wij op „Laufen” zagen? Neen: om nieuwe schoonheden te ontdekken, behoeven wij niet herwaarts te komen. Er zijn plaatsen, waar men geweest moet zijn, en tot deze behoort de rots, waarop wij staan. Wilt gij een nieuw gezichtspunt, steek dan met ons over naar het slot Wörth. Op het terras vóór deze restauratie overziet gij niet alleen den waterval in geheel zijn breedte, maar ook de schilderachtige omgeving. Vóór u den Rijnval, door een grootere en kleinere rots in drie deelen verdeeld. Rechts van dezen „Lauffen” op de boschrijke hoogte. Links de groote fabriek van waggons met het lieve dorpje Neuhausen. De spoorbrug en de groene heuvelen van den rechter stroomoever vormen den achtergrond van dit heerlijke landschap.

Wij schijnen meer vatbaar voor bewondering dan Van

Lennep, wiens enthousiasme zich hier lucht geeft in deze woorden: „De watermassa, die zich hier van de hoogte neerstort, is zeker aanzienlijk, en de opstijgende wolken schuim doen een fraaie uitwerking, maar ongelukkig zijn de oevers aan weerszijden van de plaats, waar de rivier nedervalt, zeer laag, en is er bijna geen achtergrond; zoodat aan de schilderij een behoorlijke lijst ontbreekt.” De lijst van dit tableau — ik moet het bekennen — is niet van de breedste, maar er zijn schilderstukken, die geen breed kader behoeven om schoon te zijn.

„Wie beschreef er ooit de wondren van 't Helvetisch land,
Die niet, 't zij in rijm of omrijm, of verheven trant
Van 't natuurfereel gewangde, dat de Rijnstroom biedt,
Waar het helderstreamend water van zijn snellen vliet
Plotseling van 't neloude schaapshuis neerstort van omhoog?”

Zoo rijmt Vader Jacob een bladzijde verder; hij zal 't ons dus niet kwalijk nemen, dat wij ons, al hoorden ook wij

„van zoo meen'gen bergstroom reeds het golfgeklots,”

aan de zijde dier bewonderaars scharen, en méér aantrekkelijks vinden in de Rijnscascade dan de „zielsverrukkend zoete” idee:

„Elke blanke waterdruppel.....
.....moet door Neerland gaan.”

Want dit laatste kunnen wij met evenveel recht toepassen op de wateren van Aare en Reuss, en als dit de eenige aantrekkelijkheid van „Der Laufen” was, zou zelfs geen Nederlander te Schaffhausen afstappen.

Doch wij zullen met Van Lennep niet langer redekavelen en ons nederzetten vóór Wörth in het vrije gezicht van den majestueuzen waterval.

Iets gebruiken is de entréekaart van een restaurant: 't komt ons goed te pas, want de keel is droog en dorstig geworden. Een kellnerin in Oberlandsch kostuum, vraagt wat de heeren verlangen en antwoordt op onze bestelling in zoo zuiver Meijerij'sch dialect: „Jao gèr,” dat geen boerendeerne onzer dorpen het verbeteren zou. Wij vinden het aardig de landstaal van Brabant te hooren uit den mond eener Zwitsersche schoone en zijn geneigd Van Lennep's gewaagde hypothese, als zou de krachtige volkstan der Oberlanden eenzelfde bloed in de aderen hebben als wij, Hollanders, aan te nemen: altijd, dat spreekt, onder beneficie van inventaris.

Stadwaarts terugkeeren over „Hohfluh” om daar een afscheidsgroet te brengen aan de Alpen, zou ik bij helderen hemel eenieder aanraden. Op een dag als heden is de korste weg over Neuhausen te verkiezen:

Al bevinden wij ons een uurtje later in Schaffhausen, toch wij hebben nog geen afscheid genomen van den Rijnval.

Mons Müller kwam ons boodschappen, dat een weinig na klokke negen een tweespan vóór zou komen, waarvan wij, natuurlijk tegen betaling, gebruik konden maken, indien wij de verlichting van den val wenschten te zien. Niets natuurlijker dan dit. Wij stegen op: „te laat” dachten wij, maar zóo juist wist de koetsier den draf zijner paarden te regelen, dat wij aankwamen toen de eerste vuurpijlen het teeken voor de verlichting gaven.

Een electriche reflector werpt zijn sterken stralenbundel beurtelings op een der drie deelen van den val, op de geheele watermassa of het schilderachtige slot, dat de rots bekroont. Van den rotsblok in het midden der vallende wateren, van de tinnen en uit de tuinen van „Laufen” schieten vuurpijlen en raketten als staartsterren op naar den donkeren hemel. De bengaalsche vlam begint haar tooverspel op het donzige schuim. Rood als een vuurzee schijnt de Rijn van de hoogte neer te vallen en de stofwolk die hij opzendt is als de rosse gloed van een machtigen brand. Plotseling valt de duisternis op de wateren. Daar staat Laufen in brand! de steenen van torentjes en trapgevels lijken doorschijnend rood als gloeiend glas. Het geloei der vallende wateren verhoogt het feestieke van dit schouwspel. Een oogenblik nog en ook deze baden zich wederom in het volle licht en zijn een reusachtigen regenboog gelijk, wanneer de veelkleurige gloed van het kunstvuur de vallen afwisselend verlicht.

Lang duurt dat kleurengetoover niet; lang genoeg evenwel om in uw verbeelding een onuitwischaar beeld te prenten van Neuhausens schoonen waterval.

Zoodra de duisternis voorgoed zich over den stroom had uitgespreid, namen wij afscheid van den laatsten en grootsten waterval van Zwitserland.

De grootste is hij zeker, al valt hij slechts 18, of volgens een al te gunstige berekening 30 meter; want niet één zijner broeders is breed en machtig, als hij. Is hij de schoonste? Een moeilijke vraag, omdat vergelijken meer dan moeilijk, wellicht onmogelijk is.

„De Rijnval is grootscher, de Staubbach hooger, de Reichenbach woester, nergens is het tafereel zoo volledig, zoo harmonisch, zoo verrukkend schoon als bij den Gies-

bach," zegt *Tony*, maar *Veuillot* deelt geenszins zijn bewondering. „*Pauvre cascade, bien inférieure aux cascades de Tivoli*!" hoorden wij hem uitroepen op de rots aan 't meer van *Brienz*. Wie heeft gelijk? of zondigen beiden door overdrijving? 't Blijft een open vraag, welk landschap het schoonste is, dat vóór ons ligt, wanneer wij staan bij *Wörth*, of dat, hetwelk wij zagen van het terras bij het „*Hotel Giessbach*." Ginds heeft de natuur iets sombers en eentonigs in haar rijken, maar door niets afgewisselden plantengroei; hier rust de blauwe lucht lager op de heuvelklingen, terwijl *Laufen* en *Neuhausen* leven en vroolijkheid geven aan den *Rijnval*; iets, wat gij tevergeefs zoekt bij den *Giesbach*. De *Rijnval* stemt tot lustige opgewektheid, de *Giesbach* tot sentimentaliteit: bij den eersten zou een dichter verzen schrijven vol gloed en levenslust, bij den laatste zingen in tonen ziekelijk week.

Bij het beoordeelen dezer twee, zeker de meest bezochte watervallen, vraagt gij ons, welke van de menigvuldige cascades die wij bezochten, naar onze meening de heerlijkste is. „*De gustibus non est disputandum*": over smaak moet men niet twisten, zeiden de ouden, en dat is nog heden waar. *Tony's* grootsten lof voor den *Staubbach* is „dat hij hooger is"; Van *Lennep* spot met den roem van *Lauterbrunnen*, waar hij hem noemt: „Een dier wonderen waar het meeste beweging over gemaakt wordt, en die over het algemeen teleurstelling brengen bij den beschouwer"; en hem vergelijkt met „den rook, die uit den schoorsteen eener raffinaderij naar beneden gaat." Dat wordt al te erg! Wij zien liever met *Byron* in zijn golving den staart van 't witte en fiere ros, of meenen met *Beets* in de beek, die den sprong van duizend voet waagt, weer te vinden

„(Het) beeld van hen, die God verzoeken,
(Wier) schitterend wangstuk wordt ten spot.
Het dal ziet van de roekloos kloeken
Zelfs geen ellendig overschot."

Zulke idéé zal u de *Giessbach* niet opwekken in het hart. Daar is het de omgeving, niet de waterval zelf welke deze plaats aantrekkelijk maakt. Hak de welige bosschen om, die den bergrug aan *Brienz* meer bekleden en de woorden van *Veuillot*: „*qui ne vaut point qu'on l'aille chercher*," zullen bewaarheid worden. Op de omgeving ding ik niets af, maar de *Giessbach* zelf moet in schoonheid ver onderdoen voor den rijken benedenval van *Meiringens Rijke Beek*.

Een zaak slechts heeft de eerste op den Reichenbach voor; dat men al de vallen van den Giesbach met uitzondering van den laatsten overziet op het plateau des hotels.

De bovenval van den Reichenbach en de Handeggfals stel ik ver boven alle cascades, welke wij in Zwitserland zagen. Al schiet de Rijn tienmaal meer water af dan beide te zamen, al is de Staubbach hooger en de Giesbach beroemder dan dit tweetal; nergens zijn de neerstortende wateren zoo woest, nergens is de natuur zoo ontembaar wild, als te Meiringen en op den Handegg.

Deze en dergelijke bespiegelingen maakten wij, zittende voor ons hotel in de avondkoelte. 't Was de laatste avond van ons verblijf in Zwitserland en een onzer vierde zijn verjaardag. Dat scheen ons reden genoeg om niet met de kippen naar bed te gaan, al moesten wij met het gevederde volkje den nieuwen dag begroeten om de stad te kunnen doorkruisen voor ons vertek. Wat maakt het wanneer men jong is? De oude abdijkerk, in welker toren de klokke hangt met het opschrift: „Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango”¹⁾ dat Schiller zijn onsterfelijk „Lied von der Glocke” deed zingen, zoowel als het „Ritterhaus” is een bezoek waard.

XII. NAAR HONK.

En nu: „Adieu Zwitserland!... Neen! au revoir!” Wij verlaten uw grenzen, maar komen, God geve het, nog eens, nog meermalen terug om 's Heeren groote majesteit te lezen, in ijs en sneeuw op de bergen geschreven; om de macht te prijzen van de hand Desgenen, die uw reuzen vormde. — Magnus Dominus in operibus suis: de Heer is groot in zijn werken! Dat wisten wij vóór wij den bodem van Helvetië betraden, doch beter gevoelen wij het, na een gedeelte van het schoonste land der wereld doorkruist te hebben.

De veertien volle dagen, die wij rondzwierven in deze streken, zijn zoo kort gevallen, dat wij ons met de hand aan het voorhoofd afvragen, alsof wij te vroeg ontwaken uit een zoeten droom, »Is ons programma nu reeds aan zijn slotnummer?” Al wenschten wij het anders, de werkelijkheid antwoordt: „Ja.” Wij moeten terug naar de Lage Landen aan de Noordzee.

Door het Schwarzwald en langs den Rijn zal de tocht naar onze huisgoden in twee dagen volbracht worden.

1) De levenden roep ik, de dooden beween ik, de bliksems breekt ik.

Ik zie dat dit ons reisplan u het hoofd doet schudden en glimlachen om onze onnoozelheid. Gij hebt gelijk, indien gij meent, dat wij beproeven zullen beide in dien tijd — wat men noemt — te zien. Zwitserland was ons hoofd- en einddoel: de rest was bijzaak en is bijzaak gebleven. Doch niemand zal het ons euvel duiden, dat wij den aangenaamsten weg genomen hebben, al is het misschien niet de kortste. De schoone bergen van Baden en de bekoorlijke oevers van Vader Rijn vormen een waardig slotnummer van een Zwitsersche reisje. Zoo redeneerden wij, toen wij te Schaffhausen op den sneltrein stapten.

Natuurlijk had Jan reeds gisteren avond voor den eersten en nu voor den tweeden keer gevraagd, of zijn jas was aangekomen. „Nog niet,” luidde het ook hedenmorgen en men gaf hem den raad, aan elk station, waar het mogelijk was, naar het kleedingstuk te vragen. De beambte zou er op gezworen hebben, indien wij het verlangden, dat onderweg de demi-saison ons in de hand zou vallen, als de gebraden kwakkels in den mond der bewoners van Luilekkerland. Doch hoe Jan de hand ook uitstak om den vliegende vogel te vangen, 't was te vergeefs. Eerst te Offenburg waar hij een lange lijst, een soort van politiesignalement van den gedeserteerde, moest invullen, kwam er een eind aan de eindelooze informatie. De jas zou aan het opgegeven adres gezonden worden, zei men; maar ons vertrouwen was klein. 't Had groot moeten zijn, want na weinige dagen werd er een pakje uit Frankfort op de kamer van Jan bezorgd. 't Was 't vermiste kleed, dat uit het papieren omhulsel te voorschijn kwam.

Hebt gij wellicht dezen nacht niet lang genoeg geslapen, knap dan na Schaffhausen een uiltje! Te Schetzlingen, waar de eerste toppen der Badensche bergen zichtbaar worden, zal ik u wekken. „Niet te Donaueschingen?” Als ik u van uit den trein den oorsprong kon aanwijzen van den Donau, dien „afkeerigen broeder” des Rijns, zou ik u zeker wakker schudden; maar de heer op het bankje achter ons, die in deze streken een goed bekende schijnt, poogt tevergeefs zijn reisgezelschap en ons de geboorteplek des strooms te wijzen. Wij zien niets en laten u rustig doorsluimeren, tot de trein het Schwarzwald genaderd is.

Niet ten onrechte is de naam van Zwarte Woud aan deze keten gegeven. Bijna alle heuvelen en bergen zijn met donkere wouden bedekt en die onafzienbare bosschen

golven door en over elkander als de reusachtige baren eener opgezweept zee. — Triberg en Hornberg! Waarom kunnen wij niet eenige dagen ronddolen om deze heerlijk schoone plaatsen, in het hart der bergen gelegen? — Vinden wij hier de keertunnels van Wasen weer? Als een slang kronkelt zich de ijzeren weg, dien wij volgen, door het gebergte, door tunnels en wouden, langs beek en groenen bergrug. Staande vóór de raampjes bewonderen wij de rijke natuur in haar eindelooze schakeeringen; den zonnegloed, die speelt op de kruinen; de stille schaduw, die als een sluier hangt over dalen en ravijnen. Doch al deze bekoorlijkheid moet onderdoen voor het eenige Wasen.

Te spoedig stopt de locomotief bij Appenweiler en zegt ons, dat wij het gebergte van Baden verlaten hebben. Het stoompaard heeft zijn rust voor heden verdiend. Wij hebben geen zwaar werk verricht en maken daarom nog geen aanspraak op rusten. Vooruit dus! daar wacht ons de sneltrein Bazel—Keulen reeds! De trein is overvol! stellen wij ons tevreden met de drie plaatsen, die in het hoekje van den doorlopenden wagen nog onbezet zijn. Gij zijt toch niet bevreesd voor den jongenheer, die de vierde plaats in beslag heeft genomen?

't Is een Engelschman, die nog te weinig haartjes heeft onder den arendsneus om ze tot snor te laten aangroeien. Kan hij 23 zomers tellen? Meer niet, zou ik meenen. Zijn kleederen getuigen in de hoogste mate van nonchalance; alleen voor de gele puntschoenen schijnt hij iets te gevoelen wat naar liefde zweemt, want zoo juist heeft hij ze met den zakdoek van 't weinige stof, dat er zich in den waggon op nederzette, bevrijd, en thans beschouwt hij ze met welgevallen. Een kijkje zijn ze waard, dat beken ik gaarne, want ze zijn puntig als de els, die ze maakte, en daarom onnatuurlijk lang als de hoef eener koe, welke in jaren het vunzige stroo van haar stal niet verliet. Tegen de heerschende mode in was het vlasachtig haar lang en lag gladgestreken op het hoofd, gladder dan de beste waschvrouw zijn blauwe-roode boorden kan strijken. Gij kunt het elk oogenblik zien, al is het grootendeels gedekt door een stroochoed, die vroeger wit geweest is, maar sinds lang de kleur van het haar heeft aangenomen; want om de minuut licht zijn linker het hoofddeksel even op, om aan de lange magere vingers zijner rechter gelegenheid te geven het haar zoo mogelijk nog gladder te strijken.

Dat leek het eenig verzet van den alleen reizenden Engelschman. Toch scheen hij geen droogstoppel, want

reeds lang zocht hij blijkbaar een goede gelegenheid om met ons een praatje aan te knopen

Mijnheer zat aan mijn rechterzijde en wij waren juist in een zeer druk gesprek, natuurlijk in het Hollandsch gevoerd, gewikkeld.

„Do you speak English?” vraagt hij mij op 't onverwacht, en zonder te bedenken, dat een zoon van het trotsche Albion het ver beneden zich acht, Hollandsch te kennen, gaf ik hem kortweg ten antwoord: „Neen.” Dat antwoord bezorgde mijn reisgenooten een lachbui, maar klonk den jongenheer als een donderslag in de ooren. Ik had volmaakt berouw over mijn schuldlooze onwellevendheid en zou zeker mijn excuus gemaakt hebben, indien ik de taal onzer naburen beter machtig geweest ware. Nu heeft hij ons te Oos verlaten, een slechten dunk medenemend naar Baden-Baden van de drie Hollanders, die hij bepaald onhottelijk gevonden heeft.

't Was omstreeks vier uren in den namiddag, toen wij de sterke vesting Mainz binnenstoomden.

Laat het ons plan niet geweest zijn, toch zullen wij den tijd, die er nog verlopen moet voor het vallen van den avond, besteden aan een wandeling door de straten der nieuwe en oude stad. De breedte, met boomen en struikgewas beplante Kaizerstrasse lokt ons aan haar de voorkeur te geven, wanneer wij, zooals ons voornemen is, onze schreden richten naar de oevers van den Rijn.

Wat heeft de stroom een verandering ondergaan! Deze morgen nog zagen wij hem te Schaffhausen in jeugdige dartelheid, thans trekt hij ons voorbij met de rustige kalmte des mannelijken levens. Blauw waren ginds zijn golfjes, die in de ondiepe bedding speelden tusschen de groene heuvelen; hier sleept de stoomboot een vijftal tot zinkens toe geladen schepen stroomopwaarts door de geelgrauwe wateren van breeden en rustigen vloed. Ginds was het natuur, hier handel en bedrijvigheid; ginds waagde hij in speelschen overmoed als een kind een stouten sprong, hier gaat hij voort langs de hooge Rijnkade, statig als een vorst, die door zijn lusttuin wandelt.

Toch is hij bevallig ook hier, want Peters Aue, het groene eiland, ter linkerzijde, en Kastel, de voorstad van Mainz, met de monumentale brug, die beide verbindt, bieden u van de kade een vroolijk en levendig landschap.

Dat gij hier verlangt te genieten van de weldadige koelte, die de stroom strandwaarts zendt, verwondert mij niet; ik neem zelfs volgaarne naast u plaats, indien gij bedenken wilt, dat wij vóór den avond nog een bezoek

aan den Dom schuldig zijn. Want indien elk vreemdeling zich getrokken voelt tot dit hoogst merkwaardig kerkgebouw, hoeveel meer dan de Hollander, die weet, dat de uitmuntend geslaagde restauratie door een landgenoot, door Dr. Jos. Cuypers, den bouwmeester van zoo menig kunstjuweel in ons vaderland, geleid is op een wijze, welke de bewondering afdwingt van den meesteischenden onder de Duitsche kunstbroeders.

Majestueus verheffen de torengroepen van het oostelijk en westelijk koor zich boven de huizen, die de kerk — jammer genoeg — bijna van alle zijden ommantelen.

Zij tenminste hebben zich niet te storen aan dien gordel zonder sieraad, want vrij schieten zij op in de vrije lucht. Niet zoo gelukkig zijn muren en ramen van schip en koor, die, voor een groot gedeelte door huizen omgeven, hun ranke leest gestoken zien in het keurslijf, dat een mismaakte past. Een mismaakte is de Dom van Mainz in geen en deele. Of gij zijn uitwendig aanschouwt, of door den bijna onvindbaren hoofdingang zijn woud van 56 pijlers binnentreedt, gij wordt altoos getroffen door de harmonieuze proportiën van geheel en onderdeelen; en de stoute lijnen van gewelven en koepels dwingen u meer bewondering af dan de talrijke gedenkteeken, op de graven van bisschoppen en grooten, die hier hun laatste rustplaats vonden, opgericht.

De schemering is reeds gevallen en maakt het u onmogelijk de opschriften dezer gedenkteeken te lezen. Gij zult buiten gekomen zelfs moeite hebben het hoogklinkend lofdicht te ontcijferen, dat de dankbare stad op het voetstuk van Gutenbergs standbeeld heeft neergeschreven. Als wij door de „Grosse Bleiche“, de Kalverstraat van Mainz, ons hotel bereikt hebben, heeft men er de lichten reeds ontstoken, en de tafel wacht ons. Daarna nog een uurtje praten en dan... „Vrienden, rust wel!”

Geen haar op ons hoofd dacht aan weersverandering. Vijftien dagen lang was de hemel als van staal gesmeed; geen wolkje zagen wij drijven boven ons en geen regendrop viel op ons neer; alleen het onweer in het dal van Grindelwald uitgezonderd. Doch heden zijn de bakens verhangen. De lucht is betrokken en van uit het Noord-Westen blaast een sterke wind. Alles voorspelt regen. Is het wonder, dat ik naar buiten ziende mijn reisgenooten toesprak: „k Verwacht water vandaag”

„t Zal koud zijn op den Rijn,” meende Jan en stelde daarom voor tot Bingen het spoor te nemen.

„Dat heeft twee zaken voor!” zei onze Nestor. „Dan

kunnen wij een uur later vertrekken en behoeven ons op het water aan de morgenkoelte niet bloot te geven."

Zoo'n wijzen raad slaan wij niet in den wind, te meer, daar wij weten, dat eerst te Bingen de Rijn zijn schoonen mantel omslaat.

Nog was de stoomer niet in het gezicht, toen wij te Bingen aan de landingsplaats der booten den trein verlieten. doch elk oogenblik kon hij opdagen. Dat was de reden, waarom wij het voorbeeld der talrijke reizigers, die met ons waren afgestapt, volgden en op den steiger de wacht bleven houden bij onze bagage. De lucht was minder druilig dan in den vroegen morgen en de wind, wel hevig nog, werd door den Ruppertsberg belet om tot ons door te dringen.

"Wij kunnen 't er heden wel zonder regen afbrengen," zoudt gij gezegd hebben, en dan was uw voorspelling uitgekomen.

'k Vraag niet uw aandacht voor de woelige menigte, die door het killige weder onrustig gemaakt, door elkander wemelt; noch zelfs voor den woordentwist, ontstaan tusschen een deftig heer en een goedaardig oud vrouwtje, dat naar mijnheers zeggen een halven Mark meer vorderde voor een kistje heerlijke druiven, dan zij eerst bedongen had. Waarom niet? Wel, ik zie een lachje om uw lippen spelen, nu gij ons daar ziet staan in volle bewondering voor het schilderachtige Rüdesheim, den Muizentoren, Binger Loch en de ruïnen van Ehrenfels, terwijl de linkerhand een druiventros houdt en de rechter de koele vruchten plukt om ze te brengen aan den mond. Doch zie eens, hoe bijna alle vreemdelingen doen als wij en gij zult ons bij het genot der schoonheid die „den Grootvorst van Europa's stroomen" hier ten toon spreidt, de zoete vruchten door „Vader Rijn" ons aangeboden, niet uit de handen rukken. Gij doet zooals wij: daar ben ik zeker van.

't Ligt niet in mijn plan u te wijzen op al het natuurschoon, dat aan deze boorden het oog der duizenden vreemdelingen bekoort; noch zal ik u verhalen wat de dichterlijke Sage van de vele bouwvallen aan het nageslacht verhaalt in bekoorlijke taal. 't Lukt mij wel aan, maar ik *moet* aan de bekoring weerstand bieden, omdat onze reis langs den Rijn slechts „*en passant*" is en geen hoofdzaak mag worden. Doch als het waar is, wat de dichter zegt:

„Wie oft sein Name wiederkehrt,
Man hat ihn nie genug gehört."

dan mogen wij niet achterblijven den schoonen Rijn een woord van lof te wijden.

Wat zou de onsterfelijke zanger van „*De Rijnstroom*” zeggen, die den

„Papiermaker”

toeriep:

„Schaf papier,
Daer ik uw glori op magh schrijven:
Uw water dat ontvonekt mijn vier!”

indien de nazaat koud bleef bij het verheven schoon van *zijn* Rijn? van den stroom van welken hij zingt:

Ghij slingert als een Grieksche slang,
Uw blaauwe krullen om de struycken,
En groene bergen, breed en lang,
En swellight in soo veele kruycken
Van stroomen, dat uw lichaem swelt
Van watersucht, en parst de planten,
En schuurt soo menigh vruchtbaar veld,
En kabbelt aan de ruyge kanten,
Nu tusschen berg en krommen bult,
Nu door een dal, met wijn gevult.”

Het gebeente van den Grooten Zoon des Rijns zou geen rust vinden in de Nieuwe Kerk aan de Amstelboorden, indien zijn „treckende geboortestroom” ons koud liet als den beurtschipper eener trekschuit, die zich voortbeweegt tusschen het hooge riet onzer binnenwateren.

Doch Vondel, indien hij, gelijk wij de streken bezocht had, waar de Rijn

„streekt de voeten aan 't geberght,
Waer zich de Zwitsers in bescharmen,”

zou het met ons eens geweest zijn, als wij beweren, dat, wil men de schoonheid dezer oorden in al haar volheid genieten, men den Rijn niet moet afzakken, als men zoo juist uit het land der Alpen wederkeert. Want zoolang de grootsche beelden van het schoonste land der wereld nog zoo versch in het geheugen geprent staan, maakt de Rijn op den toerist dien machtigen indruk niet. Dat doet wel geen afbreuk aan de lieflijkheid dezer boorden zelve, maar dat vermindert toch het genot, dat de vreemdeling smaakt, die langs Assmannshausen en Heinbach, langs Lorch en Bacharach, aan den voet der heuvelen in wijnbergen gevat, voortstoomt naar Coblenz. — Wil ik daarmee zeggen, dat wij niets genieten? 't Zij verre! Want als wij zien hoe die groene bergen met de lieflijke dorpjes aan hun voet, die grauwe rotsen met de trotsche bouw-

vallen bekroond, zich weerspiegelen in den stroom, dan
genieten wij veel en zingen met den ouden Vondel zoo
gaarne den Rijnstroom toe:

„Ghij schijnt een aardsche regenboogh,
Gekleed met levendige kleuren,
En tart den hemelschen omhoogh,
Die hierom nijdigh schijnt te treuren.”

Neen! o Rijn! uw grootste bewonderaar heeft niet te
veel lof van u verkondigd, want

„De blaauwe en purpre en witte druif
Verciert uw stedekroon en loeken,
En muskadelle wingerdkuyf!”

't Zijn overheerlijke uren, welke wij doorbrengen op den
koninklijken vloed,

„Die, van der Alpen top gedaald,
De stranden kust of scheurt de dijken,
De wereld splitst in koninkrijken
En 't vorst'lijk rechtsgebied bepaalt.”

En al blaast de wind ons nog zoo scherp in het aan-
gezicht, ons dwingen den kraag op te zetten van de
overjas, dat kan hij; maar ons noodzaken af te dalen in
de kajuit, dat vermag hij niet. De poëzie spreekt te luid
uit de heerlijke natuur, die ons van alle zijden omgeeft;
uit de bouwvallen der groote en hechte burchten van
roofridders en keurvorsten, als arendsnesten op de rotsen
gebouwd.

Daarbij de historie raakt ons aan met haar tooverroede.
Gij waant u verplaatst in de riddertijden, en de eeuwen
heugende burchten worden voor uw geest bevolkt met
de in ijzer gekleede krijgers, die hun rooversnest Sooneck
gaan verdedigen tegen Rudolf van Habsburg en Fran-
kenburg tegen de legers door den Rijnlandschen Staten-
bond, onder Philips van Hohenfels uitgezonden.

Hier sticht Adolf van Habsburg zijn Clemenskapel, of
wordt koning Adolf gedwongen den Rijntol te betalen,
als hij ter kroning naar Aken optrekt. Daar bij de ruïne
van Fürstenberg, bij de reusachtige bouwvallen van
Stahleeh, bij de vier zware en schilderachtige torens,
overblijfselen van Schönburg, herleeft voor u de woelige
17de eeuw, en het schijnt u toe dat de Fransche leger-
benden vreugdevuren ontsteken op de puinen der door
hen veroverde en vernielde kasteelen. Straks bij het
verwoeste Lanneck, en het in eere herstelde Stolzenfels
ziet gij dezelfde vuren branden.

Te Caub op den oever staat Blücher, de oude veldheer. Schaper heeft goed gedaan met het bronzen beeld de houding te doen aannemen van den onversaagden veldheer op het oogenblik, dat hij in den nacht die de jaren 1813 en 14 met elkander verbond, den zijnen bevel gaf den Rijn over te steken.

Het „Nationaldenkmal” op de helling des Niederwalds heeft ons....

Doch laat ons de ooren sluiten voor het betooverend lied, dat de Historie aan deze boorden zingt, om het oog te openen voor de schoone natuur, die ons omgeeft.

Zij is een behaagzieke dame en wil gezien en bewonderd worden. Daar heeft zij recht op! Sla, om u te overtuigen, een blik op het lieflijke Assmannshausen, waar de Borgondische druif een ander vaderland vond; op het lachende Lorch, waar een „Schuljunkerschaft ein Leben wie im Paradiese” leiden kon; op „Rheinstein” en „Heimbürg”, de uit hun puin herrezen kasteelen. En zoo u dat van haar rechten nog niet overtuigd heeft, dan zult gij u gewonnen geven, wanneer het bekoorlijke Bacharach, waarvan de Duitscher zingt:

„Zu Bacharach am Rhein
Hab’ ich in meinen Tagen
Gar oftmals hören sagen,
Soll’n sein die besten Wein’,”

met zijn talrijke torens en kerken, met zijn trotsche ruïne „Stahleck” vóór u ligt.

En als wij bij het oude Oberwesel, omringd door hechte eeuwenheugende muren, bekroond door den grootschen bouwval van Schönberg, een der meest dichterlijke landschappen van de dichterlijke oevers des Rijns bewonderd hebben, noodig ik u uit te luisteren naar den klaagzang der „Zeven Maagden”, die de Rijn god roofde en in klippen herschiep; en naar het Sirenenlied, dat de roofzuchtige Maagd op de rots van Lurlei zingt. Wellicht klinkt het u tegen:

„Ich weiss nicht was soll es bedeuten,
Das ich so traurig bin!”

Doch geef u geen moeite de trekken van den eersten Napoleon weer te vinden, in de grillige lijnen van Lurlei’s rotswand, want zoo uw oog, door groote verbeeldingskracht geholpen, na lang turen daarin slaagt, dan hebt gij het verwijt verdiend de schoonheid, die de Rijn hier tentoonstreeft, opgeofferd te hebben aan een nietswaardige

beuzelarij. Vestig liever uw volle aandacht op St. Goar en St. Goarhausen, zoo schilderachtig tegenover elkander gelegen, en op het kleinere, maar niet minder lieftallige Wellmich: ze zijn het overwaard.

Wat mag het beduiden, dat deze met groen en vlaggen getooide booten stroomopwaarts van Camp naar Nieder-Kestert stevenen. Vanwaar die lustige tonen van het koper, die door den stroom voortgedragen, reeds uit de verte onze gehoorzenuwen weldadig treffen? Die vraag besterft ons op de lippen, als wij vernemen, dat een talrijk gezelschap oud-strijders, die in 't groote en vrije Amerika een nieuw vaderland vonden. in het oude het zilveren feest hunner overwinningen komen vieren. Is het verklaarbaar, dat zij, die de „pinne van de Europeesche tent” hebben uitgerukt, niet terug willen keeren naar het land waar men

„van historie en ruïne zich kan spenen
Voor louter menschheid en natuur,”

zonder hun Duitschen Rijn, aan historie en ruïnen zoo rijk, gegroet te hebben?

Hoed af! zoo gij mijn vriend wilt blijven. Hoed at voor de Hollandsche vlag, die op een eervolle plaats van elk der booten wappert.

Het doet den Nederlander goed, als hij in den vreemde *zijn* kleuren groeten mag. Dat kan hem zelfs aangenamer stemmen, dan het gezicht op het schoone, door de Romeinen reeds gekende Boppard, of op het lieve stadje Braubach met zijn Marksberg, het eenige der talloze kasteelen op den oever des Rijns, dat door tijd noch oorlogsgod verwoest is.

Nog Rheus met zijn „Koningsstoel” en de beide bedrijvige Lahnsteinen, waar de kleine Lahn zich uitstort in den grooten Rijn, voorbij, en bij het eiland Oberwerth dagen de torens van Coblenz op in het nevelige verschiët.

Een half uurtje en de boot ligt voor de machtige vesting een weinig beneden het keizerlijk paleis. Huizen en torens der deftige stad trekken ons minder dan Ehrenbreitstein, het Gibraltar van Duitschland, welks stalen vuurmonden onheilspellend op ons neerzien; minder dan de plaats waar de blonde Moezel zich huwt aan den fieren Rijn.

Nauwelijks heeft de schroef zich wederom in beweging gezet, of het belletje van den hofmeester doet zich hooren en roept de vreemdelingen aan tafel. Al zal het er eivol zijn in het salon, wij behoeven ons niet te haasten, want

wij hebben onze nummers gekregen en de voor ons bestemde plaatsen durft niemand innemen.

Heb ik u wel eens doen kennismaken met onze tafelen, heden stel ik u niemand voor; noch den hofmeester, een prachtigen kerel, noch den flinken Franschman, wiens meer dan reusachtige echtgenoot aan allen een „Hé!” ontlokt. Een verzoek slechts: Maak het niet te lang aan tafel, want te Neuwied zou ik u gaarne weder op het dek zien, niet zoozeer omdat de hupsche, nijvere stad wel een kijkje waard is, alswel omdat hier een prinses der Nederlanden gelukkig leeft aan de zijde van haar echtgenoot, den Vorst van 't kleine Wied. Daar woont zij op het schoone slot in dat heerlijke park; ik moet het u even wijzen.

Schenen bij Coblenz de heuvelen voor goed van den Rijnover heen te vluchten, bij het lieflijk gelegen Andernach naderom zij wederom den stroom om hem te omsluiten met hun groene armen.

De schoonheid der beide oevers wordt verhoogd door de schilderachtige kleine steden en dorpen met hun vervallen burchten en eerbiedwaardige oude tempels, getuigen van vroegere macht en rijkdom. Meer dan Hönningen en Linz trekt ons het door vreemdelingen zoo druk bezochte Remagen, en vooral de hoog boven dit stadje gelegen tempel, aan den H. Apolinarus gewijd. De vier slanke torens van dit bedehuis, zoowel als de heerlijke natuur, die stad en kerk omgeeft, noodigen ons uit tot een langdurig verblijf in dezen lusthof. Doch wij mogen niet luisteren naar de verlokkende stem der bekoring, zelfs dan niet wanneer Erpel en Unkel een krachtig woordje meespreken: wij moeten voort.

Mogen de boorden des Rijns van Bingen tot Coblenz „Het land der Ruïnen” genoemd worden, hier zou de naam van het „Land der Villa's” hen beter passen. Zie slechts hoe talrijk zij gezaaid werden op de heuvelruggen, die Oberwinter omsluiten, en over de kleine vlakte van Rheinbreitbach. Doch ook hier ontbreken de bouwvallen niet geheel, en ook hier huist de lieflijke Sage tusschen de brokstukken van ringmuren en torens. Rolandseck ligt betooverend schoon in dien gordel van lachende landhuizen; maar zonder de „Rolandsbogen”, de laatste overblijfselen van Roelants burcht — al staan ze daar, somber en doodsch op de hooge granietrotsen — zou er minder poëzie en leven uitgaan van deze plaats, die voor geen andere aan den Rijn in bekoorlijkheid behoeft onder te doen.

De ruïnen daarboven herinneren ons aan den verraderlijk

gevallene van Ronceval: o, neen! zegt de Rijnsage, want „kein Schwert konnt ihn besiegen” — aan den in kluisenaar herschappen held, die telkendage, wanneer het kloosterklokje van Nonnenwerth de godgewijde maagden ter metten riep, aandachtig luisterend neerzat vóór zijn kluis, als

„Da scholl von grüner Insel der Nonnensang empor.”

Waarom zoo aandachtig bij den koorzang die zacht tot hem doordrong?

„Die holde Stimme wänht er zu hören aus dem Chor,” de stem van Hildegunde, zijn bruid, die den sluier aannam, toen de mare van Ronceval tot den Rijnstroom was doorgedrongen.

Wat zouden wij gaarne het steile bergpad beklommen hebben om van de plaats waar eertijds de machtige Hertog der Aquitaniers bad en treurde, het landschap in zijn geheel te overzien. Reeds van den stroom uit is het schoon, wat moet het dan zijn, daarboven, waar geen groene boomen van de eilanden Nonnen- en Gravenwerth, Honnef en het Siebengebirge aan ons oog onttrekken. Al gevoelen wij dat gemis, toch slaat ons de stoomschroef te vlug door het water, want links steekt Mehlem zijn nieuwe kerk zoo bevallig uit boven de daken en torentjes der villa's van den geldadel der steden Bonn en Keulen; en rechts ligt het schilderachtige Rhöndorf aan den voet van den Drachfels. De beroemde bouwval op de rots, in nevelig waas gehuld, steekt spookachtig af tegen de aschgrauwe lucht en drukt op het landschap den stempel der geheimzinnigheid.

Een kwartiertje nog, en op de halve hoogte van den rotsklomp, dien het Siebengebirge vooruitschoof tot in den vloed, zullen wij het hol zien, waarin de draak belust op menschenoffers, in overoude tijden huisde.

't Is heden een Christenmaagd, die het monster ten offer gebracht wordt. Met bloemen omkranst staat zij daar aan den ingang der rotsklove, het verblijf des monsters, en wacht met heldenmoed den dood.

„Der Drach' aus seiner Höhle kam,
Ein Kreuzlein von der Brust sie nahm.
Der Drache sah's — da floh er fort
Und fiel zum tiefsten Höllenort.”

En zijn dood was het einde des heidendoms in deze streken, want

„Da bogen alle ihre Knie,
Die schöne Jungfran taufte sie.”

A. J. de Bull zal het mij niet euvel duiden, dat ik de kernachtige Duitsche versregels boven zijn waterachtige rijmen heb aangehaald; want gaf ik den Hollandschen poëet de voorkeur, dan zou ik bij de landingsplaats te Köningswinter — 't is slechts een steenworp van hier — nog niet aan het einde zijn.

Te Koningswinter stappen wij aan wal om er het laatste bivouak buiten het vaderland op te slaan. Daarvoor gelegenheid in overvloed. Het eerste hotel dat Baedeker aangeeft, zal wel het slechtste niet zijn: dus daar onze kamers gevraagd, en dan, voor de avond valt, den Drachenfels op.

— Trammen of rijden? De stemmen zijn verdeeld: twee zijn voor den klepper van vleesch en been, één voor het stoompaard.

„Geen bezwaar,” zegt Harry. „Beklimt jelui een samenstel van knoken en pezen, ik zal boven op je wachten.”

Harry had ongelijk te smalen op de paarden van Köningswinter, want die wij bereden waren zoo slecht niet en zaten goed in 't vleesch. Met het kermis-photographietje, dat wij, zooals eenieder die den Drachenfels beklimt, lieten nemen, in de hand kan ik het u bewijzen. Niet alleen miste Harry deze aardigheid, maar wat erger is: de schoonheid van dit landschap heeft hij niet zoo lang en niet zoo goed genoten als wij. Het eenig voordeel van den stoomwagen is, dat hij u heel wat vlugger boven brengt. Wij vonden dan ook onzen reisgezel bij onze aankomst reeds op het plateau, doch in zijn opgetogen bewondering over de heerlijke ligging van Honnef bemerkte hij onze aanwezigheid niet, vooraleer wij hem even op den schouder tikten.

Ik kan mij zulks goed verklaren: Want als een tapijt van groen en bloemen ligt het Schmelzerdal met het bekoorlijke Honnef tot middelpunt aan onzen voet. Ginds omsluit de zilveren stroom de donkergroene eilanden Nonnen- en Gravenwerth, en Roelandsech beschouwt van uit zijn bloemhof die beide smaragden met evenveel welgevallen, als de „Roelandsbogen” van hun hoogen zetel neerblikken op het geheele landschap.

Lang hebben wij gestaan bij de steenen borstwering, voor wij opklommen naar de ruïne der oude riddersterkte, die de rots bekroont; en zoozeer trok ons het plateau, dat wij, na daarboven een blik geslagen te hebben op Köningswinter en Mehlem, er wederkeerden en plaats namen aan een der tafeltjes vóór het hotel.

„Zeg eens, kellner heb je nog Drakenbloed?”

„Bepaald, heeren! gisteren nog zoo'n beest geslacht.”

Schrik niet, want de kellner schept het gevraagde niet uit de riolen van een slachthuis, maar haalt dien drank in de welvoorziene kelders des hotels. 't Is een goed wijntje, wat ons wordt voorgezet; een wijntje, dat aan zijn hoogroode kleur en aan de omstandigheid dat het op den berg zelven groeit, den naam van Drakenbloed dankt.

Waarschijnlijk zijn wij de laatsten, die te voet zullen afdalen. Alle paarden en ezels zijn weg of maken zich tot den aftocht gereed, ten teeken, dat het ook onze tijd is. Wij wandelen want het weer is heerlijk en de avond heeft het laatste wolkje van den hemel verdreven en de groote sterren lachen ons reeds tegen.

't Gaat wel wat vlug naar beneden en daarom ben ik recht blij even te kunnen stilstaan om te luisteren naar het harmonicaspel van een blinde, die op onze vraag gaarne het onding speelt, dat men de Nederlanders als volkslied heeft opgedrongen. Ik schaam mij haast, als ik in den vreemde het lied, dat nationaal gemaakt is, hoor spelen. „Wil men dan,” heb ik mijzelf meer dan eens afgevraagd: „Wil men dan de wereld op de uitvaart der Hollandsche natie verzoeken. Het heeft er veel van, want het geheel kon met een kleine wijziging best als ouverture van een marche-funèbre dienst doen. Geheel anders klinkt het „Wilhelmus”, zelfs uit een harmonica. „Daar speelman! dat is voor uw laatste lied.”

Waarom zouden wij nog stilstaan bij de poort van het groote nieuwe slot? de toegang is ons ontzegd en de duisternis begint reeds te vallen. Zoo spoedig hadden wij die niet verwacht. Doch onze misrekening komt ons ten goede. Köningswinter te zien bij avond loont wel de moeite, want de duizenden kunstlichten van stad en spoorwegbanen zijn als evenzoovele sterren, door een toovergodin in de vlakte beneden ons gezaaid.

Dat er vele Hollanders deze streken bezoeken, hebt gij reeds opgemerkt uit het feit, dat een straatmuzikant hun volkslied speelt, doch daarvan zult gij nog beter overtuigd worden, indien gij bemerkt, dat de oberkellner van het hotel ons met een niet gering airtje van zelfvoldoening in gebroken Hollandsch blijft aanspreken. Men schijnt hier nog al eenige notitie van de Hollandsche taal te nemen. „Natuurlijk om het Hollandsch geld,” zegt gij. Doch ik kan niet gelooven, dat die twee Duitschers, evenals wij aan een tafeltje in de open gaanderij van ons hotel gezeten, het gemunt hebben op de rijksdaalders van

den inwoner van Terneuzen, die de voortreffelijkheid onzer moedertaal tegen hen op eigenaardige en luidruchtige wijze verdedigt.

Luister! Wij verstaan elk woord, al scheiden twee tafels ons van dit drietal en al heeft de Fransche reuzin van de boot haar lichaam als een klankscherm tusschen ons en hen geplaatst. Rijnwijn schijnt heldere hersens en krachtige longen te geven, immers onze Hollander is onuitputtelijk in spitsvondige redeneeringen, welke hij nu eens in slecht Fransch, dan weer in nog slechter Duitsch met welluidende stem aan de markt brengt zonder zich eenigszins te vermoeien.

Het Fransche echtpaar ging zijn kamer opzoeken. Ook wij zouden dat in andere omstandigheden gedaan hebben, maar wij meenden reden te vinden het heden avond niet zoo spoedig te doen, want: 1o. 't was de laatste avond onzer reis; 2o. 't was zoo heerlijk op den oever van den stroom, waarop de lichten van booten en schepen, van grootere en kleinere vaartuigen zoo vroolijk dansten; en 3o. — wij zeggen het mijnheer van Terneuzen na — de Rijnwijn smaakt goed.

„Kerels!” zei Harry. »we zitten hem uit!” en wij begrepen dat door „hem” de altoos doorbabbelende Zeeuw bedoeld werd.

„Ik ben benieuwd, hoe dat taalkundig lesje afloopt,” sprak Jan.

„Niet minder ik, als het maar niet te laat wordt.”

„Geen nood!” was Harry's geruststelling, »vóór het half uur vol is komt hij *au bout de son latin* en dan kart hij op: gij zult het zien.”

't Kwam juist zoo uit. Wij waren de laatst overgeblevenen, zaten nog een kwartiertje en gingen (mag het nog gezegd worden?) ons werpen in de armen van Morpheus.

Wat of dat leven op de gang beduidt? Zou er brand zijn? Spoedig! spoedig naar boven! Doch spoediger dan de angst zich van ons meester gemaakt had, verdween hij om plaats te maken voor een bijna Homerischen lach. Daar stond de Terneuzenaar, luid schreeuwend bij geweldige gebaren, in het midden der twee Duitschers, beiden voor twee derde in nachttoilet. Ik geloof zelfs, dat de een de slaapmuts reeds over de ooren getrokken had. 't Kostte onzen landgenoot heel wat moeite de half slapende Germanen aan 't verstand te brengen hoe hij, na tien minuten lang vergeefs zijn kamer gezocht te hebben, ten einde raad, geen beter middel wist, dan het met zijn krachtige stem op een schreeuwen te zetten; wellicht zou er dan hulp komen opdagen. Dat het nu

juist zijn vrienden wezen moesten! Wat gelukkig toeval! Zij zochten te zamen en hebben, naar het schijnt, met drieën gevonden, wat voor één niet te vinden was: tenminste wij hebben geen geschreeuw meer gehoord.

Of de philologische les mijnheer nog door de hersens woelde? of was wellicht de Rijnwijn de hoofdschuldige in de netelige zaak? Niemand onzer durfde het uitmaken. Zeker is 't, dat wij er ons het hoofd niet mede gekweld hebben. Wij sliepen als een roos en waren den volgende morgen reeds op weg naar het station van Mehlem, toen de Zeeuw nog aan geen opstaan dacht.

't Gaat thans naar honk met spoed. Bonn stoomen wij voorbij en Keulen zullen wij slechts even aandoen. Slechts een goed uur stoomens en wij staan binnen de wallen van

„Mijn Agrippijn, ghemytert met Drie Kroonen.”

Die plek trekt ons aan, want

„Hier klinckt in 't liedt, hier op de tongh der klokken
De lofzangh rond van d'eersten Godsgezant,
Die tot Gods eer in 't Hemelsche opgetrokken,
Alhier den staf van Petrus plant.

Hij heeft gebloeit in vruchten waert ic roemen!

.

En de waardste en edelste vrucht onder de vele vruchten, die het geloof heeft afgeworpen in Keulen,

„Een stadt vol volcks, vol kloosters en vol kercken,”

die fier op het martelbloed, dat stroomde in haar straten,

„u toont den wapenschilt,
Het bloedig velt gewijt met goude Kroonen;”

gij ziet ze vóór u, want

„Hoog heft de dom van Keulen
Zijn dubb'len toren op.”

Denk niet, al geldt ons bezoek den Dom, dat ik het wagen zal u den lof te verkondigen van dit meesterstuk der zielverheffende Gothiek. Zulk kunstgewrocht bewondert men, maar men beschrijft het niet. Plaats u waar gij wilt: vóór den ingang, op het Domplein, op de Rijnbrug of voor het nieuwe station; wandel onder de hooge gewelven, of kniel neder in het priesterkoor en gij zult het met mij zeggen, dat de beste beschrijving slechts een schaduwbeeld is.

Kinderwerk schijnt u bij dit reuzengevaarte het groote station, dat gij zooeven verliet; kinderwerk het omvangrijke, in gothischen stijl opgetrokken museum, dat wij bezoeken gaan. Is het misschien aan den machtigen indruk, dien de Dom op ons maakte, toe te schrijven, dat de rijke verzameling, daar bewaard, ons klein en onbeduidend voorkomt? Ik ben geneigd het te gelooven. Zeker is het, dat wij zoo vroeg in de restauratiezalen der statie wederkeerden, omdat de tijd ons lang viel tusschen die opeenstapeling van oudheden.

En zeker zou ook hier de tijd ons lang gevallen zijn, zoo niet juist de twee heeren, wier kennis wij te Einsiedeln maakten, de zaal binnengekomen waren. Met hun komst verdween zelfs het gevaar voor verveling, en wij hadden nog een recht genoeglijk uur voor wij van elkander afscheid namen en langs verschillende wegen naar het vaderland opstoomden.

De avond vond ons in den huiselijken kring, waar familieleden en vrienden luisterend nederzaten om de reizigers, die na een afwezigheid van ruim drie weken, opgetogen en vol bewondering, uit Zwitserland wederkeerden.

„Zoudt gij nog naar Zwitserland terug willen, jongen?” vroeg vader voor wij scheidden.

„Zeker, vader, en als het kon morgen reeds ” antwoordde ik zonder aarzelen.

Ik weet niet of men mijn reisgenooten dezelfde vraag gesteld heeft, maar ik weet zeker dat op dezelfde vraag hetzelfde antwoord gegeven zou zijn door beiden.

INHOUD

	Voorwoord	pag. 1.
I	Naar Bazel	" 2.
II	Bazel en de Jura-Simplonbaan	" 9.
III	Om het meer van Genève.	
	Naar Genève	" 19.
	Te Genève	" 25.
	Even over de grenzen	" 29.
	Terug te Genève	" 33.
	Op het Meer.	" 38.
IV	Naar 't Berner Oberland.	
	Freiburg	" 42.
	In de Hoofdstad van Zwitserland.	" 46.
V	In 't Oberland.	
	Naar Interlaken	" 52.
	Interlaken	" 55.
	Een halve Dag.	" 63.
	Een heerlijke Morgen	" 73.
	Naar en bij den Giesbach.	" 78.
	Meiringen	" 83.
VI	Grinsel- en Turkapas in één Dag.	
	De Grinselpas	" 89.
	Bij den Rhône-gletscher.	" 98.
	De Furka.	" 102.
VII	Göschenen et de St.-Gothardbaan	" 109.
VIII	Het Vierwaldstättermeer en zijn omgeving.	
	Op het Meer.	" 115.
	Op den Pilatus.	" 120.
	Eén Dag te Lucern	" 127.
IX	Ter Bedevaart.	
	Naar Einsiedeln	" 132.
	De H. Meinrad.	" 136.
	Maria-Einsiedeln	" 139.
	Pelgrim en Toerist	" 141.
X	Buiten het Program	" 142.
XI	De twee laatste Dagen in Zwitserland.	
	Aan het Meer van Zürich	" 153.
	Bij den Rijnwal	" 161.
XII	Naar Honk.	" 168.

P. S.

Als de Schoolmeester zijne Natuurlijke historie voor de jeugd behoorlijk heeft ingeleid, zegt hij :

„Ontbreekt voorts aan dezen of genen regel somwijlen een
[voet.

Anderen hebben er zoo veel te meer : dat's door elkander goed.”

In zekeren zin kan ik hetzelfde zeggen van de letters in dit reisverhaal, want op menige plaats staat eene **n** te veel, die goeden dienst op eene andere bewijzen zou, of viel eene letter uit, wrevelig wellicht omdat zij overtolligen arbeid verrichten moet weinige regels te voren. Een staaltje slechts ! In onstuimig staat zesmaal eene **t** te veel, in schlucht daarentegen werd driemaal **ch** vergeten. Past nu uwe welwillendheid op dit Reisverhaal den regel van den Schoolmeester toe dan is het „door elkander goed.”

Eenige ietwat zinstorende fouten meen ik te moeten aangeven :

Pag.	3	reg.	33	staat :	luitjes	lees :	luidjes.
"	9	"	36	Munacius	Plancis	"	tius Plancus.
"	17	"	11	staat :	geven	"	gaven.
"	21	"	2	"	naar	"	van.
"	24	"	15	"	lauwe	"	blauwe.
"	29	"	1	"	satrat	"	straat.
"	44	"	22	lees :	„en die natuurwetenschappen zou		
"	76	"	8	staat :	smalle	lees :	snelle.
"	94	"	34	"	weitjes	"	weidjes.
"	104	"	26	"	perdpad	"	bergpad.
"	106	"	31	"	zuilen	"	zullen.
"	114	"	44	"	Werner van	"	Werner, de laatste van
"	137	"	27	"	hommes	"	honneurs.
"	172	"	33	"	Rheus	"	Rhens.

